

สมุทรสงคราม

เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

สมุดรสังคราม

เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

สมุทรสงคราม

เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

สมุทรสงคราม

เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีไทย

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ระดับมัธยมศึกษา

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๖๓

จำนวนพิมพ์ ๑๒,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๘ ๕๗๓๘
เว็บไซต์ <http://academic.obec.go.th>

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
๗๙ ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๖๑ ๔๕๖๗
โทรสาร ๐ ๒๕๗๙ ๕๑๐๑

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

กระทรวงศึกษาธิการ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สมุทรสงคราม : เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีไทย.--

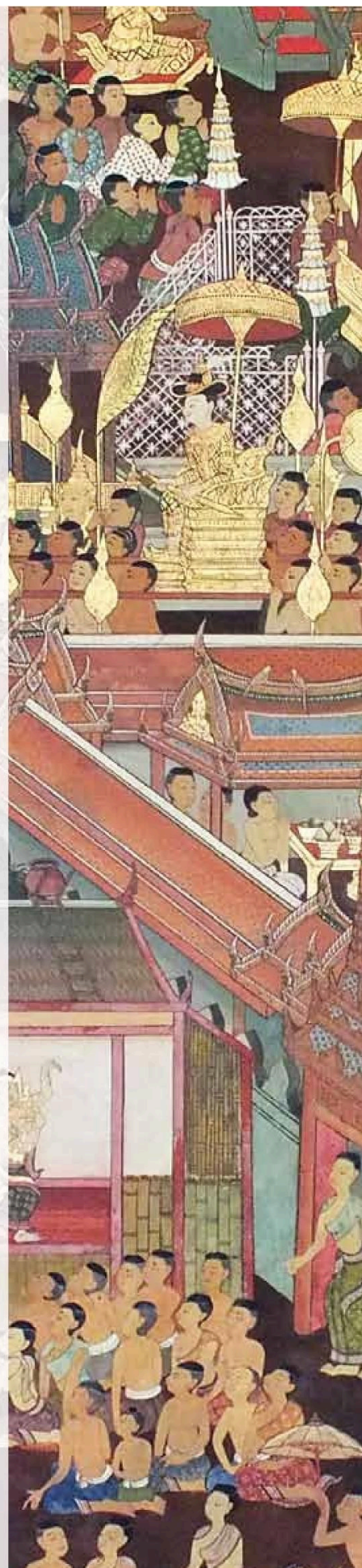
กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2563.

184 หน้า.

1. สมุทรสงคราม--ประวัติศาสตร์. 2. สมุทรสงคราม--ภูมิประเทศ
และการท่องเที่ยว. I. ชื่อเรื่อง.

959.375

ISBN 978-616-564-078-7

คำนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำหนังสือ
สมุทรสงคราม : เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีไทย เพื่อเป็นหนังสือ
อ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับ
มัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสืออ่านเพิ่มเติมฯ นี้ นำเสนอเรื่องราวอันเป็นประวัติศาสตร์ของ
จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และ
ตำนานเล่าขานถึงวีรกรรมของบรรพบุรุษในการกอบกู้เอกราช วิธีการดำเนินชีวิต
และการรักษาเอกลักษณ์ รวมถึงการอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อให้ดำรงคงอยู่และ
สืบสานความภาคภูมิใจของชาวสมุทรสงคราม

นอกจากนี้ ยังนำเสนอเนื้อหาที่น่าสนใจอื่น ๆ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับ
จังหวัดสมุทรสงคราม ว่าด้วยสภาพภูมิศาสตร์ ศาสนสถานสำคัญ เช่น วัดประดู่
พระอารามหลวง ประวัติและวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลสำคัญที่ชาวสมุทรสงคราม
ให้ความเคารพยกย่อง ภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ อาหารที่ขึ้นชื่อ และปิดท้ายด้วย
แหล่งท่องเที่ยวมากมายซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนในจังหวัดนี้ได้เป็นอย่างดี

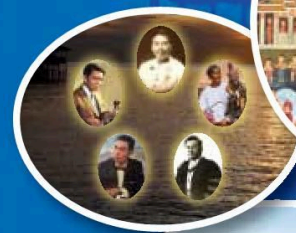
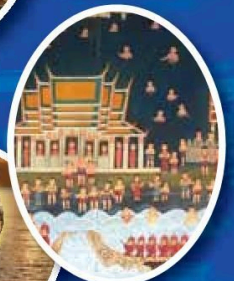
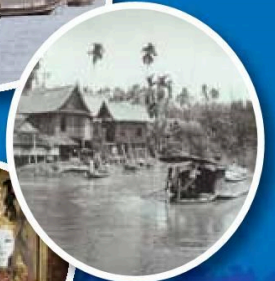
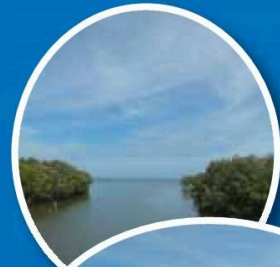
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังเป็นอย่างยิ่งว่า
หนังสือ **สมุทรสงคราม : เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีไทย** เล่มนี้
จะเป็นประโยชน์แก่การเรียนรู้ การสร้างเสริมนิสัยรักการอ่าน และปลูกจิตสำนึก
รักผืนแผ่นดินเกิด ขอขอบคุณหน่วยงานต่าง ๆ คณะผู้จัดทำ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
ทุกท่านที่ร่วมกันดำเนินงานจัดทำหนังสือเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

(นายอัมพร พินะสา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
เอกลักษณ์ของสมุทรสงคราม	๑
สมุทรสงคราม : เมืองสามน้ำ สามนา และสามสวน	๖
มาซาเลน...ลมน่าใจแห่งท้องทะเล	๓๗
ย้อนอดีตเมืองแม่กลอง	๔๕
เมืองสังตัตติลัม กันตติลัม	๖๗
เจ้ยมชนทุกทศสถาน กรามพอพระ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์	๗๕
ศรีตติลัมแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง	๙๗
เรียนรู้ภูมิปัญญาจากแหล่งท่องเที่ยว ในวิสาหกิจชุมชนจันวัดสมุทรสงคราม	๑๐๗

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

ของดีเมืองแม่กลอง

๑๑๙

ดอนหนองลอม

๑๒๐

กะปิคลองโคก

๑๒๖

ปลาทุแม่กลอง : ของอร่อยเมืองสมุทรสงคราม

๑๒๙

“มะพร้าว” กับวิถีชีวิตชาวสมุทรสงคราม

๑๓๒

“ชะคราม” พืชท้องถิ่นมากสรรพคุณ

๑๓๙

“นาเกลือ” เกลือทะเลสมุทรสงคราม

๑๔๐

ท่องเที่ยววิถีไทในจังหวัดสมุทรสงคราม

๑๔๗

นั่งรถไฟกินลมชมวิวก จากทางรถไฟแม่กลอง

๑๖๗

บรรณานุกรม

๑๗๑

เอกลักษณ์ของสมุทรสงคราม

เมืองหนองลอม ขอดลิ้นจี่ มีอุทยาน ร.๒
แม่กลองในลำน นมัสการหลวงพ่อม้านแฉลม

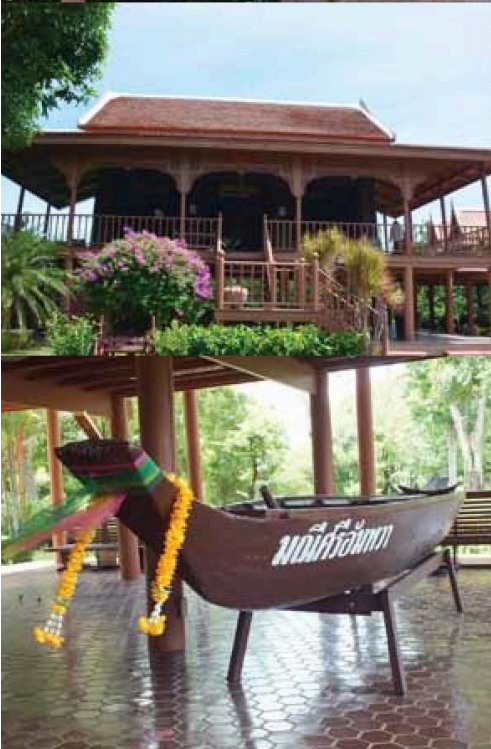

สมุทรสงคราม จังหวัดที่มีพื้นที่เล็กที่สุด ประชากรน้อยที่สุด แต่
น้ำท่องเที่ยวเป็นที่สุด ร่ำรวยด้วยทรัพยากรธรรมชาติอย่างที่สุด มีวิถีธรรมชาติ
ตาม “ระบบนิเวศ ๓ น้ำ” ทั้งน้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด ที่แตกต่างหลากหลาย
และด้วยภูมิปัญญาที่สั่งสมมาช้านานทำให้เมืองแม่กลองในวันนี้มีหลายสิ่ง
ที่ดึงดูด นวัตกรรม และนำมาเยือน วิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ ๓ ระบบ
ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวสมุทรสงครามเป็นอย่างยิ่ง ทั้งการประกอบอาชีพ
ขนบธรรมเนียมประเพณี ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์
และภูมิปัญญาชาวบ้านในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
อย่างยั่งยืน

ดอนหอยหลอด เป็นผลพวงจากแม่น้ำแม่กลองที่นับเป็นอันซีน (unseen) หนึ่งเดียวในโลก ตั้งอยู่ที่ปากน้ำแม่กลองกับท้องทะเลอ่าวไทย การทับถมกันของตะกอนดินปนทรายที่เรียกว่า “ทรายขี้เป็ด” ทำให้เกิดเป็นสันดอนกว้างใหญ่ มีหอยอาศัยอยู่หลายชนิด แต่มีหอยหลอดอยู่มากที่สุด จึงเรียกชื่อบริเวณนี้ว่า ดอนหอยหลอด ชาวบ้านหลายครัวเรือนมีอาชีพจับหอยหลอดมาขายจนกลายเป็นอาหารที่ขึ้นชื่อของจังหวัด โดยเฉพาะเมนูหอยหลอดผัดฉ่า และผัดเผ็ดหอยหลอด

ยอดลิ้นจี่ ลิ้นจี่ที่สมุทรสงครามถือว่าเป็นราชินีแห่งผลไม้ของจังหวัด เกือบทุกปีของเดือนเมษายนจะมีการจัดงานเทศกาลลิ้นจี่เพื่อส่งเสริมเกษตรกรให้มีรายได้และมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบธรรมชาติ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าสวนกินลิ้นจี่ได้ตามถนนสายผลไม้ที่ตำบลแควอ้อม อำเภอบางคนที ลิ้นจี่ที่สมุทรสงครามมีรสหวาน ออกผลและเก็บเกี่ยวได้ก่อนลิ้นจี่ภาคเหนือ มีหลายพันธุ์ด้วยกัน เช่น พันธุ์ค่อม พันธุ์หอมลำเจียก พันธุ์ไทย พันธุ์กระโหลกใบยาว พันธุ์สาแหรกทอง แหล่งเพาะปลูกอยู่ที่อำเภออัมพวาและอำเภอบางคนที ซึ่งทำรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก

อุทยาน ร.๒ แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชาวไทยสมัยรัชกาลที่ ๒ ณ ที่แห่งนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยเป็นสถานที่ประสูติของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อุทยาน ร.๒ เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยของมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธาน วัตถุประสงค์ของมูลนิธิ เพื่อสนองพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ที่ทรงเป็นนักรบ นักปกครอง ศิลปิน กวี และสถาปนิก ที่ได้พระราชทานศิลปวัฒนธรรมอันงดงามประณีตไว้เป็นมรดกแก่ชาติ เป็นที่เชิดหน้าชูตาของประเทศไทย มีพระเกียรติคุณปรากฏแก่มานานาประเทศ จนได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกสาขาวรรณกรรม เนื่องในโอกาสฉลองวันพระราชสมภพ ครบ ๒๐๐ พรรษา เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ และในปี ๒๕๒๘ คณะรัฐมนตรียังได้มีมติประกาศให้วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปีเป็นวันศิลปินแห่งชาติ

แม่กลองไหลผ่าน แม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัด เริ่มต้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ไหลผ่านจังหวัดราชบุรี และเข้าสู่จังหวัดสมุทรสงครามที่อำเภอบางคนที ไหลผ่านอำเภอบ้านแหลม แล้วไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม แม่น้ำแม่กลองยังมีคลองแยกย่อยอีกเป็นจำนวนมาก คลองแต่ละคลองแม้ไม่ยาวนัก แต่ลำคลองกระจายเป็นเครือข่ายทั่วพื้นที่ ทำให้สมุทรสงครามมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงโด่งดังระดับประเทศ เช่น ตลาดน้ำอัมพวาที่เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยว มีเรือหางยาวบริการรับนักท่องเที่ยวล่องชมสองฟากฝั่งคลองอัมพวา ชมทิวทัศน์ป่าชายเลนและวิถีชาวบ้าน มีอาหารอร่อยริมคลองทั้งอาหารพื้นบ้าน ส้มตำ ผัดไทย ก๋วยเตี๋ยวอาหารทะเล และขนมไทยต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีตลาดน้ำท่าคาและตลาดน้ำบางน้อย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำเฉพาะแห่ง และได้รับความนิยมไม่แพ้ที่ไหนเช่นกัน

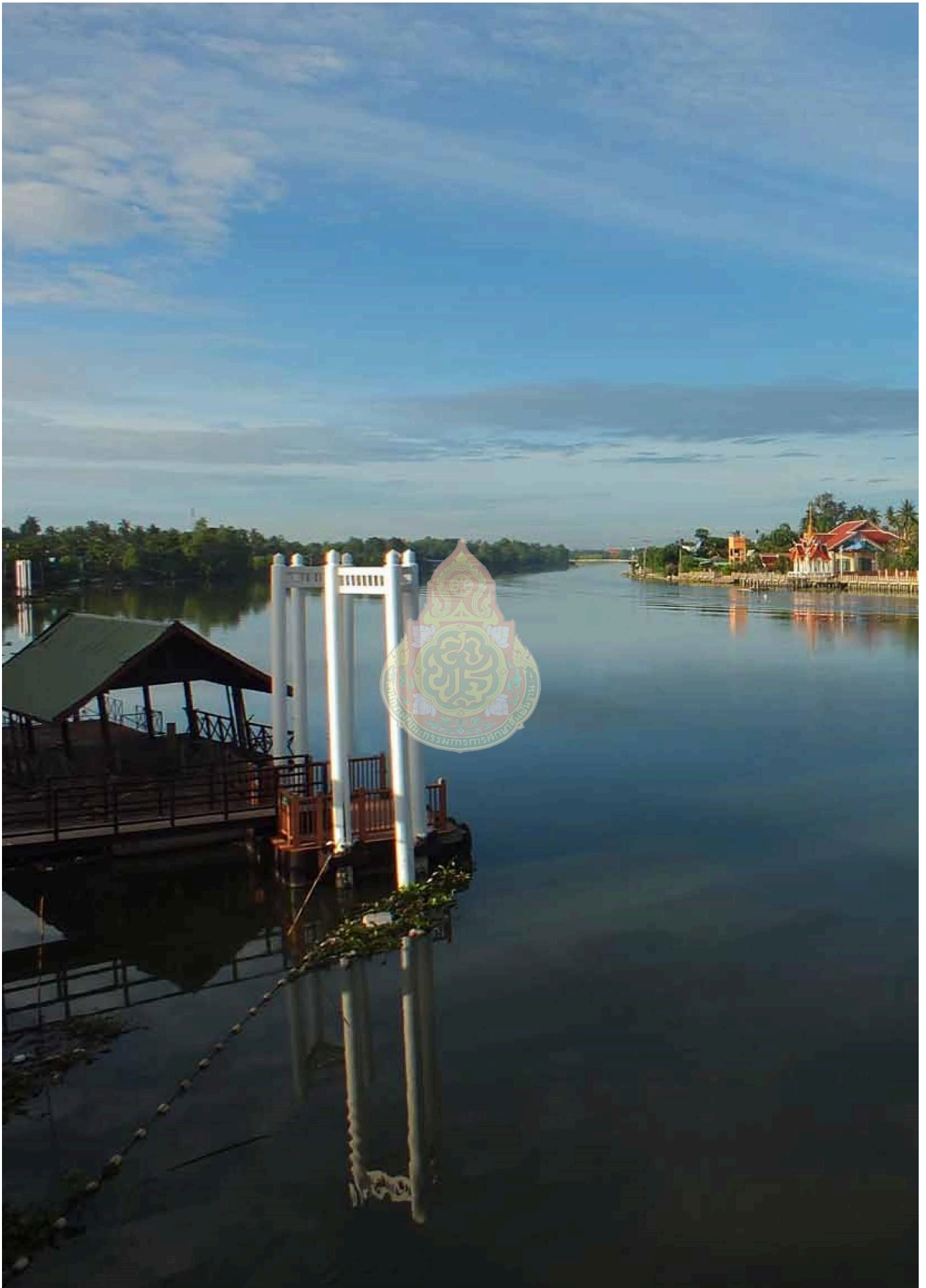

นมัสการหลวงพ่อบ้านแหลม หลวงพ่อบ้านแหลมเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวสมุทรสงคราม เป็นพระพุทธรูปยืนปางอุ้มบาตร ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดเพชรสมุทรวรวิหาร เดิมชื่อวัดบ้านแหลม มีความเชื่อกันว่าเป็น ๑ ในองค์พระ ๕ พี่น้องประกอบด้วย หลวงพ่อพุทธโสธรจังหวัดฉะเชิงเทรา หลวงพ่อโตจังหวัดสมุทรปราการ หลวงพ่อวัดไร่ขิงจังหวัดนครปฐม หลวงพ่อเขาตะเครา จังหวัดเพชรบุรี และหลวงพ่อบ้านแหลมจังหวัดสมุทรสงคราม เล่ากันว่า มีชาวประมงไปลากอวนหาปลาแถวลำน้ำแม่กลองและได้พบหลวงพ่อบ้านแหลม จึงอาราธนามาประดิษฐานยังวัดศรีจำปา ซึ่งก็คือวัดบ้านแหลมหรือวัดเพชรสมุทรวรวิหาร ในปัจจุบัน หลวงพ่อบ้านแหลมมีความศักดิ์สิทธิ์เรื่องการขอพร เช่น การค้าขายร่ำรวย ปราศจากโรคภัยต่าง ๆ แคล้วคลาดอันตรายจากการเดินทาง ฯลฯ

ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่น่าอยู่ มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ โดยเฉพาะสายน้ำแม่กลอง ตลาดน้ำ อาหารการกิน กะปิคลองโคน ที่ขึ้นชื่อ นั่งเรือชมหิ่งห้อยที่คลองอัมพวา ชมป่าชายเลนที่คลองโคน ตลาดร่มหุบที่สถานีรถไฟแม่กลอง วัดวาอารามที่สวยงาม ทำให้จังหวัดสมุทรสงครามเป็นมนต์เสน่ห์แม่กลอง ครองใจคนมาเยือนตลอดกาล สมดังคำขวัญของจังหวัดที่กล่าวว่า

**เมืองนอนตลอด ขอดลิ้นจี่ มีอุทยาน ร.๒
แม่กลองไหลผ่าน นมัสการหลวงพ่อบ้านแหลม**

สมุทรสงคราม เมืองสามน้ำ สามนา และสามสวน

สมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุดของประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างติดกับอ่าวไทย พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดจึงอยู่ภายใต้อิทธิพลของกระแสน้ำทะเลขึ้น-ลงเป็นประจำทุกวัน เกิดเป็นระบบนิเวศสามน้ำ คือ น้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวสมุทรสงครามที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับระบบนิเวศ เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำสวนแบบยกร่อง กล่าวคือช่วงตอนบนของจังหวัดแถบอำเภอบางคนทีรับน้ำจืดจากแม่น้ำแม่กลองจึงเป็นพื้นที่น้ำจืด มีการทำสวนเตียน หรือสวนพืชล้มลุก เช่น พริก หัวหอม ผักต่าง ๆ และสวนผลไม้ เช่น ลิ้นจี่ ส้มโอ ช่วงตอนกลางของจังหวัดแถบอำเภออัมพวาและตอนบนของอำเภอเมืองสมุทรสงครามเป็นพื้นที่น้ำกร่อย มีการทำสวนมะพร้าว และนาข้าว ช่วงตอนล่างของจังหวัดแถบอำเภออัมพวาและอำเภอเมืองสมุทรสงครามตอนล่างเป็นพื้นที่น้ำเค็ม มีป่าชายเลน ประมง นาเกลือ และนากุ้ง จังหวัดสมุทรสงครามจึงเป็นเมืองสามน้ำ (น้ำเค็ม น้ำกร่อย น้ำจืด) สามนา (นาข้าว นาเกลือ นากุ้ง) และสามสวน (สวนเตียน สวนผลไม้ และสวนมะพร้าว) อย่างแท้จริง ความหลากหลายของระบบนิเวศดังกล่าว ยังทำให้จังหวัดสมุทรสงครามมีเอกลักษณ์โดดเด่นทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาหลากหลาย โดยเฉพาะการบริหารจัดการน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

สัญลักษณ์ประจำจังหวัด

ตราประจำจังหวัด

จังหวัดสมุทรสงครามมีตราสัญลักษณ์เป็นรูป **กลองลอยน้ำ** สองฝั่งแม่น้ำเป็นต้นมะพร้าว หมายถึง เมืองแม่กลองซึ่งเป็นชื่อเดิมของจังหวัด อันเป็นภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพ คือ การตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งประชากรได้ตั้งถิ่นฐานใช้ประโยชน์จากแม่น้ำในการประกอบอาชีพ เป็นแหล่งอาหาร และแหล่งน้ำจืดในการอุปโภคบริโภค แม่น้ำแม่กลองยังเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญเชื่อมต่อกับคู คลอง และลำประโดง ทำให้เดินทางติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งภายในจังหวัด จังหวัดใกล้เคียง กรุงเทพมหานครอันเป็นศูนย์กลางการปกครอง และเส้นทางการค้าทางทะเล ส่วน **ต้นมะพร้าว** หมายถึง พืชเศรษฐกิจ และอาชีพหลักของชาวสมุทรสงคราม คือ การทำสวนมะพร้าวที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน

ธงประจำจังหวัด

ธงประจำจังหวัดสมุทรสงครามเป็นสีเหลี่ยมผืนผ้า แบ่งเป็นแถบ ๓ แถบ ขนาดเท่า ๆ กัน เป็นสีน้ำเงิน สีขาว และสีน้ำเงิน มีตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดอยู่ตรงกลาง

คำขวัญประจำจังหวัดสมุทรสงคราม

**เมืองนอจนลอด
ขอดลิ้นจี่
มือทงาน ร.๒
แม่กลองโนล่าน
นมัศจรรย์ลงพ้อมันแนลม**

ต้นไม้และดอกไม้ประจำจังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามมีพรรณไม้มงคลพระราชทาน และดอกไม้ประจำจังหวัดเป็นต้นจิกทะเล และดอกจิกทะเล

ต้นจิกทะเล ชื่อวิทยาศาสตร์ Barringtonia asiatica

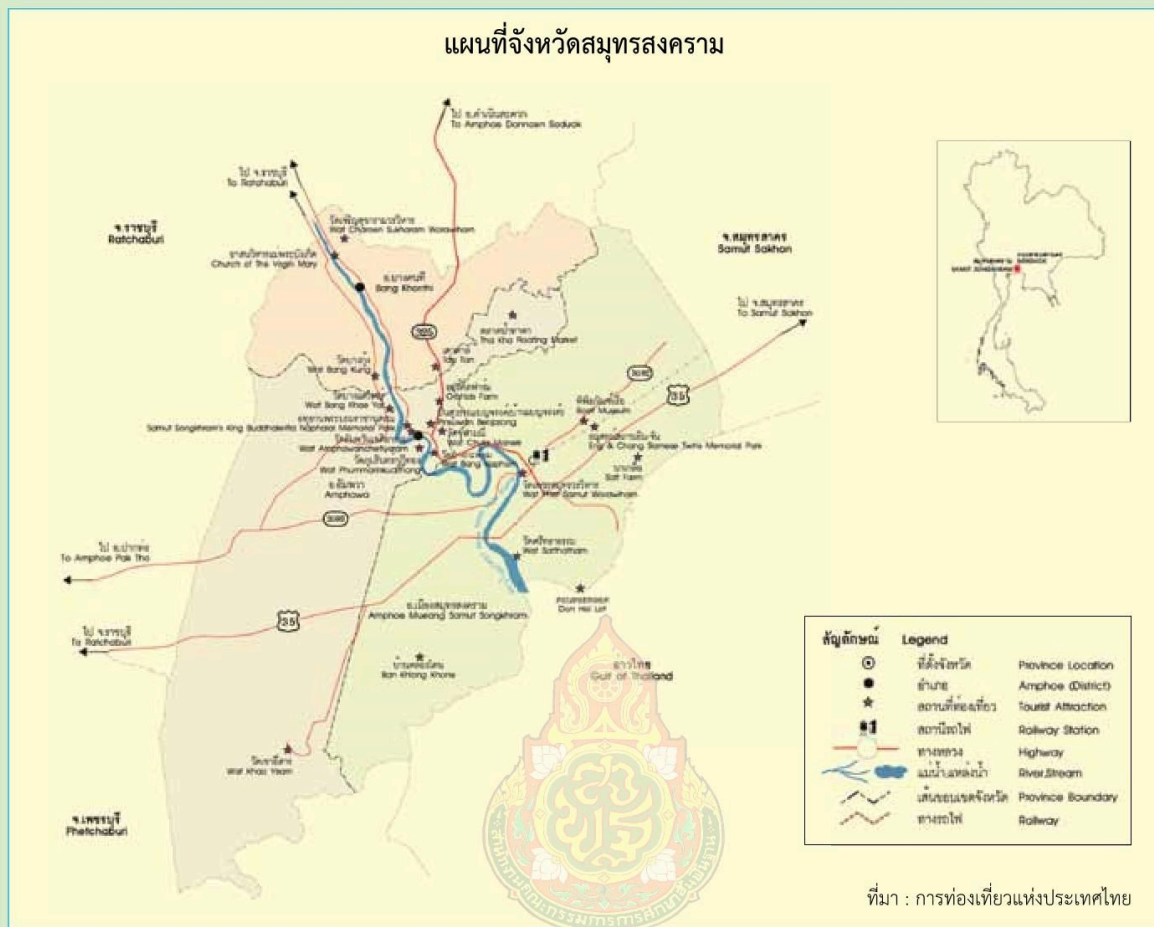
(Linn.) Kurz วงศ์ MRYTACEAE ชื่ออื่น ๆ ได้แก่ จิกเล (ทั่วไป) โคนเล (ภาคใต้) อามุง (มลายู-นราธิวาส) เป็นไม้ยืนต้น ขนาดกลาง สูงประมาณ ๑๐ เมตร จัดเป็นไม้พุ่มที่มีรูปทรงสวยงาม ลำต้นตรง สีเทาเข้ม ใบเป็นใบเดี่ยวสีเขียวเข้ม ผิวใบเกลี้ยงเป็นมัน ปลายใบมน โคนใบสอบเรียวเข้าหาก้านใบ ขอบใบเรียบ ออกดอกเป็นช่อสั้น ๆ อยู่ตามปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาว เกสรสีชมพูอยู่ตรงกลาง ดอกมีกลิ่นหอม ผลมีรูปทรงเป็นเหลี่ยมผิวสีเขียวเป็นมัน ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด ชอบขึ้นอยู่บริเวณหาดทรายชายทะเลทั่วไป นิยมนำมาปลูกในสวนสาธารณะ บริเวณริมทะเลเพื่อปรับภูมิทัศน์และให้ร่มเงาได้ดี ต้นจิกทะเลมีสรรพคุณเป็นสมุนไพร ใบ ผล และเปลือกใช้บรรเทาอาการปวดศีรษะ เปลือกผลหรือเนื้อผล ช่วยในการนอนหลับ ส่วนเมล็ดเป็นยาขับพยาธิได้

สัตว์น้ำประจำจังหวัด

สัตว์น้ำประจำจังหวัดสมุทรสงคราม คือ หอยหลอด ชนิด Solen Regularis ซึ่งเป็นหอยทะเลกาบคู่ชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายหลอดกาแฟสั้น ๆ มีความยาวประมาณ ๗ - ๘ เซนติเมตร ลำตัวมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ เซนติเมตร เปลือกหอยมีสีเหลืองหรือน้ำตาลอ่อน ชอบฝังตัวอยู่ในดินโคลนปนทรายในแนวตื้นบริเวณสันดอนปากแม่น้ำแม่กลอง ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย

ที่ตั้ง ขนาด และอาณาเขต

จังหวัดสมุทรสงครามตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำแม่กลองภาคกลางของประเทศไทย ประมาณละติจูด ๑๓ องศา ๒๐ ลิปดาเหนือ ถึง ๑๓ องศา ๓๑ ลิปดาเหนือ (๑๓° ๒๐' น. - ๑๓° ๓๑' น.) และลองจิจูด ๙๙ องศา ๕๒ ลิปดาตะวันออก ถึง ๑๐๐ องศา ๐๕ ลิปดาตะวันออก (๙๙° ๕๒' ตอ. - ๑๐๐° ๐๕' ตอ.) ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินประมาณ ๖๔ กิโลเมตร

จังหวัดสมุทรสงครามมีเนื้อที่ ๔๑๖.๗๐๗ ตารางกิโลเมตร หรือ ๒๖๐,๔๒๒ ไร่ เป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุดของประเทศ และข้อมูลจากสำนักทะเบียนกลางกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ สมุทรสงครามยังเป็นจังหวัดที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุดของประเทศ คือ ๑๙๓,๓๐๕ คน

จังหวัดสมุทรสงครามมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้
 ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอไทย
 ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี และจังหวัดเพชรบุรี ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดสมุทรสงครามมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบโดยตลอด และเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบตอนล่างที่เรียกว่าทุ่งราบเจ้าพระยา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบน้ำท่วมถึงติดต่อกับชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย ชายฝั่งทะเลมีความยาวประมาณ ๒๕.๒๐ กิโลเมตร มีสภาพเป็นหาดโคลนระยะทางรวมทั้งสิ้น ๒๔.๘๖ กิโลเมตร (ร้อยละ ๙๘.๖๕ ของความยาวชายฝั่งทะเล)* ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ทะเลอ่าวไทยที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ลักษณะทางธรณีสัณฐานของจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นที่ราบเกิดจากตะกอนน้ำพาที่แม่น้ำแม่กลองนำเศษหิน ดิน กรวด และทราย จากพื้นที่สูงมาทับถมรวมกับตะกอนโคลน ทะเล และตะกอนน้ำขึ้น น้ำลง มีเปลือกหอยทะเลและซากพืชพันธุ์ที่คลื่นทะเลพัดพามาทับถมกันเป็นเวลานาน จนเกิดเป็นพื้นที่ราบกว้างขวาง ที่ราบดังกล่าวมีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกซึ่งเป็นพื้นที่ที่สูงที่สุด ลงไปทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของจังหวัด ส่งผลให้ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสมุทรสงครามแบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. พื้นที่ราบลุ่มตะกอนลำนํ้า ได้แก่ พื้นที่บริเวณทางตะวันตกของจังหวัดที่ติดต่อกับจังหวัดราชบุรีซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบางคนทีและอำเภอมัมพวา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๓ - ๕ เมตร เป็นบริเวณที่สูงที่สุดของจังหวัด

๒. พื้นที่ราบลุ่มน้ำทะเลเคยท่วมถึง ได้แก่ พื้นที่บริเวณตอนกลางของจังหวัด ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอมัมพวา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๑ - ๓ เมตร โดยพื้นที่ค่อย ๆ ลาดต่ำลงต่อเนื่องจากพื้นที่ราบลุ่มตะกอนลำนํ้า และเป็นบริเวณที่เคยได้รับอิทธิพลจากระดับน้ำทะเลมาก่อน พื้นที่บริเวณนี้จึงไม่ราบเรียบนัก

๓. พื้นที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึง ได้แก่ พื้นที่ลุ่มต่ำติดต่อกับชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันออกของจังหวัด ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตอำเภอมัมพวาและอำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย ๑ เมตร ในช่วงน้ำทะเลลง พื้นที่ดินเลนหรือตะกอนโคลนทะเลจะเห็นเป็นบริเวณกว้างขวาง

* ข้อมูลจากแผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสงคราม พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕

คลองบางน้อย

สมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่ไม่มีภูเขาและเกาะตามบริเวณชายฝั่งทะเล เป็นพื้นที่ราบทั้งหมด มีแม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสายหลัก และลำคลองใหญ่น้อยจำนวนมาก ทั้งคลองธรรมชาติที่แยกออกจากแม่น้ำแม่กลอง และคลองขุดเพื่อเชื่อมต่อเป็นโครงข่ายครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่อย่างกว้างขวาง ถึง ๓๖๖ คลอง และคลองซอยที่เรียกว่าลำประโดง อีก ๑,๙๔๗ ลำประโดง จนได้รับเรียกขานว่าเป็น **เวนิสตะวันออกแห่งสุดท้ายของเมืองสยาม** เส้นทางน้ำที่แยกออกจากแม่น้ำแม่กลองจำนวนมากเหล่านี้ ชาวสมุทรสงครามเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น คลอง แพรก ลำราง และลำประโดง ทำหน้าที่รับน้ำและระบายน้ำระหว่างพื้นที่ตอนบนกับพื้นที่ตอนล่างที่ติดต่อกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ซึ่งในแต่ละวันจะมีน้ำขึ้นและน้ำลงที่อ่าวไทยวันละ ๒ ครั้ง ส่งผลให้น้ำทะเลหนุนเข้ามาตามแม่น้ำ และคูคลองต่าง ๆ พื้นที่ของจังหวัดจึงมีระบบนิเวศแตกต่างกันแบ่งเป็น ๓ เขต คือ

เขตนํ้าเค็ม เป็นพื้นที่ตั้งแต่ชายฝั่งทะเลเข้ามาในแผ่นดินประมาณ ๓ กิโลเมตร อยู่ในพื้นที่เขตอำเภอเมืองสมุทรสงคราม เหมาะสำหรับปลูกป่าชายเลน นาเกลือ นากุ้ง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอื่น ๆ และประมงชายฝั่ง

เขตนํ้ากร่อย เป็นพื้นที่ถัดจากเขตนํ้าเค็มเข้ามาประมาณ ๓ กิโลเมตร อยู่ในพื้นที่เขตอำเภอเมืองสมุทรสงครามและอำเภอมัทพวา เขตนํ้ากร่อยเป็นลักษณะที่น้ำทะเลผสมกับน้ำจืด เหมาะสำหรับการทำเกษตรแบบกึ่งร่องเป็นสวนผลไม้ สวนมะพร้าว

เขตนํ้าจืด เป็นพื้นที่ตอนบนของจังหวัดที่ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี ในพื้นที่อำเภอมัทพวา (ที่เหลือนอกจากเขตนํ้ากร่อย) และพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอบางคนที สภาพน้ำเป็นน้ำจืดสำหรับนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้ เหมาะสำหรับการทำนาข้าว บ่อปลา ปลูกพืชผัก และสวนผลไม้ เช่น ส้มโอ ลิ้นจี่ ฝรั่ง มะม่วง

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดสมุทรสงครามติดต่อกับอ่าวไทยและทะเลจีนใต้จึงได้รับอิทธิพลความชุ่มชื้นจากทะเลเป็นประจำ ทำให้ฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัด และในฤดูหนาวอากาศไม่หนาวเกินไป อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ ๒๘.๑ องศาเซลเซียส ในฤดูร้อนอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ๓๒ - ๓๔ องศาเซลเซียส ส่วนในฤดูหนาว อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๒๔ - ๒๖ องศาเซลเซียส ในปีหนึ่งมี ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว เช่นเดียวกับทุกจังหวัดในภาคกลาง

จังหวัดสมุทรสงครามมีปริมาณฝนไม่มากนัก อยู่ในเกณฑ์น้อย ปริมาณน้ำฝนตลอดปีประมาณ ๑,๐๐๐ มิลลิเมตร และจำนวนวันที่มีฝนตกเฉลี่ยประมาณ ๑๐๐ วันต่อปี

ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดสมุทรสงครามมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เป็นผลมาจากระบบนิเวศปากแม่น้ำที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลให้ชาวสมุทรสงครามสามารถปรับการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับระบบนิเวศเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างคุ้มค่า และประกอบอาชีพได้หลากหลายตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้อย่างน่าอัศจรรย์ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่

ทรัพยากรน้ำ

สมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ แม่น้ำสายหลักของจังหวัด คือ

แม่น้ำแม่กลอง เป็นแม่น้ำสำคัญของที่ราบภาคกลาง ต้นน้ำเกิดจากการรวมตัวของแม่น้ำ ๒ สาย คือ แม่น้ำแควใหญ่ (จากจังหวัดตาก ตอนต้นน้ำเรียกว่า แม่น้ำแม่กลอง เช่นเดียวกับแม่น้ำทางตอนล่าง ไหลผ่านจังหวัดกาญจนบุรีจึงเรียกว่า แม่น้ำแควใหญ่) และแม่น้ำแควน้อย (จากจังหวัดกาญจนบุรี) ที่ไหลมาบรรจบกันที่ตำบลปากแพรก อำเภอเมืองกาญจนบุรี กลายเป็นแม่น้ำแม่กลอง ไหลไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านเขื่อนแม่กลอง (เขื่อนวชิราลงกรณ์เดิม) ไหลผ่านจังหวัดราชบุรี เข้าสู่จังหวัดสมุทรสงครามที่ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที ไหลผ่านอำเภอมัทวา แล้วไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ความยาวของแม่น้ำแม่กลองเริ่มจากจุดบรรจบของแม่น้ำแควใหญ่ และแม่น้ำแควน้อยที่อำเภอเมืองกาญจนบุรีถึงปากแม่น้ำแม่กลองยาว ๑๓๗ กิโลเมตร เฉพาะช่วงที่แม่น้ำแม่กลองไหลผ่านจังหวัดสมุทรสงคราม ยาวประมาณ ๓๐ กิโลเมตร

จังหวัดสมุทรสงครามยังมีคลองธรรมชาติอีกหลายสายรวมทั้ง คลองขุดและคลองขอยเชื่อมโยงถึงกัน เพื่อใช้เป็นเส้นทางสัญจร สาธารณะ และชักนำน้ำเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรม มีลำรางและลำประโดง เพื่อดึงน้ำจากคลองเข้าสู่ร่องสวน คลองที่สำคัญ ได้แก่ **คลองแควอ้อม** เป็นคลองที่แยกจากแม่น้ำแม่กลองฝั่งขวาที่อำเภอเมืองราชบุรี แล้วไหล เข้าจังหวัดสมุทรสงคราม ผ่านอำเภอบางคนทีและอำเภอมัมพวา ไหลไป ลงแม่น้ำแม่กลองฝั่งขวาที่แนวแบ่งเขตตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที กับ ตำบลแควอ้อม อำเภอมัมพวา ช่วงไหลผ่านจังหวัดสมุทรสงครามมีความ ยาวประมาณ ๗ กิโลเมตร (ความยาวของคลองแควอ้อมทั้งสายประมาณ ๑๘ กิโลเมตร) คลองแควอ้อมเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของชุมชนเก่าแก่ของ จังหวัดสมุทรสงคราม

คลองแม่กลอง เป็นคลองเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนที่ตำบล ท่าฉลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร กับแม่น้ำแม่กลองที่ตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีชื่อเรียกเป็นตอน ๆ ตั้งแต่ต้นน้ำเรียก คลองสุนัขหอน คลองบางบ่อ คลองแม่กลอง (ความยาวของคลองแม่กลอง ทั้งสาย ยาว ๔๓ กิโลเมตร)

คลองบางแก้ว เป็นคลองที่แยกจากแม่น้ำแม่กลองฝั่งซ้าย ที่ตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ไหลไปเชื่อมต่อคลองบางบ่อ (หรือคลองแม่กลอง) อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีความยาวประมาณ ๓ กิโลเมตร

คลองบางจะเกร็ง เป็นคลองในตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง สมุทรสงครามแยกจากแม่น้ำแม่กลองฝั่งซ้ายที่ตำบลแม่กลอง อำเภอ เมืองสมุทรสงคราม ไหลไปเชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลองที่ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีความยาวประมาณ ๔ กิโลเมตร ตอนต้นน้ำ เรียก คลองลัดประทับ

คลองอัมพวา เป็นคลองที่แยกออกจากคลองสำโรงที่แนว แบ่งเขตอำเภอบางคนที อำเภออัมพวา อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ไหลไปลงแม่น้ำแม่กลองฝั่งซ้ายที่อำเภออัมพวา มีความยาว ๔.๕ กิโลเมตร

คลองดำเนินสะดวก เป็นคลองขุดที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีน (จังหวัดสมุทรสาคร) กับแม่น้ำแม่กลอง (ที่ตำบลบางนกแขวก อำเภอ บางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม) เพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งการค้า และประโยชน์ทางการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า คลองดำเนินสะดวก เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ (คลองดำเนินสะดวกทั้งสายมีความยาว ๓๖ กิโลเมตร)

คลองยี่สาร

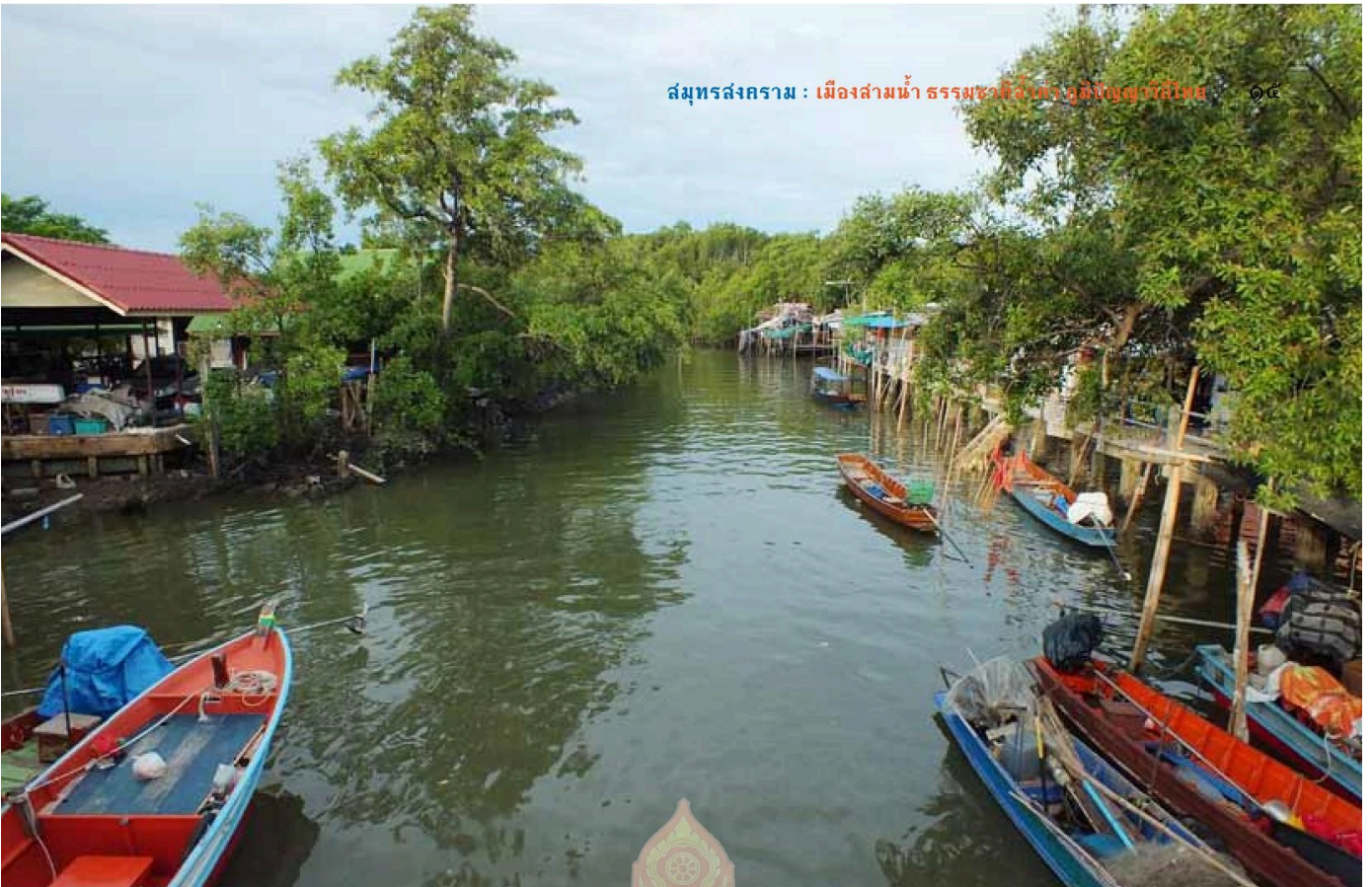
คลองคูเต่า

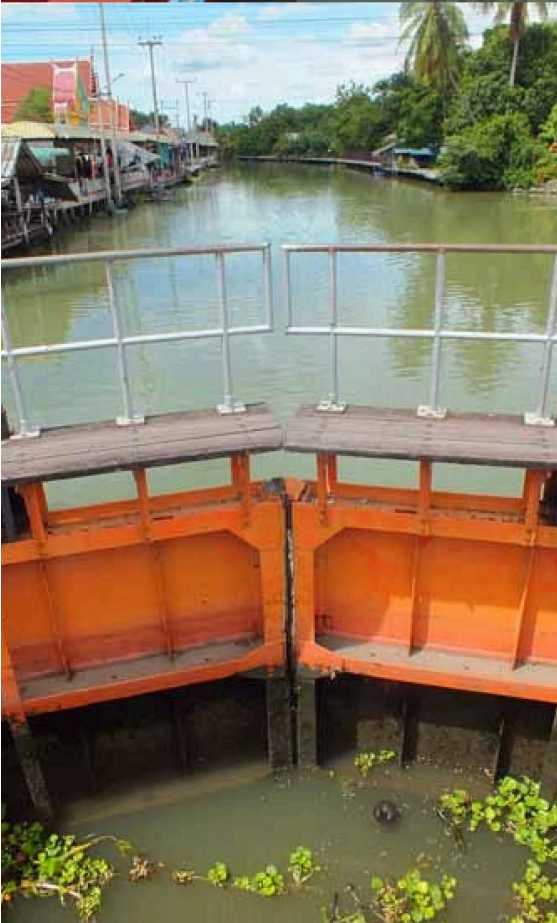
คลองอัมพวา

คลองบ้านแหลม

คลองอู่ฉิน

คลองดำเนินสะดวก

คลองประชาคมขึ้น เป็นคลองขุดที่แยกจากแม่น้ำแม่กลอง ฝั่งขวา ตำบลสวนหลวง อำเภอมัมพวา ไหลเป็นเส้นแบ่งเขตอำเภอมัมพวา กับอำเภอเมืองสมุทรสงคราม แล้วเชื่อมต่อกับคลองดอนจั่น ซึ่งเป็นคลองขุดที่ตำบลบางขันแตก อำเภอมัมพวา มีความยาวประมาณ ๘ กิโลเมตร

คลองยี่สาร เป็นคลองขุดที่แยกจากคลองประดู่ที่แนวแบ่งเขต จังหวัดราชบุรี (อำเภopakท่อ) กับอำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ไหลเป็นแนวแบ่งเขตระหว่างอำเภอมัมพวากับอำเภอเมืองสมุทรสงคราม แล้วไหลเข้าจังหวัดเพชรบุรีไปลงคลองบางตะบูนที่ตำบลบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี (ความยาวคลองยี่สารทั้งสายยาว ๑๓ กิโลเมตร)

คลองโคก

แควอ้อม

อ้อมน้ำอ้อมพวมาน้ำอ้อม
น้ำลือลมลงลำแม่กลองไหล
เลียบน้ำมาแต่มหาชัย
ทั้งมหาสมุทรไทยสู่แหลมทอง

เรือนรายชายฝั่งทั้งสองฟาก
ป่าจากแซมรากลำพู่รอง
เรียงหินเป็นเขื่อนที่ชายคลอง
รับฟองคลื่นฟุ้งอยู่เย็นเย็น

น้ำอ้อมออกทางบางคนที
บางที่คนเคยอยู่เคยเห็น
น้ำตายน้ำตื้นจนน้ำเป็น
ผ่านเข็ญผ่านคึกคักสงคราม

จึงเรียกเมืองสมุทรสงครามหมาย
เคียงชายมหาชัย ชัยสยาม
ร่มฉัตรวัดวรมาราม
เรือนงามน้างามคนงามครอง

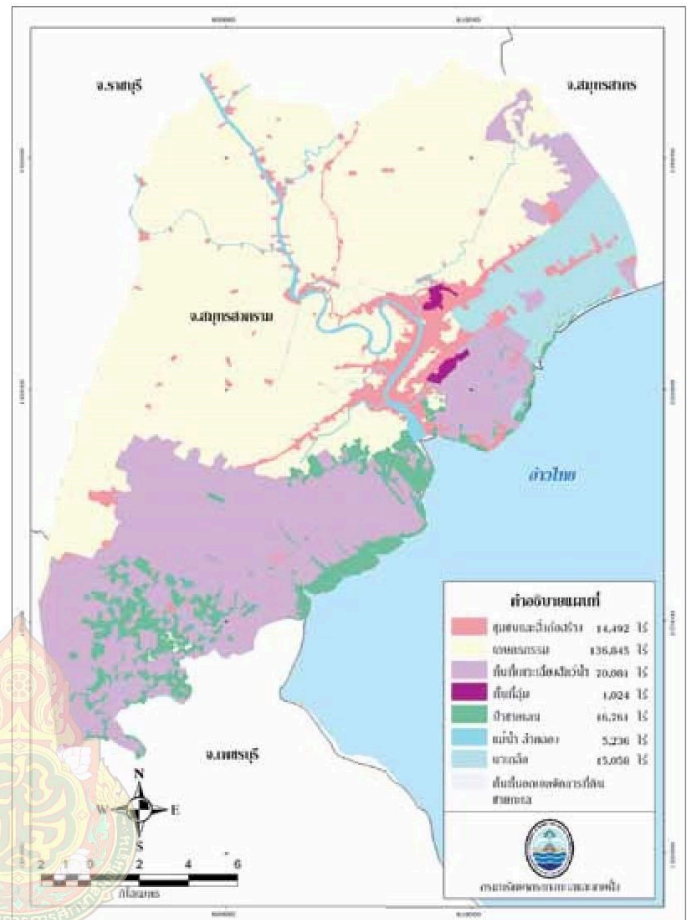
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ : เขียนแผ่นดิน

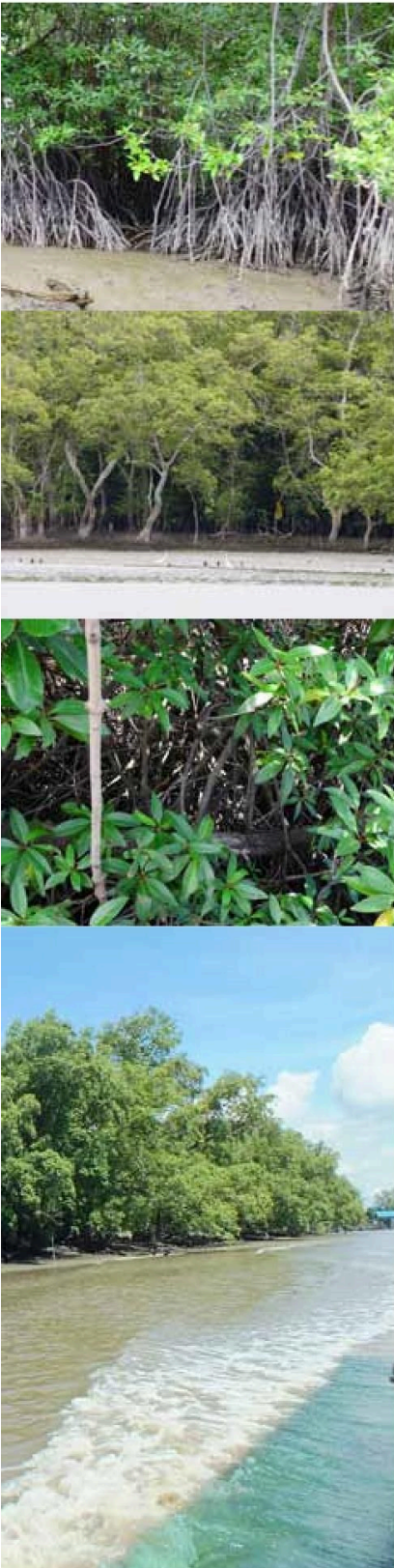

แหล่งน้ำดังกล่าวนี้มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และ
การทำมาหากินของชาวสมุทรสงครามทุกคนอย่างแนบแน่น
ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ทั้งการเพาะปลูกและประมงตามวิถี
ดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อาศัยภูมิปัญญาที่เชื่อมโยง
กับระบบนิเวศสามน้ำได้อย่างชาญฉลาด โดยเฉพาะการ
บริหารจัดการน้ำที่ยึดภูมินิเวศ ส่งผลให้ทุกอาชีพทั้งชาวสวน
ชาวนา ชาวประมง แม่ค้าและพ่อค้า รวมทั้งวิสาหกิจใน
ชุมชนและการท่องเที่ยวอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล ส่งเสริมและ
สนับสนุนกันและกัน เป็นที่ประจักษ์และได้รับความชื่นชม
จากผู้คนที่มาเยี่ยมเยือนจนถึงทุกวันนี้

ทรัพยากรดิน

ดินในจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวปนทรายเกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำและตะกอนทะเล โดยทั่วไปกระบวนการเกิดดินที่เปลี่ยนมาจากโคลนตะกอนทะเลนั้นมักจะเกิดกรดกำมะถัน ทำให้กลายเป็นดินเปรี้ยวหรือดินที่มีสภาพเป็นกรดสูง เป็นปัญหาต่อการปลูกพืช ซึ่งจะพบในพื้นที่ที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง เช่น แถบจังหวัดปทุมธานี บางส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นครปฐม สุพรรณบุรี ภาคตะวันออก เช่น จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี รวมทั้งบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกของภาคใต้ ล้วนมีดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนทะเลทั้งสิ้น แต่ปัญหาดินเปรี้ยวดังกล่าวนี้ไม่เกิดกับจังหวัดสมุทรสงคราม ทั้ง ๆ ที่กระบวนการเกิดดินมีที่มาเช่นเดียวกัน จะเห็นว่าที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองกลับเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งผลิตพืชผลทางการเกษตรที่มีชื่อเสียงตั้งแต่อดีต ซึ่งยังคงสืบทอดถึงปัจจุบันในการเป็นแหล่งผลิตผลไม้ “บางช้างสวนนอก” ในขณะที่ “บางกอกสวนใน” ไม่เหลือสภาพให้เห็นแล้ว ชื่อเสียงดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เป็นผลมาจากลักษณะทางกายภาพของแม่น้ำแม่กลอง ตั้งแต่เริ่มกำเนิดแม่น้ำจากแม่น้ำแควน้อยและแควใหญ่ที่ไหลผ่านทิวเขาหินปูนขนาดใหญ่หลายทิวเขา กระแสน้ำได้ละลายหินปูนให้ไหลปนมากับสายน้ำและช่วยปรับปรุงดินมาตลอดลำน้ำ กล่าวได้ว่าธรรมชาติได้ช่วยแก้ไขดินตามธรรมชาติให้พร้อมสำหรับการเกษตร ชาวสมุทรสงครามจึงใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินได้อย่างเต็มที่และคุ้มค่า ด้วยการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม สร้างเส้นทางน้ำทั้งคลอง แพรก ลำราง ลำประโดง รวมทั้งทำเกษตรกรรมแบบสวนยกร่องทั้งสวนเตียน สวนผลไม้ และสวนมะพร้าวในการปลูกพืชทุกชนิด เพื่อให้น้ำแผ่กระจายได้ทุกพื้นที่ และช่วยระบายน้ำในช่วงน้ำทะเลหนุนสูง

ทรัพยากรป่าไม้

สมุทรสงครามในอดีตเคยเป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าชายเลนตลอดแนวชายฝั่งทะเล และบริเวณปากแม่น้ำแม่กลอง มีเนื้อที่ป่าชายเลนประมาณ ๘๓,๙๐๐ ไร่ เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ ต่อมาในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๗ - ๒๔๙๘ ราษฎรร้องเรียนให้ยกเลิกป่าสงวนที่อยู่ในจังหวัด รัฐบาลจึงเพิกถอนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และเปิดโอกาสให้ราษฎรเข้าอยู่อาศัย และใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน ท้ายที่สุดจังหวัดสมุทรสงครามจึงไม่มีป่าสงวนแห่งชาติหลงเหลืออยู่ คงมีแต่ป่าชายเลนในที่ดินกรรมสิทธิ์ของราษฎรทั้งสิ้น

ต่อมาในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๓๒ เป็นช่วงที่จังหวัดสมุทรสงครามมีการส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งกุลาดำอย่างกว้างขวาง เป็นเหตุให้ป่าชายเลนเปลี่ยนเป็นพื้นที่เลี้ยงกุ้งอย่างรวดเร็ว จนในที่สุดเหลือพื้นที่ป่าชายเลนเพียงเล็กน้อยในที่ดินกรรมสิทธิ์ของราษฎร และพื้นที่งอกขึ้นใหม่ตามแนวชายฝั่งทะเล

ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ จังหวัดเริ่มโครงการฟื้นฟูป่าชายเลนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๔ โดยปลูกป่าชายเลนในพื้นที่ดินที่งอกขึ้นใหม่ตามชายฝั่งทะเล และดำเนินการต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันจังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่ป่าชายเลน ๓ ลักษณะ คือ

๑. ป่าชายเลนในที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของราษฎร และป่าชายเลนที่เป็นพื้นที่ปลูกป่าไม้โกงกางในที่ดินกรรมสิทธิ์เพื่อการเผ่าถ่านไม้โกงกางของราษฎร ในท้องที่ตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา และตำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม รวมเนื้อที่ปลูกป่าประมาณ ๖,๐๐๐ ไร่

๒. ป่าชายเลนบนพื้นที่งอกชายฝั่งทะเล จังหวัดสมุทรสงครามได้ดำเนินการโครงการฟื้นฟูป่าชายเลนบนพื้นที่งอกชายฝั่งทะเลตำบลคลองโคน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ด้วยการปลูกป่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๕๘ ได้เนื้อที่ป่าไม้ ๒,๕๙๘ ไร่ ๓ งาน และทางจังหวัดได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับเป็นที่สาธารณประโยชน์ชายทะเลในพื้นที่ตำบลคลองโคน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม เป็นเนื้อที่ประมาณ ๑,๘๘๔ ไร่

๓. ป่าชายเลนที่ปลูกขึ้นหลังแนวไม้ไผ่ชะลอคลื่น เพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ตำบลบางแก้ว ตำบลบางจะเกร็ง และตำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๙ มีพื้นที่ป่าชายเลนบนพื้นที่เลนงอกขึ้นใหม่ประมาณ ๒,๕๙๘ ไร่

พ.ศ. ๒๕๕๗ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้จำแนกเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน พบว่า จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่ป่าชายเลนในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จำนวน ๘๐,๓๒๓.๔๕ ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าชายเลนคงสภาพ จำนวน ๑๘,๒๔๖.๘๕ ไร่ นอกจากนั้นเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้แก่ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาเกลือ เกษตรกรรม เมือง และสิ่งก่อสร้าง พื้นที่เปลี่ยนแปลงแนวชายฝั่งและพื้นที่รกร้าง รวม ๖๒,๐๗๖.๖ ไร่

ทรัพยากรสัตว์ป่า

ในบริเวณป่าชายเลนมีสัตว์อาศัยอยู่หลากหลายทั้ง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น ลิงแสม นาก ค้างคาว สัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก เช่น กิ้งก่า เต่า **สัตว์น้ำ** เช่น หอย ปู ปลา ปลาตีน **แมลง** เช่น หิ่งห้อย ผีเสื้อกลางคืน **นก** เช่น นกยาง เหยี่ยว นกกาน้ำ

ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด ตั้งอยู่ในพื้นที่ ๔ ตำบล คือ ตำบลบางจะเกร็ง ตำบลแหลมใหญ่ ตำบลบางแก้ว และตำบลคลองโคน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำระดับนานาชาติ (Ramsar site) ลำดับที่ ๓ ของประเทศไทย และลำดับที่ ๑๐๙๙ ตามอนุสัญญาแรมซาร์ เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ รวมเนื้อที่ ๕๔๖,๘๗๕ ไร่ เป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์สำคัญ คือเป็นพื้นที่ที่เกิดจากการทับถมของตะกอนดินปนทราย ที่ช่วยกรองตะกอนที่ไหลปะปนมาจากแม่น้ำก่อนไหลออกสู่ทะเล มีความสำคัญในแง่ของความหลากหลายชีวภาพทางทะเล อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด โดยเฉพาะหอยหลอดอันเป็นที่มาของชื่อ **ดอนหอยหลอด** พื้นที่ชุ่มน้ำและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด

การปกครอง

จังหวัดสมุทรสงครามแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น ๓ อำเภอ ๓๖ ตำบล ๒๘๔ หมู่บ้าน

อำเภอเมืองสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ ๑๖๙.๐๕๗ ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ ๔๐.๕๗ ของพื้นที่ทั้งจังหวัด) แบ่งออกเป็น ๑๑ ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่กลอง บางขันแตก ลาดใหญ่ บ้านปรก บางแก้ว ห้วยหาด แหลมใหญ่ คลองเขิน คลองโคน นางตะเคียน และบางจะเกร็ง

อำเภออัมพวา มีเนื้อที่ ๑๗๐.๑๖๔ ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ ๔๐.๘๔ ของพื้นที่ทั้งจังหวัด) แบ่งออกเป็น ๑๒ ตำบล ได้แก่ ตำบลอัมพวา สวนหลวง ท่าคา วัดประดู่เหมืองใหม่ บางช้าง แควอ้อม ปลายโพรงบางแค แพรกหนามแดง ยี่สาร และบางนางลี่

อำเภอบางคนที มีเนื้อที่ ๗๗.๔๘๖ ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ ๑๘.๕๙ ของพื้นที่ทั้งจังหวัด) แบ่งออกเป็น ๑๓ ตำบล ได้แก่ กระดังงา บางสะแก บางยี่รงค์ โรงหีบ บางคนที ดอนมะโนรา บางพรม บางกุ้ง จอมปลวก บางนกแขวก ยายแพ่ง บางกระบือ และบ้านปราโมทย์

ส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม ๑ แห่ง เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม ๑ แห่ง เทศบาลตำบล ๘ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ๒๖ แห่ง

ข้อมูลการปกครองจังหวัดสมุทรสงคราม

การปกครองส่วนภูมิภาค					การปกครองส่วนภูมิภาค			
ที่	อำเภอ	พื้นที่	ตำบล	หมู่บ้าน	องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง			
					เทศบาล (แห่ง)			องค์การบริหารส่วนตำบล (๑๐ อบต.)
					นคร	เมือง	ตำบล	
๑.	เมืองสมุทรสงคราม	๑๖๙.๐๕๗ (ร้อยละ ๔๐)	๑๑	๘๗	-	๑	๑	๙
๒.	อัมพวา	๑๗๐.๑๖๔ (ร้อยละ ๔๑)	๑๒	๙๖	-	-	๓	๑๐
๓.	บางคนที	๗๗.๔๘๖ (ร้อยละ ๑๙)	๑๓	๑๐๑	-	-	๔	๗
รวม		๔๑๖.๗๐๗	๓๖	๒๘๔	-	๑	๘	๒๖

เศรษฐกิจ

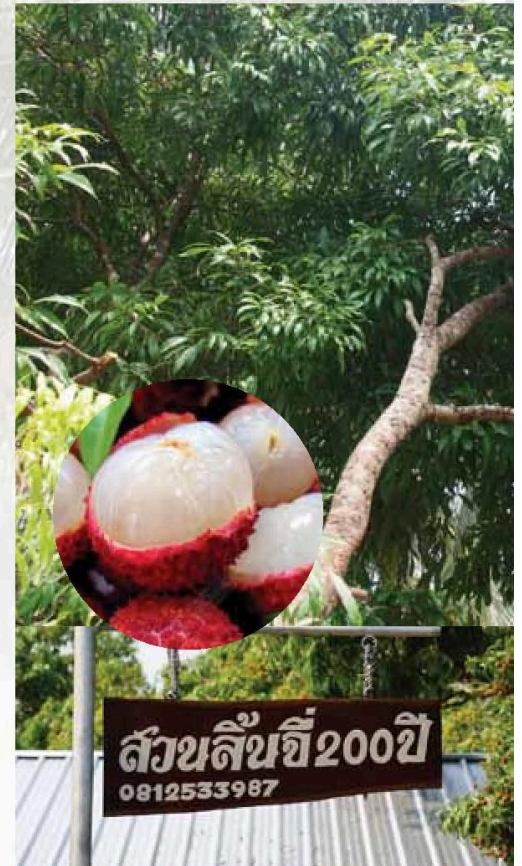
ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดการประกอบอาชีพด้านการผลิตนอกภาคเกษตร ประมาณร้อยละ ๘๐ ของประชากรทั้งจังหวัด ที่เหลือประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว ทำสวนผลไม้ เช่น ลิ้นจี่ ส้มโอ กล้วย พืชผักต่าง ๆ อุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

เกษตรกรรม พื้นที่ของจังหวัดประมาณร้อยละ ๖๘.๖๐ ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดใช้ในการเพาะปลูก ส่วนใหญ่เป็นการปลูกไม้ผล ไม้ผลที่ปลูกมากที่สุดคือ มะพร้าว รองลงมาคือ ลิ้นจี่ และส้มโอ ตามลำดับ ภาคเกษตรกรรมอื่น ได้แก่ การทำนาเกลือ การประมง และการเลี้ยงสัตว์

มะพร้าว เนื่องจากจังหวัดสมุทรสงครามมีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมแก่การปลูกมะพร้าว เช่น พื้นที่ติดชายฝั่งทะเล มีลักษณะภูมิอากาศทรัพยากรดินและน้ำเหมาะสม ลักษณะสวนมะพร้าวเป็นแบบทำสวนยกร่องเป็นชนิด มีร่องน้ำและลำประโดงตามแนวร่องสวน สวนมะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงคราม มี ๓ ประเภท คือ มะพร้าวผล (สำหรับแปรรูปเป็นกะทิ) มะพร้าวตาล (น้ำตาลมะพร้าว) และมะพร้าวอ่อน

ลิ้นจี่ ลิ้นจี่ที่ปลูกในจังหวัดสมุทรสงครามมีลักษณะแตกต่างจากพื้นที่อื่น พื้นที่นิยมปลูก คือ ลิ้นจี่พันธุ์ค่อม หรือหอมลำเจียก ลิ้นจี่จังหวัดสมุทรสงคราม มีผลดกเต็มต้น สีแดงสด รสหวานอร่อย สามารถออกผลและเก็บเกี่ยวได้ก่อนผลิตผลทางภาคเหนือ โดยชาวสวนตำบลแควอ้อม อำเภออัมพวา นำมาปลูกครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ปรากฏว่าได้ผลดี จึงปลูกตามกันอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง อากาศที่ร้อนขึ้น อากาศในฤดูหนาวไม่หนาวเย็นเพียงพอส่งผลให้ลิ้นจี่ติดผลยากขึ้น เป็นเหตุผลสำคัญทำให้ชาวสวนลิ้นจี่เปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน

ลิ้นจี่พันธุ์ค่อมได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ได้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕) อันเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้า รักษามาตรฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความเชื่อมั่นในแหล่งที่มาและคุณภาพของสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ ลิ้นจี่พันธุ์ค่อมมีลักษณะเด่นคือ หวานมัน หวานดี เนื้อเต่ง ล่องชาด กลิ่นหอม รสหวาน เนื้อแห้งไม่แฉะ โดยขอบเขตพื้นที่ปลูกครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางขันแตก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที

ส้มโอ ส้มโอถือเป็นผลไม้เศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรสงคราม เริ่มมีการปลูกตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๕ ครั้งแรกในพื้นที่ตำบลบางพรหม อำเภอบางคนที ปรากฏว่าได้ผลผลิตคุณภาพดีจึงมีการขยายไปปลูกพื้นที่อื่น ๆ พันธุ์ส้มโอที่นิยมปลูกในจังหวัดคือ ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ เนื่องจากมีรสชาติอร่อย ผลค่อนข้างใหญ่ เนื้อมีสีขาวอมเหลือง นอกจากได้รับความนิยมในประเทศแล้วยังเป็นผลไม้ที่ส่งออกไปขายยังต่างประเทศด้วย

ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่สมุทรสงครามได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ได้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕) ขอบเขตพื้นที่ปลูกครอบคลุมพื้นที่ในตำบลบางขันแตก ตำบลท้ายหาด อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภออัมพวา (ยกเว้น ตำบลยี่สาร และแพรกหนามแดง) และอำเภอบางคนที

ส่วนพืชไร่ของจังหวัดสมุทรสงครามที่มีชื่อเสียงคือ พริกบางช้าง

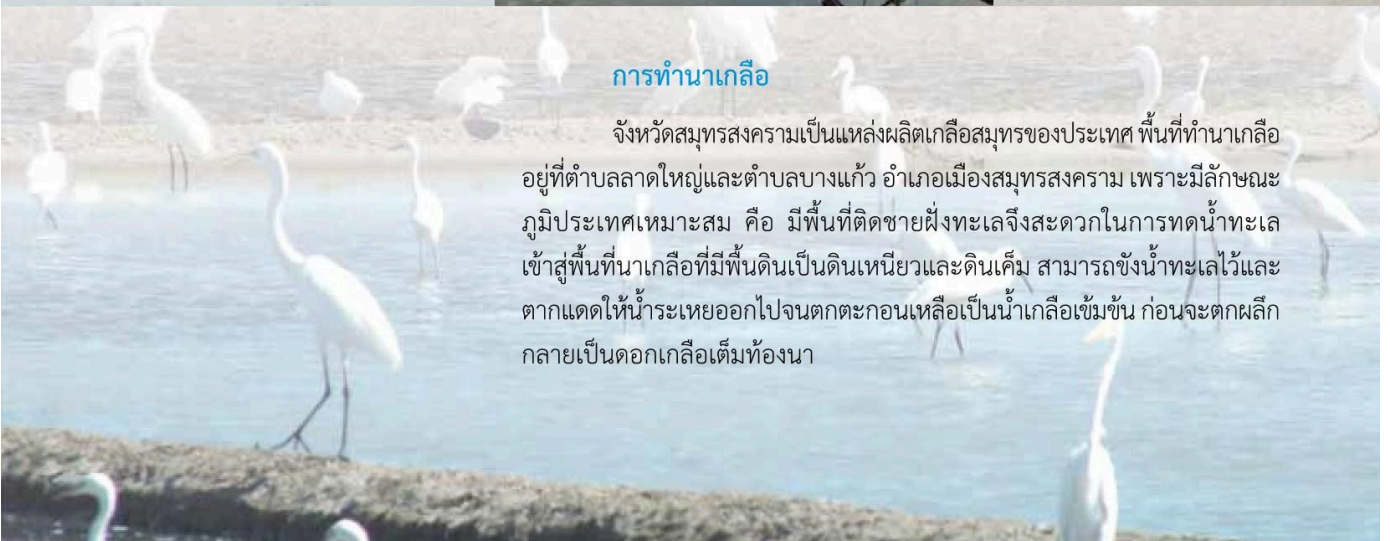
พริกบางช้าง หรือพริกมันบางช้าง เป็นพริกชี้ฟ้าผลใหญ่ นิยมปลูกในสวนยกร่อง เรียกว่า สวนเตียน ในสมัยก่อนมีตลาดบางช้างเป็นศูนย์กลางการค้าสินค้าที่ขึ้นชื่อคือพริกบางช้างนิยมใช้ประกอบอาหาร โดยเฉพาะน้ำพริกสูตรโบราณตำรับอาหารชาววัง เนื่องจากมีสีสดและรสชาติไม่เผ็ดเกินไป

พริกมันบางช้างได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (ได้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๙) ขอบเขตพื้นที่ปลูกครอบคลุมพื้นที่ในอำเภออัมพวาและอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม (และอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี)

การทำนาเกลือ

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นแหล่งผลิตเกลือสมุทรของประเทศ พื้นที่ทำนาเกลืออยู่ที่ตำบลลาดใหญ่และตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองสมุทรสงคราม เพราะมีลักษณะภูมิประเทศเหมาะสม คือ มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลจึงสะดวกในการทอน้ำทะเลเข้าสู่พื้นที่นาเกลือที่มีพื้นดินเป็นดินเหนียวและดินเค็ม สามารถขังน้ำทะเลไว้และตากแดดให้น้ำระเหยออกไปจนตกตะกอนเหลือเป็นน้ำเกลือเข้มข้น ก่อนจะตกผลึกกลายเป็นดอกเกลือเต็มท้องนา

การประมง

การประมงถือเป็นอาชีพหลักของชาวสมุทรสงครามที่เกิดจากการเรียนรู้ธรรมชาติของน้ำ คลื่น และลม ตลอดจนรู้การดำรงชีวิตของสัตว์น้ำมาช้านาน นับเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา ทั้งการสร้างเรือและเครื่องมือประมง ที่สำคัญ เช่น **โป๊ะ** ทำจากไม้ไผ่จำนวนมากเรียงเป็นปราการคอยดักจับฝูงปลาบริเวณทะเลตื้นใกล้ชายฝั่ง เป็นที่มาของ**โป๊ะปลาทุแม่กลอง** ที่มีชื่อเสียงว่าอร่อยที่สุดจนถึงทุกวันนี้

การประมงพื้นบ้าน ชาวประมงจะอยู่รวมเป็นชุมชนบริเวณริมคลองปากแม่น้ำ และเขตติดต่อกับทะเล ประมงพื้นบ้านมีหลายลักษณะขึ้นกับสภาพแวดล้อม แต่ละบ้านมีเครื่องมือหลายประเภท เช่น อวน แร้ว แท ชาวประมงที่ตำบลบางแก้วจะนำเรือออกไปจับปู กุ้ง และปลา ชาวประมงที่ตำบลบางจะเกร็งจะจับหอยตลับ หอยหลอด ในช่วงน้ำลง ส่วนชาวประมงที่ตำบลคลองโคนและยี่สารจะจับหอยแครงและหอยแมลงภู่ ทำคอกหอยเพาะเลี้ยงหอยโดยใช้กระดานเลน รวมทั้งการแปรรูปผลผลิตจากประมงเป็นสินค้า เช่น กะปิจากเคยตาดำ เป็น**กะปิคลองโคน** ที่มีชื่อเสียง

การประมงพาณิชย์ เป็นการประมงโดยใช้เรือประมงขนาดใหญ่และเครื่องมือประมงออกไปหาปลาในน่านน้ำไทย

ส่วนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจำนวน ๔๑,๗๑๔.๒๐ ไร่ มีทั้งการเลี้ยงสัตว์แบบยังชีพ และการเลี้ยงสัตว์เชิงพาณิชย์ แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ **การเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด** เช่น ปลาสลิด ปลาตะเพียน ปลานิล **การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อย** เช่น การปลากะพงขาว กุ้งทะเล ปูทะเล และ**การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทะเล** เช่น หอยแครง หอยแมลงภู่ ผลผลิตสัตว์น้ำที่ได้จากการเพาะเลี้ยงมากที่สุด คือ กุ้งทะเล รองลงมา คือ หอยแครง และปลาสลิด

การเลี้ยงสัตว์

เกษตรกรในจังหวัดสมุทรสงครามที่มีอาชีพหลักทางการเพาะปลูกมักเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม สัตว์เศรษฐกิจของจังหวัด ได้แก่ ไก่ (ไก่เนื้อและไข่) เป็ด (เป็ดเนื้อและไข่) สุกร และโคเนื้อ พื้นที่การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอบางคนที รองลงมาคือ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม และอำเภออัมพวา

อุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารเป็นหลัก เช่น อาหารทะเลแช่แข็ง น้ำปลา น้ำตาลสด น้ำมะพร้าวบรรจุขวดและกระป๋อง น้ำผลไม้บรรจุกระป๋อง การผลิตอาหารสัตว์ ส่วนอุตสาหกรรมอื่น ๆ ได้แก่ อุตสาหกรรมการผลิตยานพาหนะและอุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์โลหะ แปรรูปไม้ กระดาษ พลาสติก สิ่งทอ เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องแต่งกาย

พาณิชย์กรรม

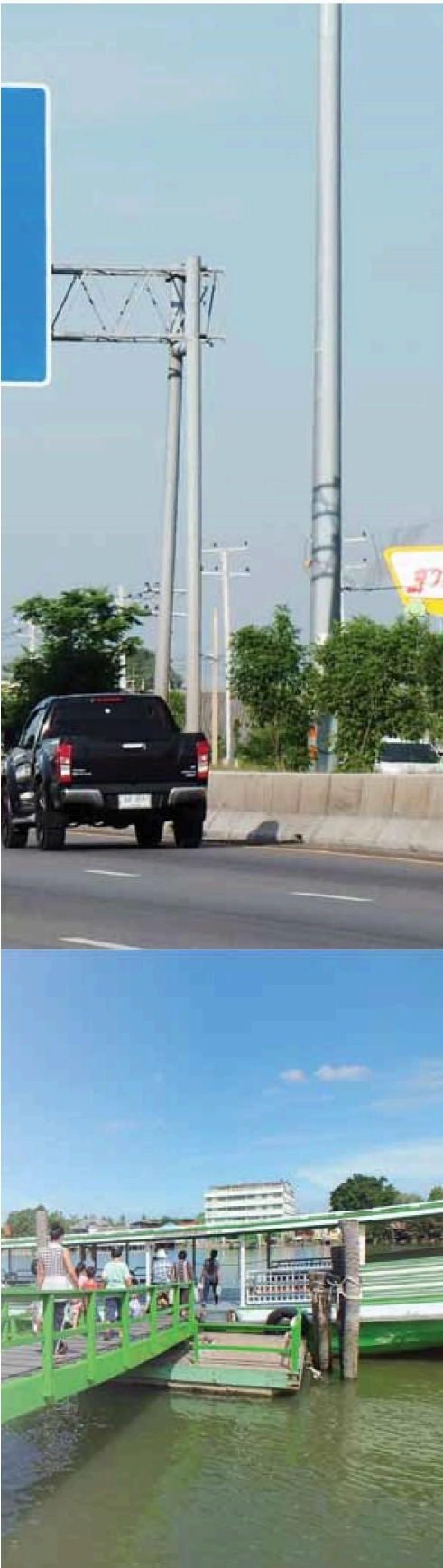
เกษตรกรรม อุตสาหกรรม รวมทั้งการท่องเที่ยวส่งผลให้การค้าและบริการขยายตัวตามไปด้วย โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์โอท็อป (OTOP) ของชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม มีการขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับตัวเพื่อพัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ โดยมีกลุ่มผลิตภัณฑ์โอท็อปที่ได้รับการจัดลำดับเป็นดาวเด่นสู่สากลมีคุณภาพสูงถึง ๑๒๙ ผลิตภัณฑ์ จากทั้งหมด ๑,๐๕๓ ผลิตภัณฑ์

การท่องเที่ยว

จังหวัดสมุทรสงครามมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งในเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประกอบกับจังหวัดมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องโดยเน้นศักยภาพของจังหวัด เช่น เทศกาลส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่สมุทรสงคราม (เดือนมกราคม) งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (เดือนกุมภาพันธ์) มหกรรมว่าวไทย (เดือนมีนาคม) งานประเพณีกวนกาละแมรมัญญ (เดือนเมษายน) ตะวันรอนดอนหอยหลอด (เดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม) เทศกาลกินปลาและของดีเมืองแม่กลอง (เดือนธันวาคม)

การคมนาคม

จังหวัดสมุทรสงครามมีความก้าวหน้าทางการคมนาคมและการสื่อสารอยู่ในระดับดี ทุกหมู่บ้านมีถนนสายหลักที่ทอดยาวคดเคี้ยวไปตามสวนมะพร้าวและสวนผลไม้อื่น ๆ ใช้การได้ตลอดปี การคมนาคมในจังหวัดมีทั้งเส้นทางการคมนาคมทางบกโดยใช้รถโดยสารประจำทางภายในเขตเทศบาลและภายในจังหวัด และรถยนต์ส่วนบุคคล ส่วนเส้นทางคมนาคมทางน้ำใช้เรือยนต์ เรือหางยาว และเรือแจว ในแม่น้ำลำคลองที่เชื่อมออกปากแม่น้ำแม่กลองได้ ส่วนการคมนาคมระหว่างจังหวัด ได้แก่

๑. ทางรถยนต์ ใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๕ สายธนบุรี - ปากท่อ เริ่มจากกรุงเทพมหานคร ถึงจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นระยะทาง ๖๕ กิโลเมตร

๑.๑ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒๕ สายสมุทรสงคราม - บางแพ เริ่มจากกิโลเมตรที่ ๒๘ ของถนนเพชรเกษมผ่านอำเภอบางแพ และอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ไปถึงอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นระยะทาง ๔๒ กิโลเมตร

๑.๒ ทางหลวงพิเศษ ๑ สาย ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๕ เส้นทางนาโคก - แพรกหนามแดง (ระยะทาง ๒๘.๙๕๘ กิโลเมตร) เส้นทาง แพรกหนามแดง - วังมะนาว (ระยะทาง ๑.๒๐๘ กิโลเมตร) รวมเป็นระยะทาง ๓๐.๑๖๖ กิโลเมตร

๒. ทางรถไฟ ใช้ทางรถไฟสายแม่กลอง - วงเวียนใหญ่ ๒ ช่วง คือ

๒.๑ จากสถานีแม่กลอง อำเภอมืองสมุทรสงคราม - สถานีบ้านแหลม อำเภอมืองสมุทรสงคราม (ระยะทาง ๓๓.๑ กิโลเมตร) จากนั้นลงเรือข้ามแม่น้ำจีนไปขึ้นรถไฟช่วงที่ ๒ ที่สถานีมหาชัย (อำเภอมืองสมุทรสาคร)

๒.๒ จากสถานีมหาชัย (อำเภอมืองสมุทรสาคร) - สถานีวงเวียนใหญ่ กรุงเทพมหานคร (ระยะทาง ๓๓.๘ กิโลเมตร)

๓. ทางน้ำ การคมนาคมทางน้ำระหว่างจังหวัด ได้แก่

๓.๑ จังหวัดสมุทรสงคราม - จังหวัดราชบุรี ใช้แม่น้ำแม่กลองเป็นเส้นทางคมนาคม

๓.๒ จังหวัดสมุทรสงคราม (ตำบลยี่สาร อำเภอมืองสมุทรสาคร) - จังหวัดเพชรบุรี (ตำบลบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม) ใช้เส้นทางเลียบริมชายฝั่งทะเล

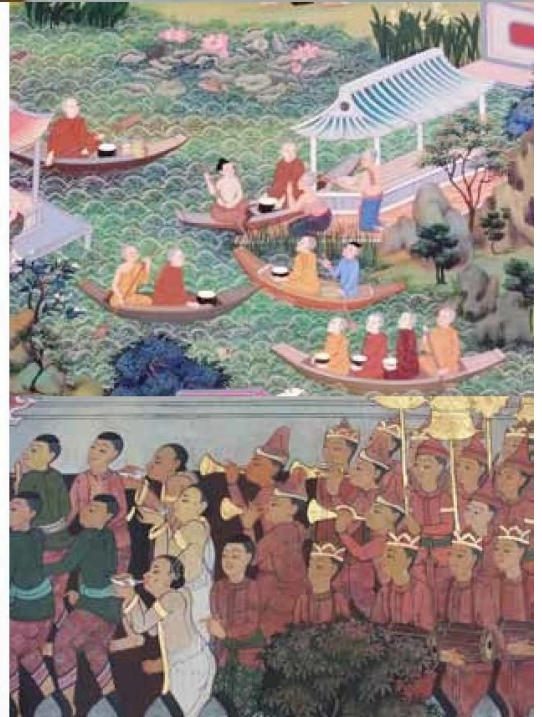

สังคมและวัฒนธรรม

ประชากร

จังหวัดสมุทรสงครามมีประชากรทั้งหมด ๑๙๓,๓๐๕ คน เป็นชาย ๙๒,๕๕๕ คน เป็นหญิง ๑๐๐,๗๕๐ คน (พ.ศ. ๒๕๖๒) นับเป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุดของประเทศ

ประชากรของจังหวัดมีความหลากหลายในด้านเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้คนส่วนใหญ่มีเชื้อชาติไทย รองลงมาคือคนไทยเชื้อสายจีน และคนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทยมานานแล้ว ผู้คนหลายเชื้อชาติดังกล่าวยังคงสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีตามความเชื่อต่อมาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ประเพณีตักบาตรขนมครก - น้ำตาลทราย ที่วัดแก่นจันทร์เจริญ ตำบลบางพรหม อำเภอบางคนที จัดขึ้นในวันที่ ๘ ค่ำ เดือน ๑๐ (ช่วงประมาณ เดือนกันยายนของทุกปี) พุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาจะพากันมาช่วยกันทำขนมครกตักบาตรพระสงฆ์ เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ สมัยที่พระครูสุนทรสุตกิจ (หลวงปู่โห้) เป็นเจ้าอาวาส ได้ชักชวนให้ชาวบ้านทำบุญถวายของหวาน ซึ่งขนมครกเป็นของหวานที่ชาวบ้านทำกินเป็นปกติ ในอดีตญาติโยมจะซื้อขนมครกและน้ำตาลทรายจากพ่อค้าแม่ค้าที่พายเรือมาขายที่หน้าวัดแล้วมาตักบาตรแด่พระสงฆ์ ส่วนเงินที่ได้จากการขายขนมครกพ่อค้าแม่ค้าจะนำไปถวายวัด ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเป็นการร่วมแรงร่วมใจบริจาคเงินซื้อวัตถุดิบที่จำเป็นต่าง ๆ แล้วมาช่วยกันทำขนมครกแทน ซึ่งที่นี้นับเป็นแห่งเดียวในประเทศไทยที่จัดงานบุญดังกล่าว

การนับถือศาสนา

ศาสนาพุทธ พระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักของชาวสมุทรสงคราม ทั้งชาติพันธุ์ที่เป็นไทยแท้ ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายมอญ โดยผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษ การนับถือเทพเจ้าของชาวจีน

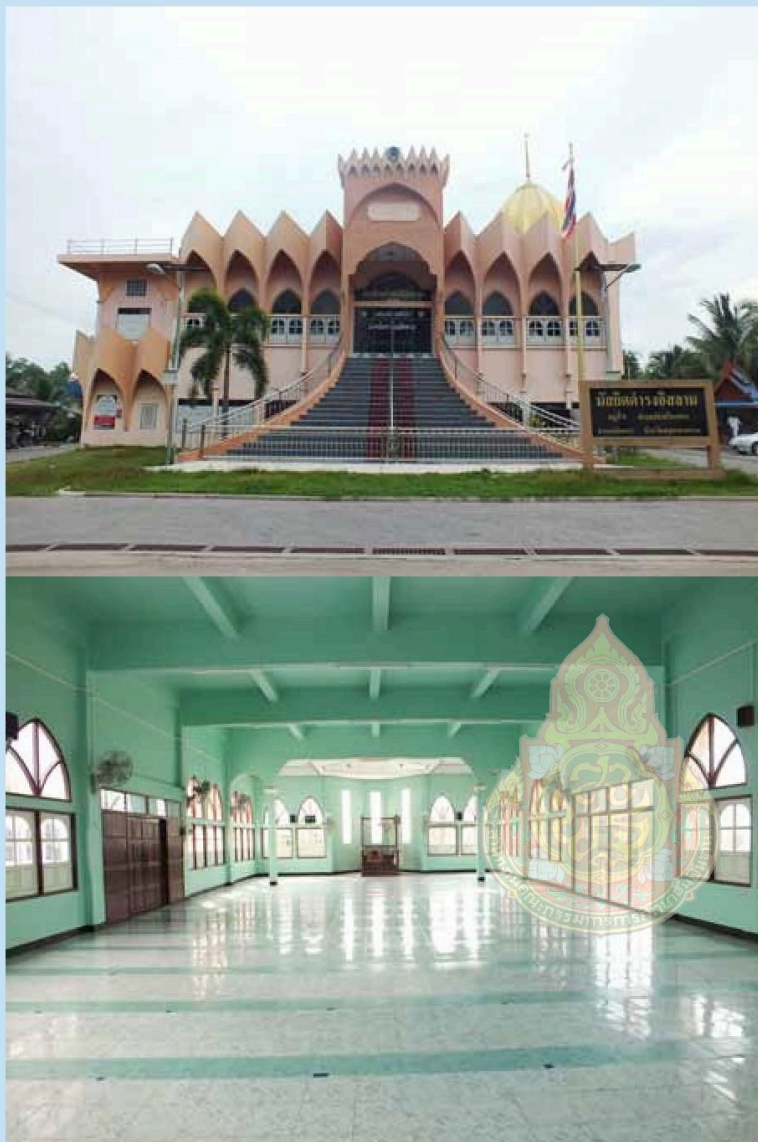
ความเชื่อของชาวสมุทรสงคราม

เกือบทุกบ้านเรือนมีการตั้งศาลพระภูมิคู่กับศาลตายาย เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย ตามคติความเชื่อของคนไทยแต่โบราณ ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ **ศาลพระภูมิ** เป็นแนวคิดที่มาจากศาสนาพราหมณ์ อันเชื่อว่าพระอิศวรหรือพระศิวะ เทพเจ้าสูงสุดประทับอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ พระภูมิถือเป็นเทวดา วิมานของพระภูมิจึงมีเสาเดียว การตั้งศาลพระภูมิจะกระทำเมื่อปลูกบ้านใหม่หรือย้ายที่อยู่เพราะเชื่อว่าเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วอัญเชิญพระภูมิให้มาสถิต เพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าบ้านและสมาชิกในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข

ส่วน**ศาลตายาย** เป็นศาลที่มี ๔ เสา เป็นที่สถิตของเจ้าที่หรือดวงวิญญาณเจ้าของสถานที่นั้น ๆ แสดงถึงความเคารพนับถือจากผู้ที่มาอยู่อาศัยแม้ไม่ใช่ลูกหลาน เพื่อให้ท่านช่วยคุ้มครอง ปกป้องรักษาไม่ให้วิญญาณชั่วร้ายมาทำร้ายคนในบ้าน เสมือนญาติผู้ใหญ่ที่คอยช่วยเหลือดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข

มัสยิดดำรงอิสลาม

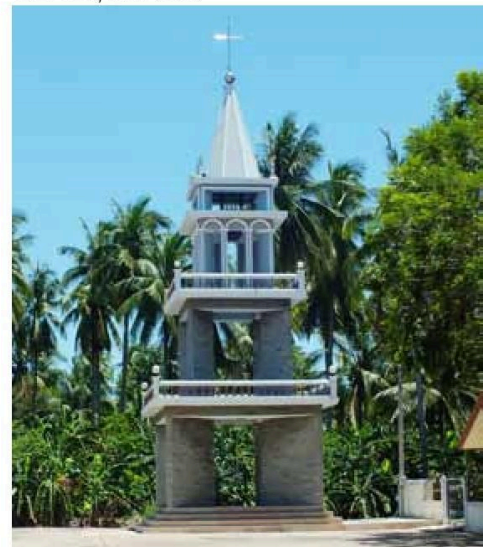
ศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมเริ่มตั้งถิ่นฐานในบริเวณคลองแขก ตำบลบางโพธิ์ อำเภอบางแพ จังหวัดสมุทรสงคราม โดยขยายตัวมาจากตำบลท่าแร้ง อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) เนื่องจากเห็นว่าบริเวณคลองแขกมีความอุดมสมบูรณ์จึงเข้ามาจับจองพื้นที่และเริ่มทำนา หลังจากนั้นจึงมีชาวไทยพุทธและเครือญาติมุสลิมเข้ามาอยู่ร่วมกัน ต่อมาจึงเปลี่ยนมาทำสวนมะพร้าว ปัจจุบันมีมัสยิด ๑ แห่ง และโรงเรียนสอนศาสนา ๑ แห่ง คือ โรงเรียนอิกอมาดุลอิสลาม

วัดนักบุญยาโกเบ

วัดพระองค์อุปถัมภ์ (วัดใน)

หอรขัง วัดพระองค์อุปถัมภ์ (วัดใน)

วัดนักบุญกาเยตโน บางน้อย

อาสนวิหารแม่พระบังเกิด บางนกแขวก

ศาสนาคริสต์ ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเริ่มเผยแผ่ในเมืองสมุทรสงครามเมื่อประมาณต้นรัตนโกสินทร์ กลุ่มแรกเป็นชาวจีนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากกรุงเทพฯ จำนวน ๕ หลังคาเรือน มาตั้งบ้านเรือนที่บ้านสี่หมื่น ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที (เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๖) ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ เจ้าอาวาสวัดคริสต์บางนกแขวกองค์แรกได้รวบรวมชาวคริสต์ในบริเวณบ้านสี่หมื่น ให้มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ใกล้วัด โดยจับจองที่ดินตรงข้ามกับวัดคริสต์บางนกแขวก หลังจากนั้น ศาสนาคริสต์จึงแผ่ขยายไปสู่ชุมชนใกล้เคียง

โบสถ์วัดคริสต์บางนกแขวกหลังปัจจุบัน สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้ชื่อว่า “อาสนวิหารแม่พระบังเกิด” โดยได้รับความสนับสนุนจากคริสตังในประเทศฝรั่งเศสและอิตาลี เป็นศิลปะสถาปัตยกรรมแบบโกธิค ภายในประดับกระจกสีที่งดงาม และได้รับการยกย่องว่าเป็นโบสถ์คริสต์ที่สวยงามแห่งหนึ่งของประเทศไทย

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๓ คริสตังชาวจีนจากบางนกแขวกได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานมาอยู่ที่ริมแม่น้ำแม่กลอง ที่ตำบลแม่กลอง อำเภอมืองสมุทรสงคราม และได้ตั้งวัดนักบุญยาโกเบขึ้น

พ.ศ. ๒๕๘๓ ชาวคริสต์บางนกแขวกได้ขุดคลองตรงข้ามกับวัดบางนกแขวกเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูก แล้วตั้งถิ่นฐานในบริเวณคลองที่สร้างขึ้นใหม่ จึงสร้างวัดอีกแห่งหนึ่งเรียกว่า วัดพระองค์อุปถัมภ์ (วัดใน) ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที และวัดนักบุญกาเยตาโน บางน้อย อำเภอบางคนที และวัดพระสุทิวรค์ ตำบลแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา นอกจากนี้ ยังมีคริสตชนนิกายโปรเตสแตนต์ด้วย

เรือนไทยที่สมุทรสงคราม

เอกลักษณ์ที่ชัดเจนของสมุทรสงครามคือการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย จะเห็นได้จากศิลปกรรมภายในวัดจำนวนมาก ลักษณะบ้านเรือนของชาวสมุทรสงครามก็เช่นกัน ถือเป็นเรือนทรงไทยทั้งดงาม มีการปรับเปลี่ยนดัดแปลงรูปแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ในสมัยเริ่มแรกเข้าใจว่าเรือนส่วนใหญ่คงเป็นเรือนเครื่องผูก ได้ทุนสูงเพื่ออยู่ร่วมกับน้ำขึ้นและน้ำลงตามธรรมชาติ สร้างด้วยไม้ไผ่ มุงหลังคาด้วยตบจากที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ต่อมาเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ประกอบกับมีความสัมพันธ์กับผู้คนในลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่จะนำขึ้นส่วนของเรือน เช่น ฝาปะกน หน้าจั่วเสา บรรทุกลงเรือมาขายตามลำน้ำแม่กลองและตามคลองสำคัญ ชาวแม่กลองจะซื้อสะสมไว้ เมื่อครบถ้วนจึงค่อยสร้างเรือนขึ้น เรือนไทยในลุ่มน้ำแม่กลองจึงพัฒนาเป็นเรือนเครื่องสับที่ใช้ไม้จริง เช่น ไม้สัก เข้ามาเป็นส่วนประกอบของการสร้างเรือน รวมทั้งมีการประยุกต์โดยช่างจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน เรือนไทยจึงมีองค์ประกอบแบบจีนเข้ามาร่วมผสมผสาน เช่น ประตูบานเพี้ยม แผ่นไม้ลายฉลุ ช่องลมคอสองลายจีน ซึ่งยังคงมีกลุ่มช่างเรือนไทยในลุ่มน้ำแม่กลองหลายกลุ่มที่สืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเรือนไทยต่อมาจนถึงปัจจุบัน

นักเล่นไฟฟ้าจิ้งเหลนสมุทรสงคราม

ชายเลนโล่งโก่งทางขวางแรงคลื่น
ยังหยดยืนค้ำกันมิหวั่นไหว
คนพี่สัตว์อยู่รอดล้วนปลอดภัย
ได้พึ่งพึ่งอิงอาศัยไปทั่วกัน

ธรรมชาติเกื้อกูลเพิ่มพูนค่า
ทรัพยากรในดินสินในป่าพนาสิทธิ์
ใจบอกร่วมแรงใจแบ่งปัน
ร่วมสร้างสรรค์ร่วมรักษาป่าชายเลน

สันติสุข สันติศาสนสุข

มาชายเลน...ลมนางใจแห่งท้องทะเล

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่เชื่อมต่อระหว่างผืนแผ่นดินกับทะเลไว้ด้วยกัน มีสภาพแวดล้อมที่เป็นดินเลน น้ำกร่อย และมีน้ำทะเลท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอ จึงพบป่าชายเลนปรากฏอยู่ทั่วไปตามบริเวณที่เป็นชายฝั่งทะเลปากแม่น้ำ ทะเลสาบ และรอบเกาะต่าง ๆ

ป่าชายเลนเป็นแหล่งห่วงโซ่อาหาร แหล่งกำเนิดชีวิตของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ หลายชนิดดำรงชีวิตร่วมกัน และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำตัวอ่อนก่อนจะเจริญเติบโตและออกไปสู่ท้องทะเลลึก ซึ่งเป็นความสมดุลทางทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และในพื้นที่ป่าชายเลนมีพันธุ์ไม้ที่สำคัญคือไม้โกงกาง ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่มีมากในป่าชายเลน ดังนั้น ป่าชายเลนจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ป่าโกงกาง**

นอกจากป่าชายเลนจะช่วยสร้างความสมดุลทางทรัพยากรธรรมชาติทั้งพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์แล้ว ยังเป็นพื้นที่เขตกันชนทางธรรมชาติที่คอยปกป้องผืนดินและชายฝั่งทะเลให้พ้นจากความเสียหายของลมพายุและกระแสน้ำที่ซัดสาดชายฝั่งอยู่เป็นประจำอีกด้วย

สมุทรสงครามเป็นอีกจังหวัดหนึ่งในอดีตเคยมีป่าชายเลนตลอดแนวชายฝั่งและปากแม่น้ำแม่กลอง ผู้คนในท้องถิ่นได้พึ่งพาอาศัย เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญและทำมาหาเลี้ยงชีพ ทั้งประมงชายฝั่ง เผาถ่านไม้โกงกาง งานบริการการท่องเที่ยวตามวิถีธรรมชาติ แต่ด้วยนโยบายพัฒนาประเทศที่เน้นความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ รัฐบาลได้ยกเลิกป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้ไม่มีป่าสงวนแห่งชาติในจังหวัดอีกเลย แต่ยังคงมีป่าชายเลนซึ่งเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของประชาชน และประชาชนได้นำพื้นที่ป่าชายเลนใช้ประกอบอาชีพบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ก่อให้เกิดน้ำเสียส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่าชายเลน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง

ต่อมาได้มีการกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาระยะยาวเป็นการถาวรขึ้น คือ การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนที่เหลืออยู่และปลูกต้นไม้เพิ่ม เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน เป็นการแก้ไขน้ำทะเลชายฝั่งเน่าเสีย และสร้างแหล่งอนุบาลและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ อันเป็นการช่วยเพิ่มทรัพยากรสัตว์น้ำ

เมื่อป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์จะมีสัตว์มากมาย

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เมื่อคราวเสด็จปลูกป่าชายเลน ณ ตำบลคลองโคน
โดยมี นายเดชา จือเหลียง
ชาวประมงบ้านคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม
ปฏิบัติหน้าที่ถวายงานขึ้นกระดานเลน

การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนได้เริ่มดำเนินการใน พ.ศ. ๒๕๓๓ และเริ่มปลูกป่าในป่าต่อมาบนพื้นที่ชายฝั่งทะเลในตำบลคลองโคน อำเภอเมืองสมุทรสงคราม และมีการปลูกป่าชายเลนอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยภูมิปัญญาของชาวบ้าน ความร่วมมือร่วมใจของชุมชนและผู้นำท้องถิ่น ดังเช่น นายพีรณิธิรัตน์พงศ์ธระ หรือคุณเชษฐ บุตรชายนายไพบูลย์ รัตน์พงศ์ธระ หรือผู้ใหญ่ชงค์ ผู้สืบทอดงานต่างๆ ของศูนย์อนุรักษ์ป่าชายเลนคลองโคน การปลูกป่าชายเลนช่วงแรกประสบปัญหาทั้งในเรื่องการคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่จะปลูก การอยู่รอดของต้นไม้ภายหลังปลูก และการไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านบางส่วน แต่ก็ไม่ได้ทำให้ผู้ใหญ่ชงค์และชาวบ้านที่เห็นความสำคัญของป่าชายเลนย่อท้อ แต่สิ่งที่นำความปลาบปลื้มมาให้แก่ชาวบ้านเป็นอย่างดีนั่นก็คือ การได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการปลูกป่าชายเลน จึงได้เสด็จมาปลูกป่าที่นี้ด้วยพระองค์เองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ปัจจุบันพื้นที่ป่าชายเลนคลองโคนกลับฟื้นคืนมาเขียวขจีอีกครั้ง และมีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำชายฝั่งมากมาย ช่วยปลูกวิถีการทำประมงพื้นบ้านชายฝั่งให้กลับมาอีกครั้ง จึงได้มีการรวมตัวของคนในชุมชนจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมไปถึงอาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มกระเตง (ชนากกลางทะเล) กลุ่มผลิตสินค้าโอท็อป เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับชุมชนและส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางสู่บ้านคลองโคน เพื่อออกท่องทะเล ชมธรรมชาติ และวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน รวมถึงร่วมกันทำกิจกรรมปลูกป่าชายเลน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ยังมีชุมชนริมคลองบางบ่อ ตำบลบางแก้ว อำเภอมืองสมุทรสงคราม คลองบางบ่อ เป็นเส้นทางหลักที่เชื่อมต่อกับทะเลโดยตรง ส่งผลให้น้ำในคลองบางบ่อเป็นลักษณะน้ำกร่อยตลอดปี บ้านเรือนจึงเป็นแบบยกใต้ถุนสูงเพื่อป้องกันน้ำขึ้นสูงจากการหนุนของทะเลตามภาษาท้องถิ่นที่เรียกว่า **น้ำเกิด น้ำตาย** บ้านเรือนมีทั้งปลูกติดกับริมน้ำและที่อยู่ถัดเข้ามาทางที่ดอน (ที่ซึ่งน้ำท่วมไม่ถึง) ชาวบ้านมีอาชีพทำประมงเป็นหลัก การบุกเบิกพื้นที่ป่าชายเลนเป็นผลให้เกิดการกัดเซาะพื้นที่ริมชายฝั่งทะเล รวมถึงการพัดทำลายบ้านริมฝั่งหลายสิบหลังคาเรือน ปรากฏการณ์นี้สร้างความสะเทือนใจแก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก จึงเกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยเริ่มทำการปลูกแนวกำแพงธรรมชาติเพื่อป้องกันการกัดเซาะแผ่นดิน เพื่อหวังว่า **วันหนึ่งผืนป่าแห่งนี้จะเป็นที่หล่อเลี้ยงสิ่งมีชีวิตตัวน้อย ๆ อีกครั้ง**

จากแนวความคิดดังกล่าว...จึงเกิดเป็น **โรงเรียนธรรมชาติป่าชายเลน** เพื่อรักษาสีน้ำจืดเล็ก ๆ อย่างปูแสม ปลาตีน ฯลฯ

ในระยะแรกการปลูกป่ามีอุปสรรคในการปลูกต้นกล้า เนื่องจากการกัดเซาะของคลื่นชายฝั่งทำให้ต้นกล้าล้มตาย ก่อนที่จะเติบโตขึ้นในพื้นที่ จึงได้มีโครงการสร้างเขื่อนชะลอแรงคลื่น โดยนำไม้ไผ่มาปักเรียงรายรอบนอกชายฝั่ง เพื่อเป็นกำแพงชั้นนอกช่วยประคองต้นกล้าที่ปลูกให้เจริญเติบโตขึ้นโดยความร่วมมือของชุมชน มีนายวิสูตร นวมศิริ หรือผู้ใหญ่แดง หมู่ ๑๐ บ้านบางบ่อล่าง ตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองสมุทรสงคราม เป็นผู้นำโครงการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นป้องกันปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง เพิ่มพื้นที่ดินเลน แล้วปลูกป่าชายเลนออกไป เริ่มทำตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน ทำให้ระบบนิเวศป่าชายเลนกลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง และจากความตั้งใจและความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ผู้ใหญ่แดงจึงได้รับการยกย่องจากศูนย์การอนุรักษ์ทางทะเลและชายฝั่ง ให้เป็น **“คนดีแทนคุณแผ่นดิน” ประจำปี ๒๕๕๕**

ปัจจุบันชุมชนตามแนวชายฝั่งทะเลของจังหวัดสมุทรสงครามไม่ได้มีบทบาทเฉพาะด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลนเท่านั้น ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น โครงการป่าในเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม แห่งที่ ๒ ถิ่นปลูกทุปป่าชายเลน “สวนป่าประชารัฐ เพื่อความสุขของคนไทย” โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งตะวันตก กิจกรรมปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น และโครงการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมฟื้นฟูและส่งเสริมจัดการทรัพยากรป่าชายเลน เป็นต้น

โครงการต่าง ๆ ดังกล่าวได้รับความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยดีมาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้พื้นที่ของป่าชายเลนมีความสมดุลทางระบบนิเวศ คงสภาพความเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งกำเนิดชีวิต แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน แหล่งพลังงาน แหล่งพืชผัก พืชสมุนไพร รวมถึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ สถานที่พักผ่อน และเป็นลมหายใจแห่งท้องทะเลจังหวัดสมุทรสงครามที่สืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน พวกเราทุกคนจึงควรตระหนักถึงความสำคัญ และร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าชายเลนให้คงความอุดมสมบูรณ์สืบต่อไป

จากป่าชายเลนสู่...ถ่านไม้โกงกาง

ปัจจุบันหลายครัวเรือนเลิกใช้ถ่านไม้ในการหุงต้ม และเปลี่ยนมาใช้ก๊าซหุงต้มแทนเพื่อความสะดวกรวดเร็ว แต่มีบางครัวเรือนยังนิยมประกอบอาหารโดยใช้ถ่านไม้ เป็นเชื้อเพลิง เพราะอาหารที่ได้จะมีกลิ่นหอมน่ารับประทาน นอกจากนี้ยังมีธุรกิจอาหารประเภทปิ้งย่างที่ต้องการใช้ถ่านไม้ เป็นเชื้อเพลิง ถ่านไม้ที่มีคุณภาพให้ความร้อนสูง ชี้อ่อนนุ่ม และไม่แตกประทุ นั่นก็คือ **ถ่านไม้โกงกาง** ซึ่งมีแหล่งผลิต อยู่บ้านเขายี่สาร ตำบลยี่สาร อำเภอมัทพวา จังหวัด สมุทรสงคราม เป็นโรงเผาถ่านไม้แห่งเดียวในประเทศไทย ที่ได้สิทธิ์ในการเผาถ่านไม้โกงกางอย่างถูกกฎหมาย การเผา ถ่านไม้โกงกางที่ไม่ได้เป็นการทำลายป่าชายเลน หรือป่า โกงกาง แต่ใช้วิธีการปลูกทดแทนขึ้นใหม่ โดยปลูกบนพื้นที่ ป่าชายเลนที่มีโดนดที่ตื้น จึงทำให้ยี่สารไม่ขาดแคลนวัตถุดิบ ในการเผาถ่านไม้โกงกาง แสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ คิดหาวิธีการประกอบอาชีพได้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และถ่ายทอดสืบมาจนปัจจุบัน

การเผาถ่านไม้โกงกาง ได้รับการถ่ายทอดมาจาก ชาวบ้านในอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง และชาวบ้านยี่สารได้ เรียนรู้และสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งการเผาถ่านไม้โกงกาง ต้องรอให้ไม้โกงกางมีอายุ ๑๐ - ๑๕ ปี จึงจะตัดและนำมา เผาถ่านไม้ได้ และจะต้องมีการปลูกไม้โกงกางทดแทนในพื้นที่ แปลงเดิม โดยจะใช้ฝักไม้โกงกาง ๔,๐๐๐ ฝักต่อพื้นที่ ๑ ไร่ เช่น โรงเผาถ่านก้านันปริญา ดรุณศรี มีจำนวนพื้นที่กว่า ๑,๐๐๐ ไร่ ทำให้มีไม้โกงกางสำหรับใช้เผาถ่านได้ตลอดทั้งปี ซึ่งถ่านไม้โกงกางของก้านันปริญาเน้นการส่งออกไปยัง ต่างประเทศถึง ๙๕ เปอร์เซ็นต์ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น ไต้หวัน รัสเซียและประเทศในตะวันออกกลาง ส่วนอีก ๕ เปอร์เซ็นต์ จำหน่ายภายในประเทศ การเผาถ่านไม้โกงกางนอกจาก จะได้ถ่านไม้โกงกางเป็นผลิตภัณฑ์หลักเพื่อการจำหน่ายแล้ว ยังได้ผลิตภัณฑ์น้ำส้มควันไม้เป็นผลพลอยได้เพิ่มเติม อีกด้วย ส่งผลให้ชุมชนบ้านเขายี่สารมีการรวมกลุ่มจัดตั้งศูนย์ การเรียนรู้ทรัพยากรป่าชายเลนโดยมีฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้ผู้สนใจได้เรียนรู้อีกด้วย

ป่าโกงกาง

ท่อนไม้โก่งการรอเข้าเตาเผา

เตาเผาลานไม้โก่งการ

โรงเผาลานไม้โก่งการ

การเผาลานไม้ของคนที่สารเป็นภูมิปัญญาการเผาลานไม้โก่งการที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน มีเทคนิคและขั้นตอนการเผาลานไม้โก่งการ ดังนี้

เริ่มจากการตัดไม้โก่งการ โดยตัดไม้โก่งการทั้งต้น และริดเอากิ่งออก เลื่อยไม้เป็นท่อน ยาวท่อนละ ๑ เมตรครึ่ง นำมาทาบเปลือกที่หุ้มไม้โก่งการออกให้เห็นเนื้อไม้ จากนั้นนำกองไม้โก่งการที่ทาบเปลือกแล้วจัดเรียงให้เรียบร้อยเพื่อการเผา

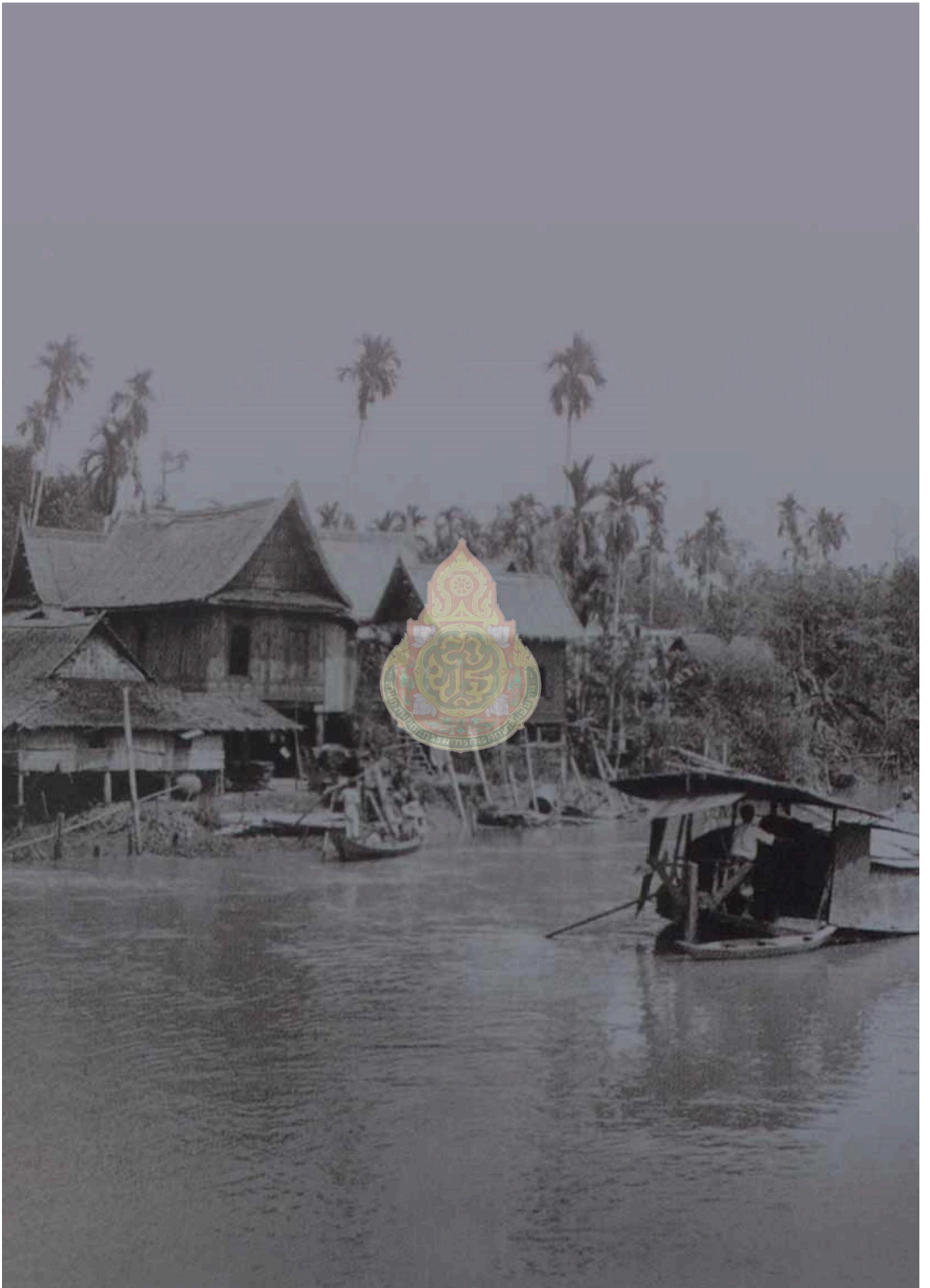
การเผา จะแยกขนาดของไม้ โดยใช้ไม้ขนาดใหญ่วางในแนวตั้งอย่างเป็นระเบียบจนแน่น แล้วจึงวางเรียงไม้ท่อนเล็กในแนวนอนให้เต็มเตาเผา ให้มีโพรงอากาศน้อยที่สุด เพื่อให้ไม้ค่อย ๆ ติดไฟ ถ่านที่ได้จะไม่แตก ระยะเวลาในการเผาจะใช้เวลาประมาณ ๑๒ - ๑๕ วัน ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของไม้ และปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจทำให้ใช้เวลาในการเผาแต่ละรอบไม่เท่ากัน เช่น ไม้สด ไม้แห้ง สภาพอากาศร้อนหรือเย็น การดูว่าไม้ถูกเผาเป็นถ่านได้ดีหรือยัง ต้องสังเกตควันไฟที่ลอยออกมา ถ้าควันไฟใสขึ้น แสดงว่าถ่านใกล้จะสุกดีแล้ว และต้องคอยเติมไม้ฟืนเพื่อให้ไฟมีความร้อนอย่างสม่ำเสมอ

หลังจากถ่านสุกแล้ว รอให้เย็นอีกประมาณ ๑๒ - ๑๕ วัน แล้วจึงขนถ่านออกจากเตา

ขั้นตอนสุดท้าย คือ ตัดถ่านเป็นท่อน ๆ เพื่อบรรจุส่งลูกค้าต่อไป

การเผาลานไม้โก่งการนอกจากจะได้ถ่านที่มีคุณภาพดีแล้ว ยังได้น้ำส้มควันไม้ที่เกษตรกรนำไปใช้เป็นสารกำจัดแมลง ป้องกันศัตรูพืช ซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อคนและสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในปัจจุบันยังมีอาชีพเผาลานไม้ อยู่ที่บ้านยี่สาร แต่จำนวนผู้ประกอบการอาชีพนี้ก็ลดลง เนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องใช้แรงงานและต้นทุนจำนวนมาก ใช้เวลานานกว่าจะได้ไม้โก่งการในปริมาณที่เพียงพอต่อการเผาลานไม้ ในแต่ละครั้ง โรงเผาลานที่บ้านยี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม จึงเหลืออยู่เพียง ๗ โรง เท่านั้น ซึ่งผู้ประกอบการและส่วนราชการได้พยายามหาทางออกหลายทางเพื่อความอยู่รอดของอาชีพนี้

ย้อนอดีตเมืองแม่กลอง

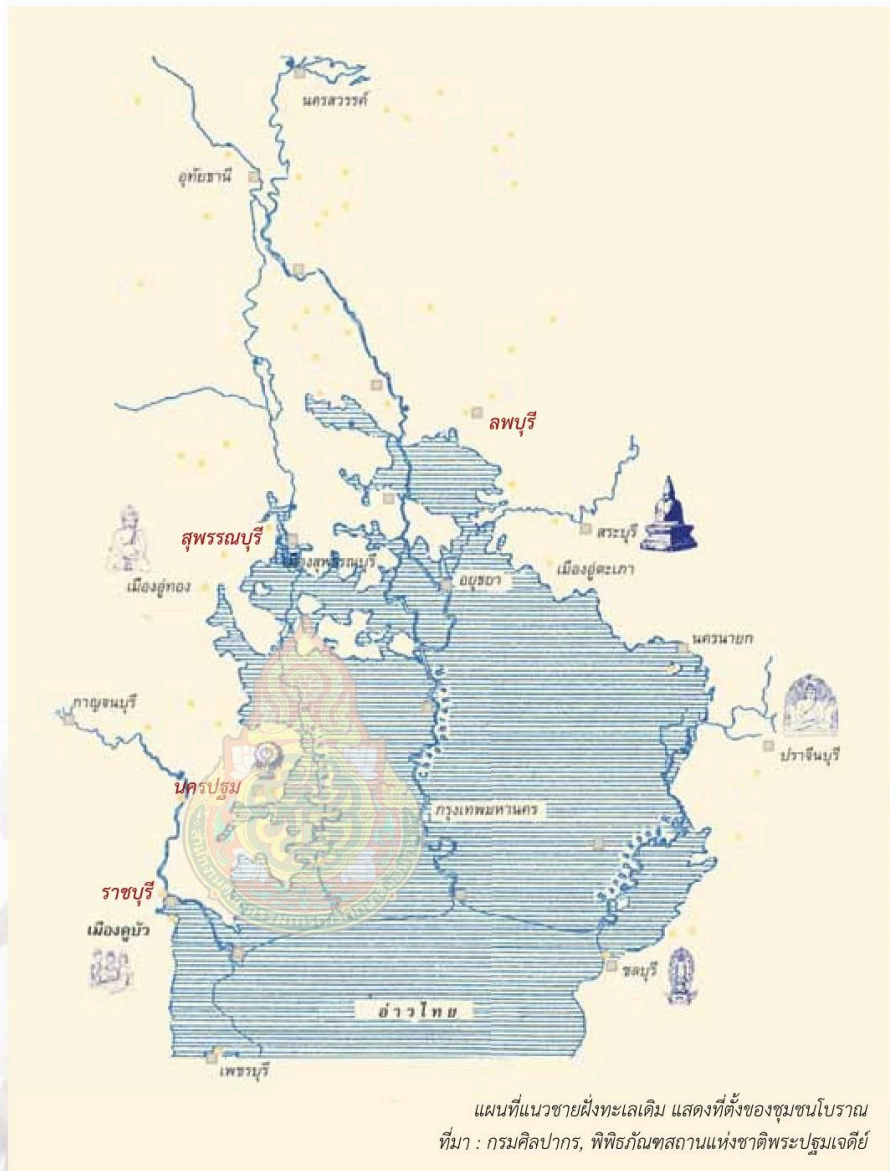
หากย้อนอดีตไปเมื่อหลายพันปีมาแล้ว พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบชายฝั่งทะเลของจังหวัดสมุทรสงครามยังเป็นส่วนหนึ่งของทะเล เช่นเดียวกับหลายจังหวัดในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ขณะนั้นแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เมืองนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และบ้านคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี พื้นที่ดังกล่าวมีชุมชนตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคงในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๑ (พ.ศ. ๙๐๑ - ๑๑๐๐) ดังปรากฏหลักฐานเป็นแนวคูน้ำ คันดิน และโบราณวัตถุต่าง ๆ แสดงถึงการติดต่อ การแลกเปลี่ยนค้าขาย และการรับอารยธรรมอินเดียที่เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมชาวพื้นเมือง ทำให้ชุมชนเริ่มมีพัฒนาการเจริญรุ่งเรืองขึ้น สามารถก่อกำเนิดกลุ่มวัฒนธรรมสมัยประวัติศาสตร์เริ่มแรกในดินแดนไทย เป็นเมือง เป็นแว่นแคว้น เป็นอาณาจักรที่มีการจัดระบบการปกครอง การนับถือพุทธศาสนาเถรวาท มีศิลปวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เรียกว่า **อาณาจักรทวารวดี** ที่สันนิษฐานได้จากเหรียญเงินที่จารึกข้อความด้วยอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤตของอินเดีย มีความว่า **ศรีทวารวดี ศวรูปุณยะ** แปลว่า **บุญของพระผู้เป็นเจ้าของแห่งทวารวดี** พบในแหล่งโบราณคดีหลายแห่งที่จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี สิงห์บุรี และราชบุรี รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนา เครื่องมือเครื่องใช้ที่ปะปนกับเปลือกหอยทะเล แสดงว่าพื้นที่บริเวณนี้เคยมีน้ำทะเลท่วมถึงมาก่อน และหัวเมืองตามแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทยมีความสัมพันธ์และรับอารยธรรมอินเดียมานานแล้ว

การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนหมู่บ้าน

ลักษณะทางกายภาพของแม่น้ำแม่กลองที่ไหลกัดเซาะทิวเขาถนนธงชัยและตะนาวศรี นำพากรวดหิน ดิน หวายลงมาทับถมกัน เกิดเป็นแผ่นดินชั้นใหม่จากการทับถมของโคลนตะกอนเป็นเวลานานหลายพันปี จนกลายเป็นที่ราบลุ่มบริเวณปากแม่น้ำแม่กลองที่กว้างขวาง ทำให้แนวชายฝั่งทะเลถอยร่นออกไป แม่น้ำลำคลองหลายสายเปลี่ยนทิศทางการไหล การคมนาคมออกสู่ทะเลไม่สะดวกดังแต่ก่อน เรือสินค้าไม่สามารถเข้ามาค้าขายได้ สภาพสังคมและศูนย์กลางการค้าดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เมืองหลายเมืองที่เคยเจริญรุ่งเรืองในสมัยทวารวดีต้องโยกย้ายที่ตั้งเมืองใหม่ หรือเกิดเมืองใหม่ขึ้นมาแทนที่บนฝั่งแม่น้ำที่ออกสู่ทะเลได้สะดวกกว่า ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้อาณาจักรทวารวดีที่เคยเจริญรุ่งเรืองในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาล่มสลายลง

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ บริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น เพราะดินตะกอนที่ทับถมกันมานานมีความอุดมสมบูรณ์เอื้อต่อการทำมาหากิน ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยจากศึกสงคราม ปรากฏร่องรอยชุมชนเก่าแก่หลายแห่ง ได้แก่ บริเวณคลองแควอ้อมและบริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลอง (ตั้งแต่อำเภออัมพวาขึ้นไปจนถึงอำเภอบางคนที) เป็นพื้นที่ชาวสวนเก่าแก่ เรียกว่า **บางช้าง** และชุมชนที่ราบริมทะเลส่วนใหญ่ทำการประมง เรียกว่า **บ้านยี่สาร** (ในเขตอำเภออัมพวาที่ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรี) ซึ่งเป็นแหล่งที่พ่อค้าเข้ามาจอดเรือพักสินค้า และเลือกตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ดอนและเขาเตี้ย ๆ มีเส้นทางน้ำสายใหญ่ไหลออกสู่ทะเลได้สะดวก สามารถติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลและริมแม่น้ำลำคลอง ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี เช่น สลุปเจดีย์ พระพุทธรูปหินทราย เศษภาชนะดินเผา ที่สำคัญคือ ตุ่มดินเผาเนื้อแกร่งขนาดใหญ่ที่นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าเป็นตุ่มที่ทำขึ้นทางตอนใต้ของจีนหรือเวียดนาม ใช้เป็นภาชนะใส่น้ำจืดไว้ใช้ในเรือสำเภา เพราะการเดินทางค้าขายทางทะเลสมัยโบราณ น้ำจืดเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการเดินทางที่แต่ละครั้งใช้เวลาเป็นเดือน การพบตุ่มโบราณขนาดใหญ่ที่เขายี่สารจึงเป็นสิ่งที่สนับสนุนว่ามีคนจากภายนอกเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยปะปนกับชาวพื้นถิ่นดั้งเดิม นอกจากหลักฐานทางโบราณคดีแล้ว ยังมีตำนานบ้านเขายี่สาร กล่าวถึงกลุ่มคนจีนที่เข้ามาค้าขายโดยเรือสำเภา ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เขายี่สารและบริเวณใกล้เคียง สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ของบ้านเขายี่สารซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเส้นทางการค้าทางทะเลของชาวจีน ที่ใช้เขายี่สารเป็นจุดพักขนถ่ายสินค้าก่อนลำเลียงเข้าสู่เมืองต่าง ๆ ทำให้ชุมชนยี่สารเป็นย่านค้าขายที่เฟื่องฟู ปัจจัยดังกล่าวนี้ทำให้ชุมชนตามรายทางแม่น้ำลำคลองและที่ปากแม่น้ำแม่กลองขยายตัวขึ้น มีพัฒนาการสืบต่อมาเป็น**เมืองแม่กลอง** อันเป็นภูมินามตามสภาพแวดล้อมสำคัญ คือ แม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของชุมชนนั่นเอง

กล่าวได้ว่าจังหวัดสมุทรสงครามตั้งขึ้นบนแผ่นดินที่เกิดขึ้นใหม่จากการทับถมของโคลน ตะกอนบริเวณปากแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงดึงดูดให้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนรวมกันเป็นเมืองแม่กลองขึ้น แม้ช่วงเวลาของการเริ่มตั้งชุมชน จะไม่แน่ชัดแต่ “เมืองแม่กลอง” ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเป็นหัวเมืองชายทะเลของอาณาจักรอยุธยา

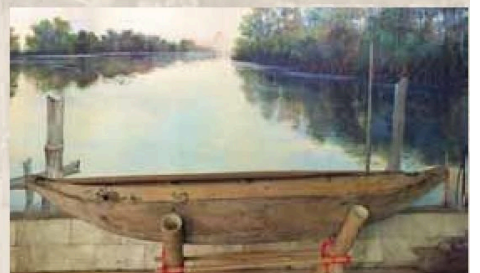

เมืองแม่กลองหรือเมืองสมุทรสงครามในสมัยอยุธยา

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดของจังหวัดสมุทรสงคราม ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในกฎหมายตราสามดวง พระไอยการนาทหารหัวเมือง ซึ่งตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑ - ๒๐๓๑) ว่าด้วยเรื่องศักดินาซึ่งมีราชทินนามของขุนนางและเจ้าเมืองในราชอาณาจักรอยุธยาปรากฏชื่อของ **พระสมุทรสงคราม เมืองแม่กลอง** ซึ่งแสดงว่าเมืองแม่กลองได้จัดตั้งขึ้นในระบบราชการตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อ **เมืองแม่กลอง** และ **เมืองสมุทรสงคราม** อยู่ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชกำหนดเก่า และพระธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของข้าราชการทั่วราชอาณาจักรทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ระบุว่า เมืองสมุทรสงครามเป็นหัวเมืองจัตวาขึ้นกับ **โกษาธิบดีกรมคลัง** เช่นเดียวกับหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออกอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าเมืองแม่กลองหรือเมืองสมุทรสงครามมีบทบาทสำคัญทางด้านการค้าระหว่างประเทศ จึงถูกจัดให้ขึ้นกับกรมคลังซึ่งมีบทบาทหน้าที่ควบคุมดูแลทางการค้าและความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑) คณะราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสซึ่งส่งคณะทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับอยุธยา ในช่วง พ.ศ. ๒๒๓๐ - ๒๒๓๑ ได้บันทึกถึงเมืองแม่กลองว่า

“... เวลาเย็นข้าพเจ้าได้ไปถึงแม่กลอง ซึ่งไกลจากท่าจีน ระยะทางประมาณ ๑๐ ไมล์ครึ่ง เมืองแม่กลองนี้เป็นเมืองที่ใหญ่กว่าท่าจีน และตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ซึ่งเรียกกันว่า แม่น้ำแม่กลอง และอยู่ห่างกับทะเลหนทางประมาณ ๑ ไมล์ น้ำรับประทานในเมืองนี้เป็นน้ำที่ดี เมืองแม่กลองนี้ทามีกำแพงเมืองไม่แต่มีป้อมเล็ก ๆ สีเหลืองอยู่ ๑ ป้อม บนป้อมมีหอระฆังอยู่ ๔ แห่ง แต่เป็นหอระฆังเล็กมากก่อด้วยอิฐ คุ้กทามีไม้ แต่น้ำท่วมอยู่รอบป้อม กำแพงหรือรั้วในระหว่างหอระฆังนั้นทำด้วยเสาใหญ่ ๆ ปักลงในดิน และมีแคร่ขวางถึงเป็นระยะ ๆ

เมื่อข้าพเจ้าได้มาถึงแม่กลองแล้ว รุ่งขึ้นวันที่ ๑๙ เดือนธันวาคม (พ.ศ. ๒๒๓๐) ข้าพเจ้าก็ได้เปลี่ยนเรือ เรือที่เปลี่ยนใหม่นี้เป็นเรือแจวสอาดและกว้างขวาง พอใช้ได้ และเจ้าพนักงานก็ได้เตรียมเรือแจว และเรืออีกชนิด ๑ ซึ่งเรียกกันว่า มีรุ (miroux) อีกหลายลำสำหรับให้คนของข้าพเจ้านั่งไป และสำหรับบรรทุกของ ๆ ข้าพเจ้าด้วย ผู้ว่าราชการเมืองราชบุรีได้ไปส่งข้าพเจ้าจนถึงปากน้ำ เมื่อถึงปากน้ำแล้วผู้ว่าราชการเมืองราชบุรีก็ลาข้าพเจ้ากลับไป ส่วนผู้ว่าราชการเมืองแม่กลองพร้อมด้วยข้าราชการและบ่าวไพร่ได้เอาเรือเลียบทะเลมาตามชายฝั่ง จึงได้มาสมทบกับข้าพเจ้าที่ปากน้ำเมืองเพชรบุรี...”

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเสือ (พ.ศ. ๒๒๔๖ - ๒๒๕๑) โปรดเกล้าฯ ให้ชุดคลองโคกขามจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อให้เป็นคลองลัดสะดวกต่อการเดินเรือ โดยใช้แรงงานจากไพร่พลเมืองของเมืองสมุทรสงครามร่วมกับเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง มีความปรากฏในพระราชพงศาวดาร ว่า

“... เจ้าพญาจักรีก็เกณฑ์เอาเลก*หัวเมืองนนทบุรี เมืองธนบุรี เมืองนครชัยศรี เมืองสาครบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี เมืองสมุทรปราการ ได้พลหัวเมืองทั้งปวงนั้น ๓๐,๐๐๐ เศษ มอบให้พระราชสงครามผู้เป็นนายกอง...ชุดคลองโคกขาม แลที่ซึ่งจะชุดไปทะเลลุอกแม่น้ำเมืองสาครบุรีนั้น...”

หลักฐานดังกล่าวแสดงความสำคัญของแม่น้ำแม่กลองและลำคลองต่าง ๆ ในฐานะเส้นทางการคมนาคมและการค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยากับอ่าวไทย เมืองสมุทรสงครามยังมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจมีประชากรหนาแน่น และมีชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่มาก ดังมีความในพระราชกำหนด ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พ.ศ. ๒๒๙๙ ระบุว่า โปรดเกล้าฯ ให้พระยารัตนาธิเบศร สมุหนายก เฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ (จีนอะปันเต็ก) ขุนทิพ และหมื่นรุทอักษร ที่บังอาจกราบบังคมทูลขอตั้งบ่อนเบี้ยในแขวงเมืองสมุทรสงคราม เมืองราชบุรีและเมืองสมุทรปราการ ทั้ง ๆ ที่ได้มีกฎหมายรับสั่งห้ามไว้ก่อนแล้ว มาลงโทษ

* เลก หมายถึง ชายฉกรรจ์

ที่มาของชื่อ แม่น้ำ “แม่กลอง”

ชื่อของแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นที่มาของชื่อเมืองแม่กลองนั้น มีตำนานและเรื่องเล่ากล่าวถึงในหลายแห่ง เช่น ตำนานเรื่องแม่น้ำแม่กลองของวัดช่องลม จังหวัดราชบุรี มีเนื้อหาสัมพันธ์กับหนุมานในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์กับกลองขนาดใหญ่ อันเป็นที่มาของชื่อวัดใหญ่แม่กลอง ทั้งนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ มีพระนิพนธ์เกี่ยวกับที่มาของชื่อแม่น้ำแม่กลอง ไว้ ๒ ประเด็น โดยทรงรวบรวมข้อสันนิษฐานไว้ ดังความตอนหนึ่ง ว่า

“ฉันได้รับคำถามว่าเพราะเหตุใดลำแม่น้ำที่ผ่านสมุทรสงคราม เมืองราชบุรี และเมืองกาญจนบุรี จึงเรียกชื่อว่า แม่น้ำแม่กลอง... เขาบอกว่าแต่เดิมมีกลองขนาดใหญ่โต ผิดกลองสามัญอยู่วัดแห่ง ๑ ในแคว้นนั้น (ดูเหมือนเขาบอกชื่อวัดให้ด้วย แต่ฉันลืมไปเสียแล้ว) พวกชาวเมืองจึงเอากลองใหญ่นั้นเป็นนิมิตต์มาเรียกลำแม่น้ำนั้นว่า แม่กลอง แล้วเลยเรียกเมืองสมุทรสงคราม ว่า เมืองแม่กลองด้วยนี้เป็นอธิบายอย่าง ๑ ซึ่งเคยได้ยินมา

อธิบายมีอีกอย่าง ๑ ว่า มีเมืองขึ้นของเมืองอุทัยธานี ชื่อว่า เมืองแม่กลอง ตั้งอยู่ยอดแม่น้ำเมืองสมุทรสงคราม อาจจะเอาชื่อเมืองแม่กลองอันอยู่ต้นน้ำเรียกลำน้ำต่อลงมาจนปากน้ำ แต่เรียกเพี้ยนไปเป็น แม่กลอง

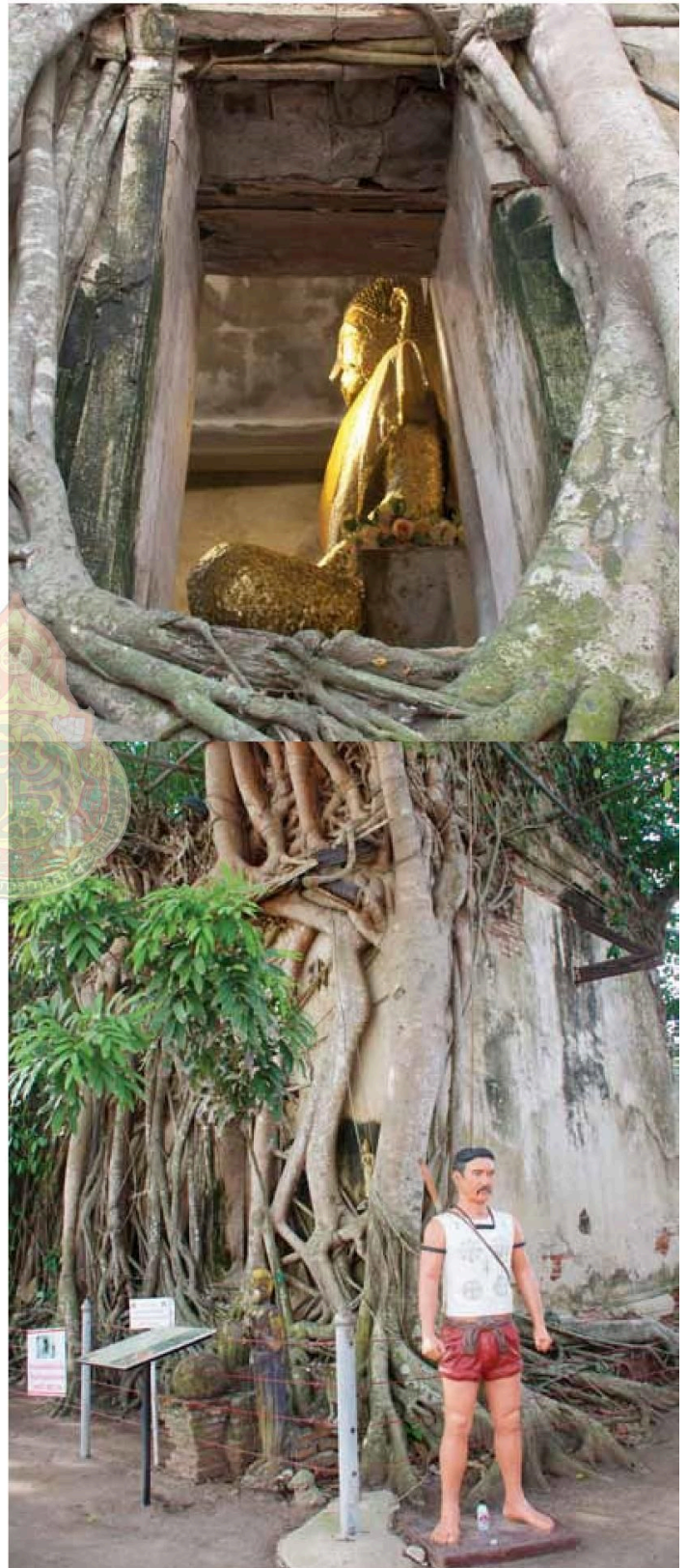
ฉันเคยได้ยินอธิบายแต่ ๒ อย่างเช่นว่ามา แต่จะรับรองว่าอย่างไรจะเป็นความจริงนั้นรับไม่ได้ ถ้าจะตอบโดยย่อก็ตอบได้ว่า ไม่รู้ว่าเพราะเหตุใดจึงเรียกชื่อลำแม่น้ำนั้นว่าแม่กลอง...”

อย่างไรก็ตามความเชื่อว่า **แม่กลอง** หมายถึง กลองขนาดใหญ่ ที่เป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งแล้วลอยน้ำมา เป็นตำนานที่มีผู้กล่าวขานกันมาก จนกลายเป็นตราประจำจังหวัด รูปกลองลอยน้ำและต้นมะพร้าวอยู่สองฝั่งแม่น้ำ สะท้อนถึงพืชเศรษฐกิจหลักของจังหวัดที่ผสมผสานกับความเชื่อดังกล่าวอย่างชัดเจน

* สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, “ชื่อลำน้ำแม่กลอง วินิจฉัยนาม” ในหนังสือเรื่อง ลุ่มน้ำแม่กลอง ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ “เครือญาติ” มอญ , อ้างถึงในสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม, เล่มเดิม หน้า ๒๒

ปลายสมัยอยุธยา เมืองสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของสมรภูมิสงครามระหว่างไทยกับพม่า แม้มิได้เผชิญกับกองทัพพม่าโดยตรงเช่นหัวเมืองที่อยู่ติดต่อกัน ได้แก่ เมืองราชบุรี กาญจนบุรี และเพชรบุรี ที่เสียหายอย่างหนัก เพราะภัยสงคราม แต่ชาวสมุทรสงครามต้องถูกเกณฑ์เข้ากองทัพโดยมีเจ้าเมืองเป็นผู้บังคับบัญชา ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศหรือสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พ.ศ. ๒๓๐๑ - ๒๓๑๐) พม่าในสมัยพระเจ้าอลองพญา ได้ส่งกองทัพปราบปรามพวกมอญ พวกมอญจึงหนีมาอยู่ที่เมืองมะริดกับเมืองตะนาวศรี ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของอยุธยา และกองทัพพม่าโจมตียึดได้โดยง่าย ใน พ.ศ. ๒๓๐๒ กองทัพพม่ายกทัพเข้ามาทางช่องเขาสิงขร (ในทิวเขาตะนาวศรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของประเทศ พม่าเรียกช่องมูตอง : Mou Dong Pass ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าและเส้นทางเดินทัพสำคัญที่เชื่อมต่อกับเมืองท่ามะริด ที่อยู่ติดกับฝั่งทะเลอันดามัน และพม่าเริ่มใช้เป็นเส้นทางเดินทัพเข้าตีไทยตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าอลองพญาเป็นต้นมา) สมเด็จพระเจ้าเอกทัศให้เกณฑ์ทัพมีพระราชรองเมือง (ว่าที่พระยายมราช) เป็นแม่ทัพ พระยาเพชรบุรีเป็นกองหน้า พระยาราชบุรีเป็นยกกระบัตร (มีหน้าที่จัดเตรียมศาสตราวุธ) พระสมุทรสงคราม เจ้าเมืองสมุทรสงครามเป็นเกียกกาย (หมายถึง กองเสบียงมีหน้าที่ในการจัดหา และส่งเสบียงสำหรับกองทัพ) พระธนบุรีกับพระนนทบุรีเป็นกองหลัง ยกไปรักษาเมืองมะริด ในกองทัพไทยนี้มีขุนรองปลัดชู กรมการเมืองวิเศษไชยชาญ ได้อาสาพาการสงครามคุมสมัครพรรคพวกรวม ๔๐๐ คน เข้าเป็นกองอาทมาต ร่วมในกองทัพด้วย ซึ่งผลของสงครามครั้งนี้ทัพไทยพ่ายแพ้ยับเยิน สงครามครั้งนี้ยุติลง เนื่องจากทัพหลวงของพม่าเข้ามาล้อมและโจมตีกรุงศรีอยุธยาด้วยปืนใหญ่ พระเจ้าอลองพญาของพม่าจุดปืนใหญ่แตกถูกพระองค์เองบาดเจ็บสาหัส พม่าจึงเลิกทัพกลับไป

พ.ศ. ๒๓๐๗ พระเจ้ามังระพระโอรสของพระเจ้าอลองพญามีนโยบายขยายอำนาจ จึงส่งกองทัพพม่าเข้ารุกรานไทยอีกและตีเมืองทวาย มะริด และตะนาวศรีได้โดยง่าย จึงยกทัพเข้าไทยกวาดต้อนผู้คนและยึดทรัพย์สมบัติมาตลอดทางจนถึงเมืองเพชรบุรี ราษฎรที่มีภูมิลำเนา

อยู่ปากน้ำบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ได้อพยพครอบครัวลงเรือหลบหนีภัยสงคราม มาขึ้นบกและอยู่ที่ริมน้ำแม่กลอง เมืองสมุทรสงคราม ตั้งถิ่นฐานอันเป็นที่มาของบ้านแหลม ในปัจจุบัน ศึกครั้งนี้กองทัพของพระยาพิพัฒน์โกษา กับพระยาตากสิน เจ้าเมืองตากได้ยกทัพจากกรุงศรีอยุธยา ช่วยรักษาเมืองเพชรบุรีไว้ได้

พ.ศ. ๒๓๐๘ กองทัพพม่าระดมกำลังทหารจำนวนมากเข้าโจมตีไทยในหลายทาง ทัพหนึ่งยกมาทางเมืองเชียงใหม่ อีกทัพหนึ่งเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ กาญจนบุรี ตีทัพไทยแตกยับเยิน และยกมาตามลำน้ำจากเมืองราชบุรี สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ โปรดเกล้าฯ ให้กองทัพเรือของไทยไปตั้งค่ายที่ตำบลบางกุ้ง สร้างกำแพงล้อมวัดบางกุ้งให้วัดอยู่กลางค่ายเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสร้างขวัญกำลังใจแก่ทหาร เรียกว่า ค่ายบางกุ้ง ไม่สามารถต้านทานทัพพม่าได้ ถูกกองทัพพม่าตีแตกพ่ายจนถึงเมืองธนบุรี

พ.ศ. ๒๓๐๙ กองทัพเรือพม่ายกมาทางแม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำท่าจีนตีได้เมืองธนบุรี ส่วนกองทัพบกพม่ายกมาถึงเมืองสุพรรณบุรี โจมตีหัวเมืองต่าง ๆ กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินสมบัติมาตลอดทาง จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐

เมืองสมุทรสงครามในสมัยธนบุรี

ภายหลังที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำทัพไทยขับไล่ กองทัพพม่าที่กรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ และสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี แห่งใหม่แล้วใน พ.ศ. ๒๓๑๐ (หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าได้ ๗ เดือน) ปรากฏความในพระราชนิพนธ์ว่า ได้ทรงแต่งตั้งข้าราชการ ออกไปรักษาหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งปวง ทั้งนี้ “...หัวเมืองข้างตะวันตกมี เมืองนครไชยศรี ๑ เมืองสมุทรสงคราม ๑ เมืองเพชรบุรี ๑ ...เห็นจะมีผู้คน เหลืออยู่พอตั้งเป็นบ้านเมืองได้... ให้ทหารจีนไปตั้งค่ายอยู่ที่ตำบลบางกุ้ง แดนเมืองสมุทรสงครามต่อแดนเมืองราชบุรีแห่ง ๑ ...” ทหารจีนกลุ่มนี้ ได้รวบรวมชาวจีนมาจากเมืองชลบุรี ระยอง กาญจนบุรี และราชบุรี จึงเรียกชื่อนี้ว่า **ค่ายจีนบางกุ้ง** ซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางเดินทัพของพม่า จึงถือเป็นค่ายยุทธศาสตร์สำคัญที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรง เตรียมไว้รับศึกพม่าในพื้นที่ห่างไกลพระนคร ค่ายบางกุ้งจึงเปรียบเสมือน ปราการด่านสุดท้าย ที่ข้าศึกจะเข้าถึงกรุงธนบุรีได้

ศึกบางกุ้ง

พ.ศ. ๒๓๑๑ กองทัพพม่านำทัพโดย “แมงกัมมารหย่า เจ้าเมืองทวาย” เดินทางเข้ามาทางด่านบ้องตี้ เมืองกาญจนบุรี ขณะนั้น เมืองกาญจนบุรีและเมืองราชบุรียังเป็นเมืองร้าง ซึ่งเป็นผลจากสงครามเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๓๑๐ กองทัพพม่าตั้งค่ายอยู่บริเวณแม่น้ำราชบุรี ยกทัพเข้าโจมตีค่ายบางกุ้งและล้อมเมืองไว้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้พระมหามนตรี (บุญมา ต่อมาคือกรมพระราชวังบวรมหาดสูรสิงหนาท หรือวังหน้าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์) คุมทัพหน้า ส่วนพระองค์ คุมทัพหลวงยกทัพเรือไปยังเมืองสมุทรสงคราม ขับไล่กองทัพพม่าที่ค่ายบางกุ้งได้สำเร็จ

ชัยชนะในการรบที่ค่ายบางกุ้ง ถือว่ามีความสำคัญต่อชาติในช่วงการก่อสร้างบ้านเมืองขึ้นใหม่ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจของคนไทยที่สามารถขับไล่พม่าและรักษาเอกราชไว้ได้ นับแต่นั้นเป็นต้นมาไม่ปรากฏมีข้าศึกล่วงล้ำถึงเขตเมืองสมุทรสงครามอีกเลย

ศึกบางแก้ว เมืองราชบุรี

พ.ศ. ๒๓๑๗ กองทัพพม่าได้ยกทัพมากวาดต้อนพวกมอญที่หลบหนีเข้ามาในไทย ทัพหนึ่งตั้งค่ายอยู่ที่บ้านแพรง เมืองกาญจนบุรี อีกทัพหนึ่งตั้งทัพที่ค่ายบางแก้ว เมืองราชบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จโดยเรือพระที่นั่งมาตามลำน้ำแม่กลอง หยดพักไพร่พลและเสวยพระกระยาหารที่วัดกลางค่ายบางกุ้ง เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๑๗ พระองค์ทรงนำทัพขับไล่ทัพพม่าได้สำเร็จ

เมืองสมุทรสงครามในสมัยรัตนโกสินทร์

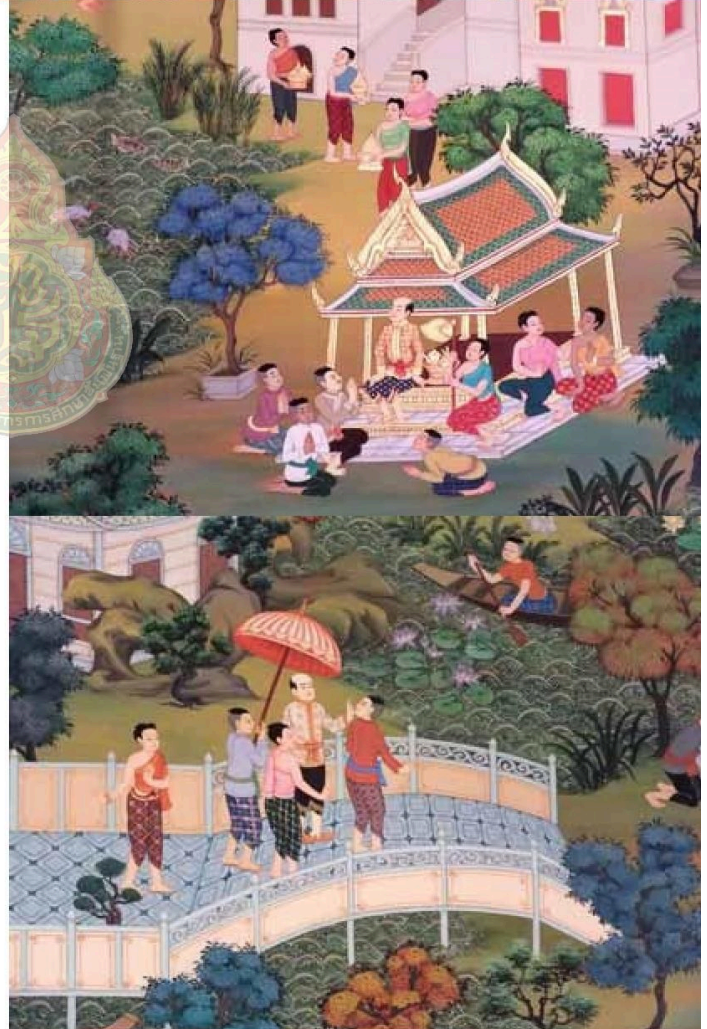
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีของไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ แล้วได้ทรงจัดการบ้านเมือง ทรงแต่งตั้งขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยและเจ้าเมืองต่าง ๆ สำหรับเมืองสมุทรสงครามนั้นโปรดเกล้าฯ ให้นายแสงเป็นพระยาสมุทรสงคราม และเมืองสมุทรสงครามขึ้นต่อกรมพระคลัง (กรมท่า) ดังเดิม

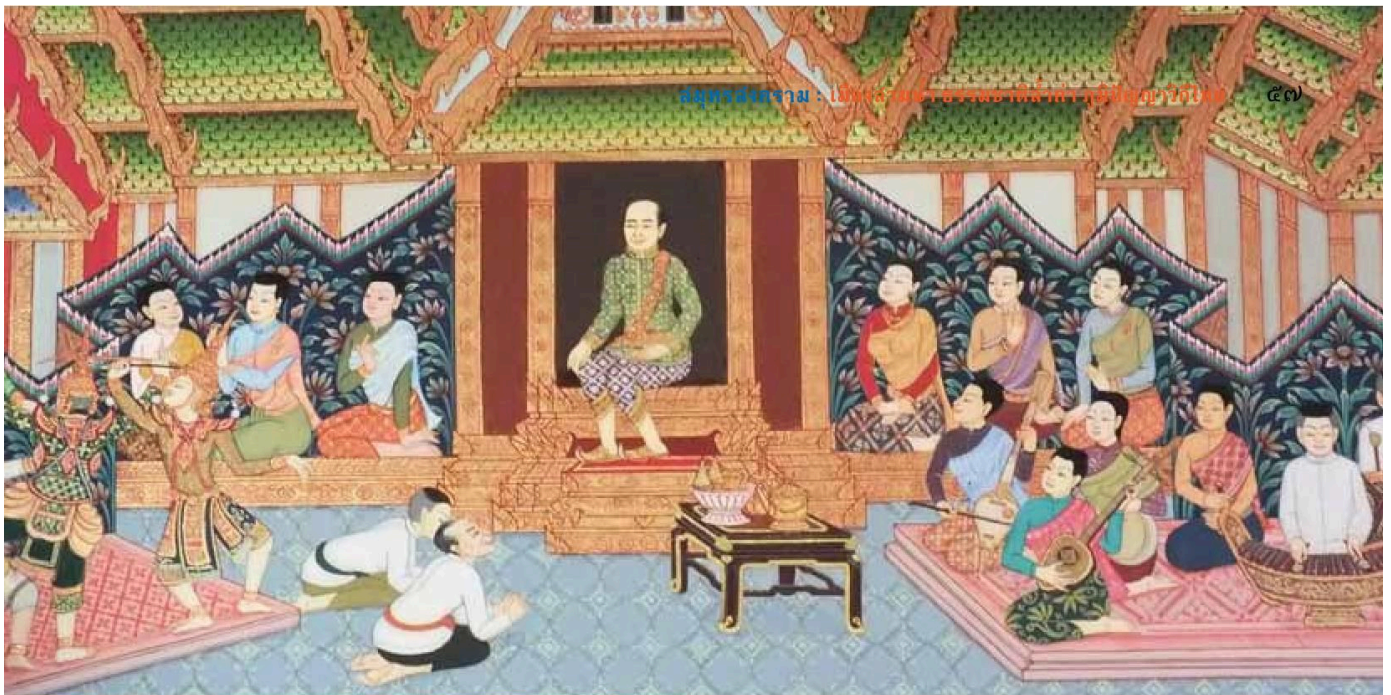
เมืองสมุทรสงครามมีความเกี่ยวเนื่องกับประวัติความเป็นมาของราชวงศ์จักรีหลายประการ กล่าวคือ

๑. เป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเมื่อครั้งเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรีเคยเสด็จประทับหลบภัยสงครามครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ ก่อนเข้ารับราชการและร่วมในกองทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

๒. สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีซึ่งเป็นอัครมเหสีของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงเป็นชาวเมืองสมุทรสงครามโดยกำเนิด

๓. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) ทรงพระราชสมภพที่เมืองสมุทรสงครามและเสด็จประทับตั้งแต่แรกประสูติจนพระชนมายุได้ ๒ พรรษา จึงได้เสด็จไปประทับที่กรุงธนบุรีสืบต่อมา

ภาพทูลกระหม่อม : เมืองมอญโบราณและเมืองมอญใหม่ ๕๗

นอกจากนี้ ราชินิกุลบางช้างซึ่งเป็นพระญาติ
พระวงศ์ในสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีและขุนนางที่สืบเนื่อง
จากตระกูลบางช้าง เช่น ตระกูลขุนนาค ตระกูลชูโต
ตระกูลวงศาโรจน์ ได้สร้างคุณงามความดีต่อชาติ และ
เมืองสมุทรสงคราม เช่น การสร้างและปฏิสังขรณ์
วัดอัมพวันเจติยาราม (สมเด็จพระรูปสร้าง) ซึ่งพระมหากษัตริย์
ในราชวงศ์จักรีได้ทรงปฏิสังขรณ์พระอารามสืบต่อมา

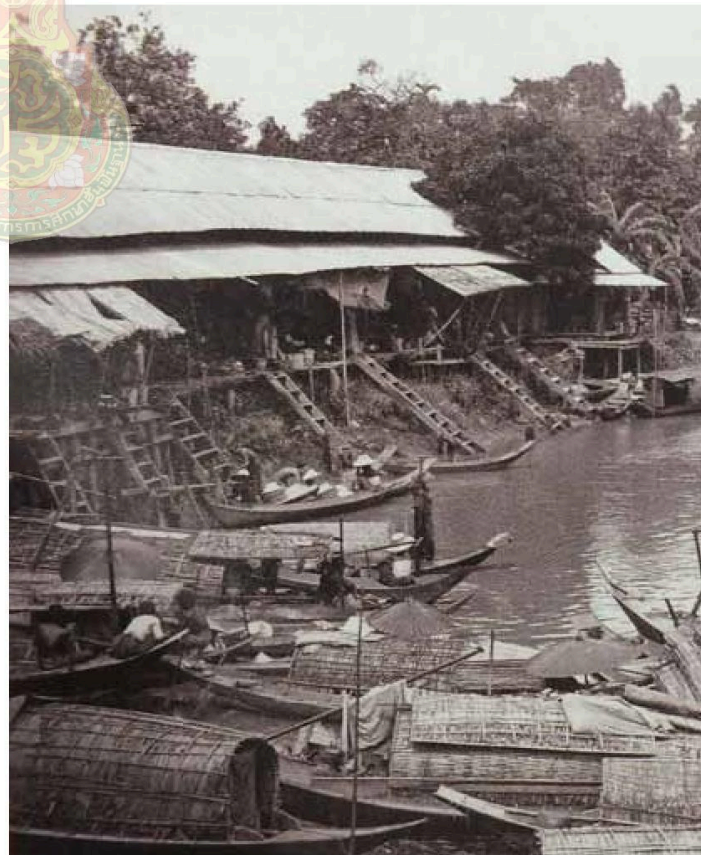
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
(รัชกาลที่ ๓) ได้เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับญวน จึง
โปรดเกล้าฯ ให้สร้างป้อมขึ้นตามปากแม่น้ำสำคัญ สำหรับ
ปากแม่น้ำแม่กลองทรงมอบหมายให้กรมขุนอิศเรศรังสรรค์
(ต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) เป็น
แม่กองสร้างป้อมที่ปากคลองแม่กลองฝั่งตะวันออกต่อจาก
วัดบ้านแหลม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ เสร็จแล้วพระราชทานนาม
ป้อมว่า **ป้อมพิฆาตข้าศึก** รวมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยา
พระคลัง (ดิศ บุนนาค) จ้างแรงงานจีนชุดคลองสุนัขหอน
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑

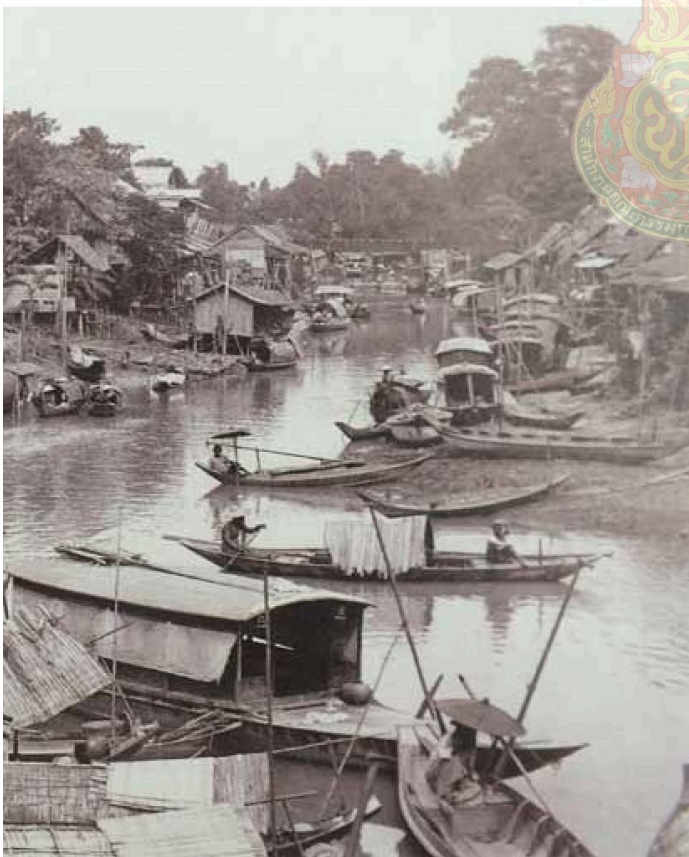
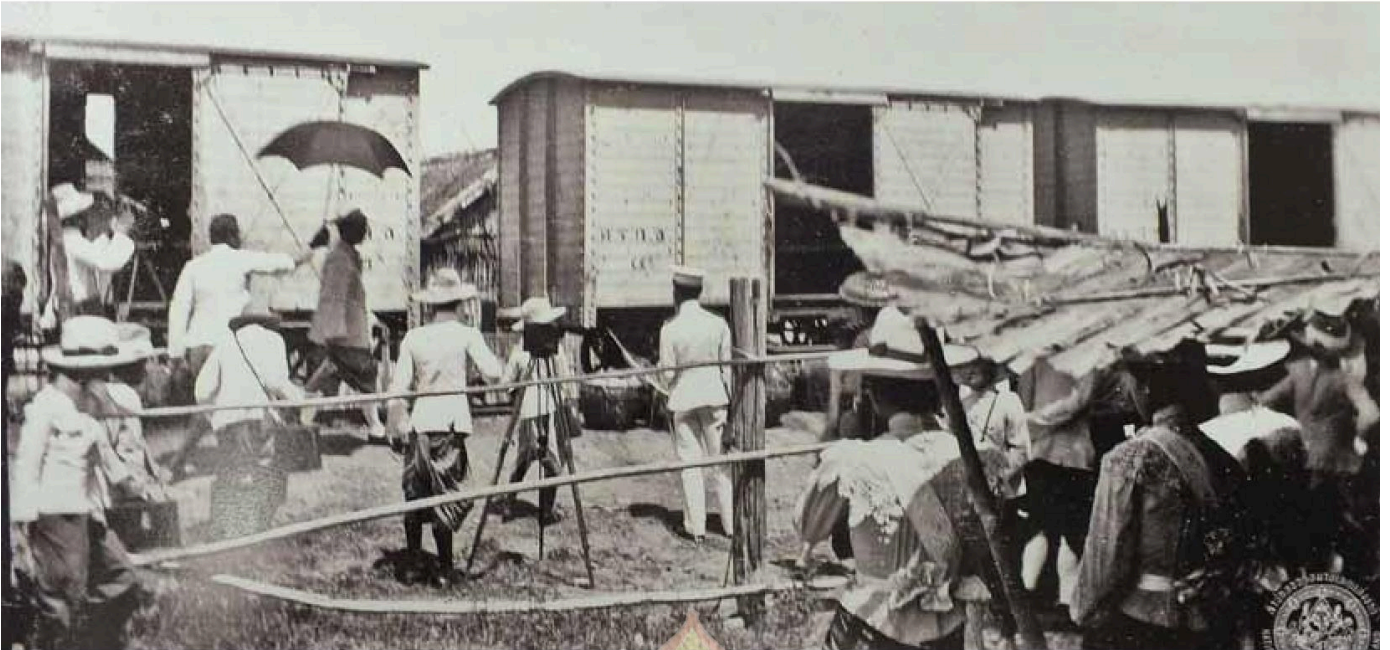

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทางราชการเห็นว่าป้อมพิฆาตข้าศึกไม่เหมาะสมกับความก้าวหน้าทางอารยธรรมสมัยใหม่ จึงได้รื้อออกและตั้งโรงเรียนพลทหารเรือที่ ๑ ขึ้นแทน โดยมีพลเรือเอกพระยามหาโยธา (ฉ่าง แสงชูโต) เป็นผู้อำนวยการสร้างและเกณฑ์ชายฉกรรจ์ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๒ กองร้อย ผูกมัด ๑ ปี แล้วส่งผลัดเปลี่ยนทหารในกรุงเทพมหานคร (ในรัชกาลต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบโรงเรียนพลทหารเรือ และใช้อาคารเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๙ จึงได้สร้างศาลากลางจังหวัดขึ้นใหม่บริเวณที่อยู่ปัจจุบัน และโอนศาลากลางจังหวัดหลังเดิมให้กระทรวงสาธารณสุข ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงพยาบาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า)

พ.ศ. ๒๔๓๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิรูปบ้านเมืองให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ในส่วนภูมิภาคได้จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้น โดยรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มเรียกว่า มณฑล แต่ละมณฑลได้แบ่ง

การปกครองออกเป็นเมือง ตำบล หมู่บ้าน ใน พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรดเกล้าฯ ให้รวมหัวเมืองราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ปราณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และสมุทรสงคราม เข้าเป็น มณฑลราชบุรี โดยมีเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลคนแรกใน พ.ศ. ๒๔๓๘ (มีการเปลี่ยนแปลงเหลือเพียง ๕ เมือง ในรัชกาลที่ ๖) และได้ยกแขวงบางช้างขึ้นเป็นอำเภอ เรียกว่า อำเภออัมพวา ส่วนบ้านบางช้างเป็นตำบลหนึ่งในเขต อำเภออัมพวา นอกจากนี้ ยังโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาพื้นที่ หลายแห่งในจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่

๑. การขุดคลองดำเนินสะดวก เชื่อมระหว่าง แม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร ผ่านอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ไปถึง แม่น้ำแม่กลอง เป็นระยะทางยาวประมาณ ๓.๕ กิโลเมตร เพื่ออำนวยความสะดวกทางการคมนาคมและการเกษตร

๒. การสร้างทางรถไฟสายมหาชัย-ท่าจีน-แม่กลอง ทำให้การเดินทางมีความสะดวกและรวดเร็วขึ้น

การเสด็จประพาสเมืองสมุทรสงครามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสเมืองสมุทรสงครามถึง ๔ ครั้งด้วยกันคือ

ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๑๖ โดยเสด็จเรือยนต์ทางทะเลแวะเข้าอ่าวแม่กลองไปยังเมืองกาญจนบุรี ครั้นนั้นได้พระราชนิพนธ์โคลงนิราศท้าวสุภักการภักดี (นาก) ไว้

ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๓๙ เสด็จประพาสเมืองสมุทรสงครามผ่านทางประตูน้ำบางยาง ที่อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๔๗ เสด็จประพาสเมืองสมุทรสงครามในระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นการเสด็จโดยปลอมพระองค์เยี่ยงสามัญชน เรียกว่า “เสด็จประพาสต้น” ทำให้ทรงทราบความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์เป็นจดหมายเล่าเรื่องถึงเพื่อนชื่อนายประดิษฐ์ เล่าเหตุการณ์และสถานที่ต่าง ๆ ระหว่างตามเสด็จฯ ซึ่งได้กลายเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่งในการศึกษาสภาพสังคมไทยในอดีต

ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๕๒ เสด็จประพาสเมืองสมุทรสงครามในระหว่างวันที่ ๙ - ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชนิพนธ์จดหมายเหตุการเสด็จประพาสเป็นพระราชหัตถเลขา ประทานแด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) เรียกว่า พระราชหัตถเลขาเสด็จประพาสเมืองราชบุรี

คลองวัดประตู่ อำเภอมัตรา

สถานีรถไฟสมุทรสงครามในอดีต

พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพและพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังกล่าว เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าสะท้อนวิถีชีวิตของชาวสมุทรสงครามในยุคสมัยนั้นอย่างดียิ่ง ตัวอย่างเช่น การเสด็จประพาสเมืองสมุทรสงคราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ความบางตอนว่า

...วันที่ ๒๑ กรกฎาคม เวลาเช้าเสด็จประพาสตลาด...แล้วออกเรือพระที่นั่งจากเมืองราชบุรี กระบวนเรือพลับพลาให้ล่องลงไปตามลำแม่น้ำใหญ่ไปคอยที่เมืองสมุทรสงคราม เสด็จเรือมาด ๔ แจว มีเรือต้นที่ซื้อใหม่เป็นเรือนั่งรองพ่วงเรือไฟเล็กเข้าทางแม่น้ำอ้อม ไปแวะซื้อเสบียงอาหารที่ตลาดปากคลองวัดประดู่ พวกเราเดินซุ่มนซวกไขว่กันไปตามเพลงไม่มีใครจะรู้จัก เขากำลังเล่นลิเกกันหน้าโรงบ่อนฉันทิงไกลไปดู ไปพบทหารเรือซึ่งเคยเป็นบ่อพระยาชลยุทธ รู้จักกันมาแต่ก่อน เห็นมันรู้จักจึงกระซิบบอกอ้ายหมอนันท์ว่า เอ็งอย่าอีกทีก็ให้ใครรู้ว่าเสด็จ ตูมันก็ทำนิ่งเฉยดื้ออยู่ ไม่เห็นผู้ใดรู้เห็นนี่แว จนกระทั่งเสด็จกลับลงเรือ พอเรือออกจากท่าเจ้าพิณพาทย์ลิเกก็ตีเพลงสรรเสริญพระบารมี ส่งเสด็จ

...ออกจากตลาด แจวเข้าคลองเล็กไปจนถึงวัดประดู่ หยุดพักทำครัวเสวยเช้าที่วัดนั้น กองล้างชามเที่ยวตรวจไปได้ความประหลาดที่วัดนี้ว่าเป็นหมอน้ำมนต์ มีผู้คนที่เจ็บไข้ไปคอยรดน้ำมนต์รักษาตัวอยู่หลายคน

...ออกจากวัดประดู่ ล่องกลับออกมาได้ยินเสียงกลองละครชาตรีมีอยู่ในสวน รับสั่งให้แจวเรือพระที่นั่งเข้าไป จะใคร่ทรงทราบว่าเขามีงานการอะไรกัน ไม่พบละครชาตรีมีอยู่ที่บ้านตาทอมลีเป็นพลเรือนอย่างโบราณลงมาต้อนรับ เห็นตาทอนจะนอนดูละครจนหลับหน้าตาขมขื่น ตัวยังเป็นรอยเสื่อ แต่แกต่อนรับแข็งแรงพูดจาอย่างเก๋วว่า ยังงั้นซีพะ ยังงี้ซีพะ ไม่ใช่ขอรับหรือจะจำนาน ๆ ได้พบอย่างนี้น่าฟังดี ได้ความว่าลูกแกเจ็บได้บนบานไว้ ครั้นรักษาหายจึงได้มีละครชาตรีแกสินบน ออกจากคลองวัดประดู่เย็นมากแล้ว เรือไฟลากล่องมาถึงแม่น้ำใหญ่จนจะค่ำ หาที่ทำครัวเย็นก็ไม่ได้เหมาะ ล่องเรือลงมาเห็นบ้านแห่งหนึ่งสะอาดสะอ้านดี มีเรือนแพอยู่ริมน้ำ รับสั่งว่าที่นี้เห็นพอจะอาศัยเขาทำครัวสักครั้งหนึ่งได้ ให้กรมหลวงดำรงรับหน้าที่ขึ้นไปขออนุญาตต่อเจ้าของบ้าน กรมหลวงดำรงเสด็จขึ้นได้ถาม ได้ความว่าเป็นบ้านนายอำเภอ... ขออนุญาตทำครัวที่เรือนแพได้ดังปรารถนา... เวลาสักยามหนึ่งจึงมาถึงที่ประทับเมืองสมุทรสงคราม

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม เวลาเช้าเสด็จไปทอดพระเนตร วัดพวงมาลัย แล้วเสด็จขึ้นไปประพาสตลอดคลองอัมพวา เสด็จเป็น อย่างประพาสต้นเหมือนเมื่อเสด็จวัดประดู่ แต่วันนี้เกิดเหตุขัดข้อง ประพาสไม่ได้สะดวก ด้วยในเมืองสมุทรสงครามนี้เขามีสื่อบังคับกวดขัน ถ้าเรือหรือผู้คนแปลกประหลาดมาในท้องที่ ราษฎรบอกกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้านต้องรีบลงเรือไปทักถามเป็นธรรมเนียม บ้านเมืองอยู่ดังนี้... ลงที่สดพระเจ้าอยู่หัวต้องเสด็จลงเรือต้นแยกไป ประพาสแต่ลำเดียว ปลอยเรือพระที่นั่งมาดไว้ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน และชาวอัมพवादิดตามให้พอใจ ฉันทูกอยู่กับเรือมาดนั่งนึกขันในใจ ที่พวกชาวบางช้างพากันยืมแยมแจ่มใส่ติดตามเฝ้าเจ้านายที่เป็นญาติ... จนกระทั่งเสด็จกลับจากประพาสคลองอัมพวา แล้วจึงได้ออกเรือเลยไป พักเสวยเช้าที่ วัดดาวดิงส์ เสร็จแล้วแจวต่อไปบางน้อย ประพาสที่บ้านกำนันจัน แล้วกลับทางแม่กลองมาถึงที่ประทับเวลา ๒ ทุ่ม

วันที่ ๒๓ กรกฎาคม เวลาเช้าเสด็จทอดพระเนตรที่ว่าการเมือง แล้วเสด็จวัดอัมพวัน กลับมาถึงที่ประทับเวลาค่ำ พรุ่งนี้กำหนดจะเสด็จ เมืองเพชรในกระบวนใหญ่ เพราะจะต้องข้ามอ่าวทะเลจากปากแม่น้ำ แม่กลองไปข้างบางตะบูน แต่น้ำมากเรือกระบวนจะออกอ่าวได้ต่อเวลา เที่ยง ได้ทราบข่าวตอนเช้าจะเสด็จไปทอดพระเนตรจับปลาที่ละมุ* ก่อน แล้วจึงจะเสด็จมาขึ้นเรือพระที่นั่งที่เมืองสมุทรสงคราม...

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม เวลาเช้าเสด็จทรงเรือฉลอม แล่นไปออกไป ประพาสละมุ ที่เขาจับปลาตามปากอ่าวแม่กลอง มีเรือฉลอมแล่นไป ในกระบวนเสด็จ ๓ ลำด้วยกัน เทียวซื้อกุ้งปลาที่เขาจับได้ตามละมุ แล้วต้มข้าวต้ม ๓ กษัตริย์ขึ้นในเรือฉลอม ที่เรียกว่าข้าวต้ม ๓ กษัตริย์ นั้น คือต้มอย่างข้าวต้มหมู แต่ใช้ปลา กุ้ง กับปลาหมึกสดแทรกแทนหมู เป็นของทรงประดิษฐ์ขึ้นในเช้าวันนั้นเอง ตั้งแต่ฉันเกิดมาไม่เคยกิน ข้าวต้มอร่อยเหมือนวันนั้นเลย เฉพาะเหมาะจะถูกคราวคลี่คลายบวมดี เรือฉลอมแล่นไปเร็วฉิวราวกับเรือไฟ เสด็จพระองค์ภาเป็นกัปตัน ถือท้ายเรือพระที่นั่ง แล่นล่อออกไปจากปากแม่น้ำแม่กลอง...

ส่วนการเสด็จประพาสเมืองสมุทรสงครามใน พ.ศ. ๒๔๕๒ ปรากฏในพระราชหัตถเลขา ว่า

“...วันที่ ๙ กันยายน ระยะทางวันนี้สั้น ออกเรือสาย ล่องลงมา ถึงหน้าว่าการเมืองสมุทรสงคราม พักที่แพตามเคย แล้วได้ลง เรือยนต์ออกไปดูที่ปากอ่าว แล้วแล่นกลับขึ้นมาเข้าไปคลองสุนัขหอน หน่อยหนึ่ง แล้วแล่นกลับขึ้นไปอัมพวา แวะเยี่ยมขุนวิจิตรสมรรถการ

* ละมุ คือ โป๊ะเล็ก ๆ ที่ทำไว้จับปลาตามชายทะเล

นายอำเภอ ซึ่งได้เคยปลอมไปบ้านเขาเมื่อมาเที่ยวครั้งก่อน แล้วล่องเรือกลับอัมพวา ประสงค์จะไปให้จนถึงวัดดาวโด่ง แลเห็นคลองดาวโด่งแคบลงทุกที ก็กลัวจะกลับเรือไม่ได้ จึงได้ล่องกลับออกมาตามทางเดิม แวะกินน้ำชาที่บ้านชายบรีพัตร ซึ่งตั้งอยู่คลองอัมพวาไม่ลึกเท่าใด แล้วจึงได้กลับมาเรือ...

วันที่ ๑๐ กันยายน ลงเรือไปขึ้นที่วัดอัมพวันเจติยาราม พวกราชินิกุลมาคอยเฝ้าในที่นี้ วัดนี้ได้ลงมือปฏิสังขรณ์บ้างตั้งแต่คราวก่อน ไม่ใคร่กระเดื่องขึ้นได้ เหตุด้วยใหญ่โตมากไม่มีสมภารดี ๆ เหลือแต่พระอนุจรอยู่ ๖ รูป เสนาสนะทรุดโทรมทั่วไปทุกแห่ง การปฏิสังขรณ์ได้ทำแต่เฉพาะพระอุโบสถ แต่คราวนี้เขาได้ถ่างที่ทั่วถึง แลเห็นขอบเขตวัด ซึ่งน่าจะมีราษฎรรุกเลื้อมเข้ามาเสียมากแล้ว จนที่คอด ๆ กว้าง ๆ ไม่เป็นเหลี่ยม แต่กระนั้นยังใหญ่โตมาก ... ชุ่มเสมา เป็นของรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้าง พระวิหารและกุฏิใหญ่เป็นฝีมือรัชกาลที่ ๓ พระปรารักษ์มีระเบียงล้อม รูปบานบนซึ่งแปลกไม่มีที่ไหนใดเท่านี้... ข้อขัดข้องสำคัญนั้นคือหาเจ้าอธิการไม่ได้ แต่ก่อนมาเป็นวัดพระราชาคณะ อยู่เสมอ แต่ได้โทรมเข้าเลยโทรมไม่พิน เพราะไม่มีใครยอมไปอยู่ การที่ไม่ยอมไปอยู่นั้นเห็นจะเป็นด้วยปราศจากลาภผล ไม่เหมือนวัดบ้านแหลม และ วัดพวงมาลัย ซึ่งได้ผลประโยชน์ของคลังต่าง ๆ แต่ด้วยเหตุไม่มีสมภารดีนี้ จนราษฎรในคลองอัมพวา ก็พากันเข้าไปทำบุญเสียดปากน้ำลึกเข้าข้างใน การจะแก้ไขไม่ให้ร้างไม่มีอย่างอื่น นอกจากหาสมภารที่ดีมาไว้

กลับจากวัดไปทำครัวเลี้ยงกลางวันกันที่บ้านชายบริพัตร บ้านนี้ทำเป็นเรือนอย่างไทย สองหลังแฝด และห้องใหญ่มีลานเล่นตลอดเป็นที่พักผ่อนอย่างไทย ตกแต่งด้วยเฟอนิเชอไทย ๆ งามดี เลี้ยงกันแล้วได้ลงเรือพายไปตามคลองอัมพวา และวัดดาวดึงส์ที่เคยหยุดพักกินข้าวแต่ก่อน แล้วเข้าคลองดาวโด่งไปจนถึงวัดดาวโด่งและที่วัดซึ่งเคยดูบวชนาคแต่ก่อน คิดจะไปบางใหญ่ แต่เห็นจะไม่ทันด้วยเย็นเสียแล้ว จึงได้เลี้ยวลงทางคลองขวาง ไปออกคลองสุนัขหอน แล้วกลับเข้าคลองลัดจวนขึ้นมากลางปากคลองเหนือที่ว่าการ

เมืองสมุทรสงครามนี้ ท่วงทีภูมิฐานเหมือนอย่างกรุงเทพฯ ฝั่งตะวันตกแถบคลองบางใหญ่บางคูเวียง มีทางที่จะเลี้ยวชอกแซกได้มาก ถ้าจะลงเรือเล็กไปเที่ยวจะไปได้หลายวัน คนในพื้นที่เมืองมีความนิยมนับถือเจ้านาย และไว้ตัวเป็นที่สนิทสนมทั่วไป...”

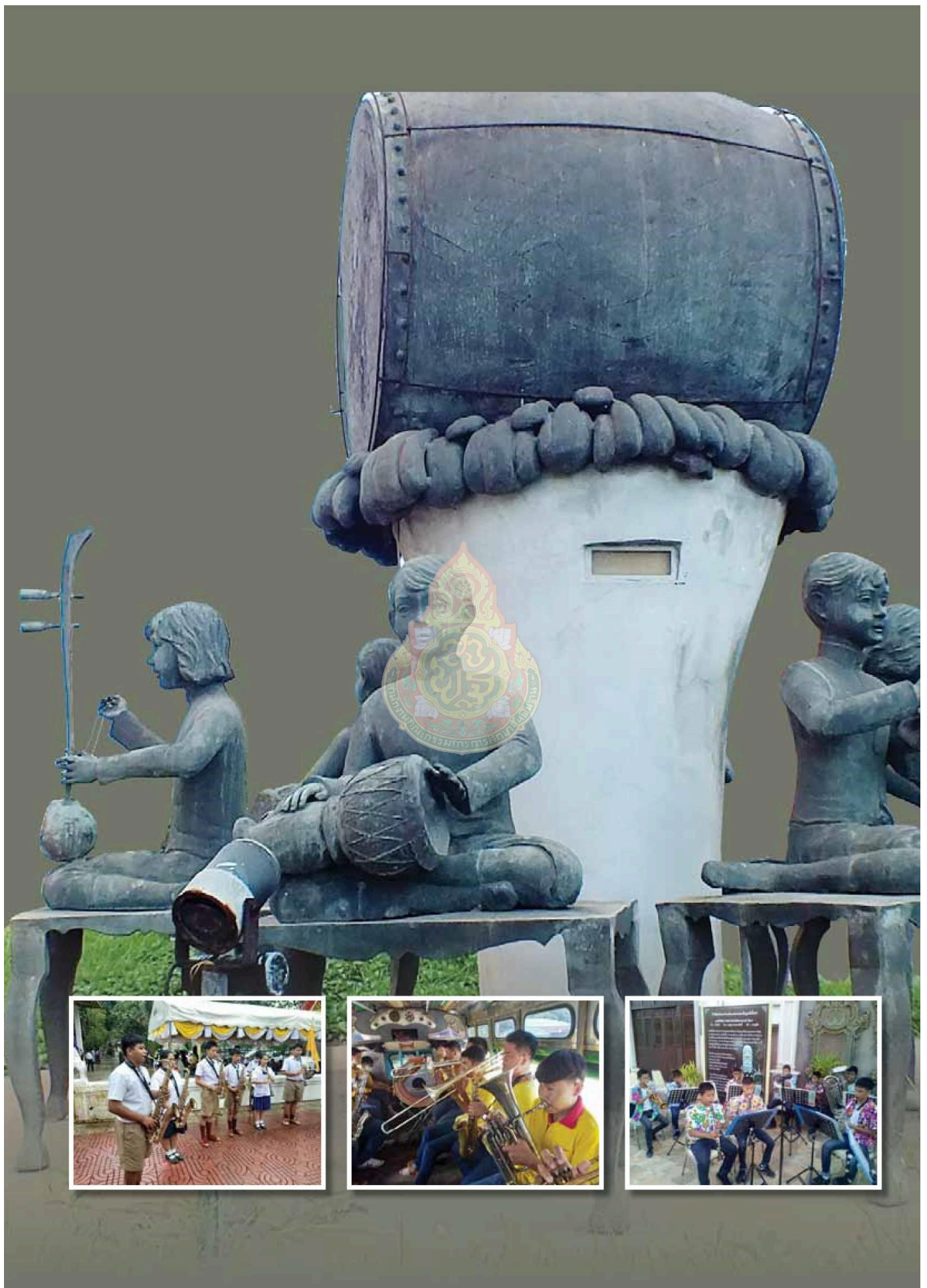
เมื่อเสด็จฯ กลับแล้ว โปรดเกล้าฯ ตั้งพระครูวัดบ้านแหลมขึ้นเป็นพระมหาสิทธิการที่พระราชอาณาไปอยู่วัดอัมพวันเจติยาราม

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ มีพระบรมราชโองการให้ทางราชการเปลี่ยนคำว่า เมือง เป็น จังหวัด เมืองสมุทรสงครามจึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดสมุทรสงครามจนถึงทุกวันนี้

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร (รัชกาลที่ ๘) เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้น เรียกว่า สงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกในประเทศไทยตอนเช้ามีด ของวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เมื่อไทยเห็นว่าไม่สามารถต้านทานญี่ปุ่นได้จึงยุติการสู้รบยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยได้ ต่อมารัฐบาลไทยได้เข้าร่วมกับญี่ปุ่นประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา สถานที่สำคัญและเส้นทางยุทธศาสตร์รวมถึงจังหวัดสมุทรสงคราม เนื่องจากตั้งอยู่บนเส้นทางลำเลียงส่งกำลังบำรุงกองทัพญี่ปุ่น ทั้งทหาร อาวุธ เครื่องอุปโภคบริโภค จากกรุงเทพมหานคร โดยใช้เส้นทางคลองดำเนินสะดวกและแม่น้ำแม่กลองไปสู่จังหวัดกาญจนบุรี จึงตกเป็นเป้าหมายการทิ้งระเบิดทำลายของฝ่ายสัมพันธมิตรด้วย

เมืองกังตัสลัม กันตลุมะ

สมุทรสงคราม ถือได้ว่าเป็นเมืองดนตรีมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน เป็นถิ่นกำเนิดของครูดนตรีที่มีชื่อเสียงระดับชาติหลายท่าน อาทิเช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูเอื้อ สุนทรสนาน ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ครูอุทัย แก้วละเอียด ล้วนเป็นสายตระกูลดนตรีของชาวสมุทรสงคราม ที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันทั้งสิ้น

ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองในพื้นที่อำเภออัมพวา ถือเป็นแหล่งวัฒนธรรมทางดนตรีของจังหวัดสมุทรสงคราม ที่แห่งนี้เป็นดินแดนที่มีวิถีชีวิตอันหลากหลาย นอกจากการเกษตร การประมง และการค้าขายทางน้ำในอดีตแล้ว ชาวอัมพวายังผูกพันกับเสียงดนตรีและเพลงไทยเดิมมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่า ตลอดสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองนั้นจะมีเสียงขลุ่ย เสียงขอ เสียงระนาด ดังกังวานไปทั่วคุ้งน้ำ

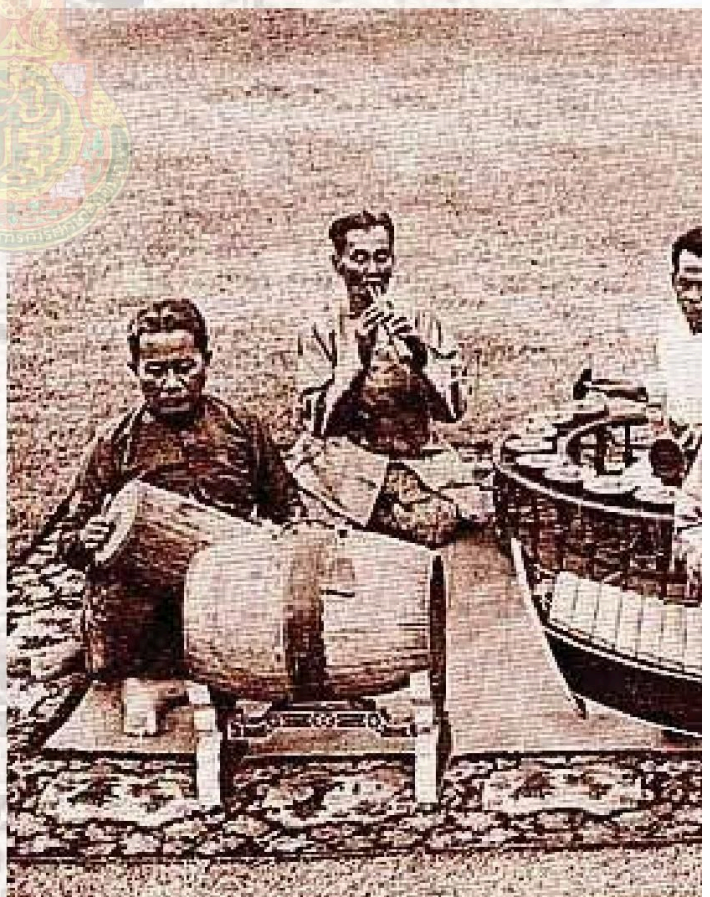
วงปี่พาทย์

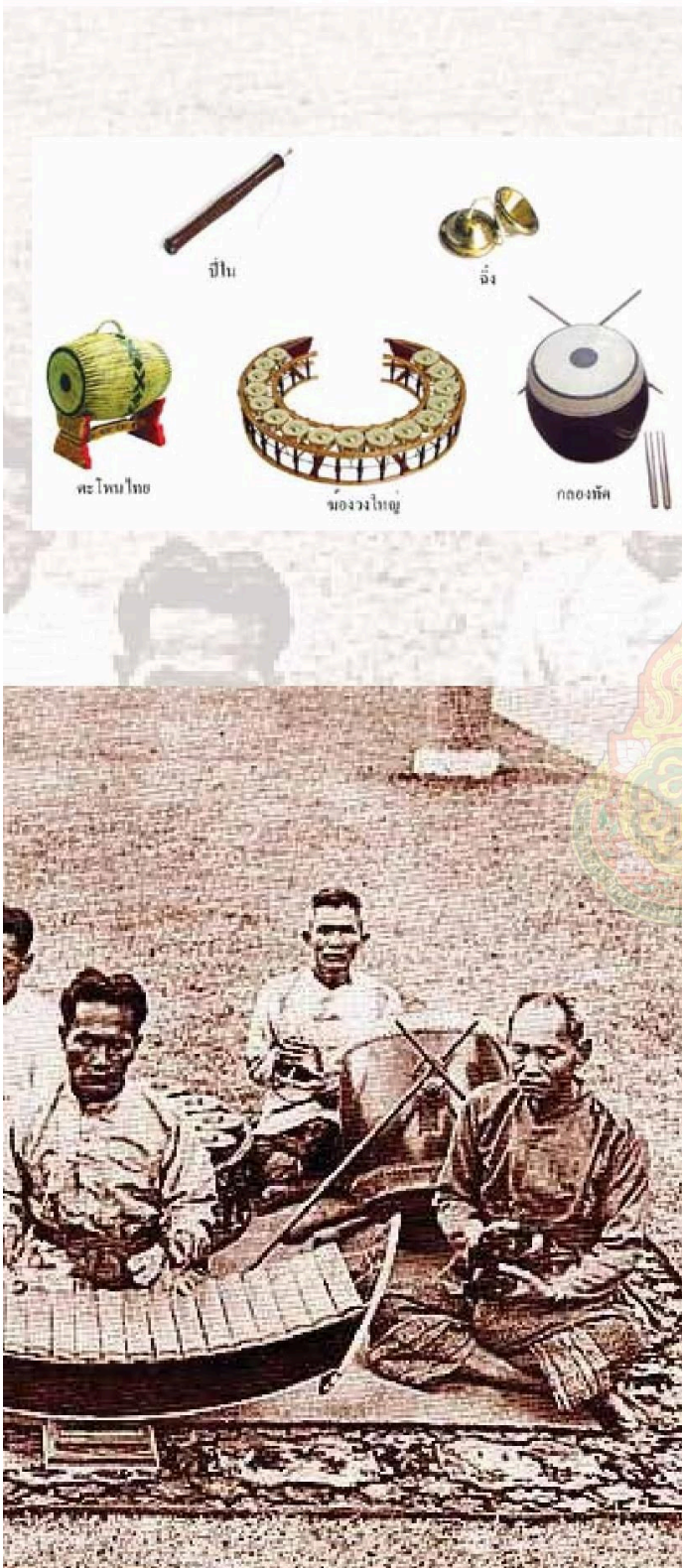
อัมพวาในอดีต เคยเป็นถิ่นที่มีวงปี่พาทย์มากกว่าร้อยวง ทำให้อัมพวาได้รับการขนานนามว่าเป็น “ลุ่มน้ำแห่งวงปี่พาทย์” ดังมีหลักฐานปรากฏ ในการเสด็จประพาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) เมื่อครั้งเสด็จมาที่วัดประดู่ (เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๗) สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ บันทึกไว้ว่า

“...ที่ปากคลองวัดประดู่ พวกเราเดินขั้วกั๊กกันไปตามเพลงไม่มีใครจะรู้จัก เขากำลังเล่นลิเกอยู่หน้าบ่อนฉันทินไกลไปดู ... ไม่เห็นผู้ใดรู้เห็นวิว๊ว จนกระทั่งเสด็จกลับลงเรือ พอเรือออกจากท่า เจ้าพิณพาทย์ลิเก ก็ตีเพลงสรรเสริญพระบารมีส่งเสด็จ ... ออกจากวัดประดู่ล่องออกมาได้ยินเสียงกลองละครชาตรี มีอยู่ในสวน รับสั่งให้แะเรือพระที่นั่งเข้าไป...”

วงปี่พาทย์ เป็นวงดนตรีไทยประเภทหนึ่งใช้สำหรับการแสดงมหรสพหรืองานในพิธีต่าง ๆ เครื่องดนตรีประกอบไปด้วย **เครื่องเป่า** คือปี่พาทย์กับ **เครื่องตี** ได้แก่ ระนาดฆ้องวงชนิดต่าง ๆ และเครื่องกำกับจังหวะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ตะโพน กลองทัด กลองแขก และกลองสองหน้า จำนวนเครื่องดนตรีอาจแตกต่างกันไปตามยุคสมัยนิยม

นักดนตรีเมืองแม่กลอง โดยเฉพาะนักดนตรีสายสกุล ณ บางช้าง ซึ่งสืบทอดวิชาปี่พาทย์มาหลายชั่วอายุคนทางเพลงเรียกว่า **ทางบางช้าง** หลายคนได้สร้างชื่อเสียงทางด้านดนตรีไทยให้ลุ่มน้ำแม่กลอง เช่น ใน พ.ศ. ๒๔๔๓ นายศร บุตรชายของครูสิน ได้แสดงระนาดเอกถวายสมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ ๕) เป็นที่พอพระทัย จึงขอตัวนายศรให้เข้ามาประจำอยู่ที่วังบูรพาภิรมย์ และในปีนั้นนายศร ซึ่งในขณะนั้นอายุเพียง ๑๙ ปี ได้ประชันระนาดกับนายแหม่ม (ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาเสนาะดุริยางค์) ซึ่งเป็นระนาดเอกของกรมพิณพาทย์หลวง การประชันระนาดเอกครั้งนั้นถือเป็นครั้งยิ่งใหญ่ของการดนตรีไทยเป็นที่เล่าขานสืบต่อมาถึงปัจจุบัน ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) พระราชทานนามสกุลให้จางวงศร

ว่า “ศิลปบรรเลง” และได้รับการแต่งตั้งเป็น “หลวงประดิษฐไพเราะ” ซึ่งเป็นนักคิดค้นและมีผลงานทางด้านดนตรีไทย รวมทั้งมีลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก กล่าวกันว่าสายดนตรีที่มีชื่อเสียงของเมืองแม่กลอง ล้วนมีความสัมพันธ์กับหลวงประดิษฐไพเราะทั้งสิ้น นักดนตรีเมืองแม่กลองยังมีอีกหลายกลุ่มที่มีชื่อเสียงและมีผลงานดนตรี เช่น สายสกุลนิลวงศ์ ของครูลวดและครูปน สายสกุลมานะเสนาะ ของครูโถ เป็นกลุ่มดนตรีสำนักวัดปากงาม ตำบลบางช้าง อำเภอมัมพวา สายสกุลทางมีศรี ซึ่งเรียนดนตรีมากับสายบางช้าง และ นิลวงศ์

เพลงที่นิยมเล่นในวงปี่พาทย์เป็นเพลงประเภทเพลงเถาซึ่งเป็นเพลงขนาดยาว ที่มีทำนองเพลง ๓ ชนิด คือ เพลงสามชั้น เพลงสองชั้น และเพลงชั้นเดียว ติดต่อกันในเพลงเดียวกัน เพลงที่มีชื่อเสียงคือ เพลงแขกมอญบางช้าง เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ซึ่งตามตำนานเล่าว่า ครูหน่ยครูดนตรีไทย ผู้ที่มีบ้านอยู่ข้างวัดปากงาม วัดพระยาญาติ ตำบลบางช้าง อำเภอมัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ได้เป็นผู้ที่ต่อทำนองเพลงสองชั้น สำหรับเล่นในวง มีชื่อเพลงว่า เพลงบางช้าง ซึ่งมีอยู่ ๒ เพลงคือ เพลงไ้คลั่งบางช้าง (ชื่อเพลงไทยเป็นเพลง ๒ ชั้น ทำนองเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยา) และ เพลงแขกมอญบางช้าง (ทำนองเพลงมีสำเนียงมอญตามชื่อเพลง) เมื่อครั้ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงมีตำแหน่งที่อัมพวา) ได้เสด็จมาพักผ่อนและทรงบรรเลงดนตรีร่วมกับนักดนตรีชาวอัมพวา ทรงพอพระทัยในเพลงแขกมอญบางช้าง และเมื่อเสด็จกลับวังบางขุนพรหมแล้ว ก็ได้ทรงนิพนธ์เพลงแขกมอญบางขุนพรหมขึ้นเพื่อให้เป็นเพลงคู่เคียงกับเพลงแขกมอญบางช้าง

วงปี่พาทย์อัมพวายังบรรเลงดนตรีร่วมกับวิถีชุมชนในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยยังคงรักษาธรรมเนียมการบรรเลงอย่างดั้งเดิมไว้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

แตรวง ความครื้นเครงหน้าชาวบ้าน.....

ดนตรีประเภทแตรวง เป็นดนตรีที่มีวิธีการเล่น การบรรเลงตามแบบฉบับของชาวบ้านในแต่ละชุมชน เพราะสังคมของชาวสมุทรสงครามมีความผูกพันและคุ้นเคย กับการรื่นรมย์ที่ได้รับจากวงปี่พาทย์และแตรวงมาช้านาน แล้ว

แตรวงอัมพวา มีต้นกำเนิดมาจากหมู่บ้านปี่พาทย์ อัมพวา นักดนตรีบรรเลงวงปี่พาทย์ ได้มีโอกาสฝึกหัด แตรวงเป็นกลุ่มแรก ด้วยความเป็นนักบรรเลงวงปี่พาทย์ มาก่อน จึงสามารถนำไปปรับใช้กับเพลงปี่พาทย์ที่ตนเองถนัด ได้อย่างลงตัว สำหรับสถานที่เริ่มแรกในการฝึก หลักฐาน จากหนังสือเกี่ยวกับแตรวงชาวบ้าน/ แตรวงสยามได้กล่าวว่า จุดเริ่มต้นของแตรวงสมุทรสงคราม มีขึ้นครั้งแรกที่ โบสถ์คริสต์ ที่บ้านบางนกแขวก ต่อมาวัด ได้กลายเป็น สำนักฝึกวิชาแตรวงในสมัยนั้น โดยมีครูดนตรีที่ฝึกหัด ๒ สายหลัก คือ สายครูพัฒน์ เคียงเจริญ และสายครูยุก ดิษฐ์ปัญญา

สมัยก่อนการฝึกหัดเครื่องเป่าและปี่พาทย์จะเริ่มจากที่วัด โดยอาศัยเด็กวัดมาเรียนเป็นนักเรียนดนตรี ใช้วัดเป็นสถานที่เรียน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้อุปถัมภ์ให้การสนับสนุน ภายหลังเมื่อมีการตั้งสถานศึกษา โรงเรียนดรุณานุเคราะห์ บางนกแขวก สมุทรสงคราม คือสถานศึกษาแห่งแรกที่มีการฝึกหัดการเล่นเครื่องเป่า และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับโน้ตเพลงสากลจากกลุ่มมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสโดยเครื่องดนตรีในยุคนั้นได้นำเข้ามาจากต่างประเทศ อีกโรงเรียนหนึ่งที่มีหลักฐานว่ามีการฝึกหัดเครื่องเป่าในยุคนั้นก็คือโรงเรียนศรีธาสุมทร (ผู้สอนคือ ครูยก ดิษฐ์ปัญญา) โดยได้รับเครื่องดนตรีมาจากผู้ว่าราชการจังหวัดจังหวัดสมุทรสงคราม จนทำให้โรงเรียนศรีธาสุมทรมีเครื่องเป่าเครื่องเป่าแรกของจังหวัดสมุทรสงคราม วัดโพธิ์งาม ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที เป็นอีกวัดหนึ่งที่มีการสอนเครื่องเป่า (ผู้สอนคือ ครูพัฒนา เคียงเจริญ เดิมเป็นทหารประจำกองดุริยางค์ของจังหวัดราชบุรี) เป็นเครื่องเป่าที่มีแบบแผน มีการบันทึกโน้ตเพลงไทยเดิมเป็นโน้ตสากล เพลงส่วนใหญ่ที่เล่นมักจะได้อาจมาจากมณฑลทหารที่ ๑๑ ซึ่งเป็นทางเพลงที่มาจาก สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมพระนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งนอกจากเพลงไทยเดิมที่บรรเลงกันจากพื้นฐานแล้ว ยังมีเพลงมาร์ชจากต่างประเทศ ที่ได้จากโรงเรียนดรุณานุเคราะห์ บางนกแขวก ซึ่งเป็นโรงเรียนของศาสนาคริสต์ เมื่อนำมาบรรเลงในเครื่องเป่าใช้เรียกเป็นนมเบอร์ต่าง ๆ แทน เช่น มาร์ช นมเบอร์ ๑ มาร์ชนมเบอร์ ๒ มาร์ชนมเบอร์ ๓ เป็นต้น

ปัจจุบัน เครื่องเป่ามีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบหลายอย่างทั้งสภาพทั่วไป ลักษณะทางดนตรี เช่น เบส คีย์บอร์ด การใช้รถเข็นร่วมขบวนแห่ มีการนำเพลงลูกทุ่ง เพลงมาร์ช เพลงไทยเดิมลูกกลบทบาทลง เพื่อความสอดคล้องกับยุคสมัย และค่านิยมทางดนตรีที่เปลี่ยนไปทั้งผู้จ้างและผู้ว่าจ้าง

หุ่นกระบอกเป็นการแสดงประเภทหนึ่ง เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๕ โดยดัดแปลงมาจากหุ่นจีน ตัวหุ่นกระบอกมีแกนเป็นกระบอกไม้ไผ่ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๔ ส่วน คือ ๑) ศีรษะหุ่นทำเป็นตัวละครต่าง ๆ ๒) ลำตัวทำจากกระบอกไม้ไผ่หรือวัสดุอื่น ๓) ลักษณะมือที่ตั้งวงรำเหมือนมือละครรำหรือถืออาวุธไว้ ๔) เสื้อหุ่นทำเป็นถุงคลุมจากไหล่ข้อมาปิดกระบอกไม้ไผ่ และตกแต่งเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับให้งดงามตามลักษณะของตัวละคร ที่มือหุ่นจะต่อไม้ยาวลงมาเรียกว่าไม้ตะเกียบสำหรับจับหุ่นเชิดให้ร้ายรำได้ การบังคับหุ่นให้ร้ายรำเรียกว่า เชิด มีดนตรีประกอบการแสดง คือ วงปี่พาทย์เครื่องห้า และการร้องดำเนินเรื่อง เรียกว่าเพลงหุ่นเล่าช่อ หรือ เพลงหุ่นกระบอก

หุ่นกระบอกของจังหวัดสมุทรสงครามมีมาพร้อม ๆ กับการตั้งถิ่นฐานของชาวจีน เพราะการเล่นหุ่นเป็นวัฒนธรรมของชาวจีนมาก่อน ต่อมาจึงได้ดัดแปลงและนำมาเล่นในวรรณกรรมไทย ครั้งหนึ่งหุ่นกระบอกคณะของพระองค์เจ้าสุทนต์ (พระองค์เจ้าสุทนต์นิภาธร เป็นพระราชโอรสในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ) ได้มาแสดงที่เมืองสมุทรสงครามมีแม่ครูเคลือบเป็นผู้ฝึกสอนในขณะนั้น ได้สร้างความประทับใจแก่แม่สาหร่ายและนายพลอย ช่วยสมบูรณ์ ซึ่งเป็นเจ้าของคณะหุ่นชาวบ้านที่รับจ้างแสดงอยู่ในจังหวัดสมุทรสงครามและเพชรบุรี จึงขอเรียนวิชาหุ่นเชิดกับแม่ครู จนในที่สุดได้ถ่ายทอดความรู้ในการแสดงหุ่นกระบอกให้นายวงศ์ รวมสุข จนสามารถตั้ง “คณะหุ่นกระบอกชูเชิดชำนานศิลป์” ชาวบ้านมักเรียกว่า หุ่นลวงษ์หรือหุ่นตวงษ์ คณะหุ่นกระบอกชูเชิดชำนานศิลป์ เคยแสดงหน้าพระพักตร์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) และแสดงหน้าพระพักตร์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อีกหลายครั้ง

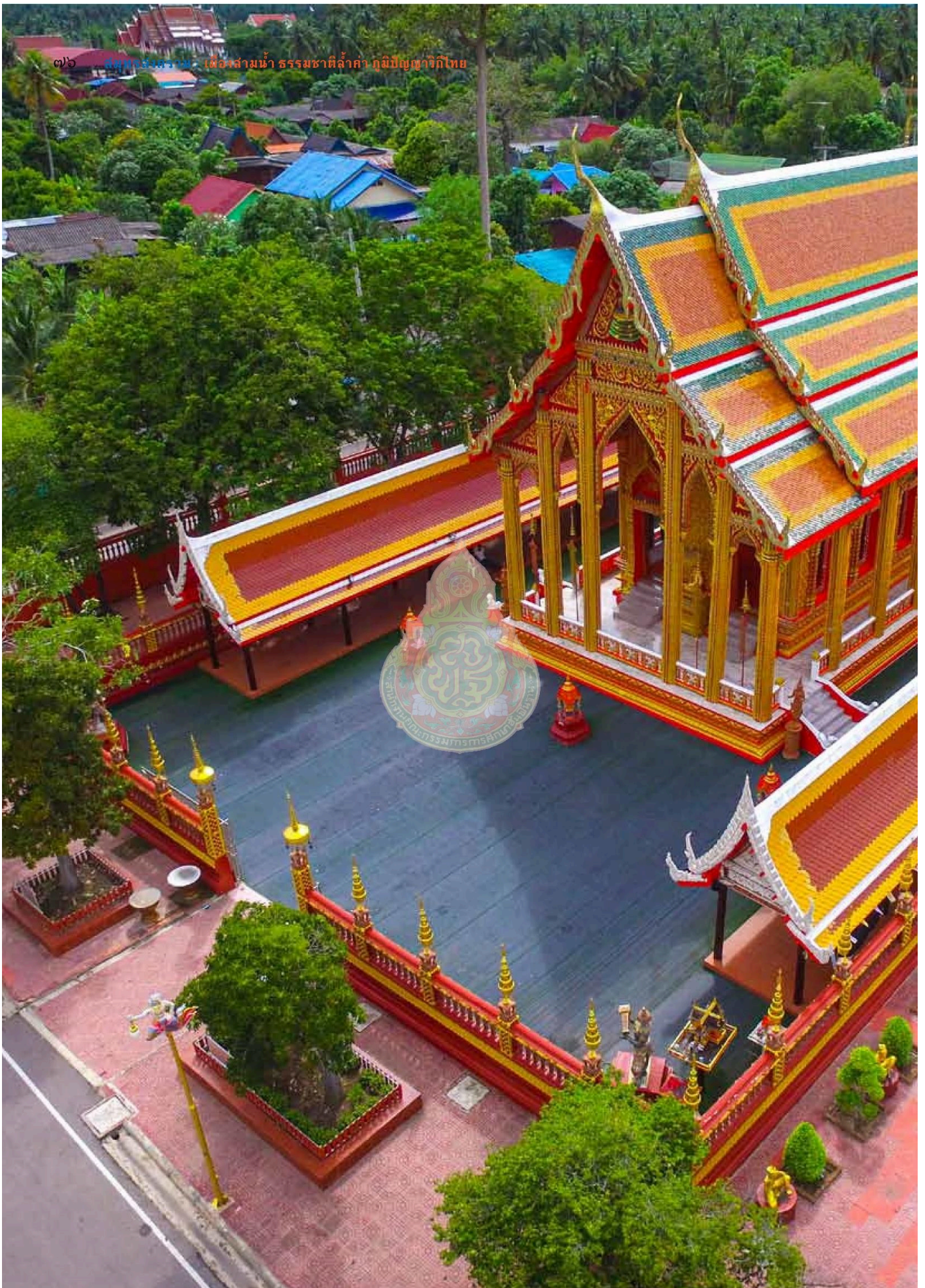

เจียมชมพุทธสถาน กราบขอพรพระ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สถาบันพระพุทธศาสนามีความสำคัญและอยู่คู่กับสังคมไทย มาช้านาน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่พึ่งพิงทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนไทย เป็นที่ประกอบกิจกรรมและพิธีกรรมตามความเชื่อและความศรัทธา วัดและคณะสงฆ์ยังเป็นผู้นำและศูนย์รวมความศรัทธาและความสามัคคีของชุมชน เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทย มาตั้งแต่อดีต วัดบางแห่งยังมีบทบาทสำคัญทางด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นเสมือนโรงพยาบาล โรงเรียน แหล่งอนุรักษ์ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียม ประเพณี แหล่งพบปะแลกเปลี่ยนค้าขาย แหล่งพักพิงของผู้ประสบภัย และอื่น ๆ

ชุมชนในลุ่มน้ำแม่กลองมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนามาช้านาน เช่นกัน ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาทำให้มีการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดเป็นจำนวนมาก แม้ว่าเมืองแม่กลองหรือสมุทรสงครามจะเป็น จังหวัดเล็ก ๆ แต่มีวัดถึง ๑๑๓ วัด เป็นพระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ถึง ๕ วัด มากกว่า จังหวัดใหญ่ ๆ บางจังหวัดในประเทศไทย โดยแต่ละวัดมีความงดงามทาง สถาปัตยกรรม ที่อนุรักษ์ความเป็นไทยไว้ได้อย่างโดดเด่น วัดในจังหวัด สมุทรสงครามจึงเป็นหนึ่งในสถานที่ที่ชาวไทยควรไปเยี่ยมชมสักการะ กราบพระ ขอพร สิ่งสมบุญ เพื่อความเป็นสิริมงคลของตนเอง ชมความงาม ทางด้านศิลปกรรมไทยที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ศึกษาความเป็นมาของวัด ที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประเทศชาติ ร่วมในกิจกรรม ของชุมชนที่เป็นประเพณีโบราณหรือวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่หลายวัด ยังคงสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ ๕๔ หมู่ที่ ๒
ตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

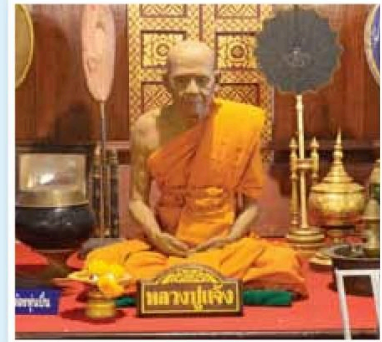
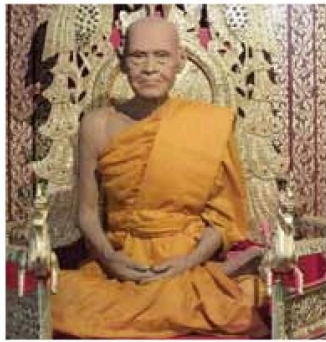
วัดประดู่ พระอารามหลวง เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชาวสมุทรสงคราม เป็นวัดที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นแบบอย่างของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งด้าน **สถาปัตยกรรม** ที่มีความวิจิตรงดงาม ได้แก่ พระอุโบสถ พระวิหาร พิพิธภัณฑสถาน **ประติมากรรม** ได้แก่ งานปั้นพระพุทธรูป ภาชนะดินเผา หนุมาน และรูปเหมือนของอดีตพระอริยสงฆ์ ซึ่งปั้นด้วยดินสอพองที่มีแห่งเดียวในโลก ด้าน **จิตรกรรม** มีความงดงาม เช่น ศาลามหาปราบ ศาลารายรอบพระอุโบสถ ซึ่งเป็นผลงานของท่านเจ้าอาวาสที่เป็นพระนักพัฒนา จัดระเบียบบริเวณวัดให้มีความสะอาดเรียบร้อยสวยงามและมีแหล่งเรียนรู้ให้ได้ศึกษาอย่างมากมาย นอกจากนี้ ท่านยังเป็นนักบริหารจัดการบุคลากรให้อยู่ในธรรมวินัย และกฎระเบียบของวัด อีกทั้งยังเป็นที่เคารพนับถือของชาวสมุทรสงคราม ได้รับการกล่าวถึงว่า “ท่านเป็นพระที่มีอริยาไยดีต่อญาติโยมทุกคน โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ และเป็นทั้งที่พึ่งทางธรรม และท่านได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงครามอีกด้วย

พระอุบาลีเถระ พระอรหันตคุณ

วัดประดู่ฯ เป็นวัดโบราณสันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ได้รับการจัดตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๐ ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้เสด็จประพาสต้นทางชลมารค เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ เข้าคลองแค่อ้อมและคลองเล็ก ไปจนถึงประดู่ ได้หยุดพักทำครัวและทรงเสวยพระกระยาหารเช้าที่วัดประดู่ พระองค์ได้เสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรการรักษาโรคด้วยน้ำมันต์ของหลวงปู่แจ้งเจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระเกจิอาจารย์ชื่อดัง ภายหลังจึงได้นิมนต์หลวงปู่แจ้งไปที่พระบรมมหาราชวังหลายครั้งและได้พระราชทานเครื่องอัฐบริขารให้แก่หลวงปู่แจ้ง เช่น เกี้ยวพระราชทาน พระแท่นบรรทม ดาลปัตร ปิ่นโต ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑ์เครื่องราชศรัทธาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕)

พิพิธภัณฑ์เครื่องราชครุฑพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕)

วัดประดู่ฯ ได้รับพระราชทาน
วิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ และได้รับการ
ยกฐานะจากวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวง เมื่อ
พ.ศ. ๒๕๑๘ มี พระภาวนาวิสุทธิโสภณ หรือ
หลวงพ่อดมมหาสุรศักดิ์ อติสโกโช ดำรงตำแหน่ง
เจ้าอาวาสและเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม

พระแก้วมรกต (จำลอง) ในพระอุโบสถ

พระอุโบสถ สร้างขึ้นใหม่แทนหลังเดิมที่ชำรุด
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก
ช่อฟ้า ใบระกา และประตูหน้าต่างทำด้วยไม้สักทอง
ชุบประดู่และชุบน้ำต่างตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้น ปิด
กระจกหน้าต่างและชุบน้ำต่าง ภายในมีภาพจิตรกรรม
ฝาผนังฝาผนังเป็นภาพพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพ
ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวไทย และประติมากรรม
หุ่นดินสอพองพระอัครสาวก

ภาพจิตรกรรมบนเพดานศาลารอบพระอุโบสถ

พระประธานและพระพุทธรูปในพระอุโบสถ

หลวงพ่ใหญ่
(พระพุทธชินสีห์บาร์มีแสน)
พระประธานประจำพระอุโบสถ

หลวงพ่เพชร
(พระพุทธวิชระศากยมุนี)
(พระพุทธรูปพระอุโบสถ)

หลวงพ่ทอง
(พระพุทธสุวรรณเทพมุนี)
(พระพุทธรูปพระอุโบสถ)

หลวงพ่สุข
(พระพุทธรูปหล่อขี้เหล็กพระนิมิต)
(พระพุทธรูปพระอุโบสถ)

รูปปั้นดินสอพองพระอัครสาวก
ในพระอุโบสถ

ประวัติ

พระภาวนาวิสุทธิโสภณ วิ.

(พระมหาสุศักดิ์ อติสกุโข)

ชื่อ พระภาวนาวิสุทธิโสภณ วิ.

ฉายา อติสกุโข

อายุ ๕๙ พรรษา ๓๖ (พ.ศ. ๒๕๖๓)

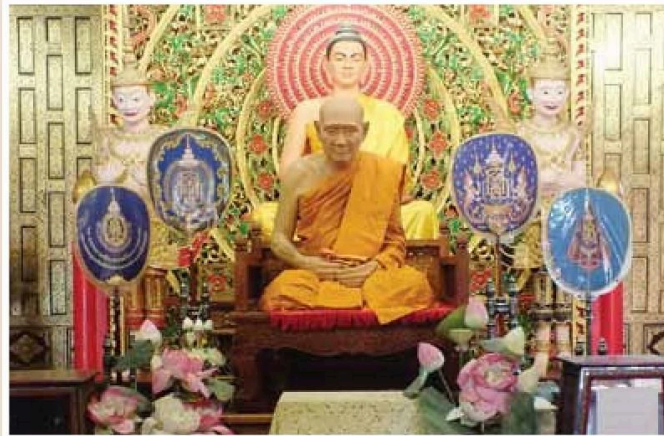
วิทยฐานะ นธ. เอก ปธ.๕ วัดประดู่ พระอารามหลวง
ตำบลวัดประดู่ อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง

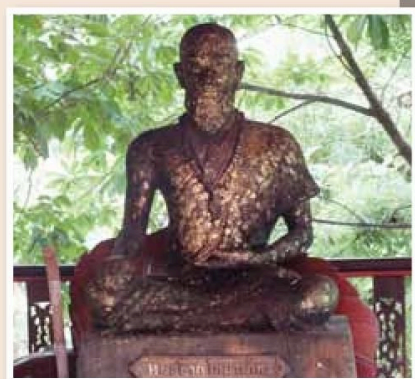
๑. เจ้าอาวาสวัดประดู่ พระอารามหลวง
๒. เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม

ประติมากรรมรูปภาวนีคีตตันในท่าต่าง ๆ บริเวณริมกำแพงแก้วของพระอุโบสถ

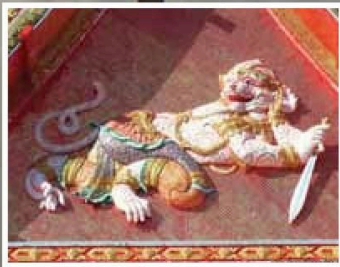

รูปปั้นดินสอพองสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

รูปปั้นหมอชีวกโกมารภัทร

พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ศาลาหน้ามณเฑียร

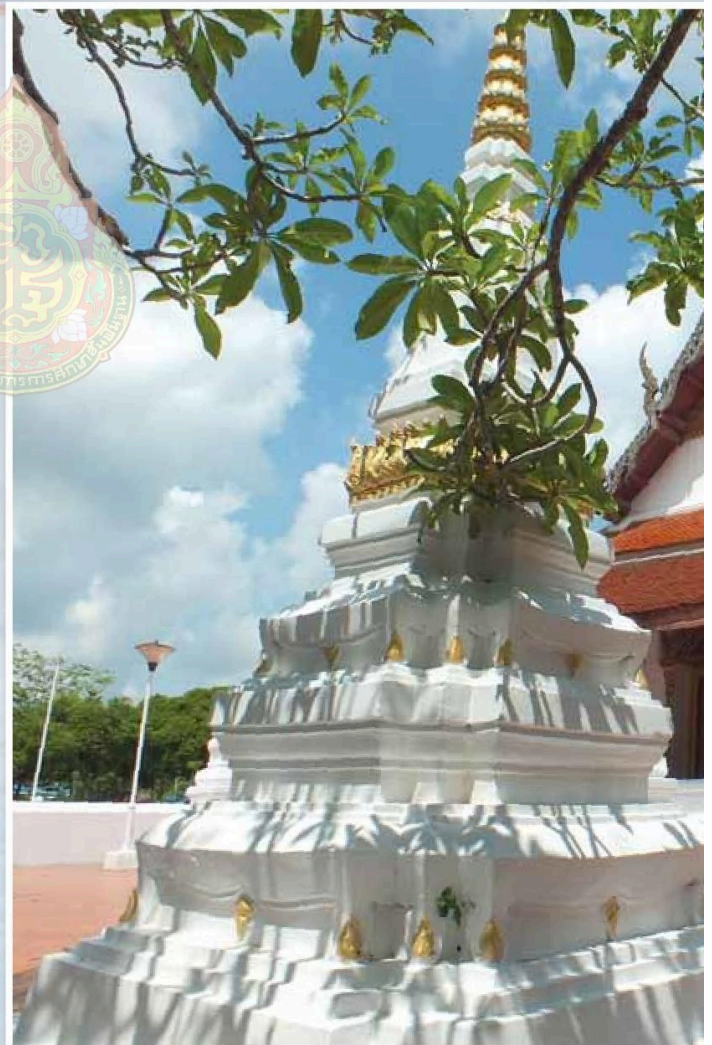

ภาพจิตรกรรมไทยภายในพระอุโบสถ

วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร
สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ในเขตท้องที่
ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร เมื่อแรกสร้างเรียกว่า วัดอัมพวา ตามชื่อหมู่บ้าน เป็นวัดสำคัญมากวัดหนึ่งใน จังหวัดสมุทรสงคราม เพราะเป็นวัดต้นวงศ์ราชินิกุลทางฝ่าย สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระอัครมเหสีในรัชกาลที่ ๑ และพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในพระบรม ราชจักรีวงศ์ได้บูรณะปฏิสังขรณ์เรื่อยมา ทั้งยังเป็นสถานที่ ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) เสด็จพระราชสมภพ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีทรงอุทิศบริเวณนิวาสถานเดิม ให้เป็นที่สร้างวัดอัมพวา เพื่ออุทิศถวายแด่พระมารดา สร้าง พระอุโบสถ ศาลา วิหาร ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงสร้างถาวรต่อเติมขึ้นอีก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) วัดอัมพวาได้รับการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง

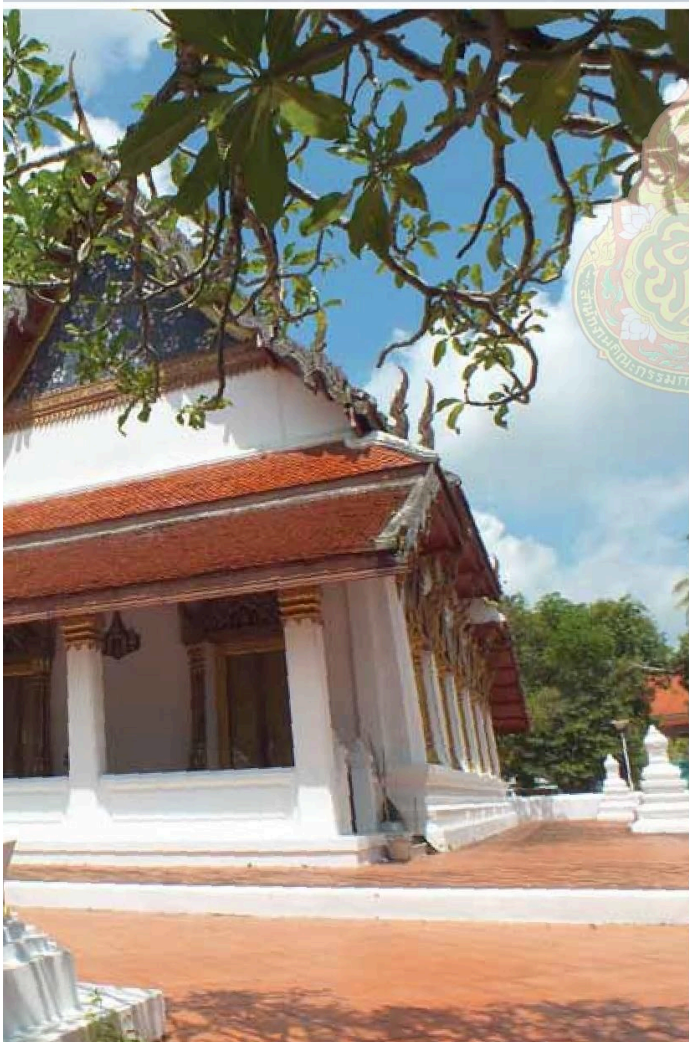

ภาพจิตรกรรมไทยภายในพระอุโบสถ

พระปรางค์

พระอุโบสถวัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร

พระปรางค์ชั้นใหม่ และอัญเชิญพระสรีรังคารของสมเด็จพระบรมชนกนาถมาบรรจุไว้ สร้างพระวิหารคดและกุฏิสงฆ์เรือนไทย ปฏิสังขรณ์วิหารน้อย (พระที่นั่งทรงธรรมซึ่งเป็นตำหนักเดิมของสมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์พระอุโบสถทั้งหลังและพระราชทานนามใหม่ว่า วัดอัมพวันเจติยาราม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดอัมพวันเจติยารามทรงเห็นว่าชำรุดทรุดโทรม จึงพระราชทานเงินพระคลังข้างที่เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงทอดผ้าพระกฐิน ต่อมาได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์วัด และพระราชทานพระบรมราชานุญาติให้สร้างพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยประดิษฐานไว้ในบริเวณวัดด้วย

เจดีย์ด้านหน้าวิหารคด

พระที่นั่งทรงธรรม

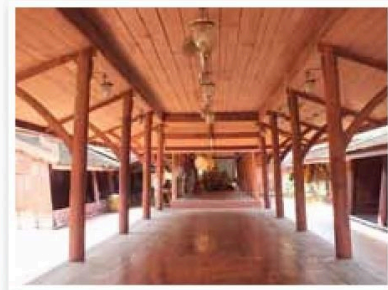

ศาลาการเปรียญ

พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒

พระปรางค์วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร

กุฏิสงฆ์

กุฏิสงฆ์

หอรบช้าง

หลวงพ่อบ้านแหลม

กำแพงวัดด้านหน้า

วัดเพชรสมุทรวรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร
สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่ ตำบลแม่กลอง
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

วัดเพชรสมุทรวรวิหาร เดิมชื่อ **วัดศรีจำปา** สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตามตำนานเล่าว่าใน พ.ศ. ๒๓๐๗ ชาวบ้านแหลมในเขตเมืองเพชรบุรีอพยพหนีพม่ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณตำบลแม่กลองเหนือวัดศรีจำปา และเรียกหมู่บ้านนี้ว่าบ้านแหลม ตามชื่อหมู่บ้านเดิมของตน ชาวบ้านแหลมได้ช่วยกันบูรณะวัดศรีจำปาและเรียกวัดนี้ใหม่ว่า **วัดบ้านแหลม** ต่อมาวัดบ้านแหลมได้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นวรวิหาร รับพระราชทานนามว่า **วัดเพชรสมุทรวรวิหาร**

วัดเพชรสมุทรวรวิหารเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวสมุทรสงครามมาก เพราะชาวสมุทรสงคราม มีความเชื่อและศรัทธาในบารมีของหลวงพ่อบ้านแหลมซึ่งถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวแม่กลอง เป็นวัดที่สะดวกและเอื้ออำนวยให้มากกราบสักการะขอพรหลวงพ่อบ้านแหลม เพราะตั้งอยู่ใจกลางเมือง ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง และยังอยู่ติดแม่น้ำแม่กลองด้วย

พระอุโบสถ

ประตูทางเข้าวัด

ศรัทธาชาวพุทธ

หอรระฆัง

ต้นพยอมหลังพระอุโบสถ

บริเวณหน้าวัด

หลวงพ่อบ้านแหลม พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของ จังหวัดสมุทรสงคราม มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพเลื่อมใส ของคนทั่วไป เป็นพระพุทธรูปยืนอัมบาตร ขนาดเท่าคนจริง สูงประมาณ ๑๖๗ เซนติเมตร ตามตำนานเล่าว่า ชาวประมง บ้านแหลมออกไปลากอวนในอ่าวแม่กลองได้พระพุทธรูป ติดมา ๒ องค์ องค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปนั่งอีกองค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปยืน พระพุทธรูปนั่งได้อัญเชิญไปประดิษฐาน ไว้ที่วัดเขาตะเครา จังหวัดเพชรบุรี ส่วนพระพุทธรูปยืนนำมา ประดิษฐานไว้ที่วัดบ้านแหลม เรียกกันว่า หลวงพ่อบ้านแหลม ตอนที่ชาวประมงไปพบในอ่าวแม่กลอง บาทได้สูญหายไป ในทะเล สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้เสด็จมานมัสการและได้นำบาตรแก้วสำน้ำเงินถวายหลวงพ่อบ้านแหลมเป็นพุทธานุชา ซึ่งยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชศรัทธาหลวงพ่อบ้านแหลม จึงพระราชทานผ้าดินทอง แก่หลวงพ่อ จำนวน ๒ ผืน แต่ละผืนมีขนาดหน้ากว้าง ๖ นิ้ว ยาวประมาณ ๑๐ ฟุต ปัจจุบันอยู่ในพระอุโบสถ ในวันสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ วันทอดกฐินพระราชทาน ทางวัดจะนำ ผ้าดินทองพระราชทานสวมที่องค์หลวงพ่อบ้านแหลมเป็นที่เคารพบูชาในหมู่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ในแต่ละวันจะมี ผู้ศรัทธาจากทั่วทุกสารทิศมากราบนมัสการอย่างเนืองแน่น มีผู้กล่าวว่า “หากใครไปเมืองสมุทรสงครามไม่ได้ ไปนมัสการ หลวงพ่อบ้านแหลม เสมือนไปไม่ถึงเมือง สมุทรสงคราม ใครพูดถึงเมืองสมุทรสงคราม ไม่กล่าวถึง นามหลวงพ่อบ้านแหลมก็เสมือนไม่รู้จักสมุทรสงคราม คนสมุทรสงครามคนใดไม่เคยเห็นหลวงพ่อบ้านแหลม ก็เปรียบเสมือนลูกกำพร้าไม่เคยเห็นหน้าพ่อ”

ศูนย์รวมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

วัดเจริญสุขารามวรวิหาร

พระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร
สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ริมคลองบางนกแขวก
ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม

วัดเจริญสุขารามวรวิหาร เดิมเป็นวัดร้าง ใน พ.ศ. ๒๔๒๖ ชาวบ้านได้ร่วมกันบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ และเรียกชื่อว่า **วัดกลางคลองหรือวัดต้นชมพู** ต่อมาทางราชการได้ดำเนินการสร้างประตูระบายน้ำขึ้นในที่ธรณีสงฆ์ของวัด สร้างเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อวัดว่า วัดประตูน้ำบางนกแขวก และเรียกกันต่อ ๆ มา เมื่อพระอธิการอาจมาเป็นเจ้าอาวาสพิจารณาเห็นว่าไม่เหมาะสม จึงได้ทำหนังสือขออนุญาต เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **วัดเจริญสุขาราม** จนถึงปัจจุบัน และใน พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะวัดขึ้นเป็นพระอารามหลวง ใช้ชื่อว่า **วัดเจริญสุขารามวรวิหาร**

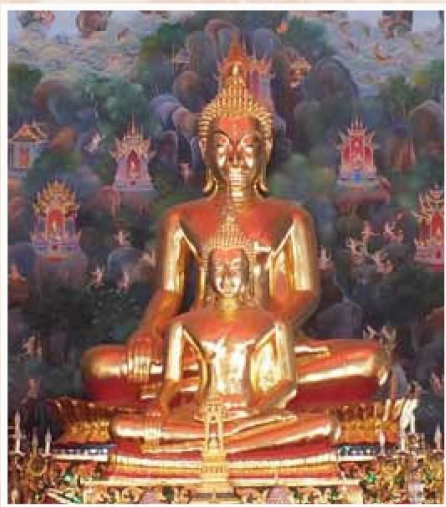
หอรบั้ง

กุฏิสงฆ์

พระประธานภายในพระอุโบสถ

พระประธานภายในพระอุโบสถ

วัดเกตการาม พระอารามหลวง

พระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ

สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต วัดแรกของจังหวัดสมุทรสงคราม
ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ตำบลโรงหีบ อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม

วัดเกตการาม ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อใด แต่เล่ากันว่าเศรษฐีเป็นผู้สร้างไว้ ต่อมาได้รกร้างเป็นเวลานาน แม้แต่พระประธานที่ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถปัจจุบันก็ตั้งอยู่กลางแจ้ง มีต้นไม้รกปกคลุมเป็นป่า ส่วนชื่อว่า **วัดเกต** สันนิษฐานกันว่าเรียกชื่อวัดตามต้นเกตใหญ่ ซึ่งขึ้นอยู่ ณ บริเวณนี้ วัดได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติ

ศาลาเก๋าท่าน้ำ

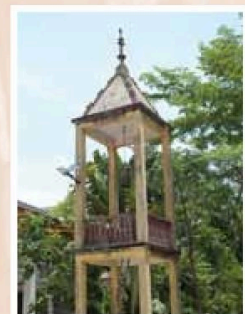
พระอุโบสถ

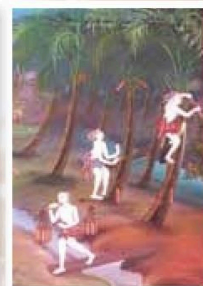
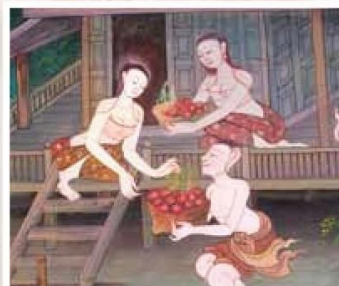
พระบรมสารีริกธาตุ

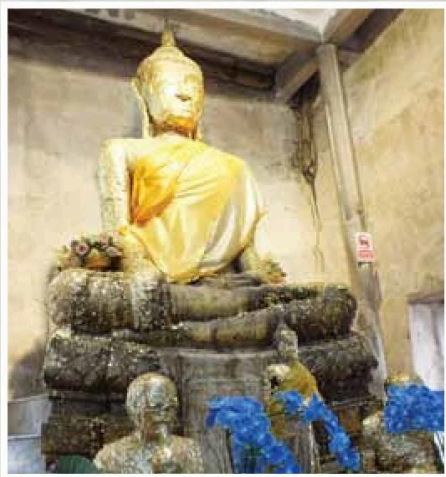
อาคารสถาบันพลังจิตตานุภาพ

หอระฆัง

ภาพจิตรกรรมฝาผนังวิถีชีวิตชาวแม่กลอง

หลวงพ่อนิลมณี

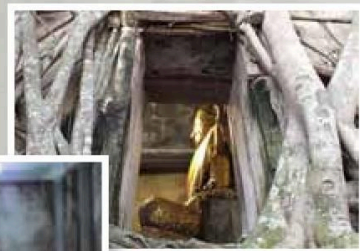

พระอุโบสถ (โบสถ์ปรกโพธิ์)

วัดบางกุ้ง

ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม

วัดบางกุ้งเป็นวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์ สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย พ.ศ. ๒๓๐๘ กองทัพพม่ายกเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าเอกทัศจึงมีพระราชดำรัสสั่งให้หัวเมืองทางใต้ยกกองทัพเรือมาตั้งค่ายสร้างกำแพงล้อมวัดบางกุ้งที่ตำบลบางกุ้ง เมืองสมุทรสงคราม เรียกว่า **ค่ายบางกุ้ง** และต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๑๗ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยกกองทัพเรือนำทหารไปออกศึกที่บางแก้ว เมืองราชบุรี ในระหว่างการเดินทางได้หยุดกองทัพพักผ่อนและเสวยพระกระยาหารที่วัดกลางค่ายบางกุ้ง

พระอุโบสถหลังใหม่

ด้านข้างพระอุโบสถ

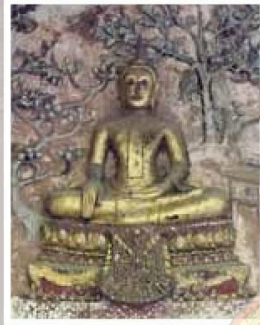
ภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ที่ฝาผนังของพระอุโบสถ

ปูนปั้นลายนูนเรื่องพุทธประวัติ

หลวงพ่อดงองค์ใหญ่ พระเกจิแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง

วัดบางกะพ้อม

ตั้งอยู่ที่ตำบลอัมพวา อำเภอมะนัง
จังหวัดสมุทรสงคราม

รอยพระพุทธรูป ๔ รอย สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

เรือนไม้เก่าแก่สมัยกรุงศรีอยุธยา

วัดบางกะพ้อม เป็นวัดโบราณ สร้างขึ้นในราว พ.ศ. ๒๓๑๒ สมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏนามผู้สร้าง มีตำนานเล่าขานกันมาว่า มีตระกูลคหบดีฐานะดีตระกูลหนึ่งลงเรือพาครอบครัวพร้อมทั้งทรัพย์สินหนีข้าศึกเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา รอนแรมถึงแหลมบางกะพ้อมแห่งนี้ และเห็นเป็นที่เหมาะสมร่มรื่น จึงได้พักแรม สร้างที่อยู่อาศัย โดยการสานกระบุง ตะกร้า เสื่อลำแพนและกะพ้อมใส่ข้าว เป็นสินค้านำไปขายเพื่อยังชีพ ต่อมามีคนมาบอกว่ากองทัพข้าศึกยกมากำลังทำการสู้รบกันอยู่ที่ค่ายบางกุ้งให้รีบหนี แต่คหบดีผู้นั้นเห็นว่าคงหลบหนีไม่ทัน จึงได้เข้าไปแอบอยู่ในกะพ้อมที่สานเอาไว้เพื่อจะขาย พร้อมกับนั้นได้ตั้งสัตยาธิฐานต่อพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่า ขออย่าให้ทหารข้าศึกพบเลย หากรอดพ้นไปได้จะจัดการสร้างวัดและวิหารขึ้นตรงนี้ ปรากฏว่าข้าศึกก็ผ่านไปโดยมิได้พบเห็น คหบดีจึงได้สร้างวัดบางกะพ้อมขึ้นตามที่ได้ตั้งสัตยาธิฐานไว้ โดยตั้งชื่อวัดว่า วัดบังกับพ้อม ต่อมาเพี้ยนไปเป็น วัดบางกะพ้อม มาจนถึงปัจจุบัน

พระอุโบสถจัตุรมุข

วัดจุฬามณี

ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

วัดจุฬามณี เป็นวัดโบราณ ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองอัมพวา
ต่อเนื่องกับคลองผีหลอก สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย
สันนิษฐานว่า ท้าวแก้วผลึก (น้อย) นายตลาดบางช้าง เป็นผู้สร้างขึ้น

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติและนิทานชาดก

ท้าวเวสสุวรรณ

บานหน้าต่างด้านนอกของรักฝังมุก เป็นภาพตราพระราชลัญจกร
ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๙ พระนามาภิไธยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระบรมวงศานุวงศ์
ตลอดจนภาพเครื่องอิสริยาภรณ์ชั้นต่าง ๆ

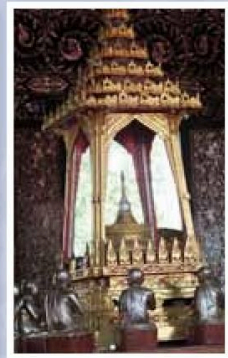
วัดศรัทธาธรรม (วัดมอญ)

ตั้งอยู่ที่ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม
จังหวัดสมุทรสงคราม

จากคำบอกเล่าว่าเป็นชาวมอญที่อพยพมาจากพม่า ช่วงเกิดสงครามภายในประเทศ โดยได้มาตั้งหลักปักฐานในพื้นที่ของตำบลบางจะเกร็งประมาณ ๑๐ ครอบครัว อาศัยที่ว่างเปล่าของทางราชการตั้งบ้านเรือนประกอบอาชีพประมง ตัดจาก ทำสวนมะพร้าว และได้กันที่ดินไว้จำนวนหนึ่งเพื่อสร้างวัด โดยได้ปลูกสร้างศาลาหลังเล็ก ๆ ประมาณ ๒ - ๓ หลัง เพื่อใช้ในการทำบุญทำกุศล ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงขออนุญาตตั้งชื่อวัดนี้ว่า **วัดศรัทธาธรรม** จนถึงสมัยท่านอาจารย์ ชูบได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส ก็ได้เริ่มพัฒนาวัด โดยย้ายไปสร้างวัดอยู่ติดริมแม่น้ำแม่กลอง และสร้างเขื่อนกันตลิ่งพังถมดินในบริเวณวัดให้สูงขึ้นให้พ้นจากการน้ำทะเลท่วมถึง และใน พ.ศ. ๒๕๓๕ หลังท่านอาจารย์ชูบได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ **พระครูสมุทรวิสุทธิวงศ์** จึงได้สร้างอุโบสถหลังใหม่ด้วยอุโบสถหลังไม้สักทองฝังมุกแท้ ซึ่งเป็นรูปเรือสำเภาลายรดน้ำแห่งเดียวในประเทศไทย เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ว่าบางจะเกร็งอยู่ติดทะเลและเพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาวตำบลบางจะเกร็ง

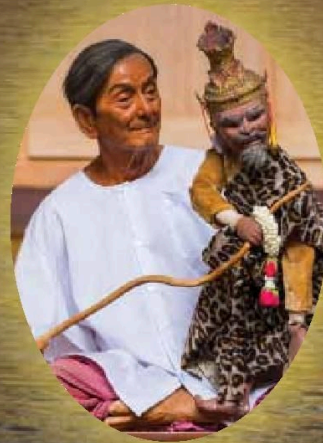
หลวงปู่ชาวมหาสิทธโชค พระพุทธชินราช

ภาพจิตรกรรมฝาผนังมูข เป็นภาพพุทธประวัติ ภาพประจักษ์วันเกิด และภาพรามเกียรติ์ จำนวน ๕๔ ภาพ

วัดในสมุทรสงครามแต่ละวัดมีความเป็นเอกลักษณ์ที่สวยงามแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของความเก่าแก่ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความงดงามทางศิลปกรรม ซึ่งมีวัดที่มีความน่าสนใจหลายแห่ง ในที่นี้ขอแนะนำให้ได้ทราบพอสังเขป ๙ วัด เพื่อให้ได้รู้เรื่องราว ความเชื่อและความศรัทธาของชาวสมุทรสงครามที่มีต่อพุทธศาสนา เมื่อครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้พอสมควร

ศรีโกลนแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง

จังหวัดสมุทรสงคราม มีบุคคลสำคัญจำนวนมากที่ทำคุณงามความดี และสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ให้แก่ท้องถิ่นและประเทศชาติ ซึ่งอยู่ในความทรงจำของ**คนลุ่มน้ำแม่กลอง**มาโดยตลอด สมควรได้รับการยกย่องและจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสงคราม ณ ที่นี้ขอยกตัวอย่างบุคคลสำคัญไว้ดังนี้

หลวงประดิษฐไพเราะ ผู้มีควมสามารถด้านดนตรีไทย

หลวงประดิษฐไพเราะ เดิมชื่อ ศร ศิลปบรรเลง เกิดเมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๔ ที่บ้านคลองดาวดึงส์ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรของนายสิน และนางยิ้ม ศิลปบรรเลง

ท่านมีพรสวรรค์ทางดนตรี สามารถตีฆ้องวงได้ตั้งแต่อายุ ๕ ปี เนื่องจากบิดาเป็นนักดนตรี และเป็นเจ้าของวงปี่พาทย์ที่มีชื่อเสียง และเมื่ออายุได้ ๑๑ ปี เริ่มเรียนเครื่องดนตรีต่าง ๆ กับบิดา ท่านได้เรียนและฝึกฝนจนมีความสามารถ เป็นมือระนาดที่โด่งดังจนหาตัวจับได้ยาก ประชันวงปี่พาทย์ถึงขั้นมีชื่อเสียงไปทั่วลุ่มน้ำแม่กลอง

ขณะอายุ ๑๙ ปี ท่านได้แสดงฝีมือระนาดเอกถวายสมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นที่ต้องพระทัยมาก ได้รับรางวัลมากมายและทรงรับตัวเข้ามาไว้ที่วังบูรพาภิรมย์ ประทานตำแหน่งเป็น **จางวางมหาดเล็กในพระองค์** คนทั่วไปเรียกว่า **จางวางศร** ทำหน้าที่คนระนาดเอกประจำวงวังบูรพาภิรมย์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (แปลก ประสานศัพท์) มาสอนที่วังและทรงจัดหาครูที่มีฝีมือมาฝึกสอน จนทำให้มีฝีมือดีเยี่ยมไม่มีใครเทียบได้ ด้วยความสามารถในการดนตรีของท่านเป็นที่ประจักษ์ และเป็นที่พอพระทัยของรัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **หลวงประดิษฐไพเราะ**

ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ เข้ารับราชการในกรมปี่พาทย์และโขนหลวง กระทรวงวัง และได้ถวายการสอนดนตรีให้กับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี รวมทั้งมีส่วนช่วยงานพระราชนิพนธ์เพลง ๓ เพลง คือ เพลงราตรีประดับดาวเถา เพลงเขมรละออองค์เถา และเพลงโหมโรงคลื่นกระทบฝั่งสามชั้น

หลวงประดิษฐไพเราะได้แต่งเพลงไว้มากกว่า ๑๐๐ เพลง เพื่อฝากไว้เป็นต้นแบบการแต่งเพลงไทยเดิม เช่น

เพลงโหมโรง : โหมโรงกระแตไต่ไม้ โหมโรงบางขุนนนท์ โหมโรงศรทอง โหมโรงปฐมดุสิต

เพลงเถา : กระต่ายชมเดือนเถา ขอมทองเถา เขมรเถา เขมรปากท่อเถา

หลวงประดิษฐไพเราะ ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ สิริอายุได้ ๗๒ ปี ๗ เดือน ๒ วัน

ครูเอื้อ สุนทรสนาน ผู้บุกเบิกดนตรีสากล และเพลงไทยสากล

ครูเอื้อ สุนทรสนาน เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ณ ตำบลโรงหีบ อำเภอน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรของนายดี และนางแสม สุนทรสนาน

ครูเอื้อเดิมที ชื่อ “ละอ” ต่อมาบิดาเปลี่ยนชื่อให้ใหม่เป็น “บุญเอื้อ” และในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เปลี่ยนอีกครั้งเป็น “เอื้อ” และนิยมเรียกท่านว่า “ครูเอื้อ” จนถึงปัจจุบัน

ครูเอื้อเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดใหม่ราษฎร์บูรณะ แต่เรียนได้เพียงปีเดียว บิดาได้พาเข้ากรุงเทพมหานคร โดยอาศัยอยู่กับหมื่นไพเราะพจมาน ผู้เป็นพี่ชายของท่าน เรียนต่อที่โรงเรียนวัดระฆังโฆสิตารามจนจบชั้นประถมศึกษา และเรียนต่อด้านดนตรีที่โรงเรียนพรานหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งขึ้นเพื่อสอนดนตรีไทย ดนตรีสากล และโขน ครูเอื้อได้เรียนกับครูโณน เนตรสุต และครูใหญ่ในสมัยนั้นคือ พระเจนดุริยางค์ เครื่องดนตรีที่ท่านสนใจและเล่นได้ดีเป็นพิเศษคือ ไวโอลินและแซกโซโฟน ด้วยความรู้ความสามารถด้านดนตรีเป็นที่ประจักษ์ต่อคณาจารย์ จึงได้เข้ารับราชการประจำกองเครื่องสายฝรั่งหลวง ในกรมมหรสพ กระทรวงวัง เมื่ออายุเพียง ๑๔ ปี และอายุได้ ๒๒ ปี ไปรับราชการสังกัดกรมศิลปากร

รูปปั้น ครูเอื้อ สุนทรสนาน ตั้งอยู่ในพิพิธภัณฑ์
บ้านครูเอื้อ ณ ตลาดน้ำอัมพวา
อำเภอน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

นอกจากท่านจะรับราชการแล้ว ยังมีความสามารถด้านการแต่งทำนองเพลงและแต่งเพลงไว้มากมายเช่น แต่งทำนองเพลง เพลง ยอดทองต้องลม ซึ่งเป็นเพลงแรกที่แต่งทำนอง และขับร้อง เพลงแรกคือ เพลง ในฝัน แต่งเพลงถวายพระพรเพลงแรก คือ เพลง ราชูปถัมภ์แห่งแคว้น เพลงปลุกใจเพลงแรก คือ เพลง รักสงบ และใน พ.ศ. ๒๔๘๒ ท่านได้ก่อตั้งวงดนตรี สุนทราภรณ์ โดยดำรงตำแหน่งหัวหน้าวง นักร้อง นักดนตรี และควบคุมวงเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๒๔ ผลงานเพลงที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายและใช้ในงานเทศกาลต่าง ๆ เพลงเทศกาล เพลงประจำจังหวัด เพลงสถาบัน การศึกษา เพลงสดุดี เพลงปลุกใจ ซึ่งคาดว่ามียากกว่า ๒,๐๐๐ เพลง เช่น เพลง สวีตตี้ปีใหม่ รำวงเรืองสงกรานต์ รำวงลอยเรือ นางฟ้า จำแลง

ท่านยังเป็นผู้บุกเบิกวงการเพลงไทยสากลในปัจจุบัน และเป็นผู้ก่อตั้งสมาคมดนตรีแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิพิธภัณฑ์บ้านครูเอื้อ

จากผลงานนานับประการที่ท่านได้สร้างไว้ให้แก่วงการดนตรีไทย จึงมีหน่วยงานต่าง ๆ มอบรางวัลเกียรติยศ เพื่อยกย่องสรรเสริญในคุณงามของท่าน ได้แก่

- โล่เกียรติยศพระราชทานในฐานะศิลปินตัวอย่าง (ผู้ประพันธ์เพลง) ในงานรางวัลแผ่นเสียงทองคำพระราชทาน ครั้งที่ ๔ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔ โดยมีนางอติพร เสนวงค์ (สุนทรสนาน) บุตรีเป็นผู้รับแทน

- เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ กระทรวงวัฒนธรรมได้เสนอต่อองค์การยูเนสโก ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของครูเอื้อ สุนทรสนาน เพื่อให้เป็นบุคคลดีเด่นของโลก และได้รับยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก สาขาวัฒนธรรมดนตรีไทยสากล ใน พ.ศ. ๒๕๕๒

- ใน พ.ศ. ๒๕๕๙ กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศยกย่องเชิดชู ครูเอื้อ สุนทรสนาน เป็น **บูรพศิลปิน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สาขาศิลปะการแสดง** ซึ่งเป็นการเชิดชูเกียรติศิลปินผู้ล่วงลับ ซึ่งมีคุณูปการต่องานด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม ควรแก่การเคารพยกย่อง ซึ่งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อสำหรับศิลปินผู้ล่วงลับว่า **บูรพศิลปิน**

ครูเอื้อ สุนทรสนาน ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔ สิริอายุได้ ๗๑ ปี ๒ เดือน ๑๑ วัน

ทูล ทองใจ นักร้องเสียงระพีภัง

ทูล ทองใจ ชื่อจริง น้อย ทองใจ เกิดเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรของนางนิ่ม ทองใจ บิดาเป็นชาวจีน นามสกุล “แซ่ทอง” ต่อมาเปลี่ยนนามสกุลเป็น “ทองใจ” ทูลเป็นบุตรคนที่ ๓ ในจำนวนพี่น้อง ๔ คน เมื่อบิดาได้ถึงแก่กรรม มารดาจึงแต่งงานใหม่ และย้ายไปอยู่ที่อำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร และมีน้องสาวต่างบิดาเพิ่มอีก ๑ คน

เมื่อทูลจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้ร้องเพลงประกวดเป็นครั้งแรก เพลงที่ชื่นชอบเป็นพิเศษในช่วงนั้นคือ **คำแล้วในฤดูหนาว** ของ ครูล้วน ควันธรรม และ เพลง **หยาดฟ้ามาดิน** ของ ครูสมยศ ทิศนพันธ์ เมื่อไปประกวดที่ไหนก็จะนำ ๒ เพลงนี้ขึ้นประกวดและชนะเลิศทุกครั้ง จนได้รับเกียรติจากกรรมการการแข่งขันให้เป็นกรรมการตัดสินการประกวดร้องเพลง นับเป็นกรรมการตัดสินที่อายุน้อยที่สุด คือเพียง ๑๙ ปีเท่านั้น ทำให้ทูลมีความภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

จากนั้นได้ไปร้องเพลงอยู่ที่ห้องอาหารในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งร้องเพลงอยู่ที่ภูเก็ตได้ไม่นานก็กลับไปอยู่กรุงเทพฯ และเข้ารับราชการทหาร สังกัดกรมการขนส่งทหารบก (ขส.ทบ.) เป็นนักร้องประจำวง **ลูกมาตุลี** ซึ่งเป็นวงดนตรีชื่อดังของ ขส.ทบ. และออกจากวง **ลูกมาตุลี** ขณะที่มียศสิบเอก และได้พบกับครูสิทธิ โมระกรานต์ เห็นความสามารถในการร้องเพลงของทูล จึงพาไปพบครูเบญจมิตรซึ่งได้แต่งเพลงแรกให้ทูลร้องบันทึกเสียงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ชื่อเพลง **พี่ทุยหน้าท้อ** และ พ.ศ. ๒๕๐๐ แต่งเพลง **โปรดเถิดดวงใจ** ส่งผลให้ทูลมีชื่อเสียงในวงการเพลงเป็นอย่างมาก

รูปปั้น ทูล ทองใจ ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าพิพิธภัณฑสถานดนตรี
วัดกุฎีทอง ตำบลสวนหลวง จังหวัดสมุทรสงคราม

นอกจากนี้ยังมีเพลงที่สร้างชื่อเสียงให้ทูลเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เช่น เพลง เสียงดูเหว่าแว่ว นกเขาขัน ฉั่นครวญ รังรักในจินตนาการ แต่งโดย ครูไพบูลย์ บุตรขัน ทูลได้รับรางวัลเกียรตินิยม คือ แผ่นเสียงทองคำพระราชทาน จากเพลง **รักใคร่ไม่เท่านั้น** (พ.ศ. ๒๕๐๙) **นางรอง** (พ.ศ. ๒๕๑๔) **อยากบอกรักแต่ไม่กล้า** (พ.ศ. ๒๕๒๒) และรางวัลพระราชทานกึ่งศตวรรษลูกทุ่งไทย จากเพลง **น้ำตาเทียน โปรดเถิดดวงใจ** **นิราศเวียงพิงค์** (พ.ศ. ๒๕๓๒)

ทูล ทองใจ ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ สิริอายุได้ ๖๗ ปี ๑๑ เดือน

ครูวงษ์ รวมสุข ศิลปินพื้นบ้านด้านวัฒนธรรม (หุ่นกระบอก)

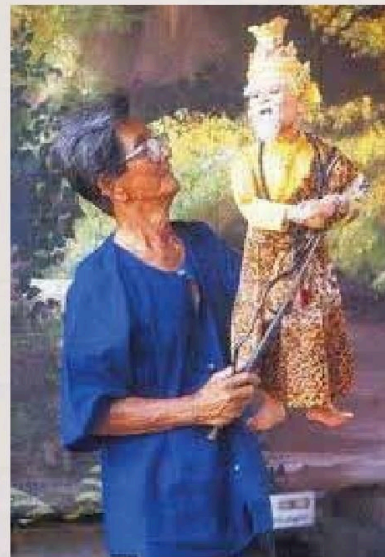
ครูวงษ์ รวมสุข เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ที่ตำบลบางแก้ว อำเภอมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรของนายสว่าง และนางสมบุรณ์ รวมสุข

ครูวงษ์เริ่มการศึกษาโดยเรียนหนังสือกับบิดา และไปเรียนที่วัดบางเกาะเทพศักดิ์อินทรประชาคม ตำบลแควอ้อม อำเภอมัวพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ อายุได้ ๑๒ ปี ก็เริ่มหัดเชิดหุ่นกระบอกกับแม่ครูสาหร่าย ช่วยสมบุรณ์ ที่จังหวัดสมุทรสงคราม และส่งไปฝึกต่อกับแม่ครูเคลือบ ซึ่งเป็นครูของแม่ครูสาหร่าย ที่บ้านเจ้าคุณชำนาญอักษร ในกรุงเทพมหานคร

ครูวงษ์เป็นผู้มีความสามารถในการเชิดหุ่นกระบอก คราวใดที่เชิดเป็นตัวผีเสื้อสมุทร จะเรียกเสียงฮาเป็นที่สนุกสนานของผู้ชมทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งเด็ก ๆ จะเรียกครูวงษ์ ว่า **หุ่นลุงวงษ์** หรือ **หุ่นดาวงษ์** ท่านได้มีโอกาสแสดงหน้าที่นั่งเพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตร ต่อมาได้ตั้งคณะหุ่นกระบอก ชื่อ **คณะชูเชิดชำนาญศิลป์** และแสดงเฉพาะพระพักตร์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หลายครั้ง

ความสามารถของครูวงษ์มิได้มีเฉพาะการเชิดหุ่นกระบอกเท่านั้น ท่านยังแต่งบทประพันธ์สำหรับการแสดงหุ่นกระบอก เรื่อง มงกุฎเพชร มงกุฎแก้ว ศรีสุริยง ระกาแก้ว กุมารกายสิทธิ์ และคนโททอง ท่านได้นำศิลปะการแสดงเชิดหุ่นกระบอกไปเผยแพร่ตามสถานที่ต่าง ๆ จนมีชื่อเสียง ได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์และเยาวชนผู้สนใจมาอย่างต่อเนื่อง จนได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลผู้มีผลงานทางวัฒนธรรมดีเด่น ด้านศิลปะการแสดง ประจำปี ๒๕๒๙ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

ครูวงษ์ รวมสุข ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ สิริอายุได้ ๘๕ ปี ๑๐ เดือน ๑๑ วัน

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ผู้สังสรรค์ดนตรีไทย

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ ที่ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรของนายสังวาล และนางเชย นาคสวัสดิ์

จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม และเข้าศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์วิทยาลัย จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากนั้นศึกษาต่อที่วิทยาลัยเกษตรกรรมแม่โจ้ (มหาวิทยาลัยแม่โจ้) จังหวัดเชียงใหม่ แล้วศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ได้รับอนุปริญญาสาขาวิชาสหกรณ์ และรับราชการที่สหกรณ์ อำเภอ มหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระยะเวลาหนึ่ง ต่อมาได้ลาออกเพื่อศึกษาต่อระดับปริญญาตรีและโท สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อจบการศึกษาได้รับราชการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ต่อมาสอบชิงทุน ได้ไปศึกษาต่อระดับปริญญาเอก สาขาการจัดการฟาร์ม มหาวิทยาลัยคอร์เนล ประเทศสหรัฐอเมริกา และกลับเข้ารับราชการต่อที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

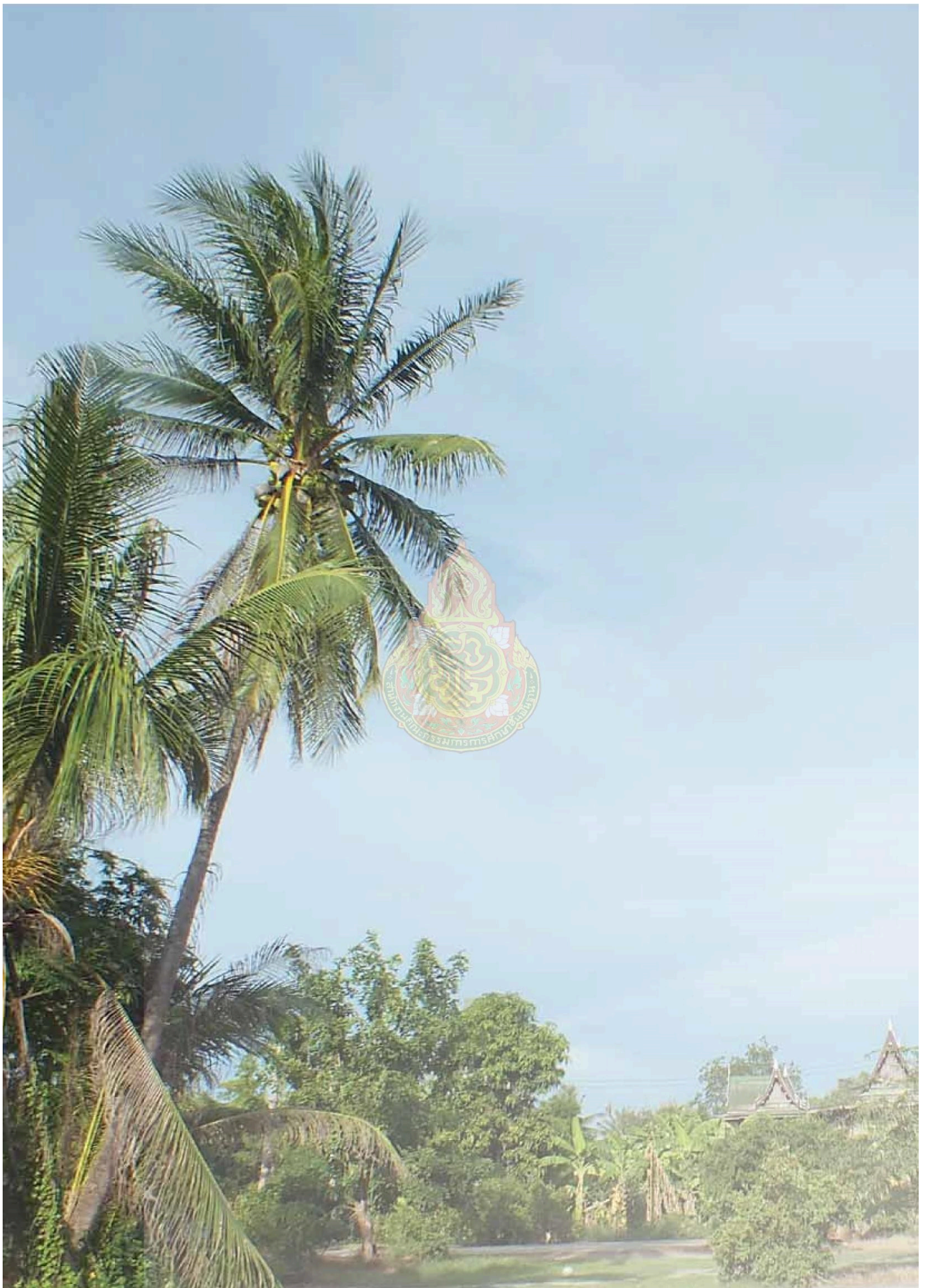
ท่านมีความชื่นชอบดนตรีไทย จึงได้ไปเรียนขอสามสายกับพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) และเข้าสู่กลุ่มนักดนตรี แห่งบ้านบาตร โดยเรียนวิชาดนตรีทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติจากครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จนมีความรอบรู้ ทั้งวงปี่พาทย์และวงเครื่องสายเป็นอย่างดี

จากความรู้ทางด้านดนตรี ท่านได้เป็นอนุกรรมการจัดทำบทเรียน บทขับร้อง สำหรับวิทยุโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และจัดรายการโทรทัศน์ ช่อง ๗ (ปัจจุบัน ช่อง ๗ HD) โดยใช้ชื่อว่า **นาฏดุริยางควิวัฒน์** และรายการ **ดร.อุทิศ แนะนำดนตรีไทย** ทางไทยทีวีช่อง ๔ (ปัจจุบัน ช่อง MCOT HD ๓๐) และทางทีวีสีช่อง ๕ (ปัจจุบัน ททบ. ๕ HD) ซึ่งได้ทำรายการต่าง ๆ มาเป็นเวลากว่า ๒๕ ปี นอกจากนี้ ยังเขียนตำราเกี่ยวกับดนตรี **ทฤษฎีและการปฏิบัติดนตรีไทย** ลงในวารสารวัฒนธรรมไทย และเขียนบทความอื่น ๆ เช่น ประวัติของนักดนตรีไทย ทฤษฎีเกี่ยวกับขอสามสาย เป็นต้น ท่านมีผลงานด้านการประพันธ์เพลงไว้เป็นจำนวนมาก ประเภทเพลงเถา เช่น เพลงหวานคำนึง เพลงสาริกาแก้ว เพลงโยสลิ้ม เพลงหุ้ม เพลงมอญครวญ ประเภทเพลงตับ เช่น ตับราชาธิราชตอนประหารชีวิตพ่อลาวแก่นท้าว ตับพญาโคตรระบอง ตับเรื่องพระเจ้าสามตา และแต่งเพลงเนื้อเติมต่าง ๆ เช่น เพลงมาร์ชชาวไทย แรงสามัคคี เขมรไพรโยค เขียวร้าง

ท่านเห็นความสำคัญของดนตรีไทย จึงได้ก่อตั้งชมรมดนตรีไทยสโมสรนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อให้ นักศึกษาและเยาวชนได้สืบสานศิลปดนตรีไทยให้คงอยู่คู่ชาติไทยสืบไป

จากคุณงามความดีและผลงานที่ท่านได้สร้างสรรค์มาอย่างต่อเนื่องจึงส่งผลให้ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้รับรางวัล จัดรายการทีวีดีเด่นจากสถานีโทรทัศน์กองทัพบก และได้รับรางวัลตุ๊กตาทองมหาชน ประจำปี ๒๕๒๓

ศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ สิริอายุได้ ๕๙ ปี ๔ เดือน ๒๐ วัน

เรียนรู้ภูมิปัญญาจากแหล่งท่องเที่ยว ในวิสาหกิจชุมชนจันทัดสมุทรสงคราม

เสน่ห์ของสมุทรสงครามอีกอย่างหนึ่งที่นักท่องเที่ยวต่างถิ่นมีความประทับใจ คือ ความร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน ทั้งการรักถิ่นฐาน สืบทอดประเพณี อนุรักษ์ “ความเป็นเมืองแม่กลอง” เห็นคุณค่า ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง” ปัจจุบันหลายชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งเป็น “วิสาหกิจชุมชน” ด้วยการรวมกิจการภายในชุมชน ทั้งการผลิตสินค้า หรือการให้บริการอื่นๆ โดยมีการบริหารจัดการกันเอง เป็นคณะบุคคลในชุมชนนั้นๆ เป็นการใช้ประโยชน์จากทุนสังคมที่มีอยู่ในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เช่น ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูล การพึ่งพากัน เพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้น นำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างมั่นคงและยั่งยืน

การท่องเที่ยวจากแหล่งเรียนรู้ “วิสาหกิจชุมชน” จึงสร้างประโยชน์หลายด้าน นักท่องเที่ยวได้รู้และเข้าใจวิถีชุมชน รู้ที่มาของสินค้าและบริการที่ใช้ภูมิปัญญาเป็นฐานการผลิต เห็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้รับความสนุกสนานจากกิจกรรมที่หลากหลาย ที่สำคัญคือ การได้เป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอันเป็นพื้นฐานการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ส่วนชุมชน นอกจากรายได้ที่ได้รับการตอบแทนแล้ว ยังรู้สึกภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นการอนุรักษ์ความเป็นไทย และสามารถดำรงชีพได้อย่างยั่งยืน

ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่ควรไปศึกษาเรียนรู้ “วิสาหกิจชุมชน” จังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่

ชุมชนแพรกหนามแดง :

แหล่งเรียนรู้การบริหารจัดการน้ำ และวิถีเกษตรอย่างยั่งยืน

ชุมชนแพรกหนามแดง (ตำบลแพรกหนามแดง อำเภอบางแพ จังหวัดสมุทรสงคราม) ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพที่พึ่งพากับสายน้ำเป็นหลัก เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง ทำนาข้าว และทำสวนผักตามลำน้ำที่อยู่ใกล้ ใน พ.ศ. ๒๕๔๕ ชุมชนนี้เคยประสบปัญหาเรื่องการจัดการน้ำ เมื่อมีการก่อสร้างถนนธนบุรี - ปากท่อ (ถนนพระราม ๒) สกิดกันทางไหลของน้ำ ส่งผลให้พื้นที่ที่ใกล้กับทะเลมีความเป็นน้ำเค็มมากขึ้น ในขณะที่พื้นที่ฝั่งน้ำจืดไม่สามารถผลักดันน้ำจืดมาไล่น้ำเค็มออกไปได้ ก่อปรกัการรสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ที่จังหวัดกาญจนบุรีและภาวะฝนแล้ง ยิ่งส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่องน้ำวิกฤติน้ำจืด น้ำเค็มของคนสองฝั่งรุนแรงยิ่งขึ้น ระหว่างการทำนา ทำสวน ปลุกผักที่อาศัยน้ำจืด กักับการทำประมงเลี้ยงปลา กุ้ง หอย ที่อาศัยน้ำเค็ม ชุมชนจึงร่วมแรงร่วมใจระดมความรู้ที่สืบทอดกันมา เพื่อแก้ไขปัญหานี้โดยไม่รอความช่วยเหลือจากภาครัฐ ด้วยการเ้าประตุระบายน้ำอันเป็นผลจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) นำมาสู่การจัดการน้ำด้วยวิธีต่าง ๆ และล่าสุดกรมชลประทานเตรียมเสนอการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนแพรกหนามแดงซึ่งรางวัลจากสหประชาชาติ (UN)

นายปัญญา โตทอง หัวหน้าโครงการ

“รูปแบบการจัดการน้ำในลำคลองตำบลแพรกหนามแดง”

ชาวบ้านชุมชนแพรกนวมแดงนำข้าวที่เกี่ยวแล้วมาสีก้าวที่โรงสีข้าวของชุมชน

นาข้าวหลังการเก็บเกี่ยว

จากการบริหารจัดการน้ำก่อให้เกิดความร่วมมือที่จะฟื้นฟูธรรมชาติให้กลับคืนมา ทั้งแม่น้ำลำคลอง การปลูกต้นไม้กินได้ การนำพืชผักพื้นถิ่นมาใช้ประกอบอาหาร และขยายผลไปยังการจัดสวัสดิการของชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้เกิดสำนึกรักท้องถิ่น เพื่อสานพลังการขับเคลื่อนงานจากรุ่นต่อรุ่นไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีหัวใจสำคัญในการทำงาน คือ การมีส่วนร่วม การทำงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และการบูรณาการข้อมูลไปสู่การตัดสินใจแก้ไขปัญหา ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นับว่าเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของชุมชนเข้มแข็งที่มีพลวัตจนเป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นแหล่งเรียนรู้ ฐานจากชุมชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ

ชุมชนแพรกนวมแดง ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถเรียนรู้วิถีเกษตรได้อย่างแท้จริงตั้งแต่การผลิตไปจนถึงการแปรรูป โดยไม่ใช้สารเคมีทุกชนิด ใช้ปุ๋ยธรรมชาติที่ได้จากครัวเรือนอย่างครบวงจร มีการจัดระบบองค์ความรู้นำเสนอนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยจัดทำเป็นฐานการเรียนรู้วิถีเกษตรพร้อมวิทยากรบรรยายซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ ปัจจุบันมีความโดดเด่นเรื่องการปลูกข้าว มีศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสานเกษตรปราดเปรื่อง การผลิตข้าวอเนกประสงค์ครบวงจรในเขตเกษตรเศรษฐกิจโซนนิ่ง (Zoning)

ชุมชนบ้านบางพลับ :

ศูนย์การเรียนรู้วิถีเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านบางพลับ ตำบลบางพรม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวนาซึ่งเดิมทีทำสวนแบบยกทรง ทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก เพื่อลดต้นทุนในการผลิต ทำให้ชีวิตปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค สิ่งแวดล้อมดีเป็นเกษตรแบบยั่งยืนยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาช้านาน จนได้รับคัดเลือกจากกระทรวงมหาดไทยให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงดีเด่น ชุมชนต้นแบบพึ่งพาตนเองดีเด่นชุมชนเข้มแข็งหมู่บ้านเขียวจีดีเด่น นอกจากนี้ชุมชนบ้านบางพลับยังเป็นส่วนหนึ่งของถนนสายผลไม้ในจังหวัดสมุทรสงครามด้วย

ลุงอูม มีคอง สาธิตการทำวาวไทย เช่น วาวจุฬา

ครูสมทรง แสงตะวัน ผู้ผลักดันเกษตรกรในชุมชนบ้านบางพลับ ให้หันมาปลูกส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ ซึ่งเป็นส้มโอพันธุ์เก่าแก่ของสมุทรสงคราม

ครูสถาพร ตะวันขึ้น สาธิตการเผาถ่านผลไม้

สวนผลไม้ในชุมชนมีทั้ง ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ ชมพู่ ลิ้นจี่ มะม่วง มะพร้าว น้ำหอม รวมถึงผลไม้ตามฤดูกาลต่าง ๆ จึงมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้ง ศูนย์เรียนรู้ในรูปแบบของมหาวิทยาลัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจัดระบบของ องค์ความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการเกษตรไปยังชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ปัจจุบันชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของ การท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัส วิถีชีวิตชาวสวนและการใช้ชีวิตแบบพอเพียง โดยสามารถเรียนรู้การปลูกส้มโอ ไร่สารพิช การทำปุ๋ยชีวภาพ ผักผลไม้แช่อิ่ม ชมและชิมผลไม้สด ๆ จากสวน โดยมีครูสมทรง แสงตะวัน ครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมและปราชญ์ชุมชน ร่วมกันให้ความรู้แก่ผู้สนใจผ่านฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การปลูกส้มโอ ปลอดภัยสารพิษการเผาถ่านผลไม้ การสกัดน้ำส้มควั่นไม้ การทำวุ้นไทย โดยมี บ้านสวนแสงตะวันโฮมสเตย์เป็นสถานที่ทำการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านบางพลับ จังหวัดสมุทรสงคราม

**ชุมชนบ้านปลายโพงพาง :
แหล่งเรียนรู้หัวโขนจิ๋ว ‘ภูเตศวร’
หนึ่งในโอท็อปดังประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒**

“หัวโขน” เป็นงานศิลปะชั้นสูงสำหรับใช้ในการแสดงโขน ซึ่งเป็นนาฏศิลป์เก่าแก่ของไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ผู้แสดงจะใช้หัวโขนสวมครอบศีรษะปิดบังส่วนหน้าไว้ หัวโขนจัดเป็นศิลปะประเภทประณีตศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ไทย ได้รับการคิดค้น สร้างสรรค์อย่างประณีตบรรจง เพื่อให้มีความงดงามวิจิตรตระการตาตามแบบช่างไทย ถือเป็นงานศิลปะวิถีชีวิตคนไทยมาช้านาน นายยุทธศักดิ์ ศิริสวัสดิ์ ศิลปินชาวแม่กลองซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มมีแนวคิดอนุรักษ์งานหัวโขนประณีตศิลป์ของไทยไว้ด้วยความรู้และทักษะฝีมือที่ร่ำเรียนมาจากวิทยาลัยในวัง แนวนุรักษ์ศิลปะไทยช่างสิบหมู่ ในโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แต่ปรับลดขนาดหัวโขนลงเป็น “หัวโขนจิ๋ว” อันเป็นการย่อส่วนแต่คงคุณค่าของความเป็นหัวโขนไว้ เพื่อให้มีลักษณะสวยงาม น่ารัก เหมาะแก่การดูแลเก็บรักษาไว้ชื่นชม จึงเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้หัวโขนจิ๋ว ‘ภูเตศวร’ ที่ชุมชนบ้านปลายโพงพาง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

นายยุทธศักดิ์ ศิริสวัสดิ์
ผู้ริเริ่มสร้างสรรค์งานหัวโขนจิ๋ว ‘ภูเตศวร’

ตัวอย่างหัวโขนจ๊วที่งดงามซึ่งเป็นสินค้าระดับ ๕ ดาว
ของจังหวัดสมุทรสงคราม

หัวโขนจ๊วส่วนใหญ่เป็นตัวละครเอกจากเรื่องรามเกียรติ์ เช่น พระราม พระลักษณ์ หนุมาน ทศกัณฐ์ นางสีดา หัวโขนจ๊วที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ หัวโขนหน้ายักษ์ เพราะการประดิษฐ์ลวดลายบนใบหน้ามีรายละเอียดค่อนข้างมาก ส่วนคนไทยที่นับถือด้านนาฏศิลป์จะนิยมบูชาหน้าพ่อแก่ ฤๅษี และหน้ายักษ์ ส่วนหน้าเทพจะเป็นพระพิฆเนศหรือช้าง หัวโขนจ๊วได้รับคัดเลือกเป็นสินค้าโอท็อป ระดับ ๕ ดาว ของจังหวัดสมุทรสงคราม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ และได้รับ คัดสรรเป็นสินค้าที่ระลึกในการประชุมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชีย และแปซิฟิก (เอเปค) ที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพ รวมทั้งได้สร้างสรรค์งานอื่น ๆ เช่น หัวโขนจ๊วเป็นกรอบรูปปูนดำ งานปั้นลอยตัวและงานหุ่นกระบอกตัวละคร จากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ นอกจากนี้แหล่งเรียนรู้หัวโขนจ๊ว ‘ภูเตศวร’ ยังเป็น ศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์งานศิลปะไทย ศูนย์แห่งนี้นักท่องเที่ยวจะได้ ชมวิธีการประดิษฐ์หัวโขนจ๊วจากเยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกในกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓

การทำหัวโขนจ๊วเป็นงานประณีตศิลป์ที่ต้องใช้เวลาอย่างมาก

นายยุทธศักดิ์ ศิริสวัสดิ์ ผู้ริเริ่มและผู้นำกลุ่มแหล่งเรียนรู้หัวโขนจ๊ว ‘ภูเตศวร’ เล่าถึงการจัดทำว่า “หัวโขนจ๊วที่ทำเป็นแนวเชิงอนุรักษ์ที่ปัจจุบันหาดูยาก ทั้งวัสดุ ขั้นตอนการทำเป็นแบบโบราณทั้งหมด ใช้ทองคำแผ่นแท้ ๆ ซึ่ง ๑ หัวโขน ต้องใช้ทองคำแผ่นประมาณ ๑๐๐ แผ่น โครงหน้าทำจากกระดาษสาลงรักปิดทอง แบบโบราณ ประดับคริสตัล ส่วนฟันหรือขาทำจากเปลือกหอยมุกที่ผ่านการเจียร เป็นชิ้นเล็ก ๆ ย่อยส่วนเล็กลงมา การทำหัวโขนจ๊วมีขั้นตอนการทำ ๑๐ ขั้นตอน ใช้เวลาทำต่อชิ้น ๑๕ - ๓๐ วัน”

**ชุมชนบ้านคลองวัดจุฬามณี :
ศูนย์การเรียนรู้บ้านเบญจรงค์ บางช้าง
เครื่องปั้นดินเผาตลาดอัมพวา**

ศูนย์การเรียนรู้บ้านเบญจรงค์บางช้าง (ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม) ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องเบญจรงค์ เพื่อการพัฒนากระบวนการและเทคโนโลยีในการผลิตให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาหาความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องเบญจรงค์ การจัดตั้งกลุ่มบ้านเบญจรงค์บางช้างมีที่ปรึกษาคือ กรมการพัฒนาชุมชน จังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออัมพวา องค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง และกลุ่มสตรีบางช้าง โดยมีนายธนวรรธน์ ชยทวณิชกุล เป็นประธานกลุ่มบ้านเบญจรงค์บางช้างเครื่องปั้นดินเผาตลาดอัมพวา

เบญจรงค์เป็นเครื่องปั้นเคลือบที่เขียนลายโดยวิธีฉลวย (enamel) เป็นงานที่เกิดขึ้นในประเทศจีนประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ มีใช้ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน เบญจรงค์ถือเป็นงานหัตถศิลป์ที่ล้ำค่า งดงาม มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ไทย เชื่อว่า เริ่มแรกเป็นการจ้างประเทศจีนผลิต โดยช่างไทยเป็นผู้ออกแบบ ลวดลายไทย และยังคงเดินทางไปควบคุมการผลิต เพื่อให้ได้รูปแบบและลวดลายตามต้องการ เบญจรงค์จึงเป็นถ้วยชามที่มีรูปลักษณะแบบไทย โดยเฉพาะลวดลายและสีที่แสดงเอกลักษณ์ของไทยอย่างชัดเจน เบญจรงค์ แปลว่า ๕ สี ชามเบญจรงค์จึงหมายถึง ชามที่เขียนสี ๕ สี แต่สีที่ปรากฏในเครื่องถ้วยเบญจรงค์มีตั้งแต่ ๓ - ๔ สี ขึ้นไปจนถึง ๘ สี สีหลักได้แก่ แดง เหลือง ขาว ดำ เขียว น้ำเงิน และสีอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีลายน้ำทอง ซึ่งจัดเป็นเครื่องถ้วยประเภทเดียวกับเครื่องถ้วยเบญจรงค์ มีการเพิ่มสีทองโดยแต้มสีทองหรือเขียนเส้นดัดสีทอง

ปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้บ้านเบญจรงค์บางช้าง เครื่องปั้นดินเผา
ศิลาดลอำมพวา เป็นแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์
เครื่องเคลือบศิลาดล ผลิตภัณฑ์เบญจศิลาดล นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม
การลงสีเบญจรงค์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องเบญจรงค์ และบริการ
ด้านการศึกษาดูงานกระบวนการผลิตเครื่องเบญจรงค์และเครื่องเคลือบ
ศิลาดลภายในโรงงาน ชมการสาธิตวิธีการผลิตรูป การเขียนลาย
เบญจรงค์ และกิจกรรมแฟนท์แก้วสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจ

การเขียนลีสี่ถ้วยชามเบญจรงค์เป็นงานที่ละเอียดพิถีพิถันและต้องอาศัยสมาธิ

ชุมชนบ้านปลายโพงพาง :

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตรองเท้า

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตรองเท้าตำบลปลายโพงพาง เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ มีกลุ่มชาวบ้านที่เคยทำงานที่โรงงาน ทำรองเท้ากลับมามีอยู่ในท้องถิ่น ได้สนใจศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการบำบัดรักษาอาการปวดเมื่อยปวดหลังด้วยการใช้กะลามะพร้าวเย็บรักษาโรคได้โดยไม่ต้องซื้อยามารับประทาน จึงมีความคิดใช้กะลามะพร้าวซึ่งวัตถุดิบที่มีในหมู่บ้านเป็นจำนวนมากทำรองเท้ากะลาเพื่อสุขภาพเดินไปไหนสะดวกสบายแถมการสวมใส่ ไม่ต้องเสียเวลานานวดอยู่กับที่ เช่นเดียวกับการรักษาโรคด้วยการกดจุดประสาทได้เท้า จับเส้น หรือนวดสปา เพื่อผ่อนคลายความปวดเมื่อยได้ฝ่าเท้า แก้มือชา เท้าชาปวดเส้นเอ็นปวดสันเท้า และช่วยกดจุดประสาทได้ฝ่าเท้าให้เลือดลมหมุนเวียนที่ดี แต่นำมาประยุกต์รูปแบบใหม่ให้สวมใส่ได้ในทุกโอกาส ด้วยการเจาะกะลา มีลักษณะคล้ายลูกปัดและนำมาร้อยเป็นแผ่นยึดติดกับพื้นรองเท้า ยังมีการพัฒนาเสริมเม็ดกะลาบนพื้นรองเท้าในบางจุด เพื่อเติมช่องว่างบริเวณใต้ฝ่าเท้า ให้ได้รับการกดจุดเช่นเดียวกับจุดอื่น ทำให้ทุกจุดบนฝ่าเท้าได้รับการกดอย่างเท่าเทียมกัน รองเท้ากะลาเพื่อสุขภาพเป็นหนึ่งในสินค้าโอท็อปของจังหวัดสมุทรสงคราม

ชุมชนเกษตรสวนนอก : แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภาคการเกษตร

(โครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมภาคการเกษตร จังหวัดสมุทรสงคราม ปี ๒๕๖๐)

วิสาหกิจชุมชนเกษตรสวนนอก (ตำบลบางยี่รงค์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม) เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕ ผู้นำกลุ่มได้ไปศึกษาดูงานการแปรรูปมะพร้าวเป็นน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นกับสำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม จึงเกิดแนวคิดที่จะแปรรูปมะพร้าวเพื่อเพิ่มมูลค่า เพราะพื้นฐานครอบครัวมีอาชีพทำสวนผลไม้ วัตถุดิบมะพร้าวหาง่าย ราคาไม่แพง ค่าขนส่งถูก เพราะอยู่ในแหล่งวัตถุดิบ จึงรวบรวมสมาชิกในชุมชนที่สนใจจัดตั้ง “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรสวนนอก” ขึ้น โดยเริ่มดำเนินการแปรรูปน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อความงาม และผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ เช่น น้ำมันมะพร้าวสำหรับรับประทาน น้ำมันบำรุงผม โลชั่นบำรุงผิว ลิปปาล์มน้ำมันมะพร้าว ต่อมาได้พัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์สบู่จากเนื้อมะพร้าวสำหรับผิวหน้าและผิวกาย นอกจากนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรสวนนอก ยังมีผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมที่สกัดสีจากเปลือกมะพร้าวและใบลานจี

นางบุผา ไวยเจริญ ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรสวนนอก ชี้แจงว่า สินค้ามะพร้าวแปรรูปผลผลิตจากการเกษตร เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูปมะพร้าวเพื่อช่วยป้องกันการล้นตลาดของผลมะพร้าว เป็นการนำผลิตผลทางการเกษตรมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตผลทางการเกษตรแปรรูปให้ได้มาตรฐานและปลอดภัยต่อผู้บริโภค มีมาตรฐาน GAP รับรองวิสาหกิจชุมชนเกษตรสวนนอกจึงได้นำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นมาเป็นส่วนผสมหลักในการผลิตเครื่องสำอางของกลุ่มภายใต้ชื่อสินค้าว่า “we VergiN+”

การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนของจังหวัดสมุทรสงครามที่ประสบความสำเร็จนั้น มีพื้นฐานมาจากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสมาชิกจะรู้จักวิถีชีวิตของการอยู่อย่างพอเพียงตามความสามารถของแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัว โดยเริ่มจากตัวเอง ครอบครัว จนมาสู่ชุมชน มีการรวมกลุ่มที่ดูแลช่วยเหลือเกื้อกูล มีการแบ่งปัน สร้างชุมชนที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการที่ดี มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง สมาชิกในกลุ่มมีทัศนคติที่ดีต่อการร่วมมือในการดำเนินงาน ใช้ความรู้จากเทคโนโลยีผนวกกับภูมิปัญญา ในการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณภาพเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ส่งผลให้สมาชิกทุกคนสามารถใช้ชีวิตให้อยู่รอดได้ในทุกสถานการณ์อย่างเข้มแข็งและมีความสุข

เว้งว้างคว้างขาวไร่ชอบ
ฟ้ารอบน้ำรอบรายเสมอ
ลิบลิวลิบลับล้าเลอ
รวม่านหมอกละเมอมายา

เรือเรียวเพรียวลอยคล้อยแล่น
กัมปนาทหนักแน่นหนักหนา
ไกลไกลไล่เรียงเพียงตา
ไรเส้นขอบฟ้าขอบน้ำ

ลาดเลนลาดไล่ไหล่รอบ
จากขอบจรดขอบคลาคล้ำ
ดินปลาตีนปูกรูกรำ
ตีนคนค่อยย่ำค่อยยอน

โงกแกงโกกเกกเขยกเขย่ง
โยงเยงค่อยหยั่งค่อยหย่อน
นกน้านกดินบินจร
หอยดอนหอยหลอดตลอดเลน

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ : เขียนแผ่นดิน

ของดีเมืองแม่กลอง

แม่กลองเป็นเมืองแห่งอาหารการกิน และอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติตามชายฝั่งทะเล พืช ผัก ผลไม้ นานาชนิด อีกทั้งยังเป็นเมืองที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งกำเนิดวัตถุดิบชั้นดี ชาวแม่กลองเป็นผู้มีความรู้ภูมิปัญญา ความเชี่ยวชาญและความละเอียดประณีตในการหาวัตถุดิบปรุงอาหารและถนอมอาหาร โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ของฝากที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองแม่กลอง ซึ่งสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับครัวเรือนและระดับจังหวัดได้เป็นอย่างดี

ดอนหอยหลอด

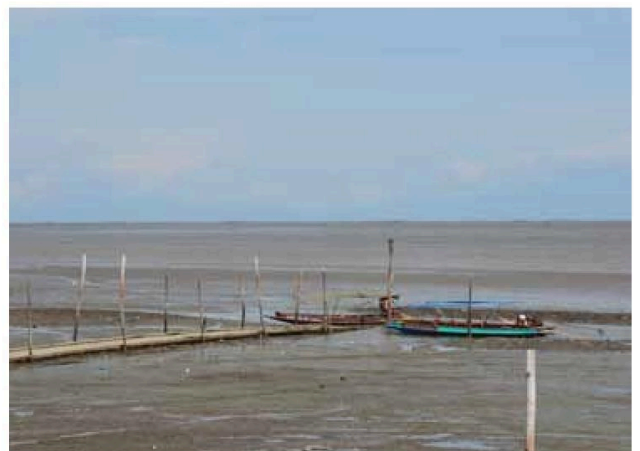
ดอนหอยหลอดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของชายฝั่งอ่าวไทย เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ จับจ่ายซื้ออาหารทะเลทั้งสดและแห้ง มีร้านอาหารทะเลให้เลือกเข้าไปรับประทานเป็นจำนวนมาก และยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ของสัตว์น้ำ และหอยหลากหลายชนิด โดยเฉพาะหอยหลอดซึ่งพบได้มากที่สุด จึงเป็นที่มาของชื่อดอนหอยหลอดนั่นเอง

ดอนหอยหลอดอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ห่างจากกรุงเทพฯ ไม่มาก ถ้าขับรถยนต์ไปจะใช้เวลาเพียงชั่วโมงกว่า ๆ ถ้าโดยสารรถประจำจะใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง จึงสามารถเดินทางแบบไปเช้าเย็นกลับได้สะดวก

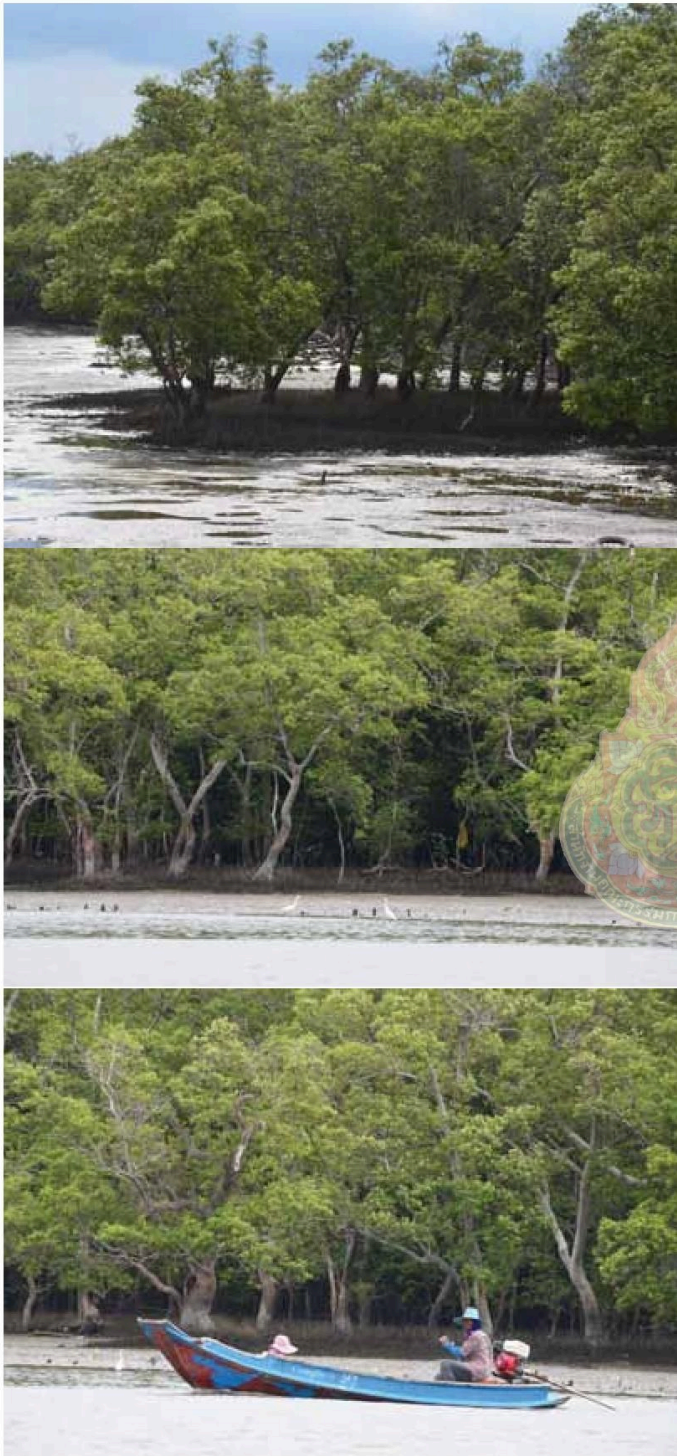
เมื่อเดินทางเข้าสู่อาณาบริเวณดอนหอยหลอดแล้ว สิ่งแรกที่ผู้คนที่มาที่นี่ส่วนใหญ่จะมุ่งไปสักการะ “ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ สมุทรสงคราม” ภายในศาลมีรูปปั้นของพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือพระนามที่ทรงได้รับการเชิดชูในหมู่ทหารเรือว่า “เสด็จเตี้ย” หรือ “หมอปอ” หรือ “พระบิดาแห่งกองทัพเรือไทย” และปัจจุบันขนานนามว่า “องค์พระบิดาของทหารเรือไทย” ตามประกาศกองทัพเรือในปี ๒๕๔๔

ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ จังหวัดสมุทรสงคราม

ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม

ดอนหอยหลอดได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ^๑ ที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ลำดับที่ ๑๐๙๙ ตามอนุสัญญาแรมซาร์เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ครอบคลุมพื้นที่ ๔ ตำบล ได้แก่ บางแก้ว บางจะเกร็ง แหลมใหญ่ และคลองโคน รวมเนื้อที่ ๕๔๖,๘๗๕ ไร่ โดยเป็นสันดอนปากน้ำแม่กลอง อันเกิดจากการตกตะกอน ดินปนทรายที่มีพื้นที่ความกว้างโดยประมาณ ๓ กิโลเมตร และความยาว ๕ กิโลเมตร อยู่ในพื้นที่ของบางจะเกร็ง แหลมใหญ่และบางแก้ว รวม ๓ ตำบล ด้วยกัน มีอาณาบริเวณ ประมาณ ๒๐,๐๐๐ ไร่ และชาวประมงมีความเห็นว่า พื้นที่ในตำบลบางจะเกร็งมีหอยหลอดหนาแน่นกว่าพื้นที่ ตำบลอื่น ๆ อาจเป็นเพราะบริเวณนี้ถ่ายน้ำได้ดีกว่า

นอกจากดอนหอยหลอดจะเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์อันก่อให้เกิดอาชีพประมงชายฝั่ง เช่น หอยตลับและหอยหลอดที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่แล้ว ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยวได้ร่วม กิจกรรมจับหรือหยอดหอยหลอด นั่งเรือชมวิถีชีวิตชุมชน สองข้างฝั่งคลอง และชมธรรมชาติชีวิตสัตว์ป่าชายเลน ได้แก่ ปู ปลาตีน ลิงแสม และนกนานาชนิด ที่นี้สามารถท่องเที่ยว ได้ตลอดทั้งปี แต่ช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการจับหอยหลอด จะเป็นช่วงน้ำทะเลลงนานที่สุดซึ่งจะอยู่ระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม ในช่วงต้นเดือนพฤษภาคมของทุกปี จะมีงาน “ตะวันรอนที่ดอนหอยหลอด” เพื่อบวงสรวงดวง พระวิญญาณของพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง ชุมพรเขตอุดมศักดิ์ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสืบสาน ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ แห่เรือสำเภา การแข่งขัน ชกมวยทะเล ชกเย่ทะเล ถีบกระดานเลน มวยต๊ับจาก และการแข่งขันกินหอยแครง เป็นต้น

^๑ พื้นที่ชุ่มน้ำ คือ พื้นที่ซึ่งมีลักษณะทางภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม พื้นที่แฉะหรือเป็นแหล่งน้ำที่มีระดับน้ำเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา มีการไหลเวียน ของน้ำตามฤดูกาล หรืออาจมีระดับน้ำขังคงที่ถาวร รวมไปถึงบริเวณริมชายฝั่งทะเลและพื้นที่ในทะเลบางส่วนที่มีความลึกหรือระดับน้ำไม่เกิน ๖ เมตร เมื่อกระแสน้ำลดลงถึงจุดต่ำสุด

บรรยากาศช่วงน้ำลดและการประกอบอาชีพของชาวประมงในบริเวณดอนหอยหลอด

การจับหอยหลอด

ขั้นที่ ๑ ใช้นิ้วมือ ๓ นิ้ว กระทุ้งพื้นทราย

ขั้นที่ ๒ ใช้ไม้จุ่มปูนขาวหยอดลงไป

ขั้นที่ ๓ หอยหลอดเมื่อถูกปูนขาวจะโผล่พื้นทราย

ขั้นที่ ๔ ใช้มือจับหอยหลอดที่โผล่ขึ้นมา

หอยหลอดเป็นหอยสองฝาชนิดหนึ่งมีเปลือกทรงกระบอกสีขาวอมเหลืองลักษณะเป็นหลอดท่อนั้มีลำตัว ส่วนปลายของเปลือกทั้งสองด้านมีช่องเปิดด้านหนึ่งเป็นเท้า อีกด้านเป็นท่อยื่นออกมาสำหรับกรองอาหารและน้ำ หอยหลอดชอบฝังตัวอยู่ในดินลึกจากผิวดินประมาณ ๑ - ๒ นิ้ว โดยจะฝังตัวในแนวตั้งหรือเอียงประมาณ ๓๐ องศา ฉะนั้นเราจะมองไม่เห็นตัวหอยหลอด เมื่อต้องการจับจึงต้องมีเทคนิควิธีอื่นเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมายาวนาน การจับหอยหลอดต้องเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมอันได้แก่ ขันใส่ปูนขาว ไม้เสียบลูกชิ้น หรือก้านธูปเพื่อใช้จุ่มปูนขาว กระป๋องสำหรับใส่หอยหลอด วิธีจับหอยหลอดต้องใช้นิ้วมือ ๓ นิ้ว กระทุ้งพื้นทรายเพื่อให้รู้ตำแหน่งของหอยแล้วจึงหยอดปูนขาวลงไป หลังจากนั้นหอยจะเฒาปูนขาวและโผล่ขึ้นมาให้จับได้โดยง่าย

หอยหลอด

หอยตลับ

หอยหลอดหลังจากแกะเปลือก

ผัก สมุนไพร เตรียมประกอบในจานผัดฉ่า

เมื่อขึ้นฝั่งมาแล้วนำหอยหลอดมาแกะเปลือกออกเอาเนื้อมาล้างน้ำให้สะอาดพร้อมปรุงเป็นอาหารตามต้องการ แต่เมนูยอดนิยมซึ่งต้องลิ้มรสกันที่แหล่งกำเนิดที่ไม่ควรพลาดก็คือ **“หอยหลอดผัดฉ่า”** ที่ชูรสด้วยเครื่องเทศเผ็ดร้อนหลายชนิด ทั้งพริกสด กระชาย พริกไทยสด และสมุนไพรไทย เพิ่มกลิ่นหอมด้วยใบมะกรูด ใบโหระพา รสชาติความอร่อยขึ้นอยู่กับความสดของวัตถุดิบ เช่นเดียวกับการปรุงอาหารทั่วไป

หอยหลอดผัดฉ่า

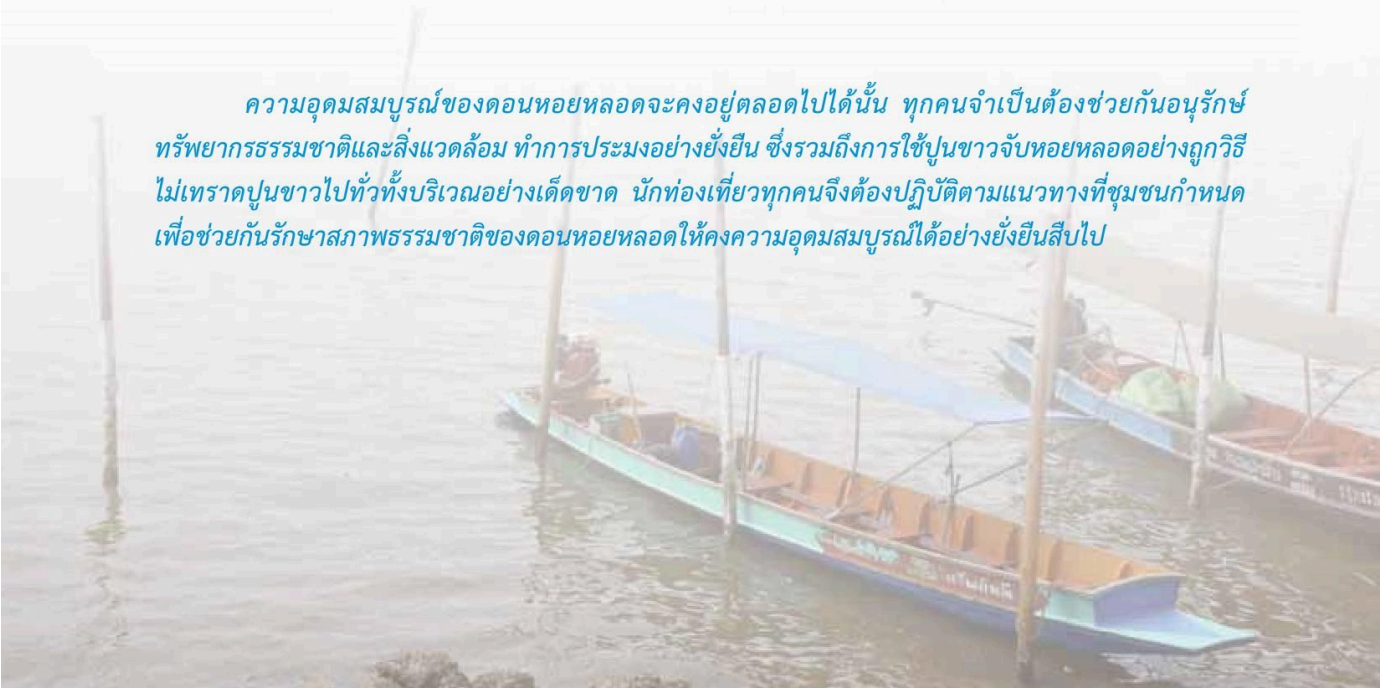
เมื่อผัดเครื่องจนมีกลิ่นหอมฟุ้งแล้ว จึงนำหอยหลอดสด ๆ ใส่ตามลงไปผัดจนสุกพร้อมรับประทาน

หอยหลอดแดดเดียวและหอยหลอดปรุงรสต่าง ๆ

หอยหลอดเป็นสัตว์เศรษฐกิจของชาวแม่กลอง นอกจากปรุงเป็นเมนูยอดนิยมแล้ว ยังแปรรูปถนอมอาหาร และเป็นของฝากญาติมิตร อาทิ หอยหลอดแดดเดียว หอยหลอดปรุงรสต่าง ๆ ตามสูตรของแต่ละร้านไว้จำหน่ายให้แก่ผู้คนที่ท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว

ความอุดมสมบูรณ์ของดอนหอยหลอดจะคงอยู่ตลอดไปได้นั้น ทุกคนจำเป็นต้องช่วยกันอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำการประมงอย่างยั่งยืน ซึ่งรวมถึงการใช้ปูนขาวจับหอยหลอดอย่างถูกวิธี ไม่เทราดปูนขาวไปทั่วทั้งบริเวณอย่างเด็ดขาด นักท่องเที่ยวทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามแนวทางที่ชุมชนกำหนด เพื่อช่วยกันรักษาสภาพธรรมชาติของดอนหอยหลอดให้คงความอุดมสมบูรณ์ได้อย่างยั่งยืนสืบไป

กะปิตลองโคน

คลองโคนเป็นหมู่บ้านชาวประมงเล็ก ๆ ตั้งอยู่ติดทะเลบริเวณปากอ่าวแม่กลอง ในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนก่อให้เกิดสิ่งมีชีวิตที่เป็นอาหารของมนุษย์ได้มากมาย **เคย** เป็นสัตว์น้ำตัวเล็กจิ๋วที่มีมากในถิ่นนี้ เคยมีหลายชนิดแต่ที่รู้จักกันดีคือ **เคยดอกขาว** และ **เคยดำ** แต่ที่คลองโคนนิยมใช้เคยดำซึ่งมีขนาดเล็กกว่าเคยดอกขาวและคุณภาพดีกว่า จึงทำให้เกิด **กะปิตลองโคน** กะปิที่ทำจากเคยดำซึ่งสังเกตจากเนื้อกะปิจะมีสีดำแทรกอยู่จำนวนมาก

กะปิตลองโคนเป็นกะปิที่ทำจากเคยดำที่สดและสะอาดผสมกับเกลือทะเล ปราศจากสิ่งเจือปน อันเนื่องมาจากภูมิปัญญาของคนพื้นถิ่นนี้ จึงเป็นกะปิที่มีชื่อเสียงอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน

การทำกะปิตลองโคนเริ่มจากการดักจับเคยในบริเวณชายฝั่งทะเล อุปกรณ์ที่จำเป็นจะต้องใช้ ได้แก่ เรือ สำหรับใส่อุปกรณ์ออกเรือ อวนตาข่าย ไนลอนสีฟ้า แต่ชาวบ้านเรียกติดปากว่า สีเขียว ขนาดเบอร์ ๒๐ ซึ่งเป็นตาข่ายที่มีขนาดเล็กมาก ชาวประมงเรียกว่า **ลวะ*** และ ลำไม้ไผ่ ยาวประมาณ ๔ เมตร สำหรับยึดลวะ มี “ตะกร้าแรง” สำหรับแยกตัวเคยออกจากเศษใบไม้หรือสัตว์ชนิดอื่น และ กระดานถีบเลน เพื่อความรวดเร็วในการกางลวะ

ผู้ชำนาญการทำกะปิตลองโคนใช้ตะกร้าแรง

ปลายลวะ

การสาธิตอุปกรณ์จับเคยที่เรียกว่า ลวะ

* **ลวะ** เป็นเครื่องมือดัก จับเคย ลักษณะคล้ายสวิง มีขนาดใหญ่ ปากกว้างประมาณ ๓ - ๔ เมตร และยาวประมาณ ๑๐ เมตร บริเวณปากเปิดกว้างเหมือนสวิง ลำตัวค่อย ๆ รีลงเรื่อย ๆ จนเป็นปลายแหลมและผูกปลายด้วยเชือก เดิมใช้ผ้าถุงเก่านำมาตัดเย็บ แต่ในปัจจุบันนิยมใช้ตาข่ายไนลอนเพราะมีความเหนียวและใช้งานได้นานกว่า

เรือประมง

กะปิเคยตาดำ

ท่าเลหรือสถานที่ปักจับเคยอยู่ริมทะเล ห่างจาก ป่าชายเลนประมาณ ๑๐๐ - ๒๐๐ เมตร เมื่อชาวประมงจับจอง พื้นที่แล้ว จะปักไม้หลักเป็นแนวยาวตามต้องการ ช่องว่าง ระหว่างไม้หลักห่างประมาณ ๓ เมตร เมื่อปักไม้หลักกับลว แล้วชาวประมงจะพักผ่อนเพื่อรอน้ำลง ซึ่งตามธรรมชาติ เมื่อน้ำขึ้นเคยจะออกหาอาหารตามป่าชายเลน เมื่อน้ำลง เคยก็จะลงมากับน้ำ เมื่อน้ำเริ่มลงชาวประมงจะคลี่ลว โดยนำหูแต่ละด้านไปสวมไว้กับหลักไม้ที่ตนเรียงรายปักไว้ จนสิ้นแนวของตนโดยให้ปากลวอยู่ต่ำกว่าผิวน้ำประมาณ ๑ ฝ่ามือ จากนั้นปล่อยให้ น้ำพัดพาเอาปลายลวแต่ละปาก ทอดตัวในทะเล พองตัวตามกระแสน้ำ และรอจนน้ำลดระดับ ลงจนถึงระดับเข้าจึงกู้ลวออกจากไม้หลัก

จากนั้นปลดเชือกที่ปลายลวออก แล้วนำ เคยมาล้างน้ำให้สะอาด โดยใส่เคยลงในแรงหรือตะกร้า ที่สวมด้วยถุงวนตาข่ายในลอนเบอร์ ๒๐ สายไปมาในน้ำทะเล ที่เค็มและใสสะอาดเพื่อให้เคยตาดำลอดลงไปภายในถุงวน ส่วนสัตว์น้ำชนิดอื่น เศษใบไม้ หรือสิ่งอื่น ๆ จะค้างอยู่ใน ตะกร้า หากต้องการเคยชนิดอื่นก็ใช้ตะกร้าแรงที่มีขนาด เหมาะสมกับชนิดของเคย จากนั้นนำถุงวนผูกเชือกแขวนไว้ ในร่มจนน้ำแห้งแล้วจึงนำเคยตาดำลงในภาชนะ คลุกเคล้า ด้วยเกลือทะเลในอัตราส่วนเคยตาดำ ๑๐ ส่วนต่อเกลือทะเล ๑ ส่วน แล้วนวดผสมให้เข้ากัน กดให้แน่นและปิดฝาภาชนะ ไว้ ๑ คืน วันรุ่งขึ้นนำออกผึ่งแดดต่อเนื่อง ๓ - ๔ วัน โดยเกลี่ย ให้บาง ๆ และกลับด้านเพื่อให้กะปิได้รับแสงแดดเสมอกัน ซึ่งจะทำให้กะปิมีกกลิ่นหอม คงคุณภาพได้นานขึ้น หลังจากนั้น เก็บกะปิไว้ในโถงไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน จึงนำมาบริโภคหรือ บรรจุภาชนะจำหน่าย รสชาติกะปิเคยตาดำ กะปิคุณภาพดี เป็นอย่างไรนั้นยังมีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้

การเลือกกะปิ

กะปิดี มีกลิ่นหอม ไม่คาว และไม่เค็มเกินไป ไม่มี สิ่งเจือปนใดๆ เช่น สารกันบูด สีผสมอาหาร หรือผงชูรส สีของกะปิควรมีสีม่วง การผลิตต้องสะอาดถูกหลักอนามัย บรรจุเนื้อกะปิอัดแน่นในภาชนะที่ป้องกันอากาศเข้า เพื่อเก็บ รักษากะปิไม่ให้มีกลิ่นไม่พึงประสงค์

เมื่อมีกะปิคุณภาพดี กะปิคลองโคน กะปิจากเคยตาตำ ก้อนนี้ถึงอาหารจานโปรดประจำบ้านที่ใคร ๆ ก็นิยมชมชอบอันดับต้น ๆ ไม่ได้ เช่น **น้ำพริกกะปิ** ซึ่งมีวิธีปรุงไม่ยุ่งยากและมีเคล็ดลับความอร่อยมาฝากกัน ดังนี้

การเตรียม : กุ้งแห้งอย่างดีแช่น้ำสุกให้พองตัวแล้วตำยี่เนื้อให้ฟู และนำกะปิประมาณ ๒ ช้อนโต๊ะ ห่อใบตองย่างไฟให้สุกและมีกลิ่นหอม พริกชี้หนูเด็ดก้าน มะนาว กระเทียม ปอกเปลือก

การปรุง : โขลกพริกชี้หนูให้แหลก ตามด้วยกะปิที่ย่างแล้ว ต่อด้วยกระเทียม พริกชี้หนู บีบมะนาว (มะนาวปั่นจะไม่คม) คลุกเคล้าให้เข้ากัน ชิมรส เปรี้ยว เผ็ด เค็ม หวาน ตามชอบ ตกแต่งด้วยมะเขือพวงบุบพอให้น้ำพริกแทรกตัวได้

การกินน้ำพริกกะปิให้อร่อยครบรสต้องเคียงกับปลาทอด อย่างปลาทุแม่งลอง **หนังกอหัก** พร้อมผักนานาชนิดทั้งผักสดและผักสุก เช่น ลวก ฝรั่ง ชูบไข่ทอด และที่ไม่ควรพลาดอย่างยิ่งเมื่อเย็นถึงแม่งลองก็คือ **ผักชะคราม** **ลวกราดกะทิ** อันจะเพิ่มรสชาติในการกินน้ำพริกให้อร่อยล้ำ พร้อมข้าวสวยร้อน ๆ

ประโยชน์ของกะปิ

กะปิเป็นการถนอมอาหารโดยการหมักเพื่อนำมาเป็นเครื่องปรุงอาหาร ให้คุณค่าทางโภชนาการและสารอาหารสำคัญ ประกอบด้วย โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน เส้นใยอาหาร ฟอสฟอรัส แคลเซียม ธาตุเหล็ก วิตามินเอ วิตามินบี ๒ และวิตามินบี ๓ กะปิประกอบด้วยสารอาหารหลากหลายจึงช่วยบำรุงกระดูกและฟัน ป้องกันโรคกระดูกพรุน บำรุงเลือด ป้องกันโลหิตจาง มีโอเมก้า ๓ บำรุงสมอง และมีจุลินทรีย์ชนิดดีช่วยสร้างภูมิคุ้มกันโรคทำให้ร่างกายแข็งแรง

ภูมิปัญญาไทยจึงมีตำรับอาหารที่มีกะปิเป็นส่วนประกอบอยู่มากคณานับ ตำรับอาหารไทยมักมีกะปิเป็นสิ่งที่ผสมในพริกแกงเกือบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นแกงส้ม แกงเผ็ด แกงเลียง นอกจากนี้ยังนำกะปิมาเป็นส่วนผสมรสชาติให้อาหารมีความโดดเด่นอีกหลายเมนู อาทิ หมูผัดกะปิ กุ้งหรือหมูผัดสะตอกะปิ ข้าวคลุกกะปิ เป็นต้น

การกินกะปิควรคำนึงถึงความสะดวกเพราะอาจมีสิ่งเจือปน ควรเลือกกะปิที่มีมาตรฐานการผลิต กะปิเป็นเครื่องปรุงที่มีรสเค็ม การกินกะปิปริมาณมากเกินไปทำให้ไตทำงานหนัก เสี่ยงต่อโรคความดันโลหิตสูงและโรคไตด้วย

น้ำพริกกระปิ ชะครามราดกะทิ และปลาทอด

ทำอย่างไรเราจึงจะคงคุณภาพและชื่อเสียงของกะปิคลองโคนให้อยู่คู่เมืองแม่กลอง เพื่อการมีอยู่มีกินและการสร้างรายได้ในครัวเรือนอย่างยั่งยืน

การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ไม่ปล่อยมลพิษลงสู่แหล่งน้ำ พร้อมกับดูแลทรัพยากรชายฝั่งทะเลอันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและเพาะเลี้ยงสัตว์อ่อนของสัตว์น้ำให้มีระบบนิเวศที่สมดุลอยู่เสมอ

ปลาทุแม่กลอง ของอร่อยเมืองสมุทรสงคราม

ปลาทุแม่กลอง... ในช่วงปลายปีของทุกปี จังหวัดสมุทรสงครามมีการจัดงาน **เทศกาลกินปลาทุ** ขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์ปลาทุแม่กลอง ซึ่งขึ้นชื่อว่า เป็นปลาทุที่มีรสชาติอร่อยที่สุด มีเนื้อแน่น นุ่ม หวานมัน เนื่องด้วยมีวิธีการจับ ปลาด้วยอุปกรณ์ที่เรียกว่า “โป๊ะ” ซึ่งเป็นเครื่องมือพื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญา ชาวบ้าน ในปัจจุบันโป๊ะปลาทุค่อย ๆ ลดจำนวนลงจนเหลือเพียงไม่กี่ราย ในพื้นที่แม่กลองแล้ว การจับปลาทุด้วยโป๊ะของชาวสมุทรสงคราม มีจุดเด่นคือ เป็นวิธีการจับปลาอย่างละมุนละม่อม ปราศจากความรุนแรง ค่อย ๆ ด้อน ค่อย ๆ จับ จึงทำให้ปลาไม่เครียด ส่งผลให้เนื้อปลาทุคงความสด หวานมัน และมีรสอร่อยกว่าที่อื่น

ปลาทุหนึ่ง..เมนูเลิศรสของแม่กลอง

ปลาทุเป็นหนึ่งในรายการอาหารที่คนไทยนิยมรับประทานกันเป็นประจำ ปลาทุแม่กลองมีเอกลักษณ์เฉพาะคือ หนังอู คอหัก อยู่ในเชิงไม้ไผ่ รสชาติจะ มันและเนื้อเยื่อ สิ่งทีคนทั่วไปมักไม่รู้คือ ปลาทุหนึ่งไม่ได้เป็นการนำปลาไปนึ่ง ตามชื่อ แต่เป็นการนำปลาไปต้ม การนึ่งปลาทุคือการนำปลาทุแช่น้ำเกลือ และการต้มปลาทุในน้ำเกลือเข้มข้นนั้นจะช่วยดับคาวปลา หนังปลาดีงาสวย และ ช่วยยืดอายุทำให้เก็บไว้ทานได้นาน

วิธีการนึ่งปลาทุ คือ ขั้นแรกเตรียมวัตถุดิบในการทำปลาทุหนึ่ง ต้อง ประกอบด้วย ปลาทุสด เกลือเม็ดชนิดดี เข่งหรือใบตอง และน้ำสะอาด

ขั้นต่อมาเป็นการทำปลาทุหนึ่ง นำเกลือเม็ดละลายกับน้ำสะอาด พัก ทิ้งไว้ จากนั้นนำปลาทุสดมาตึงปากปลาทุให้อ้า และควักไส้ออกโดยใช้ช้อน จับตึงเหงือกปลาทุออกมา เพื่อให้ไส้ทั้งหมดตามออกมาด้วย นำปลาทุควักไส้แล้ว มาล้างน้ำให้สะอาด จากนั้นจับปลาทุหักคอให้งอ วางลงในเชิงให้เป็นระเบียบ สวยงาม แล้วนำเชิงปลาทุวางเรียงลงเต้าให้เต็ม (เต้าคืออุปกรณ์มีลักษณะ เป็นโครงเหล็กทรงกลม ใช้เรียงเชิงปลาเพื่อำปลาทุลงไปต้ม)

ตั้งน้ำในหม้อต้มขนาดใหญ่ โดยใส่น้ำในปริมาณ $\frac{3}{4}$ ของหม้อ และ ใส่เกลือเม็ดจำนวนหนึ่งลงไปใ้ในน้ำที่ต้ม เมื่อน้ำเดือดหากมีฟองให้ช้อนฟองทิ้งไป ยกเต้าปลาทุที่เรียงไว้ลงต้มในน้ำเดือด การต้มปลาทุขนาดเล็กใช้เวลาประมาณ ๑๐ - ๑๕ นาที หากเป็นปลาทุตัวใหญ่ใช้เวลาประมาณ ๑๕ - ๒๐ นาที เมื่อได้ที่แล้ว ยกเต้าลงให้สะเด็ดน้ำสักพักใหญ่ เท่านั้นเป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการทำปลาทุหนึ่ง

เมนูอาหารจากปลาหนึ่งแม่กลอง

หากจะกล่าวถึงอาหารไทยประเภทปลาที่เป็นเมนูประจำบ้านมาช้านาน คงเป็น **น้ำพริกกะปิกับปลาทูทอด** ที่แสนอร่อย โดยนำปลาทูแม่กลองมาทอดแบบธรรมดา นอกจากนำมาทอดแล้ว ยังมีอีกหลากหลายเมนูของปลาทูให้ลูกค้าได้เลือกลิ้มลองรสชาติตามอัธยาศัย อาทิ ฉู่ฉี่ปลาทู ปลาทูทอดขมิ้น ปลาทูทอดราดน้ำปลา ทอดมันปลาทู ท่อหมกปลาทู ปลาทูซาเตี๊ยะ ๓ รส ปลาทูแดดเดียว ฯลฯ และยังมีเมนูง่าย ๆ ที่ทำได้รวดเร็วและอร่อย เช่น

ต้มยำปลาทู วัตถุดิบประกอบด้วยปลาทูหนึ่ง ๔ - ๕ ตัว และเครื่องต้มยำ ได้แก่ ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด มะเขือเทศ หอมแดง เห็ดฟาง น้ำมะนาว พริกชี้ฟ้า ผักชีฝรั่ง เกลือ น้ำปลา

ขั้นตอนการทำต้มยำ ให้ตั้งน้ำและใส่ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด ที่หั่นซอยลงไปต้มด้วยไฟอ่อนเพื่อให้มีความหอมของเครื่องสมุนไพรออกมาอย่างเต็มที่ รอน้ำเดือดจึงใส่เห็ดฟาง มะเขือเทศ หอมแดง และปลาทูลงในหม้อต้มปรุงรสด้วยพริกสด และเกลือ น้ำปลา และชิมรสน้ำต้มยำให้มีความเค็มพอดี รอให้น้ำเดือดอีกครั้งจึงปิดไฟ และปรุงรสเปรี้ยวด้วยน้ำมะนาวด้วยปริมาณตามความชอบ โรยใบผักชีฝรั่งเพื่อเพิ่มความหอม ตักใส่ชามพร้อมเสิร์ฟ

พลาปลาทู เป็นเมนูสุขภาพ อาจมีผู้สงสัยว่า “พลา” เหมือนกับ “ยำ” หรือไม่ มีความต่างกันตรงที่ “พลา” ต้องโขลกกระเทียม พริกชี้หนูและรากผักชีเข้าด้วยกันให้ละเอียดก่อน นอกนั้นก็คล้าย ๆ กับการยำ วัตถุดิบของพลาปลาทูประกอบด้วย ปลาทูหนึ่ง กระเทียม พริกชี้หนู รากผักชีสับละเอียด น้ำมะนาว น้ำตาลทราย น้ำปลา ตะไคร้ซอย หอมแดงซอย ผักชี ผักกาดหอมและใบสาระแหน่

ขั้นตอนการทำพลาปลาทู ขั้นแรกนำปลาทูไปย่างจนสุกแล้วแกะเอาแต่เนื้อเตรียมไว้ โขลกกระเทียม พริกชี้หนู และรากผักชีเข้าด้วยกันให้ละเอียด (ปริมาณพริกชี้หนูตามความชอบเผ็ดมากหรือน้อย) พักรอไว้ แล้วปรุงรสด้วยน้ำตาลมะพร้าวและน้ำมะนาว คนน้ำตาลมะพร้าวให้ละลาย จากนั้นใส่เครื่องที่โขลกลงไปผสมคนให้เข้ากันดี ใส่เนื้อปลาทู หอมแดงซอย ผักชี และตะไคร้ ลงไปคลุกเคล้าให้เข้ากัน (ปรุงรสตามความชอบ) ตักพลาปลาทูใส่จานพร้อมโรยใบสาระแหน่ เสิร์ฟเป็นมื้ออาหารรับประทานได้ทันที

ต้มส้มปลาทุ วัตถุดิบประกอบด้วย ปลาทุสด ตะไคร้ พริกไทยดำเม็ด หอมแดง รากผักชี กะปิ เกลือ น้ำเปล่า ขิง น้ำปลา น้ำตาลมะพร้าว น้ำมะขามเปียก พริกชี้ฟ้า

ขั้นตอนการทำต้มส้มปลาทุ ขั้นแรกให้ซอยตะไคร้ หอมแดง ขิง ผักชี ต้นหอม เตรียมไว้ แล้วโขลกพริกไทยดำ หัวหอม ตะไคร้ รากผักชี กะปิ และเกลือเข้าด้วยกันให้แหลก พอประมาณ ตั้งน้ำในหม้อให้เดือด จากนั้นนำเครื่องต้มส้มที่โขลกไว้ใส่ลงในน้ำเดือด คนให้เข้ากันและรอให้น้ำเดือดอีกครั้ง ปรงรสด้วยน้ำปลาน้ำมะขามเปียกและน้ำตาลมะพร้าว ใส่ลงในหม้อ (ชิมรสให้มีรสเปรี้ยวๆ และมีหวาน เค็ม ควรให้มีรสเข้มข้น จะได้รสชาติต้มส้ม) เมื่อน้ำเดือดอีกครั้ง นำปลาทุสดใส่ลงไปต้มจนสุก เมื่อปลาสุกแล้ว ใส่ขิงซอย ต้นหอม พริกชี้ฟ้า และผักชีตามลงไป ปิดไฟและตักใส่ชาม เสริฟรับประทานพร้อมข้าวสวยร้อน ๆ

คุณค่าทางอาหารจากปลาทุ

มีงานวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าทางโภชนาการของปลาทุ มีประโยชน์ไม่แพ้ปลาทะเลชนิดอื่น และยังดีต่อสุขภาพ ในหลาย ๆ ด้าน มีงานวิจัยในปี ๑๙๙๘ พบว่า การบริโภคปลา อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ - ๒ ครั้ง จะช่วยลดความดันโลหิต ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงให้เกิดโรคหัวใจได้ โดยปลาทุจัดอยู่ใน กลุ่มปลาที่มีไขมันต่ำ เมื่อบริโภคปลาทุแล้วร่างกายจะได้รับ ประโยชน์ ๔ ประการ คือ

๑. ปลาทุ มีโปรตีนสูง โปรตีนจากเนื้อปลาเป็น โปรตีนที่ย่อยง่ายกว่าเนื้อสัตว์ชนิดอื่น ร่างกายจะได้รับโปรตีน ไปซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย ช่วยเสริมสร้างร่างกาย ให้เจริญเติบโตตามวัย

๒. ปลาทุ มีทั้งโอโอทีนและกรดไขมันที่จำเป็น ต่อร่างกาย ซึ่งในปลาทุ มีกรดไขมันไม่อิ่มตัวหรือกรดไขมัน โอเมก้า ๓ ค่อนข้างมาก ที่ช่วยลดปริมาณคอเลสเตอรอลใน เลือดและลดระดับไตรกลีเซอไรด์ที่เป็นสาเหตุสำคัญของ ภาวะไขมันอุดตันเส้นเลือด และมีกรดไขมัน DHA ซึ่งมีส่วน สำคัญในการพัฒนาระบบประสาทและสมอง โดยเฉพาะสมอง ในส่วนการเรียนรู้และจดจำ

๓. ช่วยป้องกันโรคซึมเศร้า จากผลการวิจัย ของมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด พบว่ากรดไขมันโอเมก้า ๓ เป็นกรดไขมันที่จำเป็นต่อการทำงานของระบบประสาท และสมอง หากขาดกรดไขมันชนิดนี้ อาจเป็นสาเหตุของ โรคซึมเศร้าและโรคสมาธิสั้นได้

๔. ทำให้ร่างกายได้รับวิตามินที่หลากหลาย ซึ่งในปลาทุปริมาณ ๑๐๐ กรัม ให้แร่ธาตุ วิตามิน และ สารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายหลายชนิดทั้งธาตุหลัก แคลเซียม ฟอสฟอรัส วิตามินบี ๑ บี ๒ ไนอะซิน ฯลฯ ช่วยบำรุงระบบประสาทและสมองให้ควบคุมการทำงานของ อวัยวะทุกส่วนในร่างกายได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

“มะพร้าว”

ภูมิปัญญาวิถีชีวิตชาวสมุทรสงคราม

สมุทรสงครามแม้เป็นเพียงจังหวัดเล็ก ๆ แต่ผู้คนที่นี่กลับมีวิถีชีวิตที่มีความสุข มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอเพียง บรรยากาศสองข้างทางของถนนสายเล็ก ๆ ที่คดโค้งไปมาส่วนใหญ่จะเต็มไปด้วยสวนมะพร้าวและพืชเกษตรอื่น ๆ โดยเฉพาะมะพร้าวที่พบเห็นได้ทั่วไปในจังหวัดสมุทรสงครามซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชุมชนท้องถิ่นมีการปลูกต้นมะพร้าวมาอย่างยาวนาน และใช้ทุกส่วนของต้นมะพร้าวให้เป็นประโยชน์ ตั้งแต่นำมาเป็นอาหาร นำมาแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์สำหรับปรุงอาหาร และผลิตภัณฑ์ที่เสริมสร้างสุขภาพและความงาม เป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อคือ **น้ำตาลมะพร้าว** จนกลายเป็นอาชีพหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนใหญ่ที่สืบทอดอาชีพต่อมาจากบรรพบุรุษหรือครอบครัว โดยมีกรรมวิธีการผลิตที่พิถีพิถันและมีคุณภาพดีเยี่ยม

น้ำตาลมะพร้าวคืออะไร

คนไทยหลายครัวเรือนใช้น้ำตาลปี๊บประกอบอาหาร โดยเฉพาะอาหารไทย น้ำตาลปี๊บผลิตมาจากน้ำตาลสดที่รองจากวงมะพร้าวที่เรียกว่า **น้ำตาลมะพร้าว** น้ำตาลมะพร้าวแท้ ๆ ได้มาจากดอกอ่อนของมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าวจึงเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ถ่ายทอดกันมาช้านาน เป็นอาชีพหลักสำคัญที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวสมุทรสงคราม ซึ่งอยู่ในที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน และมีคลองต่าง ๆ พื้นที่ส่วนใหญ่เต็มไปด้วยเรือกสวนมะพร้าว มีเรื่องเล่ากันว่า เด็กหนุ่มคนหนึ่งปีนขึ้นไปบนต้นมะพร้าว และนำมิดไปฟันจั่นและช่อมะพร้าวเล่น เมื่อเห็นมีน้ำออกมาจากช่อมะพร้าว จึงลองชิมดู ก็พบว่าน้ำนั้นมีความหวานหอม จึงนำภาชนะมารองนำไปต้มได้น้ำดื่มที่หอมหวานดี ต่อมาเด็กหนุ่มยังได้ลองนำน้ำจากช่อมะพร้าวไปต้มอีกจนเดือดและแข็งเป็นตังเม เมื่อชิมแล้วก็มีรสชาติดี จึงทดลองทำอีกหลายครั้ง จนได้กรรมวิธีทำน้ำตาลจากมะพร้าว เป็นภูมิปัญญาของชาวอัมพวาในจังหวัดสมุทรสงครามมาจนถึงปัจจุบัน

การทำน้ำตาลมะพร้าว

การทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพที่ต้องใส่ใจในขั้นตอนอย่างพิถีพิถันและใช้อุปกรณ์หลายอย่าง ได้แก่

๑. มีดปาดจั่นหรือมีดปาดตาลเป็นมีดขนาดใหญ่และคมมาก มักมีปลอกสวม
๒. กระบอกไม้ไผ่ขนาดใหญ่ สำหรับรองน้ำตาลจากจั่น
๓. เชือกฟางสำหรับมัดจั่น
๔. เปลือกไม้พะยอมหรือไม้เคี่ยมที่ตากแห้งสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ไว้ก้นกระบอกรองน้ำตาลเพื่อช่วยป้องกันน้ำตาลบูด
๕. พะยอมที่มีลักษณะคล้ายบันไดใช้ป็นต้นมะพร้าว
๖. ฟืนทางมะพร้าว กะลา หรือวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้เป็นเชื้อไฟเคี่ยวน้ำตาลสด
๗. เตาตาลซึ่งก่อด้วยอิฐ ปูน มีลักษณะเป็นแฉก วางกระทะได้หลายใบต่อหนึ่งเตา
๘. กระทะเคี่ยวตาล
๙. ภาชนะใส่น้ำตาลที่เคี่ยวร้อน เช่น ปิ๊บ กระปุกแก้ว ฯลฯ
๑๐. โคะหรือครอบ ใช้ครอบปากกระทะ เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำตาล ล้นขณะเคี่ยว ปกติจะสานด้วยหวายเป็นรูปทรงกระบอก มีลักษณะคล้ายส้อม
๑๑. ไม้รวักตาลหรือไม้กระทุ้ง ใช้คนน้ำตาลที่เคี่ยวแล้วให้แห้งเร็วขึ้น
๑๒. กระซอนผ้าบางกรองน้ำตาลสด เพื่อกรองเศษผงและเปลือกไม้พะยอมที่อาจติดมา
๑๓. กระซอนตักฟองน้ำตาลในขณะที่น้ำตาลเดือด
๑๔. เกรียงสำหรับใช้ชูดน้ำตาลออกจากกระทะ
๑๕. แปรงสำหรับใช้ล้างกระบอกใส่น้ำตาล
๑๖. โพงมีรูปร่างคล้ายกระบวยทำด้วยเหล็ก ใช้ตักน้ำตาลจากกระทะหนึ่งไปใส่ยังอีกกระทะหนึ่ง

วิธีการปาดตาลมะพร้าว

เกษตรกรนำกระบอกน้ำตาลพร้อมมีดปาดตาลและเชือกปิ่นขึ้นไปบนต้นมะพร้าว เลือกดอกมะพร้าว โดยดูวงหรือจั่น ที่มีลักษณะอวบอ้อมสมบูรณ์ แล้วใช้เชือกมัดปลายวง โนมเห็นยวบยากับก้ามมะพร้าว เพื่อให้ง่ายแก่การนำกระบอกมารองน้ำตาล และทิ้งไว้ประมาณ ๑ สัปดาห์ เมื่อได้เวลา จึงใช้มีดปาดวงให้น้ำตาลหยดไหลลงกระบอกตาลที่ใส่ไม้เคี่ยมหรือไม้พะยอมไว้กั้นกระบอกเพื่อป้องกันน้ำตาลสดบูดเสียง่าย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านทำต่อ ๆ กันมา จากนั้นจึงนำน้ำตาลสดเหล่านี้ไปกรองให้สะอาด

หลังจากกรองน้ำตาลสดได้แล้ว นำน้ำตาลสดมาเคี่ยวที่เตาตาล โดยใช้กระชอนกรองเศษไม้และสิ่งสกปรกทิ้งไปก่อน น้ำตาลสดจะถูกเคี่ยวจนเดือด เมื่อน้ำตาลเริ่มงวดให้ลดอุณหภูมิไฟลง เคี่ยวจนเหลือน้ำตาลประมาณ ๑ ใน ๕ หรือ ๑ ใน ๗ ส่วนของปริมาณน้ำตาลที่เทลงไปในตอนแรก จึงยกกระทะลงจากเตาและนำพายหรือชดลวดมาตีกระทะเพื่อช่วยให้น้ำตาลที่ถูกเคี่ยวคลายความร้อนทำให้น้ำตาลค่อย ๆ แห้งงวดและแข็งตัวเร็วขึ้น

ขั้นตอนการทำให้น้ำตาลเย็นตัวลงและเปลี่ยนสถานะเป็นน้ำตาลแข็งในรูปแบบปิกนั้นถือเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ชาวเตาตาลต้องใช้ประสบการณ์ ความชำนาญ และการสังเกต การใช้อุปกรณ์เหล็กกระทะทุ้งหรือเหล็กกระทะแทกที่ชาวบ้านใช้กระทะทุ้งน้ำตาล เป็นขั้นตอนที่ทั้งผู้สาธิตและผู้ที่เป็นผู้ชิม รุสีกสนุกสนาน เพลิดเพลิน น้ำตาลจะค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสีเหลืองนวลให้กระทะทุ้งต่อไปจนกระทั่งได้น้ำตาลสีขาวเหลือง เมื่อน้ำตาลเริ่มแข็งตัวจึงใช้เกรียงขูดน้ำตาลที่งวดแล้วออกจากกระทะ เทใส่ภาชนะที่ต้องการ

วิธีการดูว่าเป็นน้ำตาลมะพร้าวแท้หรือไม่มีข้อสังเกตคือ หากเป็นน้ำตาลมะพร้าวแท้ เมื่ออยู่ในอุณหภูมิปกติประมาณ ๑ - ๒ สัปดาห์ เนื้อน้ำตาลจะนิ่มเหลวและเปลี่ยนสีเป็นเหลืองออกน้ำตาล น้ำตาลมะพร้าวแท้ที่มีสัดส่วนของน้ำตาลมะพร้าวมากมกมีจะสีคล้ำจากการเคี่ยวด้วยเตาฟืน ไม่แต่งสีและกลิ่น แต่มีกลิ่นหอมละมุนและรสหวานชื่นใจ หากต้องการเก็บไว้ใช้นาน ๆ ควรเก็บไว้ในตู้เย็น

เมื่อยกน้ำตาลที่เคี่ยวเสร็จลงจากเตาแล้ว จึงใช้ไม้วินน้ำตาลกระทะทุ้ง

น้ำตาลมะพร้าวในบรรจุภัณฑ์ที่สวยงามพร้อมจำหน่าย

ประโยชน์ของน้ำตาลมะพร้าว ในน้ำตาลดอกมะพร้าวอุดมไปด้วยสารอาหารที่มีประโยชน์มากมาย เมื่อผ่านการเคี่ยวเป็นน้ำตาลมะพร้าวแล้วจะมีคุณค่าทางสารอาหารมากกว่าน้ำตาลทรายแดงหรือน้ำตาลทรายขาว สารอาหารหลัก ๆ ได้แก่ โพแทสเซียม ช่วยควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดและคอเลสเตอรอล และยังช่วยควบคุมความดันโลหิตให้อยู่ในระดับปกติ มีธาตุเหล็กที่ช่วยเสริมภูมิคุ้มกันให้ร่างกายมีความแข็งแรง กระปรี้กระเปร่า ลดอาการเหนื่อยล้าอ่อนเพลีย และมีธาตุทองแดงที่ช่วยให้ร่างกายสามารถดูดซึมธาตุเหล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสริมพลังงานและปรับระบบการขับถ่ายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีแมกนีเซียมสังกะสี วิตามิน บี๑ บี๒ บี๓ และ บี๖ น้ำตาลมะพร้าวจะดีต่อสุขภาพคือไม่เติมน้ำตาลในเลือดเท่ากับน้ำตาลชนิดอื่น ผู้ป่วยที่เป็นโรคเบาหวานสามารถรับประทานได้ น้ำตาลมะพร้าวจึงมีประโยชน์ต่อสุขภาพและเพิ่มรสชาติให้อาหาร ทำให้อาหารและขนมมีรสชาติอร่อย เพราะน้ำตาลดอกมะพร้าวมีความหวานมันและหอม หากใช้ทำขนมไทยจะช่วยให้มีกลิ่นหอม นุ่มรับประทาน ไม่หวานมากเกินไป หากนำไปปรุงอาหารก็จะทำให้รสชาติกลมกล่อม

นอกจากนั้น ยังมีการนำน้ำตาลมะพร้าวใส่ในกาแฟ ให้ความหวานแทนน้ำตาลทราย เมื่อเติมน้ำตาลมะพร้าวลงในกาแฟจะทำให้รสชาติกาแฟแปลกใหม่หอมละมุนด้วยกลิ่นกาแฟหวานเล็กน้อยจากน้ำตาลมะพร้าว กลายเป็น “กาแฟดำ” ดาร์บสุขภาพ ด้วยน้ำตาลมะพร้าวไม่มีการฟอกสี และมีแคลอรีในปริมาณต่ำกว่ากาแฟที่เติมน้ำตาลชนิดอื่น และครีมเทียม

มะพร้าวหลากหลายประโยชน์

มะพร้าวเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีคุณประโยชน์อย่างมากมาย ด้วยภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่นก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากทุกส่วนของมะพร้าวอย่างคุ้มค่า นับตั้งแต่ส่วนราก ลำต้น ก้านใบ ดอก และผล โดยนำมาประกอบอาหาร ทำอุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์เสริมสร้างสุขภาพ ดังนี้

ก้านและใบมะพร้าว นำมาสานเป็นภาชนะใส่ของ เช่น กระเช้า กระจาด หมวก หรือใช้ห่อขนมต่าง ๆ ส่วนก้านใบมะพร้าวหรือหางมะพร้าว ยังนำมาทำไม้กวาดทางมะพร้าวได้ด้วย

ยอดมะพร้าว คือส่วนยอดของมะพร้าวที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายเมนู เช่น แกงส้ม แกงคั่ว ผัด ยำ หรือทำส้มตำ ยอดมะพร้าว เป็นต้น

เนื้อมะพร้าว นำมารับประทานเป็นอาหาร หรือใช้เป็นส่วนผสมในการทำขนมหวานและอาหารคาวต่าง ๆ โดยหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ หรือขูดเนื้อแล้วบีบคั้นเอาน้ำกะทิมาปรุงเป็นอาหาร

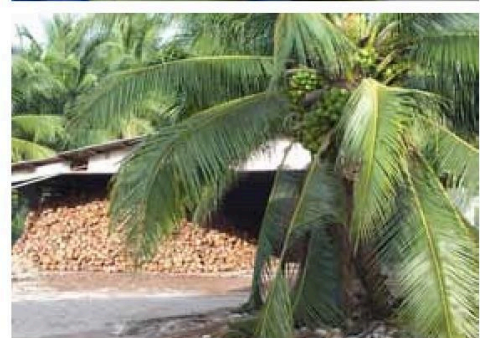
น้ำมะพร้าว ช่วยทำให้ผิวมีความยืดหยุ่น กระชับ ชะลอการเกิดริ้วรอย ช่วยปกป้องผิวจากแสงแดด สมานแผลและช่วยให้ผิวพรรณสดใส เปล่งปลั่ง ในน้ำมะพร้าวมีสารอาหารอยู่มากมายที่จำเป็นต่อร่างกาย เป็นเกลือแร่จากธรรมชาติที่ช่วยบรรเทาอาการเหนียวล้าอ่อนเพลีย แก้อาการขาดน้ำและช่วยป้องกันหรือชะลออาการอัลไซเมอร์ อีกทั้งยังให้วิตามินบีและวิตามินซีอย่างเพียงพออีกด้วย

ลำต้นมะพร้าว เมื่อต้นมะพร้าวหมดอายุและถูกโค่นลง ลำต้นมะพร้าวมีความแข็งแรงจึงนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกหลายอย่าง เช่น อุปกรณ์เครื่องครัว ทำเฟอร์นิเจอร์ โต๊ะ เก้าอี้ ทำฝานั่ง ทำรั้ว ฯลฯ

กาบมะพร้าว ด้วยความแข็งแรง ทนทาน และยืดหยุ่นของกาบมะพร้าว เป็นคุณสมบัติที่เรานำมาใช้ทำเชือก พรม กระสอบ แปรง หรือเส้นใบสั้่นนำมาใช้อัดใส่ที่นอน เบาะรถยนต์ นอกจากนั้น คุณสมบัติของเส้นใยกาบมะพร้าวที่มึนน้ำหนักเบา อุ่นน้ำได้ดีและเก็บความชื้นไว้นาน จึงเหมาะสำหรับการควั่นตอตันกิ่งไม้เพื่อเพาะชำต้นไม้อีกด้วย

รากมะพร้าว รากมะพร้าวมีเส้นยาว มีความเหนียวเป็นพิเศษ จึงใช้ทำสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ได้ เช่น ตะกร้า ถาด หรือสามารถนำมาต้มและดื่ม มีสรรพคุณช่วยขับปัสสาวะ แก้ท้องเสีย

กะลามะพร้าว เมื่อเราเอาเนื้อมะพร้าวออกใช้ประโยชน์หมดแล้วจะนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิง หรือเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระบวยตักน้ำ ทัพพี ถ้วยชาม ประดิษฐ์เป็นเครื่องประดับตกแต่ง เครื่องมือบำบัดสุขภาพ หรือเครื่องเรือนเครื่องใช้อื่น ๆ อีกด้วย

โรงงานรับซื้อเปลือกมะพร้าวในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลิตภัณฑ์มะพร้าวกับสุขภาพและความงาม

การทำสวนมะพร้าวนอกจากจะเป็นอาชีพดั้งเดิมของเกษตรกรชาวสมุทรสงครามที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนและชุมชนแล้ว ยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบเพื่อการจำหน่ายทั้งในประเทศและส่งออกไปยังประเทศต่าง ๆ เช่น น้ำมันมะพร้าวบริสุทธิ์กะทิสำเร็จรูป

ผลิตภัณฑ์น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถทำขึ้นใช้ในครัวเรือนและผลิตจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ เช่น น้ำมันหอมระเหย แชมพู ครีมนวดผผ สบู่ โลชั่น และผลิตภัณฑ์สปา ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับการผลิตน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น ซึ่งเป็นน้ำมันพืชที่สกัดจากเนื้อมะพร้าวที่มีคุณประโยชน์แก่การบำรุงผิวพรรณและเส้นผม เนื่องจากมีสารปฏิกิริยาระหว่างที่มีคุณสมบัติในการทำลายเชื้อโรคได้หลายชนิด มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อราต่าง ๆ และรักษาโรคผิวหนังบางชนิดได้ การรับประทานน้ำมันมะพร้าวยังช่วยลดคอเลสเตอรอลชนิดเลว (LDL) เพิ่มคอเลสเตอรอลชนิดดี (HDL) ช่วยกระตุ้นการเผาผลาญอาหารของร่างกายให้เป็นพลังงาน และช่วยเสริมสร้างกระดูกให้แข็งแรงอีกด้วย

“ชะคราม” พืชท้องถิ่นมากสรรพคุณ

เมื่อมีโอกาสรับประทานอาหารที่จังหวัดสมุทรสงคราม จะพบว่ามีเมนูอาหารที่นำใบชะครามซึ่งเป็นพืชท้องถิ่นในแถบลุ่มน้ำเค็ม ไม่ว่าจะเป็นแกงส้มใบชะคราม แกงคั่วใบชะคราม ผัดใบชะคราม ไข่เจียวใบชะคราม หรือน้ำพริกกะปิใบชะคราม ซึ่งเป็นเมนูที่หลายร้านมักแนะนำหลายคนอาจยังไม่รู้จักผักท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสงครามที่เรียกกันว่า ผักชะคราม ซึ่งนำมาประกอบอาหารรับประทานได้ ทั้งยังเป็นพืชสมุนไพรที่อุดมไปด้วยสรรพคุณทางยาอีกด้วย

ชะครามเป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่งมีอายุหลายปี มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละภาค ภาคกลางเรียกว่า ชักคราม ภาคใต้เรียกว่า ชีคราม เป็นพืชที่ขยายพันธุ์โดยการปักชำ มีลำต้นแตกกิ่งทรงพุ่มขนาดเล็ก ทนทานต่อความเค็มได้ดีในประเทศไทยพบได้บริเวณแถบจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับชายฝั่งทะเล อาทิ ชายป่าโกงกาง ชายป่าเลน และนาเกลือ พืชชนิดนี้ขึ้นในพื้นที่น้ำเค็ม จึงดูดเกลือไว้ในลำต้นทำให้มีธาตุไอโอดีนสะสมไว้ในใบ กิ่งก้านใบมีลักษณะเป็นเส้นเล็กฝอยยาวเรียวยาว พองกลมคล้ายเมล็ดข้าวสาร อวบน้ำ มีสีเขียวฉ่ำวสดหรือสีเขียวอมม่วง เป็นพืชน้ำเค็มที่ได้รับความนิยมกันและยังเป็นสมุนไพรที่นำมาแปรรูปเป็นอาหาร มีสรรพคุณในการบำรุงร่างกาย และมีคุณประโยชน์หลายอย่าง ทั้งการนำมาประกอบอาหารและมีสรรพคุณทางยา

ชะครามใบอ่อนที่เลือกไว้แล้ว

ชะครามกับเมนูอาหาร

ใบชะครามมีรสมันและออกเค็มปะแล่ม เมื่อใบแก่ความเค็มก็จะเพิ่มมากขึ้น นิยมนำยอดอ่อนและใบอ่อนมาปรุงเป็นอาหาร โดยนำไปประกอบอาหารได้หลายเมนูเพื่อเพิ่มรสเค็มให้แก่อาหาร เช่น ไข่เจียวใบชะคราม แกงส้มใบชะคราม ห่อหมกใบชะคราม พะแนงหมู-เนื้อใบชะคราม แกงเลียงใบชะคราม แกงคั่วปูไข่ใบชะคราม ชะครามผัดกุ้ง ใบชะครามลวกราดกะทิ (รับประทานคู่กับน้ำพริกกะปิ) ฯลฯ

วิธีเลือกใบชะคราม การเลือกใบชะครามต้องเลือกใบอ่อน วิธีสังเกตคือ ใบชะครามแก่จะมีสีออกน้ำตาลแดง ส่วนชะครามใบอ่อนจะมีสีเขียว เมื่อเลือกชะครามใบอ่อนได้แล้ว จึงนำมาล้างให้สะอาด รูดเฉพาะใบและนำไปต้มในน้ำให้สุก บีบคั้นน้ำทิ้งไปเพื่อลดความเค็มลง

เมนูผักชะคราม เมนูง่าย ๆ มีหลายเมนู เช่น ไข่เจียวใบชะคราม ใบชะครามผัดเกลือ และใบชะครามผัดไข่

ไข่เจียวใบชะคราม

ใบชะครามลวกราดกะทิ

ใบชะครามผัดไข่

ใบชะครามผัดเกลือ

ไข่เจียวใบชะคราม จะมีกลิ่นและรสชาติเฉพาะตัว ที่ทำได้ง่ายและรวดเร็ว ขั้นตอนเตรียมวัตถุดิบ ได้แก่ ไข่ไก่ ๒ - ๓ ฟอง ใบอ่อนชะครามเด็ดเฉพาะยอด ๑ ถ้วย พริกแดง ซอยเป็นชิ้นเล็ก ๆ พักรอไว้ เมื่อมีวัตถุดิบพร้อมแล้วจึงตอกไข่ ใส่ขามและตีไข่ให้เข้ากัน นำใบชะครามที่เตรียมไว้ใส่ลงไป พร้อมกับเติมพริกสดสักเล็กน้อยเพื่อเพิ่มรสชาติและสีส้ม แล้วตีให้เข้ากันอีกครั้ง จากนั้นตั้งกระทะและใส่น้ำมัน พอประมาณ รอให้น้ำมันร้อน จึงเทไข่และใบชะครามที่เตรียมไว้ลงไป ทอดให้สุกเหลืองทั้งสองด้าน นำขึ้นมาแล้วหั่นเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมพอคำ รับประทานกับข้าวสวยร้อน ๆ หรือน้ำพริกก็ได้

ใบชะครามลวกราดกะทิ เป็นเมนูผักแกล้มกินคู่กับ น้ำพริกกะปิ โดยนำใบชะครามที่เด็ดเฉพาะยอดมาลวกใน น้ำเดือดให้พอสุก ตักขึ้นมาสะเด็ดน้ำ จัดใส่จาน แล้วราดด้วย หัวกะทิที่เข้มข้น กินคู่กับน้ำพริกกะปิและปลาทุทอด รสชาติ ของชะครามลวกจะออกหวานนิด ๆ เค็มปะแล่ม ๆ และ มีความหอมมันจากผักและกะทิ

ใบชะครามผัดไข่ เลือกใบชะครามสดจำนวนหนึ่ง นำมาล้างให้สะอาดเตรียมไว้ ตอกไข่ ๑ - ๒ ฟอง ใส่ถ้วยพัก รอไว้ ตั้งกระทะและใส่น้ำมันลงไปรอให้น้ำมันร้อน จึงเทไข่ ที่เตรียมไว้ลงไปก่อน ผัดรวนให้พอสุกนิดหน่อยแล้วใส่ ใบชะครามที่เตรียมไว้ลงไปผัดคลุกเคล้า อาจใส่แครอทที่ขูด เป็นเส้นเพื่อเพิ่มสีสัน ประปรสอีกนิดด้วยซีอิ้วขาวและน้ำตาล เล็กน้อย ผัดอีกครั้งให้พอสุก จะได้ชะครามผัดไข่ที่หอมอร่อย ตักใส่จานรับประทานกับข้าวสวยร้อน ๆ

ใบชะครามผัดเกลือ เตรียมใบชะคราม ๑ จาน น้ำมัน และเกลือ ขั้นตอนให้นำใบชะครามล้างน้ำให้สะอาด จากนั้นตั้งกระทะให้ร้อนและใส่น้ำมันในปริมาณพอดี รอให้ น้ำมันร้อน นำใบชะครามลงไปผัด โรยด้วยเกลือ ผัดเร็วๆ ให้รสเค็มกระจายทั่วใบชะคราม พอสุกแล้วตักใส่จาน

“นาเกลือ” เกลือทะเลที่สมุทรสงคราม

ในอดีตหากใครได้เดินทางไปจังหวัดสมุทรสงคราม จะเห็นว่าพื้นที่สองข้างทางนั้นเต็มไปด้วยนาเกลือ ซึ่งถือเป็นอาชีพดั้งเดิมและเป็นภูมิปัญญาไทยที่สืบทอดมาแต่โบราณ

ในปัจจุบันวิถีชีวิตของอาชีพทำนาเกลือแทบจะเลือนหายไปจากสังคมไทย เพราะการทำนาเกลือมีกระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อน เป็นอาชีพที่ต้องใช้เวลาและทำงานค่อนข้างหนัก กว่าที่จะได้ผลผลิตออกมาเป็นเกลือแต่ละเม็ด ต้องผ่านความเหนื่อยยากลำบาก เป็นเหตุให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมสืบทอดและอนุรักษ์อาชีพนี้ ปัจจุบันชาวนาเกลือมีจำนวนลดลง แต่เพื่อให้มีการอนุรักษ์อาชีพนี้ไว้ จึงมี ศูนย์เรียนรู้คนทำนาเกลือ ที่ตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อสืบทอดองค์ความรู้การทำนาเกลือ ให้แก่นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปได้เรียนรู้กระบวนการทำนาเกลือ วิถีชีวิตของชาวนาเกลือ และนำเกลือมาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์อีกมากมายที่ได้จากการทำเกลือ

เกลือสมุทรหรือเกลือทะเล

เกลือเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการปรุงรสพื้นฐาน ทำให้อาหารมีรสชาติ ในเม็ดเกลือจะประกอบด้วยแร่ธาตุ เช่น โซเดียม และไอโอดีน เกลือสมุทรหรือเกลือทะเลเป็นเกลือที่ได้จากการทำนาเกลือ ซึ่งมีวิธีการกักเก็บน้ำทะเลไว้ในแปลงนาขนาดใหญ่ที่เรียกว่า รางน้ำหรือนาขัง* และปล่อยน้ำให้ค่อย ๆ ระเหยไปจนน้ำแห้งหมดกลายเป็นผลึกเกลือ

เม็ดเกลือมีคุณค่ามากมาย ดังนั้นการบริโภคเกลือทะเลจะทำให้ร่างกายได้ธาตุไอโอดีน และยังช่วยป้องกันโรคคอหอยพอกอีกด้วย นอกจากนี้เกลียยังมีคุณประโยชน์หลากหลายชนิดอย่างที่เราคิดไม่ถึงทีเดียว

* รางน้ำหรือนาขัง เป็นแปลงที่เก็บกักน้ำทะเลที่ซัดเข้ามา เรียกว่า “น้ำอ่อน” เก็บไว้ใช้ตลอดฤดูกาลทำนาเกลือ ซึ่งเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่หมดฤดูฝนราวปลายเดือนตุลาคม จากนั้นน้ำอ่อนจะไหลไปตามช่องทาง (ช่องน้ำไหลระหว่างอัน) เข้าสู่ “นาตาก”

กังหันวิดน้ำในนาเกลือ

กองเกลือขนาดใหญ่ที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมคางหมู

การทำนาเกลือ

การทำนาเกลือเริ่มจากการกักเก็บน้ำทะเลไว้ขณะน้ำขึ้น โดยกักเก็บเอาไว้ในนาซึ่งที่อยู่ใกล้ทะเลมากที่สุด นาซึ่งต้องมีพื้นที่กว้างและลึกพอที่จะกักเก็บน้ำทะเลปริมาณมาก ๆ ไว้ใช้ได้ตลอดช่วงการทำนาเกลือ ซึ่งการกักเก็บน้ำไว้ในนาซึ่งก่อนปล่อยเข้านาจะช่วยให้ตะกอนต่าง ๆ และสิ่งเจือปนตกตะกอนจนน้ำทะเลใสสะอาด จากนั้นวิดน้ำทะเลด้วยกังหันลมหรือใช้เครื่องสูบน้ำให้เข้าสู่ **นาตากหรือนาแผ่**^๑ ซึ่งเป็นนาขั้นต้น มีระดับน้ำลึกประมาณ ๕ - ๗ เซนติเมตร ชาวนาเกลือจะคอยวัดตรวจสอบควบคุมไม่ให้น้ำทะเลเข้มข้นจนถึงจุดอิ่มตัวซึ่งเกลียวยังไม่ตกผลึกในชั้นนาตากนี้ แต่เมื่อความเข้มข้นของเกลือพอเหมาะก็จะปล่อยน้ำทะเลจากนาตากเข้าสู่ **นาเชื้อ**^๒ ต่อไป และระหว่างที่รอให้สารเจือปนบางอย่างตกผลึกออกมาในช่วงของนาเชื่อนี้ ชาวนาเกลือจะเตรียมพื้นที่ **นาปลงหรือนาวาง**^๓ ซึ่งเป็นนาขั้นสุดท้ายโดยบดอัดดินพื้นนาให้เรียบแน่นรอไว้ เมื่อน้ำทะเลที่มีความเข้มข้นของเกลือสูงจะถูกระบายเข้าสู่นาปลงหรือนาวางที่เตรียมไว้ ประมาณ ๓ - ๕ วัน น้ำทะเลจะเป็นสารละลายอิ่มตัว และเกลือจะตกผลึกกันบนพื้นนาปลง ประมาณ ๔ - ๕ วัน จะมีผลึกเกลือเกาะหนาขึ้น โดยทั่วไปชาวนาเกลือจะปล่อยให้เกลือแกลงตกผลึกอยู่ในนาปลงประมาณ ๙ - ๑๐ วัน จนหนาประมาณ ๓ เซนติเมตร ก็จะรื้อเกลือหรือเก็บเกลือได้ ขั้นตอนการรื้อเกลือจะมีการแซะให้เกลือแตกออกจากกัน แล้วชักลากให้มารวมกันเป็นแถว จากนั้นโยให้รวมกันเป็นกอง ๆ เหมือนเจดีย์ทราย เพื่อให้เกลือแห้งน้ำ จึงหาบเกลือขึ้นเก็บในยุ้งฉางหรือกองรวมไว้เพื่อรอจำหน่ายต่อไป

^๑ นาตากหรือนาแผ่ เป็นขั้นตอนเพื่อนาตากแดดให้น้ำระเหยออกไป ความเค็มจึงเข้มข้นขึ้น ทุก ๆ วันน้ำจะเดินทางไปเรื่อยๆ โดยมีกระแสนลมช่วยให้น้ำไหลยัก (การยักน้ำ คือ ร่องที่ทำไว้ให้น้ำไหลไปตามทิศทางที่กำหนด) ลงนาตากอันต่อไป

^๒ นาเชื้อ เป็นนาสำหรับเพาะเชื้อเกลือ ซึ่งต้องรอให้เป็น “น้ำแก่” ดิถีความเค็มสูงถึง ๒๔ ดิถี ระหว่างรอก็จะเตรียมปรับพื้นที่นาให้เรียบแน่นป้องกันไม่ให้ “นายน” คือ พื้นนาแยกเป็นรอยร้าว น้ำจืดแทรกขึ้นมาแทน เกิดอาการท้องคิ่น คือผิวดินด้านล่างบวมลอกเป็นแผ่น

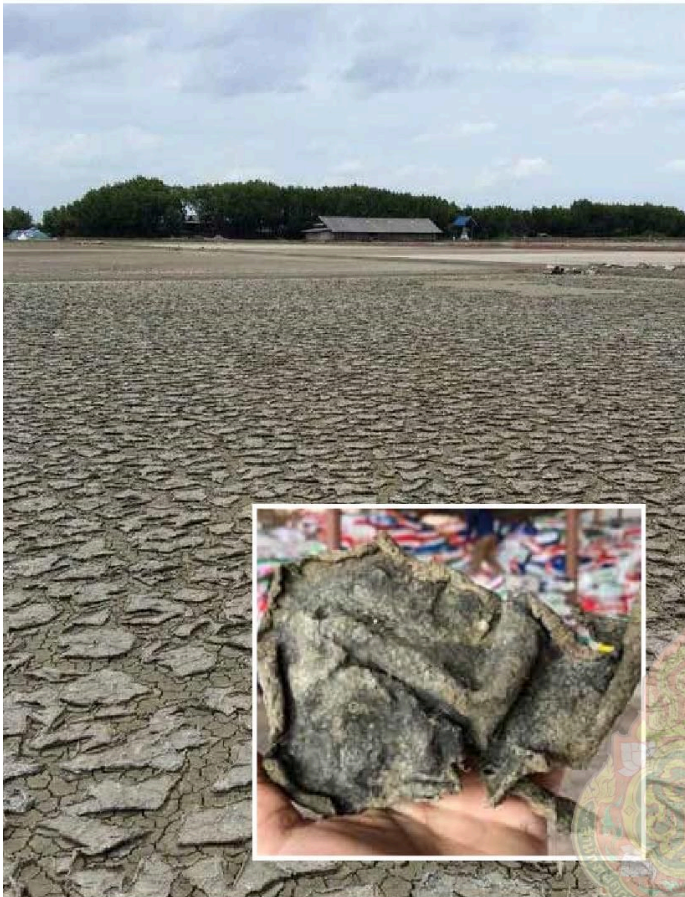
^๓ นาปลงหรือนาวาง เป็นนาขั้นตอนสุดท้าย ตากน้ำเค็มไว้ประมาณ ๑๐-๑๕ วัน เมื่อเริ่มตกผลึก เป็นเกลือหนาประมาณ ๑ นิ้ว ก็เริ่ม “รื้อเกลือ” แซะให้เกลือแตกออกจากกันแล้ว ชักลากเกลือมากองรวมกันเป็นแถว ๆ แล้วโยเกลือมารวมเป็นกอง ๆ

ผลพลอยได้จากการทำนาเกลือ...

การทำนาเกลือในแต่ละครั้ง ชาวนาเกลือจะได้ผลพลอยได้หลายประการ ได้แก่ สัตว์น้ำทะเลต่าง ๆ ในพื้นที่กักเก็บน้ำทะเล เช่น กุ้งขาว กุ้งแชบ๊วย ปลาหมอคาง ปลากระพง ปูทะเล เป็นการเพาะเลี้ยงแบบธรรมชาติ เพื่อเป็นรายได้เสริมทางหนึ่ง นอกจากนั้นชาวนาเกลือยังมีรายได้จากการเก็บเกลือจัด ตีเกลือ ดอกเกลือ และซีแดดเกลือ ซึ่งผลพลอยได้ที่เป็เกลือแต่ละชนิดจะมีสรรพคุณและประโยชน์ต่าง ๆ กันไป คุณประโยชน์ของเกลือผลพลอยได้ ซึ่งเป็นที่นิยมกันคือ ซีแดดนาเกลือ ตีเกลือ และดอกเกลือ

ตีเกลือ คือ สิ่งที่เป็นผลพลอยได้หลังจากการทำนาเกลือ โดยนำน้ำจากการรื้อเกลือแต่ละครั้งไปขังรวมกันไว้ (การรื้อเกลือ หมายถึง การเก็บเกี่ยวผลผลิตเกลือออกจากแปลงนา) ทั้งไ้ระยะหนึ่งจะมีตีเกลือเกิดขึ้นเกาะอยู่ตามพื้นนา ชาวนาเกลือจะเก็บตีเกลือทุกวันในเวลาเช้าก่อนแดดออก (ถ้าแดดจัดดี เกลือจะละลายไปกับน้ำ) ตีเกลือชนิดนี้เป็นเม็ดสีขาว มีรสขม มักนำไปใช้ประกอบเป็นเครื่องยาไทยโบราณประเภทยาาระบายหรือยาถ่าย และน้ำที่อยู่ในนาตีเกลือจะมีความเค็มจัดมากจนขม เรียกว่า “น้ำตีเกลือ” ซึ่งนำไปใช้เป็นส่วนประกอบในการทำเต้าหู้ เป็นสารที่ทำให้เต้าหู้แข็งตัว

ซี้แดดนาเกลือ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ดินหนังหมา

ซี้แดดนาเกลือ คือ สาหร่ายทะเลที่น้ำจับตัวกันเป็นแผ่นในนาเกลือ และตกตะกอนแห้งสนิทในนาเกลือหลังพักการทำนาเกลือในฤดูฝน ชาวนาเกลือเรียกซี้แดดนาเกลือว่า **ดินหนังหมา** ซึ่งชาวนาเกลือจะเก็บซี้แดดปีละครั้ง มีงานวิจัยของภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากซี้แดดนาเกลือผลการวิจัยพบว่า ซี้แดดนาเกลือมีคุณสมบัติทางเคมี มีธาตุอาหารฟอสฟอรัสและโปรแตสเซียม หากนำซี้แดดนาเกลืออบเป็นชิ้นเล็ก ๆ และนำไปใส่ต้นไม้ จะช่วยปรับโครงสร้างดินให้ร่วนซุยขึ้น เป็นปุ๋ยชีวภาพเพิ่มความหวานให้แก่ผลไม้ โดยเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามได้นำซี้แดดนาเกลือเป็นปุ๋ยเพิ่มความหวานให้แก่ส้มโอ และผลไม้ชนิดอื่น ๆ

ดอกเกลือ คือ เกลือชนิดหนึ่งซึ่งจัดว่าเป็นเกลือที่ดีที่สุด มีแร่ธาตุและคุณค่าทางอาหารสูงกว่าและอร่อยกว่าเกลือปกติทั่วไป แตกต่างจากเกลือทะเลธรรมดา คือ เกลือทะเลจะรอให้น้ำระเหยออกไปจนหมดแล้ว จึงตกผลึกเป็นเกลือ ส่วนดอกเกลือจะเป็นเกลือชุดแรกที่ลอยขึ้นมาเกาะตัวเป็นแพบนผิวน้ำ จากนั้นชาวนาเกลือจะช้อนเอาดอกเกลือเหล่านี้ขึ้นมาเก็บไว้ก่อนจะจมลงไปใต้น้ำ ชาวนาเกลือจึงต้องตื่นแต่เช้าตรู่ เพื่อตักดอกเกลือที่ลอยแพอยู่บนผิวน้ำ ก่อนที่แสงแดดและสายลมจะทำให้ดอกเกลือจมลงด้านล่าง ซึ่งดอกเกลือที่เก็บในเวลาเช้าตรู่จะมีไอโอดีนสูง วิธีการจะได้ดอกเกลือมานั้นต้องเหมาะสมทั้งเวลา อุณหภูมิ และอากาศ ดอกเกลือจึงมีความบริสุทธิ์กว่าเกลือทะเลธรรมดา รสชาติไม่เค็มจัดเหมือนเกลือทะเลทั่วไป ถ้านำมาประกอบอาหารจะได้รสชาติที่อร่อยยิ่งขึ้น ดอกเกลือมีราคาสูงกว่าเกลือธรรมดาและมีจำนวนน้อย วิธีการได้มายากและมีการซื้อขายกันไม่แพร่หลาย ในสมัยก่อนชาวนาเกลือจะเก็บดอกเกลือไว้บริโภคภายในครัวเรือน หากมีเหลือก็จะทำเป็นของฝากให้แก่ญาติสนิทเท่านั้น

ดอกเกลือ

นานาประโยชน์จากเกลือและดอกเกลือ

ในทุกครัวเรือนหรือร้านอาหารจะต้องมีเกลือเป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหาร แต่หลายคนอาจรู้จักเกลือเป็นสิ่งที่ให้ความเค็มเท่านั้น อันที่จริงเกลี่ยังมีสรรพคุณอื่น ๆ อีกหลายประการ ชาวนาเกลือบอกเล่ากันมาว่า คนโบราณนอกจากจะใช้ดอกเกลือปรุงอาหารแล้ว ยังใช้ดอกเกลือละลายกับน้ำแล้วเช็ดตัวด้วย เพราะช่วยรักษาโรคผิวหนังได้ ทำให้ตระหนักได้ว่าดอกเกลือมีสรรพคุณที่เป็นประโยชน์มากมาย เช่น เพิ่มรสชาติให้อาหาร ถนอมรักษาอาหาร ดึงดูดสุขภาพ และบำรุงผิวพรรณเสริมความงาม เป็นต้น

เกลือกับอาหาร นอกจากเกลือให้ประโยชน์มากกว่าการปรุงรสแล้ว ยังมีประโยชน์ในเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น

- **เกลือช่วยให้การทอดอาหารหรือปลาไม่ติดกระทะ** โดยตั้งกระทะให้ร้อนแล้วโรยเกลือลงไปทั่วจนเหลืองแล้วเทเกลือออก จากนั้นใส่น้ำมันลงไป เมื่อน้ำมันร้อนจึงใส่ปลาทอด
- **เกลือช่วยถนอมอาหาร** ทำให้เก็บอาหารได้นานขึ้น โดยการคลุกเนื้อกับเกลือ เกลือที่ใช้หมักจะซึมเข้าเนื้อที่ใช้เป็นวัตถุดิบ ให้ความชื้นลดลงและจุลินทรีย์ซึ่งต้องอาศัยน้ำไม่สามารถเจริญเติบโตได้

- **เกลือช่วยดับกลิ่นคาว** ส่วนใหญ่มักจะเป็นกลิ่นของอาหารทะเล เพราะในอาหารทะเลมีเอนไซม์หรือแบคทีเรียที่สามารถย่อยโปรตีนบางส่วน ทำให้เกิดการสลายตัวเป็นกลิ่นคาวที่ไม่พึงประสงค์ และเกลือมีคุณสมบัติในการดูดซับกลิ่น เมื่อนำเกลือมาถูมือขัดมือสักรู้ ล้างออกด้วยน้ำสะอาดกลิ่นก็จะจางหายไป

- **เกลือช่วยให้ผักผลไม้ไม่ดำคล้ำ** เมื่อปอกผลไม้บางชนิดทิ้งไว้สักครู่ เช่น แอปเปิ้ลหรือผักบางประเภท เช่น มะเขือเปาะ เนื้อจะคล้ำ ไม่สวยไม่น่ากิน เป็นเพราะสารในผลไม้หรือผักจะทำปฏิกิริยากับออกซิเจนในอากาศ ทำให้เป็นสีน้ำตาลหรือดำ ถ้านำเกลือสักเล็กน้อยไปละลายในน้ำ แล้วใส่ผลไม้ที่ปอกเปลือกและผักที่หั่นลงแช่สักครู่ ผลไม้และผักจะไม่คล้ำ เพราะน้ำเกลือมีสรรพคุณปกป้องสารในผลไม้และผักไม่ให้เปลี่ยนสี

- **เกลือช่วยลดความขมของผัก** เมื่อนำผักที่มีรสขมมาปรุงอาหาร เช่น ใบขี้เหล็ก มะระ สะเดา วิธีลดความขมของผักเหล่านี้ได้ โดยนำเกลือไปคลุกเคล้า จากนั้นล้างออกด้วยน้ำเปล่า ความขมของผักจะลดลง เนื่องจากโซเดียมในเกลือทำให้หน่วยรับความเค็มของลิ้นรับรสขมน้อยลง

เกลือสารพัดประโยชน์กับสุขภาพและความงาม

เกลือ/ดอกเกลือกับสุขภาพ

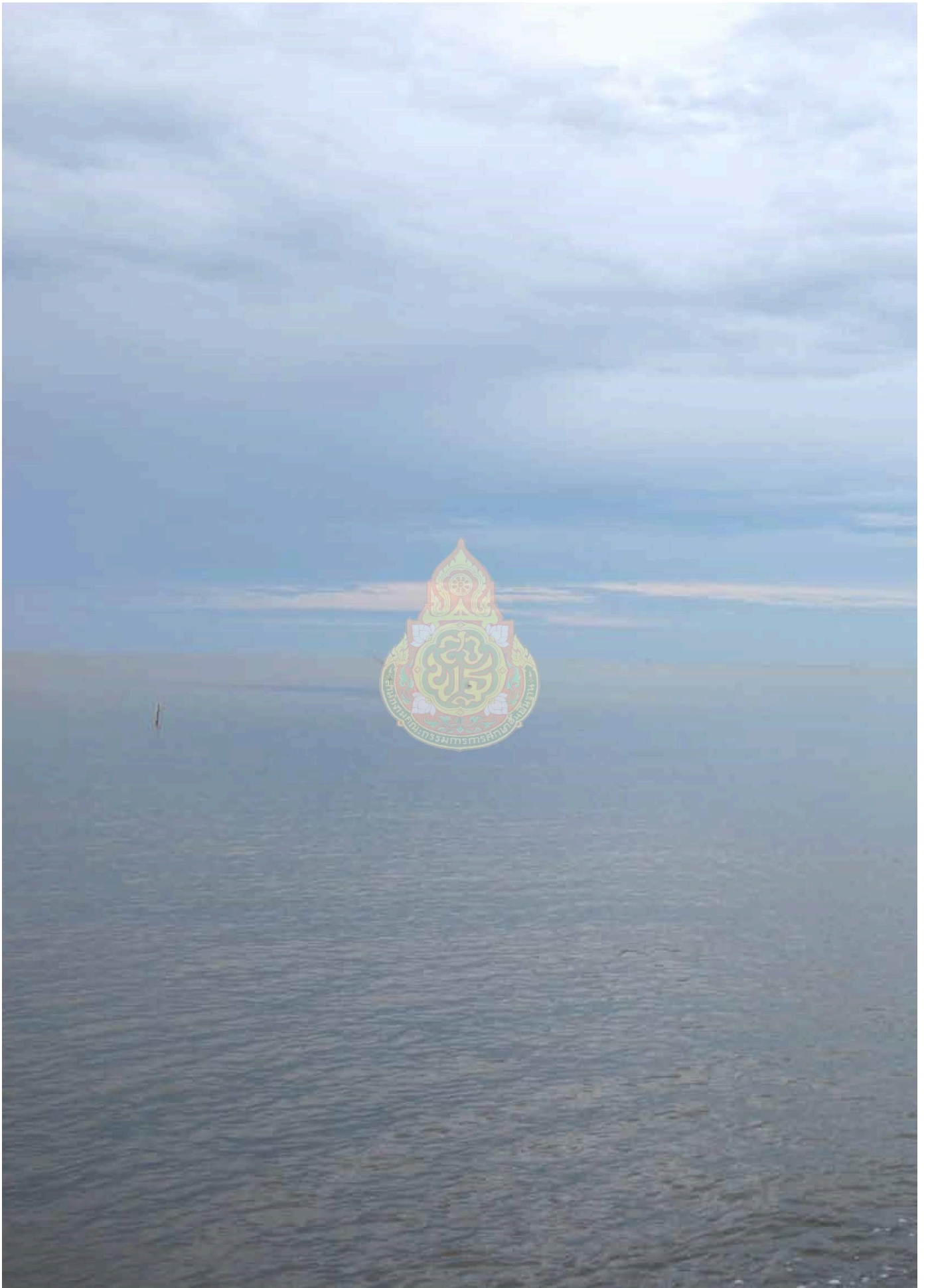
สรรพคุณทางยาของเกลือมีมากมาย เช่น ช่วยแก้ อาการร้อนกระหายน้ำ โดยดื่มก่อนเข้านอนหรือหลังตื่นนอน ตอนเช้า จะแก้อาการร้อนใน กระหายน้ำ ทำให้รู้สึกชุ่มคอ ช่วยแก้โรคหวัด เมื่อมีอาการไอมาก ๆ ให้บ้วนปากล้างคอ ด้วยน้ำเกลือ โดยใส่เกลือ ๑ ช้อนชา ลงในน้ำสุก ๑ ถ้วย คนให้ละลายใช้บ้วนปากล้างคอหลาย ๆ ครั้ง จะช่วยขจัดเสมหะ ในหลอดลม บรรเทาอาการไอ ช่วยแก้อาการคันจากยุงกัด หากถูกยุงกัดเป็นตุ่มให้ใช้เกลือขยี้บริเวณที่เป็นตุ่มคัน ทิ้งไว้ สักครู่ อาการคันจะหายไปและตุ่มคันจะยุบลง ช่วยรักษาฟัน โดยนำเกลือมาสีฟันหรือผสมกับยาสีฟัน จะทำให้ฟันขาว แข็งแรงและช่วยป้องกันฟันผุได้ ช่วยแก้แผลปากเปื่อย โดยเหาะเกลือใส่บริเวณแผลแล้วอมไว้สักครู่ใหญ่ ๆ จะรู้สึก แสบบริเวณแผล ทำบ่อยครั้งจะช่วยให้แผลหายได้ ช่วยแก้ อาการเป็นลม โดยนำเกลือทะเลละลายกับน้ำร้อนหรือน้ำเย็น ดื่มแก้อาการหน้ามืดตาลาย เป็นลม วิงเวียนศีรษะ เนื่องจาก ร่างกายอ่อนเพลีย นอกจากนั้นยังช่วยรักษาโรคกระเพาะ โดยนำเกลือ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำ ๑ แก้ว ดื่มทุกเช้าหลังตื่นนอน จะช่วยรักษาโรคกระเพาะได้

เกลือ/ดอกเกลือกับความงาม

ในจังหวัดสมุทรสงครามมีวิสาหกิจชุมชนแม่บ้าน เกษตรกรเกลือสมุทรหลายชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตเกลือ เพื่อความงาม มีผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของดอกเกลือ เช่น เกลือสปา แป้งเกลือจัดผสมสมุนไพรซึ่งมีแคลเซียมซัลเฟต ที่มีคุณสมบัติป้องกันการเกิดสิว นอกจากนั้น ยังนำ ดอกเกลือมาเป็นส่วนประกอบในอุตสาหกรรมด้านความงาม ทำเครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ดูแลผิวในการดูแลบำรุง ผิวพรรณ เช่น ครีมขัดผิว ตัวดอกเกลือจะช่วยผลัดเซลล์ผิว ที่ตายแล้วออกจากผิวหน้า และยังมีส่วนที่ผสมอยู่ใน ดอกเกลือ เมื่อนำดอกเกลือผสมกับนมและน้ำผึ้งใช้ขัดผิวหน้า และลำตัวจะช่วยให้ผิวมีความนุ่ม และผิวที่แห้งกร้าน กลับมาดูสดใส ดอกเกลือละลายน้ำใช้อาบหรือแช่ร่างกายได้ ช่วยกำจัดกลิ่นอันไม่พึงประสงค์ กำจัดเชื้อราบนผิวหน้า

ดอกเกลือผสมน้ำใช้สระผมจะช่วยลดปัญหาเชื้อรา บนหนังศีรษะและลดอาการรังแคได้อย่างดี หรือใช้สาลีชุบ และบิดหมาด และนำมาวางไว้บริเวณรอบดวงตา ทำติดต่อกัน ทุกวันจะช่วยลดรอยดำที่ขอบตาได้

ท่องเที่ยววิถีไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม

ความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดสมุทรสงคราม นอกจากป่าชายเลน ดอนหอยหลอด ทะเล นาเกลือ ความอุดมสมบูรณ์ของ ดินและน้ำที่หล่อเลี้ยงอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ยังมีวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและขนบประเพณีที่น่าสนใจของจังหวัดสมุทรสงคราม สิ่งที่กำลังมา เถล่านี้อือเป็นต้นทุนสำคัญและมีศักยภาพแก่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างโอกาสในการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน การประกอบอาชีพ วัฒนธรรม ด้านอาหารการกินพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และประเพณี นักท่องเที่ยว ที่มาเยือนจังหวัดสมุทรสงครามจะสัมผัสได้ถึงธรรมชาติที่งดงามและสงบ ร่มเย็น การค้าขายทางน้ำหรือตลาดน้ำ ชาวบ้านในชุมชนที่มีมิตรภาพ มีความเอื้อเฟื้อ และโอบอ้อมอารี ได้เรียนรู้วิถีชีวิตอย่างพอเพียง สัมผัสความสุข และความผูกพันของผู้คนชาวสมุทรสงครามกับสายน้ำทั้งสามเวลาแห่งนี้

ที่ขวตลาดน้ำอัมพวาสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงครามนอกจากมีแม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสายสำคัญแล้ว แต่ละอำเภอยังเต็มไปด้วยคูคลองจำนวนมาก เนื่องด้วยในอดีตทางน้ำคือเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ภายหลังมีการตัดถนนจึงมีการเดินทางด้วยรถยนต์มากขึ้น หน้าบ้านซึ่งปกติอยู่ติดแม่น้ำลำคลองก็แปรเปลี่ยนเป็นหลังบ้านไป ตลาดน้ำแห่งแรกของจังหวัดสมุทรสงคราม คือ **ตลาดน้ำอัมพวา** และต่อมาจึงมีตลาดน้ำและตลาดบกเปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง ตลาดแต่ละแห่งล้วนมีเอกลักษณ์ ทั้งตลาดริมน้ำ ตลาดบนทางรถไฟ ตลาดน้ำที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ซึ่ง ๓ อำเภอมาบรรจบกัน และตลาดที่ตั้งอยู่ภายในวัด ตลาดน้ำและตลาดบกสำคัญ ๆ ได้แก่ ตลาดน้ำบางน้อย ตลาดร่มหุบ ตลาดน้ำบางนกแขวก ตลาดน้ำท่าคา ตลาดถนนเพลินเพลงหรือตลาดน้ำสามอำเภอ และตลาดร่มบวร เป็นต้น

ตลาดน้ำส่วนใหญ่เป็นสถานที่ค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าที่คึกคักในอดีต แต่ต่อมาได้ซบเซาลงอันเนื่องมาจากวิถีเส้นทางคมนาคมที่แปรเปลี่ยนไป สมุทรสงครามมีลำคลองมากถึง ๓๓๘ คลอง และยังมีลำประโดงหรือลำกระโดงซึ่งเป็นลำน้ำขนาดเล็กที่ชาวบ้านขุดเพื่อชักน้ำจากลำน้ำขนาดใหญ่เข้านาเข้าสวนอีก ๑,๙๔๗ ลำประโดง ตลาดน้ำแห่งแรกของจังหวัดนี้คือ **ตลาดน้ำอัมพวา** ตลาดแห่งนี้ยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้ อิ่มบุญและประทับใจกับบริการทั้งการล่องเรือไหว้พระและชมแสงหิ่งห้อยบนต้นลำพูในยามค่ำคืน ตลาดน้ำแห่งนี้ยังเป็นที่ตั้งโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว เช่น การสาธิตเตาตาล งานหัตถกรรมจักสาน การผลิตและจำหน่ายเครื่องถ้วยเบญจรงค์รูปแบบต่าง ๆ

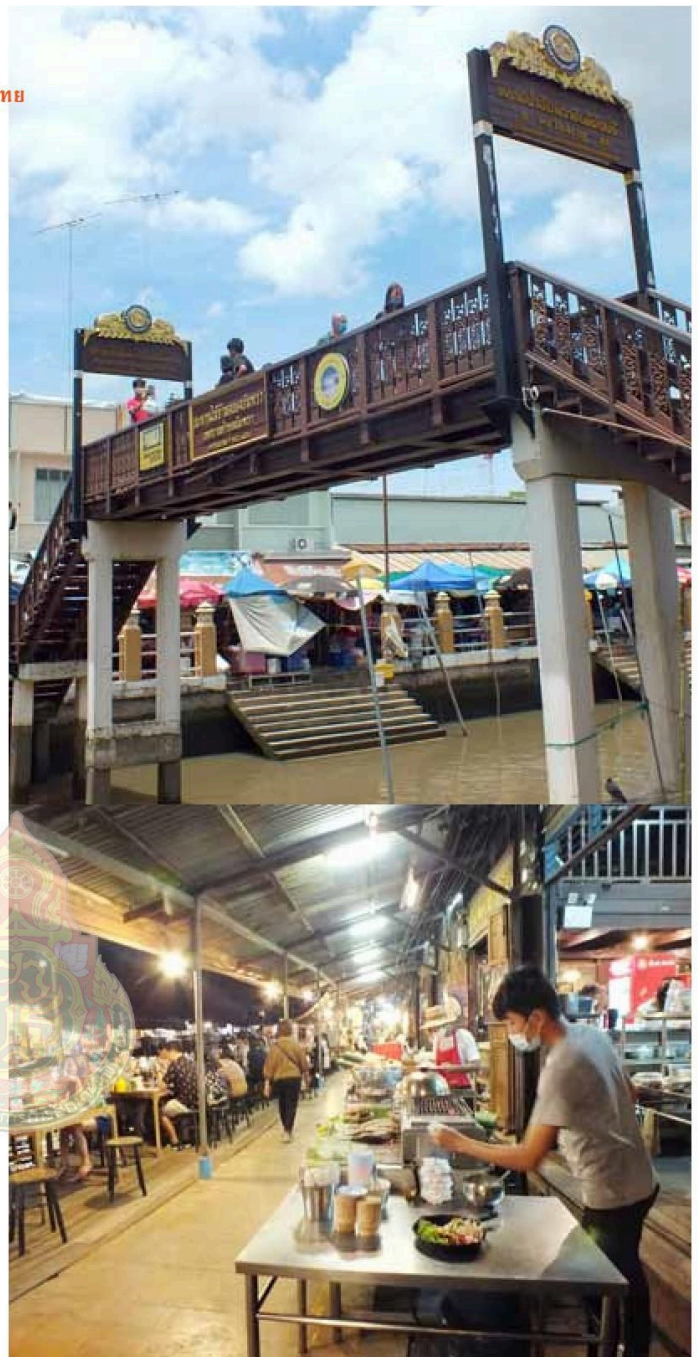
ตลาดน้ำอัมพวา

ตลาดน้ำอัมพวา เป็นตลาดน้ำแห่งแรกของสมุทรสงครามซึ่งเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นตลาดน้ำยามแดดร่มลมตก เพราะจะเริ่มเปิดให้บริการตั้งแต่ช่วงบ่ายแก่ ๆ เป็นต้นไป ตั้งอยู่ใกล้วัดอัมพวันเจติยาราม ในลำคลองจะมีเรือของพ่อค้าแม่ค้านำสินค้ามาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ อาหารไทยพื้นบ้าน อาหารทะเลเผาานานาชนิด ขนมไทยโบราณ เครื่องดื่มสมุนไพร ผักและผลไม้ ส่วนบ้านเรือนแถวบนฝั่งก็เปิดจำหน่ายอาหาร สินค้าพื้นบ้าน ของฝากและของที่ระลึกแล้วยังมีโฮมสเตย์หลายแห่งไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ตอนกลางวันนักท่องเที่ยวสามารถเช่าเรือโดยสาร ณ ตลาดน้ำแห่งนี้ไปไหว้พระตามวัดสำคัญ ๆ ริมแม่น้ำแม่กลองหรือจะล่องเรือไปชมแสงทึงท้อยในยามค่ำคืนซึ่งอากาศค่อนข้างเย็นสบาย เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม เป็นเวลาเหมาะสมแก่การชมทึงท้อย ซึ่งปริมาณทึงท้อยจะมีมากกว่าช่วงอื่น ชุมชนแห่งนี้ยังได้รับรางวัลชมเชย (Honorable Mention) จากการประกวดรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก แห่งองค์การยูเนสโก ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๑ (UNESCO Asia Pacific Heritage Awards for Cultural Heritage Conservation) ในฐานะที่ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไว้อย่างดี

เวลาเปิด - ปิด : วันศุกร์ วันเสาร์ วันอาทิตย์

และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เวลา ๑๕.๐๐ - ๒๑.๐๐ น.

ที่ตั้ง : ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐

ล่องเรือไหว้พระริมน้ำ

ในตลาดน้ำอัมพวายังมีบริการกิจกรรมล่องเรือไปไหว้พระตามวัดสำคัญ ๆ สองฟากฝั่งแม่น้ำแม่กลอง โดยส่วนมากจะไปไหว้พระจำนวน ๕ - ๙ วัด ทั้งนี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการเวลาของนักท่องเที่ยว หากทำเวลาได้ดีคนขับเรือจะพาแวะเพิ่มอีก ๑ วัด นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเช่าเหมาลำเรือโดยสารในราคา ๕๐๐ บาท นั่งได้ ๑๐ คน หากไม่ต้องการเช่าเหมาลำ สามารถเลือกโดยสารเรือร่วมกับนักท่องเที่ยวคณะอื่นในราคา ๕๐ บาทต่อคน ระหว่างการล่องเรื่อนักท่องเที่ยวจะได้ตื่นตาตื่นใจกับทัศนียภาพบ้านไม้เก่า และภาพการใช้ชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่สองฟากฝั่งริมน้ำ และหากล่องเรือเข้าไปตามลำคลองขนาดเล็กก็จะได้เห็นสวนผลไม้ เช่น สวนมะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ ฯลฯ วัดส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภออัมพวาและอำเภอบางคนที ได้แก่ วัดบางกุ้ง วัดบางนางลี่ใหญ่ วัดภุมรินทร์กุฎีทอง วัดบางแคใหญ่ วัดบางแคกลาง วัดบางแคน้อย วัดบางเกาะเทพศักดิ์ วัดท้องคุ้ง วัดบางจาก วัดอินทาราม วัดเกษมสรณาราม เป็นต้น ซึ่งในที่นี้จะยกตัวอย่างการล่องเรือไหว้พระจำนวน ๕ วัด ดังนี้

วัดแรกคือ **วัดท้องคุ้ง** ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลสวนหลวง อำเภออัมพวา เป็นวัดเก่าแก่ที่มีอายุกว่า ๒๐๐ ปี มีหลวงพ่อโตองค์ใหญ่ที่สุดแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดท้องคุ้งยังมีอารามหรือพระอุโบสถตั้งอยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง จากที่ตั้งของวัดอยู่บริเวณโค้งแม่น้ำพอดีจึงเป็นที่มาของวัดท้องคุ้ง

วัดที่ ๒ คือ **วัดบางแคกลาง** ตั้งอยู่ ตำบลบางแค อำเภออัมพวา เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แต่เดิมชื่อว่า “วัดปทุมเกษร” ซึ่งตั้งตามชื่อโยมผู้ถวายที่ดินสร้างวัด ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดบางแคกลาง” มีพระพุทธรูปปางห้ามญาติมีนามว่า “หลวงพ่อกุด” เป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านให้ความนับถือและศรัทธา

วัดที่ ๓ **วัดเกษมสรณาราม** ตั้งอยู่เลขที่ ๔๐ ตำบลอัมพวา อำเภอมัณฑะปุระ วัดแห่งนี้มีพระอุโบสถเก่าแก่ที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยปลายอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วาดด้วยสีฝุ่นผสมยางไม้ เป็นภาพพระพุทธรูปและชาดกเรื่องพระเจ้าสิบชาติ ซึ่งลักษณะโทนสีของภาพจิตรกรรมเป็นสีคราม สีเหลือง และสีแดง หรือสีน้ำตาลแดง ซึ่งเป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ

วัดที่ ๔ **วัดเกาะบางเทพศักดิ์** ตั้งอยู่ ตำบลแควอ้อม อำเภอมัณฑะปุระ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากวัดบางกุ้ง ภายในโบสถ์ประดิษฐานพระประธานปางสะดุ้งมารมีนามว่า “หลวงพ่อบุญรอดคุณโชด” สร้างขึ้นในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา มีอายุเก่าแก่กว่า ๓๐๐ ปี ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพเทพชุมนุม พุทธประวัติ และชาดก

วัดที่ ๕ **วัดบางกุ้ง** ตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที เมื่อขึ้นจากท่าน้ำจะเป็นพื้นที่ของค่ายทหารซึ่งมีสวนสัตว์ขนาดเล็ก มีสัตว์เลี้ยงให้นักท่องเที่ยวแวะซื้ออาหารเลี้ยง เช่น อูฐ ม้า แกะ แพะ ฯลฯ วัดบางกุ้งสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย พ.ศ. ๒๓๐๘ กองทัพพม่ายกมาตีกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าเอกทัศจึงมีพระราชดำรัสสั่งให้หัวเมืองปักษ์ใต้ยกกองทัพเรือมาตั้งค่ายที่ตำบลบางกุ้ง โดยสร้างกำแพงล้อมรอบวัดบางกุ้ง เรียกชื่อว่า **ค่ายบางกุ้ง** แต่กองทัพของฝ่ายกรุงศรีอยุธยาไม่สามารถต้านทานพลังกำลังของกองทัพพม่า ค่ายจึงแตกพ่ายแก่พม่า พระอุโบสถเก่าของวัดบางกุ้งยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอันซีนไทยแลนด์ (Unseen Thailand) แห่งหนึ่ง ด้วยมีอุโบสถเก่าแก่ซึ่งถูกปกคลุมด้วยต้นไม้ ๔ ชนิด เกือบทั้งหลัง คือ โพธิ์ ไทร ไกร กร่าง โดยรากไม้เหล่านี้มีส่วนช่วยโอบอุ้มโครงสร้างของพระอุโบสถให้ตั้งตระหง่านอยู่ไม่ให้พังทลายไปตามกาลเวลา

ล่องเรือชมแสงน้ิ่งน้ำอระขี้นระขี้นจามดำดิน

การล่องเรือชมหิ่งห้อยเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ โดยสามารถติดต่อเช่าเรือที่ทางชุมชนอัมพวาจัดไว้บริการในตลาดน้ำอัมพวา ทั้งนี้ที่พักบางแห่งหากอยู่ติดริมแม่น้ำจะมีบริการพาล่องเรือไหว้พระและชมหิ่งห้อยด้วยเช่นกัน เวลาที่เหมาะสมคือ เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม จะมีปริมาณหิ่งห้อยมากกว่าช่วงอื่น ๆ น้ำขึ้นเนื่องจากสมุทรสงครามอยู่ใกล้ทะเลทำให้มีปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลงอยู่ตลอด จึงควรเลือกช่วงเวลาที่น้ำขึ้นเพื่อให้เรือสามารถเคลื่อนเข้าใกล้ต้นลำพูซึ่งเป็นต้นไม้มที่หิ่งห้อยอาศัยอยู่ ทำให้เห็นหิ่งห้อยเรืองแสงได้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ควรเลือกชมในช่วงเวลาที่เป็นข้างแรมหรือคืนเดือนมืด เพราะจะเห็นหิ่งห้อยได้ชัดเจนกว่าคืนข้างขึ้น

หิ่งห้อยจัดเป็นแมลงปีกแข็งจำพวกด้วง ทั่วโลกมีหิ่งห้อยอยู่ประมาณ ๒,๐๐๐ ชนิด พบได้ตามบริเวณแหล่งน้ำนิ่งทั่วไปในประเทศไทย ในตอนกลางคืนที่มีมืดสนิทเราสามารถมองเห็นแสงของหิ่งห้อยได้ไกลหลายเมตรและสวยงามยิ่งขึ้น หิ่งห้อยมีความยาวตั้งแต่ ๒ - ๒.๕ มิลลิเมตร ลำตัวเป็นรูปทรงกระบอก อวัยวะที่เปล่งแสงจะอยู่ส่วนล่างตอนท้ายของลำตัว สามารถกระพริบแสงได้ทั้งตัวผู้และตัวเมีย ขยายพันธุ์โดยการวางไข่เป็นฟองเดี่ยวหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ไข่ฟักเป็นตัว ๔ วัน จึงเป็นดักแด้ แล้วออกมาเป็นตัวเต็มวัย วงจรชีวิตของหิ่งห้อยใช้เวลาทั้งสิ้น ๓ - ๑๒ เดือน หิ่งห้อยชอบออกหากินเวลากลางคืนและหลบซ่อนตัวเวลากลางวัน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามพุ่มไม้หรือตามพื้นที่ชุ่มน้ำใกล้หนองน้ำ ลำธารที่มีน้ำใสสะอาด และเป็นน้ำนิ่ง ในบริเวณป่าโกงกางชายฝั่งทะเล นอกจากหิ่งห้อยจะชอบเกาะอยู่ตามต้นลำพูเป็นส่วนใหญ่แล้วยังมีไม้ป่าชายเลนอื่น ๆ ด้วย เช่น ลำแพน โพทะเล ต้นฝาด ต้นแสม ต้นสาคุ และต้นเหงือกปลาหมอ หิ่งห้อยยังเป็นตัวบ่งชี้ความอุดมสมบูรณ์หรือความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

ในการชมหิ่งห้อยไม่ควรส่งเสียงดัง ไม่ตึง จีบ หรือทำสิ่งใด ๆ ที่อาจเป็นการรบกวนธรรมชาติของหิ่งห้อยอย่างเด็ดขาด เพื่อให้ธรรมชาติถูกรบกวนน้อยที่สุดและได้มีหิ่งห้อยให้คนรุ่นหลังได้ชมอีกนาน

โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์

โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์ จัดตั้งขึ้นโดยมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งทางมูลนิธิฯ ได้รับโอนที่ดินจากนางสาวประยงค์ นาคะวะรังค์ ข้าราชการบำนาญ โรงพยาบาลทรวงอก ได้ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง พื้นที่รวม ๒๑ ไร่ ๑๒ ตารางวา ณ ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปกรรมวิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนอัมพวาทั้งในด้านกายภาพ และการดำเนินชีวิตของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่และชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพและประกอบกิจกรรมภายในพื้นที่ เพื่อสร้างอาชีพที่สอดคล้องกับสภาพสังคม ประชาชนยังคงมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับภูมิสังคม และเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะการเสนอความต้องการรูปแบบของการพัฒนาที่จะเกิดขึ้น หรือร่วมกันจัดกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ภายในโครงการประกอบไปด้วย สวนสาธิตการเกษตร ศูนย์ท่องเที่ยวชุมชนและห้องนิทรรศการวิถีชุมชน ร้านชาชาลา ลานนาคะวะรังค์ และร้านภัทรพัฒน์ จำหน่ายและส่งเสริมการตลาดให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม

เวลาเปิด - ปิด : เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.

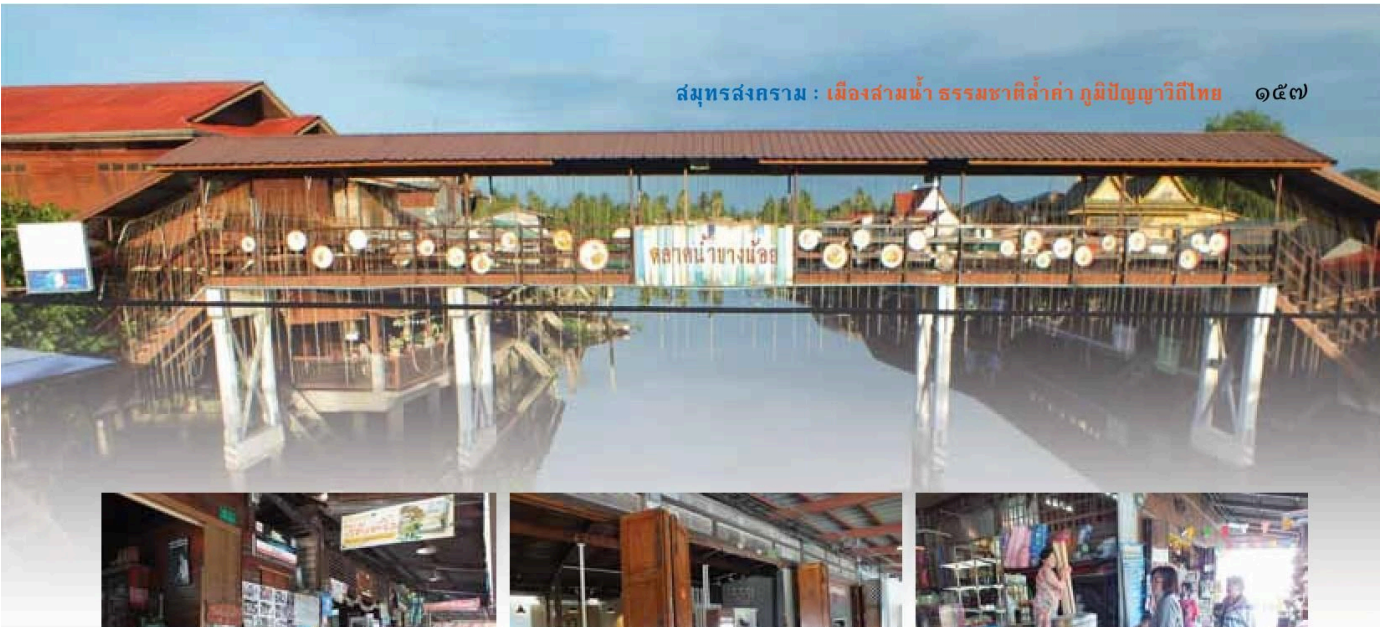
ที่ตั้ง : ๑๘๕ - ๑๙๑ ถนนประชาอุทิศ อำเภออัมพวา

ตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๔๗๕ ๒๒๔๕, ๐ ๓๔๗๕ ๑๕๗๗

โทรสาร ๐ ๓๔๗๕ ๒๑๙๙

ตลาดน้ำบางน้อย

ตลาดน้ำบางน้อยตั้งอยู่บริเวณปากคลองบางน้อย วัดเกาะแก้ว ชุมชนปากคลองบางน้อย เคยเป็นย่านการค้าทางน้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง เมื่อประมาณ ๔๐ ปีก่อน สินค้าที่จำหน่ายมีทั้งผลผลิตการเกษตรจากสวน เช่น ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่และลิ้นจี่พันธุ์คอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นผลไม้ประจำจังหวัดสมุทรสงคราม กล้วย มะพร้าว มะเฟือง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีร้านขายขนมจีนน้ำยาปลาทุ ก้วยเตี่ยวเรือ ผัดไทยกุ้งสด เสื้อผ้า เครื่องนอน สินค้าที่ระลึกขนมไทย มะนาวดอง เป็นต้น หรือจะเป็น **โรตีสั้จั้ว** คนไทยเชื้อสายจีนเรียกว่า **หลั้วก้วย** ที่นำแป้งข้าวเหนียวมาจี่ในกระทะก่อนนำมาทอด ซึ่งได้ประกอบด้วย ถั่วลิสง น้ำตาลทรายแดง และงา ขนาดเล็กพอดีคำจัดวางในกระทงใบตองดูน่ารัก น่ารับประทาน เมื่อรับประทานจะมีความเหนียวนุ่ม หวาน หอม และกรอบอร่อยให้คุณค่าทางอาหาร นักท่องเที่ยวยังสามารถเดินเลียบบคลองชมบรรยากาศบ้านไม้เก่าที่ประตุงยังเป็นบ้านเพี้ยมซึ่งชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้ ยังมีฐานการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ตั้งเขมฮะ หรือบ้านไหพันใบ ซึ่งจัดแสดงเครื่องใช้โบราณที่กู้ขึ้นมาจากบริเวณท้องน้ำแม่กลองจำนวนหลายพันชิ้นหลายขนาด ได้แก่ หม้อปูนแดง หม้อทะนุน หม้อตาล ไหกระเทียม เต้าเซ็งกราน เรือบดไม้สัก คันฉ่องไม้สัก และเครื่องสังคโลกต่าง ๆ ที่มีทั้งไห ขาม และกระปุก อายุประมาณ ๑๐๐ - ๑,๐๐๐ ปี ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิถีการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปะและวัฒนธรรมของผู้คนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

เวลาเปิด - ปิด : ทุกวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๕.๐๐ น.
ที่ตั้ง : บ้านคลองไข่นาโปรง หมู่ที่ ๘ ตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๒๐

ตลาดน้ำท่าคา

ตลาดน้ำท่าคาเป็นตลาดน้ำขนาดเล็กที่มีบรรยากาศสงบและเรียบง่าย เป็นตลาดน้ำแบบดั้งเดิมที่ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันของวิถีชีวิตชาวสวนกับสายน้ำที่เป็นเส้นทางคมนาคมในอดีต ที่ชาวสวนจะพายเรือออกมาแลกเปลี่ยนสินค้าและพูดคุยสื่อสารกัน ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการนำสินค้าจากสวนของตนมาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ กล้วย มะพร้าว มะนาว พริกทอง พริก หอมกระเทียม ผักสดและผลไม้ รวมทั้งอาหารพื้นบ้าน ที่แม่ค้าประกอบอาหารอยู่ในเรือ เช่น ผัดไทยกุ้งสด หอยทอด อาหารทะเลย่าง เครื่องดื่มสมุนไพร โดยใช้เตาถ่านประกอบอาหาร เมื่อเดินผ่านจะได้กลิ่นควันของถ่านที่ลอยมา พร้อมม่านควันบางเบาและทำให้ภาพอดีตของผู้ที่มีประสบการณ์กับการก่อเตาถ่านในวัยเด็กกลับคืนมาแจ่มชัดขึ้นอีกครั้ง

ตลาดน้ำท่าคายังมีร้านค้าแพ่ชื่อร้าน “นิทานกาแพ่” ซึ่งมีบรรยากาศร้านที่อบอุ่นและผ่อนคลาย รอคอยให้นักท่องเที่ยวได้มาใช้บริการนั่งพักและรับประทานเครื่องดื่ม นอกจากนี้ ยังมี การสาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าวแบบโบราณ พร้อมกับจำหน่ายสินค้าที่เป็นผลผลิตจากน้ำตาลมะพร้าวแท้ ๆ ที่นี่ยังมีบริการเรือพายให้นักท่องเที่ยวเช่านั่งชมตลาดน้ำและบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ ซึ่งอยู่ท่ามกลางบรรยากาศวิถีชีวิตพื้นบ้านให้ได้เลือกพัก

เวลาเปิด - ปิด : ทุกวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์

เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.

ที่ตั้ง : ตำบลท่าคา อำเภอบางแพ จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐

ตลาดร่มหุบ หรือตลาดริมทางรถไฟ

ตลาดร่มหุบ ตลาดแม่กลอง หรือตลาดเสียงตายเป็น ตลาดที่ตั้งอยู่ติดสถานีรถไฟแม่กลอง สายแม่กลอง - บ้านแหลม โดยพ่อค้าแม่ค้าจะตั้งแผงสินค้าเรียงรายอยู่ตลอดสองข้างของทางรถไฟ ส่วนทางรถไฟถูกใช้เป็นถนนสำหรับลูกค้าเดินจับจ่ายซื้อของ สินค้าส่วนใหญ่ ได้แก่ อาหารทะเล ปลาทุแม่กลอง ผักนานาชนิด ผลไม้ เป็นต้น ตลาดแห่งนี้เปิดบริการทุกวันระหว่างเวลา ๐๔.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. ความยาวของตลาดประมาณ ๑๐๐ เมตร เมื่อรถไฟวิ่งมาถึงบริเวณโค้งก่อนเข้าตลาด พนักงานรถไฟจะเปิดหวดรถไฟเตือนขึ้นเป็นสัญญาณให้พ่อค้าแม่ค้ารู้และเตรียมตัวหุบร่มผ้าใบที่กางกันแดดและเก็บข้าวของอย่างรวดเร็วให้ทันก่อนที่รถไฟจะมาถึง เพื่อไม่ให้กีดขวางทางรถไฟ เมื่อรถไฟผ่านตลาดไปแล้วร่มผ้าใบจะถูกกางกลับคืนเข้าที่และข้าวของถูกย้ายกลับสู่ที่เดิม ปัจจุบันมีการออกแบบแผงวางสินค้าที่สามารถเลื่อนเข้าออกได้เร็วขึ้นทำให้สะดวกมากขึ้น เมื่อรถไฟวิ่งผ่านตลาดไปสัก ๕ นาที บรรยากาศตลาดก็จะกลับมาคึกคักอีกครั้ง การหุบร่มจึงเป็นที่มาของชื่อ **ตลาดร่มหุบ** นั้นเอง ตารางเวลาเดินรถไฟสายแม่กลอง - บ้านแหลม เวลาเข้าคือ ๐๘.๓๐ น., ๑๑.๑๐ น., ๑๔.๓๐ น., ๑๗.๓๐ น. และเวลาออกคือ ๐๖.๒๐ น., ๐๙.๐๐ น., ๑๑.๓๐ น., ๑๕.๓๐ น. หากนักท่องเที่ยวอยากเปลี่ยนมุมมองถ่ายภาพตลาดร่มหุบจากบนรถไฟบ้าง ก็สามารถไปขึ้นรถไฟเริ่มจากสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ - มหาชัย ทั้งนี้ ควรเลือกขึ้นเที่ยว ๐๘.๓๐ น. เพื่อจะไปถึงมหาชัยเวลา ๐๖.๒๓ น. จากนั้นนั่งเรือข้ามฟากไปยังฝั่งท่าฉลอมเพื่อต่อรถไฟที่สถานีรถไฟบ้านแหลม - แม่กลองเที่ยวแรกในเวลา ๐๗.๓๐ น. ทั้งนี้ หากเลือกนั่งในตู้โดยสารสุดท้ายจะได้เห็นบรรยากาศตลาดร่มหุบที่แตกต่างไปอีกแบบ

เวลาเปิด - ปิด : ทุกวัน ตลาดเปิดระหว่างเวลา ๐๔.๐๐ - ๑๘.๐๐ น.

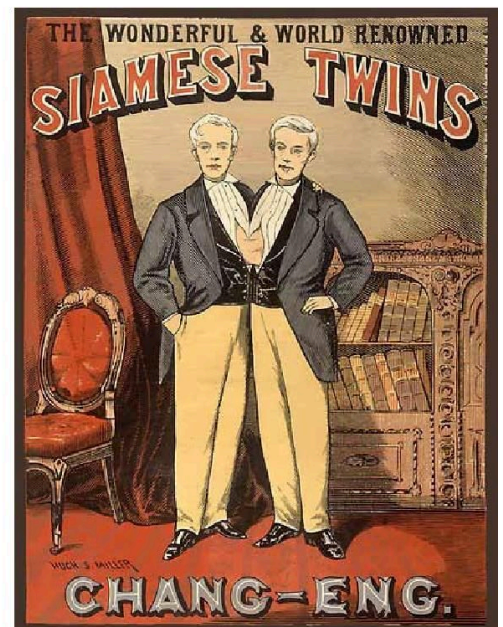
รถไฟเข้าสถานีแม่กลองเที่ยวแรกเริ่มตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ น.

ที่ตั้ง : ตำบลแม่กลอง อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

เพลินชมแหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นเส้นทางเดินทัพในอดีต จึงยังมีร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏอยู่ อย่างเช่นค่ายบางกุ้งหรือวัดบางกุ้ง ตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที อาสนวิหารแม่พระบังเกิด หรือโบสถ์คริสต์บางนกแขวก ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที ต่างเป็นศาสนสถานที่ที่มีความสำคัญ สะท้อนให้เห็นถึงการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ที่เดินทางมาถึงดินแดนแห่งนี้ และมีความงดงามด้วยสถาปัตยกรรมและศิลปะการตกแต่งภายในแบบตะวันตก และมีอายุยาวนานเกือบร้อยกว่าปี นอกจากนี้ยังมีอนุสรณ์สถานฝาแฝด อิน-จัน ซึ่งเป็นฝาแฝดสยามชาวสมุทรสงครามที่ได้มีโอกาสเดินทางไปอาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา และทำให้ชาวต่างประเทศรู้จักประเทศไทย ส่วนสถานที่สำคัญที่จะนำเสนอในที่นี้ ได้แก่ ค่ายบางกุ้ง อาสนวิหารแม่พระบังเกิด และอนุสรณ์สถานฝาแฝดอิน-จัน

ค่ายบางกุ้ง

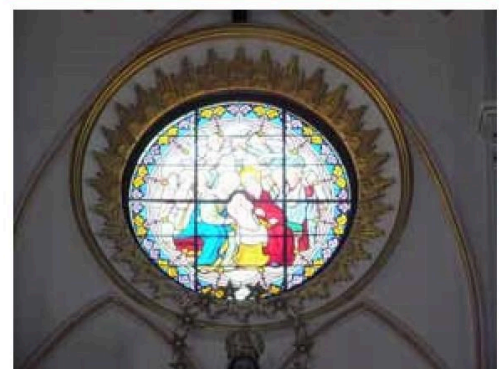
ค่ายบางกุ้งเป็นแนวกำแพงจำลองที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์การสู้รบหลังเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากเมืองแม่กลองหรือจังหวัดสมุทรสงครามเป็นเส้นทางเดินทัพของกองทัพพม่าเข้ามาตี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงสั่งให้กองทัพเรือยกมาตั้งค่ายที่ตำบลบางกุ้ง และเรียกว่า ค่ายบางกุ้ง โดยสร้างค่ายล้อมรอบวัดบางกุ้งไว้เพื่อให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของทหารไทย ภายในค่ายบางกุ้งมี พระอุโบสถเก่าแก่ซึ่งถูกปกคลุมด้วยรากของไม้ใหญ่ ทั้งต้นโพ ต้นไทร ต้นไกร และต้นกร่าง รากไม้เหล่านี้ช่วยค้ำ และประดับประดาโครงสร้างพระอุโบสถให้ยังคง แข็งแรง ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระประธานนามว่า **หลวงพ่อนิลมณี** หรือ **หลวงพ่อดำ** ซึ่งเป็นที่เคารพบูชา ของคนในท้องถิ่น และมีรูปปั้นนักมวยขนาดเท่าคนจริง อยู่ในท่างท่าแม่ไม้มวยไทย ถัดจากพระอุโบสถหลังใหม่ ยังมีอาคารพระครูพิทักษ์สมุทรเขต ๒๕๖๒ ซึ่งเปิด เป็นร้านกาแฟมีเครื่องดื่มให้เลือกอย่างหลากหลาย และ นำวัตถุดิบที่มีอยู่มากมายในท้องถิ่นอย่างมะพร้าวและ น้ำตาลมะพร้าวมาใช้เป็นส่วนผสม และหลังร้านกาแฟ ยังมีร้านนวดแผนโบราณเปิดบริการให้แก่ประชาชนทั่วไป ในบริเวณค่ายบางกุ้งยังมีพื้นที่บางส่วนจัดแสดงรูปปั้นจำลอง เหตุการณ์ในอดีตโดยมีพระรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงกำลังประชุมหารือกับเหล่าทหาร ด้านข้างมีสระน้ำ โบราณอายุกว่า ๔๐๐ ปี ที่เคยใช้อุปโภคบริโภคภายในค่าย รวมทั้งมีศาลวีรชนไทย-จีน และพระบรมรูปกรมหลวงชุมพร เขตอุดมศักดิ์ เมื่อข้ามถนนไปอีกฟากของวัดบางกุ้งจะชม สวนสัตว์ขนาดเล็ก ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวซื้ออาหารเลี้ยงได้ ได้แก่ อูฐ ม้า แพะ แกะ ฯลฯ ไก่ ๆ กันมีอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงม้าให้นักท่องเที่ยวได้สักการะ ด้านหลังสวนสัตว์ติดกับลำน้ำแม่กลองและมีท่าเทียบเรือ สำหรับเรือที่พานักท่องเที่ยวมาไหว้พระ ณ วัดบางกุ้ง

เวลาเปิด - ปิด : ทุกวันเสาร์ วันอาทิตย์ เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๙.๐๐ น.
ที่ตั้ง : ริมคลองวัดประตู่ พระอารามหลวง ตำบลวัดประตู่
อำเภออัมพวา ๗๕๑๑๐

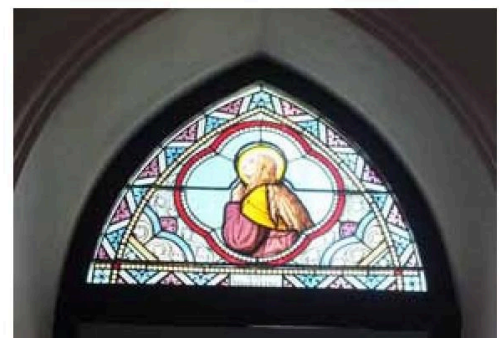
อาสนวิหารแม่พระบังเกิด หรือโบสถ์คริสต์บางนกแขวก

อาสนวิหารแม่พระบังเกิด หรือโบสถ์คริสต์บางนกแขวก สร้างขึ้นโดยบาทหลวงเปาโล ซัลมอน มิชชันนารีชาวฝรั่งเศส เป็นโบสถ์ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบโกธิคที่สร้างขึ้นมานานกว่า ๑ ทศวรรษ ภายในโบสถ์ประดับด้วยกระจกสีและลวดลายปูนปั้นแกะสลักเป็นรูปนักบุญต่าง ๆ ประตูโบสถ์สร้างด้วยแผ่นดีบุกและสลักเป็นภาพโมเสสกำลังยกไม้เท้าขึ้นเหนือทะเลแดงทำให้เกิดเป็นทะเลแหวก ผู้ประสงค์จะเข้าชมภายในโบสถ์ต้องทำหนังสือถึงบาทหลวงเพื่ออนุญาตให้เข้าชมและจัดเตรียมวิทยากรทำหน้าที่บรรยายให้ ทั้งนี้ ควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยเป็นการให้ความเคารพแก่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และไม่ควรพูดคุยหรือส่งเสียงดังภายในโบสถ์

เวลาเปิด - ปิด : ควรหลีกเลี่ยงวันจันทร์และอังคาร เนื่องจากจะมีการทำพิธีกรรมเป็นประจำ
โทรศัพท์ ๐ ๓๔๗๖ ๗๓๔๗

ที่ตั้ง : ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

อนุสรณ์สถานแฝดสยาม อิน-จัน

อินและจันเกิดในปี ๒๓๕๔ เป็นฝาแฝดเพศชาย ที่บริเวณหน้าอกมีหนังเชื่อมยึดติดกันเป็นแถบกว้าง ถือเป็น ฝาแฝดที่มีลำตัวติดกันคู่แรกของโลกและมีชีวิตที่ยืนยาว เป็นฝาแฝดคู่แรกของโลกและทำให้มีคำศัพท์เรียกว่า **แฝดไทย** (Siamese Twin) อินและจันเกิดที่ตำบลแหลมใหญ่ (ปากคลองแม่กลอง) อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ในปี ๒๓๒๗ มีเรือใบสินค้าของชาวอเมริกันชื่อ แซคซอม มาเทียบท่า ที่กรุงเทพฯ มีพ่อค้าชาวสก๊อตชื่อมิสเตอร์โรเบิร์ต ฮันเตอร์ ได้รับอนุญาตจากแม่ของ อิน-จัน และเสนาบดี กระทรวง การต่างประเทศนำแฝดคู่นี้ไปประเทศสหรัฐอเมริกา มีกำหนด ๓ ปี โดยจ่ายเงินให้แก่แม่ของอิน-จัน เป็นเงิน ๑,๖๐๐ บาท ฝาแฝดอิน-จัน ได้ไปแสดงตัวที่เมืองบอสตันในสหรัฐอเมริกา เป็นแห่งแรกหลังจากมีชื่อเสียงจึงได้ไปเปิดแสดงเองในที่ต่าง ๆ จนร่ำรวยสามารถซื้อที่ดินทำไร่ ทำกิจการยาสูบ มีคนงานในไร่ ถึง ๓๓ คน เมื่อทั้งสองอายุได้ ๓๒ ปี ได้แต่งงานกับหญิง ชาวอเมริกันจนมีลูกชายและลูกสาวด้วยกันหลายคน ฝาแฝดอิน-จัน ได้เดินทางไปแสดงที่ยุโรปอีกหลายครั้ง และถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ เมื่ออายุได้ ๖๓ ปี ทั้งสอง สิ้นใจห่างกัน ๒ ชั่วโมง เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานแก่ อิน-จัน ผู้สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทยในประวัติศาสตร์ จังหวัด สมุทรสงครามจึงดำเนินการสร้างอนุสรณ์สถานแฝดอิน-จัน ที่ตำบลลาดใหญ่ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ซึ่งต่อมาได้มีการ ปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบให้เป็นแหล่งพักผ่อนและสถานที่ ออกกำลังกายแก่ประชาชนทั่วไป

ลูกหลานของอิน-จัน ร่วมถ่ายภาพกับอนุสรณ์สถานแฝดสยามอินจัน

เวลาเปิด - ปิด : ทุกวัน เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

ที่ตั้ง : ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม

พิพิธภัณฑ์ชนมไทย

พิพิธภัณฑ์ชนมไทยตั้งอยู่ในอุทยานพระบรมราชานุสรณ์สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จัดแสดงความรู้เกี่ยวกับขนมไทยในลักษณะของ **พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)** เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอดีตที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ ในรูปแบบของโมเดล ได้แก่ ขนมต้มแดงต้มขาว ขนมมงคล ๙ อย่าง ได้แก่ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ขนมชั้น ขนมถ้วยฟู ทองเอก จ่ามงกุฏ และเสน่ห์จันทร์ ขนมหวานในหม้อดินต่าง ๆ ได้แก่ ปลากระมี่ไข่เต่า กล้วยบัวชี่ ถั่วเขียวต้ม หม้อแกง รวมถึงขนมผิง มีคอกัด รังไร เพื่อรวบรวมความรู้เกี่ยวกับขนมไทยไว้ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำขนม และการรู้จักใช้วัตถุดิบที่มีอยู่มากในท้องถิ่นนำมาทำขนมไทย

อัตราค่าเข้าชม : ผู้ใหญ่คนละ ๓๐ บาท เด็กคนละ ๑๐ บาท

เวลาเปิด - ปิด : วันจันทร์ - ศุกร์ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ น.

ที่ตั้ง : อาคารอเนกประสงค์ เทศบาลตำบลอัมพวา ๑๗ ถนนโชติราษฎร์

อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ๗๕๑๑๐

จังหวัดสมุทรสงครามมีพัฒนาการด้านรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจและความหลากหลาย การรู้จักใช้ประโยชน์จากต้นทุนที่มีอยู่ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะภูมิประเทศ การประกอบอาชีพ และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นมาเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวได้อย่างลงตัว มีเอกลักษณ์และเป็นที่จดจำ อย่างเช่นตลาดน้ำที่แม้จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ตลาดน้ำแต่ละแห่งย่อมมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน นอกจากตลาดน้ำแล้ว จังหวัดนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้านประวัติศาสตร์ เช่น ค่ายบางกุ้ง อาสนวิหารแม่พระบังเกิด การจัดการท่องเที่ยวในเชิงนวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของท้องถิ่นอื่น กิจกรรมล่องเรือไหว้พระหรือชมทิวทัศน์ การตกบาตรทางน้ำ และร้านอาหารที่มีเอกลักษณ์และความสัมพันธ์กับอาชีพในท้องถิ่น ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ นักท่องเที่ยวที่เคยมีโอกาสมาเยือนจังหวัดสมุทรสงครามเป็นครั้งแรก ย่อมไม่พลาดที่จะกลับมาเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ของจังหวัดนี้ให้ครบถ้วนอย่างแน่นอน

นั่งรถไฟกินลมชมวิว จากนางกอกโมแม่กลอง

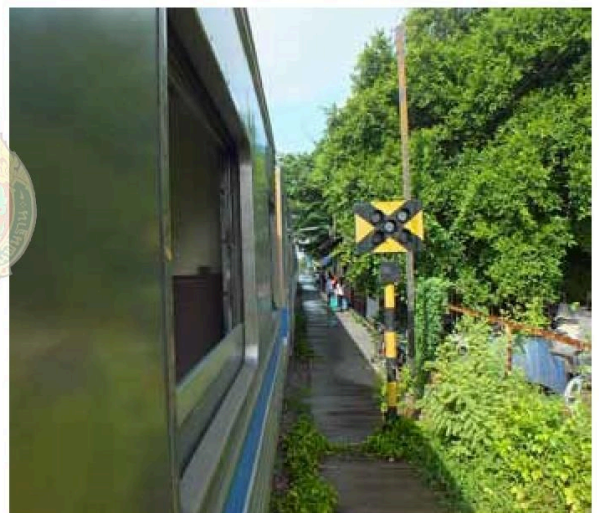
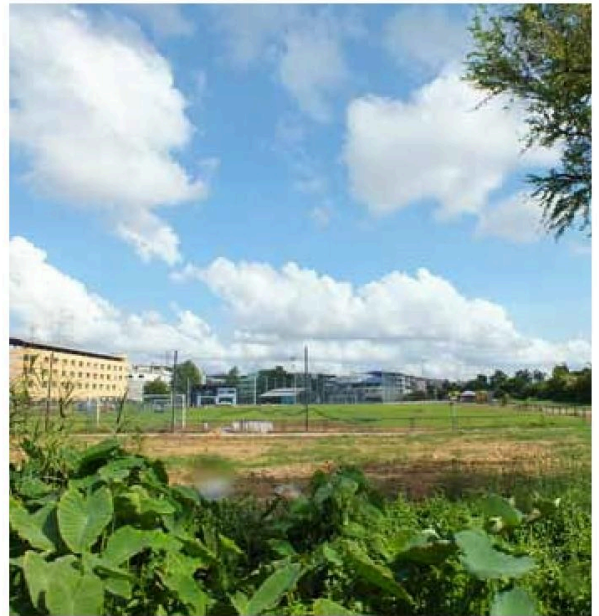
ในปัจจุบันกรุงเทพมหานครยังมีสถานีรถไฟเปิดให้บริการหลายแห่ง เช่น สถานีรถไฟกรุงเทพ หากเอ่ยชื่อสถานีนี้ขึ้นมา หลายคนคงขมวดคิ้วอย่างสงสัยว่า สถานีนี้อยู่ที่ไหนกันหรือ ด้วยปกติผู้คนนิยมเรียกชื่อสถานีนี้กันติดปากว่า สถานีรถไฟหัวลำโพง หรือหัวลำโพง นอกจากนี้ยังมีสถานีรถไฟธนบุรี และสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ ทำให้สะท้อนว่าการเดินทางโดยรถไฟยังเป็นที่นิยมของประชาชน อาจเป็นเพราะเป็นการเดินทางที่มีค่าใช้จ่ายไม่แพงและหลีกเลี่ยงการจราจรที่ติดขัด แม้ว่ารถไฟนี้ “จะถึงก็ช้าง ไม่ถึงก็ช้าง” ไปบ้าง ก็ไม่เป็นไร มีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญอีกหลายแห่งที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปด้วยรถไฟ เช่น “ตลาดร่มหุบ” หรือ “ตลาดแม่กลอง” จังหวัดสมุทรสงคราม ก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งซึ่งเหมาะแก่การเดินทางโดยรถไฟ รถไฟยังถือเป็นพระเอกของตลาดร่มหุบอีกด้วย เพราะหากไม่มีรถไฟเราคงไม่ได้เห็น “ตลาดร่มหุบ” แห่งนี้

สถานีรถไฟวงเวียนใหญ่

สถานีรถไฟวงเวียนใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นของผู้คนและนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปยังตลาดร่มหุบ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม สถานีรถไฟวงเวียนใหญ่เป็นสถานีรถไฟที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เปิดให้บริการรถไฟท้องถิ่นในระยะทางสั้น ๆ ค่าตั๋วรถไฟจากวงเวียนใหญ่ไปมหาชัยราคา ๑๐ บาท ก่อนถึงเวลาเดินทางหากพอมีเวลาสามารถเดินหาอาหารเข้ารับประทาน ซึ่งมีทั้งน้ำเต้าหู้ที่ส่งกลิ่นหอมฉุยราคาเพียงถุงละ ๗ บาท ต่อด้วยโจ๊กหมูแสนอร่อยเพียงชามละ ๒๐ บาทเท่านั้น และอาหารอื่น ๆ อีกมากมาย พอขึ้นรถไฟแล้วก็สามารถผลัดกันถ่ายภาพบรรยากาศภายในโบกี้ ต่อด้วยชมทิวทัศน์ธรรมชาติอันเขียวขจีในระหว่างสองข้างทาง นอกจากนี้หมู่แมกไม้ร่มรื่นแล้วยังจะได้เห็นบ้านช่องและวิถีชีวิตของผู้คนในละแวกที่รถไฟวิ่งผ่านไป รวมถึงโรงงานและนาเกลือที่พบได้ระหว่างสองข้างทางซึ่งรถไฟวิ่งผ่านไปอย่างช้า ๆ

เสียงล้อรถไฟกระทบรางขณะวิ่งที่ตั้ง “กระฉิกกระฉัก ๆ” นั้นถูกนำมาล้อเลียนอย่างอารมณ์ดีว่า “ถึงก็ช่าง ไม่ถึงก็ช่าง” อาจทำให้เข้าใจว่า “เจ้ารถไฟนี่คงจะวิ่งช้ามาก ๆ” แต่ถึงจะวิ่งช้าก็วิ่งไปด้วยความเร็วที่สม่ำเสมอไปตลอดทาง ในไม่ช้าย่อมถึงจุดหมายปลายทางได้ไม่ต่างจากการเดินทางรูปแบบอื่น ๆ เมื่อรถไฟวิ่งเข้าสู่สถานีรถไฟมหาชัย ผู้โดยสารจะต้องลงเดินเพื่อต่อเรือข้ามฟากจากท่ามหาชัยไปยังท่าฉลอม และต่อรถไฟอีกทอดหนึ่งที่สถานีรถไฟท่าฉลอมไปยังสถานีรถไฟแม่กลอง หากเดินเท้าไม่ไหวก็มีสามล้อเครื่องหรือมอเตอร์ไซค์รับจ้างให้ใช้บริการ เมื่อรถไฟเคลื่อนตัวออกจากสถานีท่าฉลอมไปสักครู่ใหญ่ สองฟากฝั่งรถไฟจะมีทิวทัศน์ของป่าจากป่าชายเลน และนาเกลือ ซึ่งเป็นลักษณะทางกายภาพจังหวัดสมุทรสงคราม นักท่องเที่ยวสามารถนั่งกินลมชมวิวย่างเพลิดเพลินจนลืมเวลากระทั่งรถไฟใกล้ถึงตลาดร่มหุบ

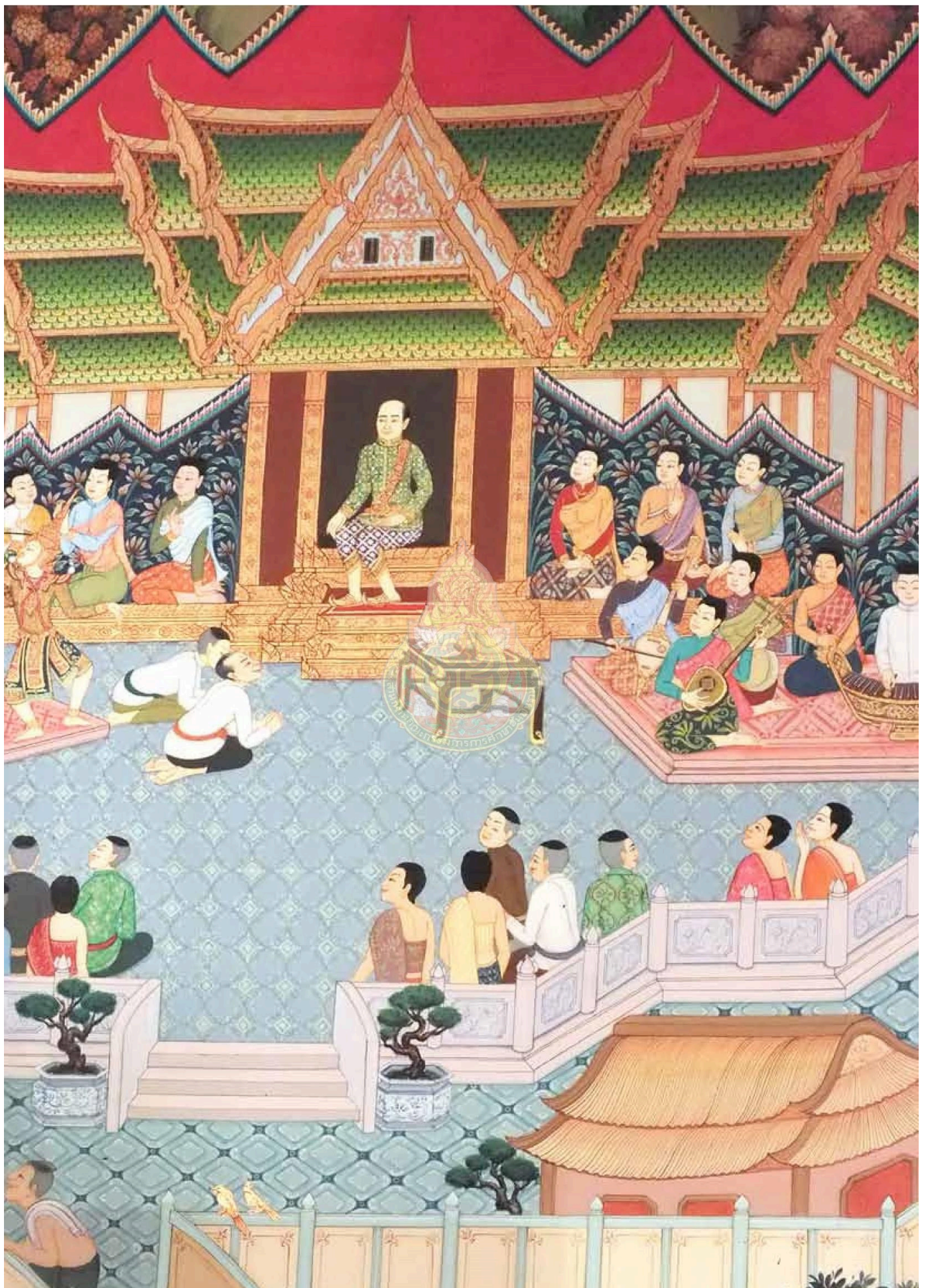
ตลาดร่มหุบ หรือตลาดเสี่ยงตาย

ก่อนถึงสถานีรถไฟแม่กลอง ขบวนรถไฟจะค่อย ๆ ชะลอความเร็ว เพื่อวิ่งผ่านตลาดร่มหุบก่อนเข้าเทียบ สถานีรถไฟแม่กลอง ในช่วงนั้นนักท่องเที่ยวจะสังเกตเห็น ที่กำลังแดดหรือร่มหลากลวดลายสีส้มของพ่อค้าแม่ขาย ต่างค่อย ๆ หายหายลงโดยลดหลั่นไล่เลี่ยกัน บ้างก็ถือถุงจอบ รีบเคลื่อนย้ายหรือเลื่อนแผงสินค้าให้พ้นรางรถไฟ หลังจาก รถไฟวิ่งผ่านไป แล้ว ที่กำลังแดดและร่มจะถูกดันขึ้นอีกครั้ง ด้วยแท่งเหล็กที่ใช้ค้ำยันให้กางออกดังเดิม ดูไปแล้วราวกับว่า มีปาฏิหาริย์ย่นเวลาให้ตลาดกลับสู่สภาวะปกติดังเดิม ในช่วงพริบตา ความซุกซนวุ่นวายของพ่อค้าแม่ขายที่ดูคล้าย เร่งรีบแต่ก็เชื่อว่าจะเร่งรีบที่เดียวนัก คงเพราะเป็นความคุ้นชิน ของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดแห่งนี้ไปเสียแล้ว แต่ละร้านค้า ต่างรู้จังหวะเวลาและหน้าที่ของตน ดูราวกับเป็นปฏิบัติการ ในระดับมืออาชีพทีเดียว

ระยะทางรถไฟที่วิ่งผ่านตลาดร่มหุบยาวประมาณ ๕๐๐ เมตร มีร้านค้ากว่า ๓๐๐ ร้าน ขณะที่รถไฟกำลังวิ่งผ่าน ตลาดร่มหุบ นั้น นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ต่างพากันยกกล้องถ่ายรูปหรือโทรศัพท์มือถือขึ้นถ่ายภาพ ขบวนรถไฟ เพื่อเก็บภาพสวยงามของขบวนรถไฟบนฉาก ตลาดร่มหุบ ส่วนนักท่องเที่ยวที่นั่งมาที่รถไฟขบวนนี้จะมี โอกาสบันทึกภาพลงมาจากบนขบวนรถไฟ ทำให้ได้ภาพตลาด ร่มหุบในมุมมองที่แปลกตาและสวยงามต่างกับความงาม ของภาพที่ถ่ายจากด้านล่าง การเดินทางโดยขบวนรถไฟ จากสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่-มหาชัย-แม่กลองใช้เวลาเดินทาง ประมาณ ๓ ชั่วโมง โดยมีรถไฟวิ่งไป - กลับ จำนวน ๔ เที่ยว ต่อวัน ค่าโดยสารเพียง ๑๐ บาท จากสถานีรถไฟวงเวียนใหญ่ - สถานีรถไฟมหาชัย ค่าเรือข้ามฟากจากท่ามหาชัยไปท่าฉลอม เพียง ๓ บาท และค่าโดยสารจากสถานีรถไฟมหาชัย - สถานีรถไฟแม่กลอง อีก ๑๐ บาท

ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์นี้ หากยังไม่มีแผนการ จะไปเที่ยวที่ไหน อาจเปลี่ยนบรรยากาศมานั่งรถไฟแบบ สโลว์ไลฟ์ ไปเดินเที่ยวตลาดร่มหุบ ไปชมปลาทุแม่กลอง “หน้าอ คอหัก” กันดีกว่าไหม

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒. (๒๕๕๔). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรสงคราม**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (๒๕๕๑). **เขียนแผ่นดิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : บริษัท เกี้ยว-เกล้า จำกัด/สำนักพิมพ์ เกี้ยว-เกล้า พิมพ์การ.
- วัดประดู่ พระอารามหลวง. (๒๕๖๑). **สมโภชพระอารามหลวง ร.ศ. ๒๓๖ วัดประดู่ พระอารามหลวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม**. นนทบุรี : บริษัท ปี.เค. อินเตอร์พริ้นท์ จำกัด.
- ส่วนส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (๒๕๕๖). **คู่มือความรู้เรื่อง ป่าชายเลน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. นนทบุรี : บริษัท พลอย มีเดีย จำกัด.
- สุรจิต ชีรเวทย์. (๒๕๕๕). **ศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ สมุทรสงคราม**. กรุงเทพฯ : บริษัท ส.เอเซียเพรส (๑๙๘๙) จำกัด.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. (๒๕๕๔). **ของดีเมืองแม่กลอง : บุคคลสำคัญ สรรค์สร้างถิ่น**. เพชรบุรี : เพชรบุรีออฟเซต.
- _____. (๒๕๕๔). **ของดีเมืองแม่กลอง : พืชและสัตว์เมืองแม่กลอง**. เพชรบุรี : เพชรบุรีออฟเซต.
- _____. (๒๕๕๔). **ของดีเมืองแม่กลอง : สืบสานโบราณสถาน โบราณวัตถุ**. เพชรบุรี : เพชรบุรีออฟเซต.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม. (๒๕๖๑). **วัฒนธรรม ๘ วิถี ของดีสมุทรสงคราม**. สมุทรสงคราม : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม.
- _____. (๒๕๖๒). **แม่กลอง ประวัติศาสตร์ สายน้ำมีชีวิต**. สมุทรสงคราม : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม.
- หอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม. (๒๕๔๘). **คนแม่กลอง**. สมุทรสงคราม : หอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม.
- อิทธิพล สวัสดิ์พฤชา. **การปรับตัวของแรงงานข้ามชาติในสังคมไทยปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาตรีทางศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษาและพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา ๒๕๕๘.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (๒๕๕๖). **ความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเล พื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด**. สืบค้นเมื่อ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.dmcg.go.th/detailLib/347>.

การผลิตน้ำมันมะพร้าวบีบเย็น. สืบค้นเมื่อ ๗ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.mhesi.go.th/main/th/knowledge/portfolio/research-practical/8115-2019-05-01-07-18-59>.

เกลือทะเลดูแลผิว. สืบค้นเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://www.khundee.com/portfolio>.

เกษตรทำกิน. (๒๕๖๑). **ชะคราม พืชท้องถิ่น สารพัดประโยชน์ ใช้กำจัดปลวกได้**. สืบค้นเมื่อ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก https://kasettumkin.com/plant/article_6574.

ชะคราม ประโยชน์ และสรรพคุณชะคราม. (๒๕๖๒). สืบค้นเมื่อ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๓ จาก <http://puechkaset.com/ชะคราม>.

ชะคราม ผักกลิ่นฉุน สมุนไพร ประโยชน์และโทษของใบชะคราม. (๒๕๖๒). สืบค้นเมื่อ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://fongza.com>.

ชะคราม ผักเมืองสามน้ำแห่งสมุทรสงคราม. สืบค้นเมื่อ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://www.baantip.com/2017/07/24/ชะครามผักเมืองแม่กลอง>.

ตลาดผลิตภัณฑ์มะพร้าวในอังกะรี. สืบค้นเมื่อ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓. จาก https://www.ditp.go.th/contents_attach/137679/137679.pdf.

ต้นชะคราม วัชพืช สมุนไพร ประโยชน์และสรรพคุณ. (๒๕๖๒). สืบค้นเมื่อ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://amprohealth.com/herb/seablite/>.

ทูล ทองใจ. สืบค้นเมื่อ ๗ กันยายน ๒๕๖๓. จาก <https://www.sites.google.com>thaiclassicsongemmie>thul-thxng>.

ทูล ทองใจ. สืบค้นเมื่อ ๗ กันยายน ๒๕๖๓. จาก <https://www.chumchonradio.net>wizContent>

ทูล ทองใจ. สืบค้นเมื่อ ๗ กันยายน ๒๕๖๓ จาก <https://www.Pocketblogpocketbook.blogspot.com> ทูล.

น้ำตาลมะพร้าว. สืบค้นเมื่อ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓. จาก <https://medium.com/@khwanhatai1125>.

น้ำตาลมะพร้าว. สืบค้นเมื่อ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓. จาก <https://mgronline.com/smes/detail>.

น้ำมันมะพร้าว. สืบค้นเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://www.foodnetworksolution.com/wiki/word/1180/coconut-oil-น้ำมันมะพร้าว>.

ประโยชน์ของมะพร้าว. สืบค้นเมื่อ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓. จาก <https://sites.google.com/a/nbp.ac.th/arnon1/prayochn-khxng-manaw/prayochn-khxng-malax/prayochn-khxng-klwy/prayochn-khxng-maphraw>.

ประโยชน์ที่ได้รับจากปลาทุ. สืบค้นเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://www.tmasianfood.com/content/6186/5>.

ประวัติครูดนตรีไทย (๒๕๕๖). **หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)**. สืบค้นเมื่อ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.ilovemusicthayang.blogspot.com>.

ปลาทะเล. สืบค้นเมื่อ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/45349-ปลาทะเล>.

เพียงหยดตาล. สืบค้นเมื่อ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓. จาก https://www.maeban.co.th/features_detail..php?id=497.
เกสรหึง จรรยา อินทรหนองไผ่. (๒๕๖๒). *เกลือในสูตรตำรับยา*. สืบค้นเมื่อ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.apps.phar.ubu.ac.th/downloadfiledoc>old PDF>.

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของชะครามและสรรพคุณทางยาของชะคราม. สืบค้นเมื่อ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://vegetweb.com/ชะคราม-seabite-ลักษณะทางพฤกษศาสตร์>.

วัชพืชรศเต็ด “ชะคราม” มัน เค็ม เต็มคุณค่า. สืบค้นเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๓. https://www.technologychaoban.com/folkways/article_9854.

วิธินาเกลือสมุทร. สืบค้นเมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://www.facebook.com/mots.samutsakhon/posts/2398808203763353/#>

ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศูนย์ประเมินผล สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. *ใบชะครามผัดไข่*. สืบค้นเมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๓. จาก <https://www.wongnai.com/recipes/chakram-leaf-omelette>

สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรสงคราม. สืบค้นเมื่อ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.sawasdee.co.th/thai/samutsongkhram/attractions.html>.

สุนทรภรณ์. สืบค้นเมื่อ ๖ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.websuntaraporn.com>.

อุทิศ นาคสวัสดิ์. ห้องสมุดดนตรีสมเด็จพระเทพรัตน หอสมุดและคลังความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล. สืบค้นเมื่อ ๘ กันยายน ๒๕๖๓. <https://www.sirindhornmusiclibrary.li.mahidol.ac.th>.

อุทิศ นาคสวัสดิ์. สืบค้นเมื่อ ๘ กันยายน ๒๕๖๓. <https://www.TK Park music library>

๒๐ ที่เที่ยว ที่กิน สมุทรสงคราม. (๒๕๖๓). สืบค้นเมื่อ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.paiduaykan.com/travel>.

๒๐ ที่เที่ยวสมุทรสงคราม ที่เที่ยวใกล้ ๆ กรุงเทพฯ ไปเช้า-เย็นกลับสบาย ๆ. (๒๕๖๒). สืบค้นเมื่อ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.travel.kapook.com/view207361.html>.

Aichan. (๒๕๖๒). *๑๙ ที่เที่ยวสมุทรสงคราม เมืองแม่กลอง ต้องลองไปสักครั้ง*. สืบค้นเมื่อ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.travel.trueid.net/detail/Yy91231KYkY>.

Suchaya.t. (๒๕๖๓). *เที่ยวสมุทรสงคราม ๑๓ สถานที่เด็ด เมืองแม่กลอง มีเวลาน้อยก็ชิลได้*. สืบค้นเมื่อ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <https://www.travel.mthai.com/region/184583.html>.

Tourism Thailand. (๒๕๖๒). *๑๐ เที่...น่าเที่ยว จ.สมุทรสงคราม*. สืบค้นเมื่อ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <http://thai.tourismthailand.org.Articles>.

Yuizaa. (๒๕๖๓). *อัปเดต ๑๐ ที่นำไปในสมุทรสงคราม เอาไว้พักใจในวันหยุดครั้งหน้ากันได้เลย!*. สืบค้นเมื่อ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓. จาก <http://blog.traveloka.com/th/local-attraction/samutsongkhram-must-visit/>

หน่วยงานและผู้อนุเคราะห์ข้อมูล

พระภิกษุวิสุทธิโสภณ (สุรศักดิ์ อติสโกโป) เจ้าอาวาสวัดประดู่ พระอารามหลวง และเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

นางชุลีกร ทองด้วง ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม
นางศุภลักษณ์ เศรษฐกิจกุล รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม
นายสุภัฏ อลากุล ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา
นางอารยา รุจิเลิศ ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการ
นางสุภัทรา ภูมิร ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
นางสาวศิริจันทร์ ศรีนวนนิต ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
นางอรุณวรรณ ไตรสรณะพงษ์ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ
นายวิรัช สวัสดิ์รักษา ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดช่องลม (ธรรมโชติ)
นางนันทวดี เทียนไชย ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดธรรมประสิทธิ์ รักษาการในตำแหน่ง
ผู้อำนวยการวัดคลองโคน
นายณฐน แก้วกันจร ครูโรงเรียนบ้านบ่อ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบ่อ
นายสุเทพ ทองอุทัย ครูโรงเรียนวัดคลองโคน
นางสาววรรณลักษณ์ นิตยธรรม ผู้อำนวยการโรงเรียนศาลเจ้าอาม้า

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม

นางสุชาดา หิรัญภัทรานันท์ วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม
นางภัสสินท์ สมนาค นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ
นางสาวศิริจันทร์ญา สมุทรวานิช นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

สำนักงานแรงงานจังหวัดสมุทรสงคราม

นางสาวทรงศิริ คงสินธุ์ นักวิชาการแรงงาน

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสงคราม

นายคมสันต์ สุมนารถ ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสงคราม
นางสาวประภาศรี ะวังจุ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสมุทรสงคราม

นายธิน พิสุจน์ ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสมุทรสงคราม

**สถานีทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๗ (สมุทรสงคราม) กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสมุทรสงคราม**

นายไกรศร พรหมหาญ หัวหน้าสถานีทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๗ (สมุทรสงคราม)

สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม

นายอาคม ศรีประภาพงศ์ เกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม

สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรสงคราม

นางศศิวิมล เปาลิวัฒน์ ประมงจังหวัดสมุทรสงคราม
นายชนาธิป ศรีสว่างสุข นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

ผู้อนุเคราะห์ข้อมูล

นายวิสูตร นวมศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สิริอาภา รัชตะหิรัญ
นางสาววรรณรัตน์ พิเสฏฐศลาศัย
นายสมทรง แสงตะวัน

นายธรรรณ ชุทธณิกกุล
นางบุปผา ไวยเจริญ
นายยุทธศักดิ์ ศิริสวัสดิ์
นายพนัส ขอรุณ
นายอภิชาติ อินทรยงค์
นางฐานิดา สีเหลือง
นายสวัสดิ์ หลงสวาท
นางชรินทร์ เยี่ยมมาลี
นายเดชา จือเหลียง

นายประเทือง จือเหลียง
นายวิเชียร อุดม
นายบัว พันภัย
นางสาววลี รอดปากน้ำ
นางสุดารัตน์ ศุภผล
นายเชษ ช่างภาพอัมพวา
นายสมบัติ ตั้งประเสริฐ

ประธานกลุ่มอนุรักษ์พัฒนาป่าชายเลน (โรงเรียนธรรมชาติป่าชายเลน)
ที่ปรึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (บ้านใหม่) ตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนที
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านบางพลับ หรือศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัย
ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดสมุทรสงคราม อำเภอบางคนที
ประธานกลุ่มบ้านเบญจรงค์บางช้าง เครื่องเคลือบปั้นดินเผาตลาด
ประธานวิสาหกิจชุมชนเกษตรสวนนอก อำเภอบางคนที
หัวโขงจิว “ภูเตศวร”
ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น
ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา
ชาวสวนส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ชาวประมง ตำบลคลองโคน ผู้ถวายงานขึ้นกระดานแด่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เมื่อครั้งเสด็จฯ ทรงปลูกป่าชายเลน ณ ตำบลคลองโคน
ชาวประมง ตำบลคลองโคน
ชาวประมงดอนหอยหลอด ตำบลบางจะเกร็ง
ชาวประมงดอนหอยหลอด ตำบลบางจะเกร็ง
บ้านปลาทุ้งแจ่ม เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม
ศูนย์การเรียนรู้โรงงานผลิตถ่านไม้โกงกาง
ช่างภาพอิสระ อำเภออัมพวา
ร้านสุรคาเฟ่ จังหวัดสมุทรสงคราม

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (นายอัมพร พินะสา)
รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (นายสนธิ แยมเพชร)
รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (นายกวินทร์เกียรติ นนธ์พละ)
รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ว่าที่ร้อยตรี ธนุ วงษ์จินดา)
ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (นางสาวรัตนา แสงบัวเพื่อน)
ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาสื่อการเรียนรู้ (นายพิเชษฐ จัปจิตต์)

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ

นายวินัย รอดจ่าย	ประธานกรรมการ
นางระวีวรรณ ภาคพรต	กรรมการ
นางรัตนวิภา ธรรมโชติ	กรรมการ
นางสาววรรณ ชุนศรี	กรรมการ
นางสาวชุตติกาญจน์ บุญญะจิตติสุข	กรรมการ
ว่าที่ร้อยตรี สุราษฎร์ ทองเจริญ	กรรมการ
นางธนาภรณ์ กอวัฒนา	กรรมการและเลขานุการ
นางลัดติยา อมรสมานกุล	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้เขียน

เอกลักษณ์ของสมุทรสงคราม	นายวินัย รอดจ่าย
สมุทรสงคราม : เมืองสามน้ำ สามนา และสามสวน	นางระวีวรรณ ภาคพรต
ป่าชายเลน...ลมหายใจแห่งท้องทะเล	นางสาววรรณ ชุนศรี
ย้อนอดีตเมืองแม่กลอง	นางระวีวรรณ ภาคพรต
เมืองสังคีตศิลป์ ถิ่นศิลปะ	นางอรุณวรรณ ไตรสรณะพงษ์
เยี่ยมชมพุทธสถาน กราบขอพรพระ ลักการะสังคตลีลพิธี	นางอรุณวรรณ ไตรสรณะพงษ์
ศรีศิลป์แห่งลุ่มน้ำแม่กลอง	นางธนาภรณ์ กอวัฒนา
เรียนรู้ภูมิปัญญาจากแหล่งท่องเที่ยวในวิสาหกิจชุมชน	นางสาววรรณ ชุนศรี และ
จังหวัดสมุทรสงคราม	นางอรุณวรรณ ไตรสรณะพงษ์
ของดีเมืองแม่กลอง	
ดอนหอยหลอด	นางรัตนวิภา ธรรมโชติ
กะปิคลองโคน	นางรัตนวิภา ธรรมโชติ
ปลาทุแม่กลอง : ของอร่อยเมืองสมุทรสงคราม	นางสาวชุตติกาญจน์ บุญญะจิตติสุข
“มะพร้าว” กับวิถีชีวิตชาวสมุทรสงคราม	นางสาวชุตติกาญจน์ บุญญะจิตติสุข
“ชะคราม” พืชท้องถิ่นมากสรรพคุณ	นางสาวชุตติกาญจน์ บุญญะจิตติสุข
“นาเกลือ” เกลือทะเลสมุทรสงคราม	นางสาวชุตติกาญจน์ บุญญะจิตติสุข
ท่องเที่ยววิถีไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม	นางลัดติยา อมรสมานกุล
นั่งรถไฟกินลมชมวิว จากบางกอกไปแม่กลอง	ว่าที่ร้อยตรี สุราษฎร์ ทองเจริญ

คณะบรรณาธิการและออกแบบรูปเล่ม

นางระวีวรรณ ภาคพรต
นางรัตนวิภา ธรรมโชติ
นางสาววรรณ ชุนศรี
นางสาวชุดิภาญจน์ บุญญะธิติสุข
นางธนาภรณ์ กอวัฒนา
นางลัดติยา อมรสมานกุล
ว่าที่ร้อยตรี สุราษฎร์ ทองเจริญ
นางอรุณวรรณ ไตรสรณะพงษ์

ถ่ายภาพประกอบ

นางระวีวรรณ ภาคพรต
ว่าที่ร้อยตรี สุราษฎร์ ทองเจริญ
นางสุภัทรา ภมร
นางสาวศิริจันทร์ ศรีนวลนัต
นายปรีชา คงธนาบุรีรักษ์

จัดพิมพ์ต้นฉบับ

นางสาวนัตยา ตรีสรู
นายวรวิทย์ ลูกรักษ์
นางสาวจิราวรรณ บุญหมั่น

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เรื่อง อนุญาตให้ใช้สื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง **สมุทรสงคราม : เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีไทย** กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้ในสถานศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

(นายอัมพร พินะสา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

